

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Petersen, Richard.

Fra det svenske Kirkeliv i de sidste hundrede
Aar : nogle Person- og Tidsskildringer.

København : Karl Schønbergs Forlag, 1895

309 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

FRA
DET SVENSKE KIRKELIV

I DE SIDSTE HUNDREDE AAR.

FRA

DET SVENSKE KIRKELIV

I DE SIDSTE HUNDREDE AAR.

NOGLE PERSON- OG TIDSSKILDRINGER

AF

RICHARD PETERSEN.

KØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKERI (F. DREYER).

1895.

Forord.

I de senere Aar har jeg, saavidt Tid og Lejlighed tillod det, studeret nyere svensk Historie, Literatur og Kirkeforhold samt besøgt de fleste Egne af Broderlandet. En Frugt deraf var min Bog om Fredrika Bremer 1892. Jeg har haft saa megen Glæde af at gøre nærmere Bekendtskab med Sverige, at jeg gerne vilde bidrage mit til at føre nogle af mine Landsmænd ind paa det samme. De nærværende Skildringer kunne paa ingen Maade gøre Fordring paa at meddele noget fuldstændigt om det svenske Kirkeliv i de sidste hundrede Aar, men jeg har valgt en Række Personligheder, der syntes mig fremragende og karakteristiske. Da Wallin og Geijer nylig have været Genstand for Behandling af Dr. V. Vedel, kunde det synes mindre heldigt, at jeg ogsaa bringer dem frem, men dels var største Delen af mit Arbejde væsenlig færdigt, inden hans Bog udkom, dels er hans Fremstilling mest en Værdsættelse af deres Plads i Literaturen, hvorimod min gaar ud paa en Skildring af deres Liv og Personlighed, set fra et kristeligt Standpunkt.

Man vil maaske synes, at Geijer godt kunde være udeladt i en Bog, der særlig har Kirkelivet for Øje; men det er ikke min Mening, og desuden er min Sympathi for ham saa stor, at jeg vilde føle det som et Savn ikke at behandle ham. P. Wieselgren har jeg derimod ikke optaget til selvstændig Behandling i disse Skildringer, uagtet han udfylder en betydelig Plads i den svenske Kirke. Da jeg nemlig havde frit Valg, foretrak jeg at skrive om P. Ahnfelt, der har staaet den danske Kirke saa nær, og at skrive om dem begge vilde føre til Gentagelser, da deres Liv saa meget gribe ind i hinanden.

Grevinge Præstegaard pr. Holbæk i September 1895.

Forf.

Indhold.

	Side
1. Indledning. Den gustavianske Tid	1.
2. Samuel Ödmann	26.
3. Henrik Schartau og hans Omgivelser i Lund	55.
4. Johan Olof Wallin	85.
5. Erik Gustav Geijer	122.
6. Paul Gabriel Ahnfelt	166.
7. Johan Henrik Thomander	214.
8. Karl Olof Rosenius	252.
9. Fra den sidste Menneskealder. Slutning	281.

1.

Indledning. Den gustavianske Tid.

Sveriges Kirke er som bekendt grundlagt af den samme Mand som vor Kirke, nemlig den fromme Ansgar. I Danmark gik det efter den første Grundlæggelse kun meget langsomt fremad, men i Sverige gik det endnu langsommere. Mere end 150 Aar efter Ansgar var der endnu kun den ene Menighed, som han havde grundet, nemlig i Birka i Mälaren¹⁾. Først efter Aar 1000 kom der lidt Fart i det, navnlig ved Englænderen Sigfrids ufortrødne Bestræbelser. Han gav Anledning til, at de to første Bispedømmer i Sverige bleve grundede, begge blandt Göterne, nemlig i Vestergötland og Småland²⁾. Længere hen i samme Aarhundrede virkede ligeledes engelske Missionærer, Staffan i det sydlige Norrland, David i Vest- og Eskil i Södermanland, men Forholdet var ved Aaret 1100, da hele Danmark var kristnet, endnu saaledes i Sverige, at Göterne vel overvejende vare Kristne, men Svearne derimod langt overvejende Hedninger. Først en Menneskealder senere slog Kristendommen igennem hos disse sidste. Ved Aaret 1150 var der to Bispedømmer

---

¹⁾ Øen, som nu hedder Björkö og utvivlsomt er det gamle Birka, passeres paa Sejladsen mellem Stockholm og Gripsholm. Der er paa den rejst et Granitkors til Minde om Ansgar.

²⁾ Hans Ben hvile paa Östrabo udenfor Vexjö, det samme Sted, hvor Tegnér boede som Biskop.

Nord for Sørerne og tre Syd for dem; de første vare i Upsala (nemlig Gammel-) og Vesterås, de sidste i Strengnäs, Skara og Linköping. Et Blik paa Kortet viser, at alle disse fem Stiftstæder laa i et temmelig smalt Bælte omkring Sørerne; det store Småland bestod dengang af meget lidet bebyggede Urskove og henhørte under Linköping (Østergötland). De ældste Klostre, nemlig Alvastra ved Vettern, Nydala midt inde i Småland og Värnhem i Västergötland fremstode først omtr. 1150, det vil sige næsten 100 Aar senere end de ældste danske.

Efterat Kong Erik den hellige paa lignende Maade som vor Hellig Knud havde lidt Døden i Trefoldighedskirken i Ny Upsala 1160, blev denne By det kirkelige Hovedsæde for Sverige, og Riget fik nu sin egen Ærkebiskop her, hvilket det altid siden har haft. Men endnu paa den Tid var der store Dele af Folket, som ikke vare kristnede, hvilket hang sammen med den meget spredte Bebyggelse. I det næste Aarhundrede oprettedes der endnu to Bispedømmer i Udkanterne, nemlig i Vexiö (for Småland alene) og i Finland, som nu langs Kysterne blev koloniseret af Svenskerne.

Sveriges Hovedkirke blev Domkirken i Upsala, der først begyndte at rejses omtr. 70 Aar senere end vor i Roskilde c. 1260 og ikke blev fuldendt før under Erik af Pommern, saa at den var over 150 Aar under Arbejde¹⁾.

Den interessanteste Skikkelse i den katholske Tid er den berømte Brigita af Slægten Brahe, gift med en Lagmand og Moder til en Flok Børn, en Kvinde, der

---

¹⁾ Efter den sidste, yderst gennemgribende Restauration ved H. Zetterwall, hvilken har kostet over 900,000 Kr., er Kirken meget imponerende baade udvendig, hvor den nu fremtræder med høje Spir paa Taarnene og en Mængde Smaaspir, og indvendig med Loftmalerier, der fremstille den svenske Kirkes Historie, Glas-malerier i Vinduerne, fremstillende Frelserens Liv, store Rosetter o.s.v. Sverige har nu et stolt Gudshus her, langt større end noget i Danmark, men Spørgsmaalet er, om der ikke er vist for liden Pietet mod det gamle.

rager frem som en Kæmpe i den kirkelige Tilbagegangstid i det 14de Aarhundrede. Ægte svensk elskede hun sit Lands store, ensomme Natur og sit Folk, og da hendes Sind i dybeste Inderlighed var vendt mod Gud, fornægtede hendes svenske Natur sig heller ikke her, idet hun forenede drømmerig Mystik med praktisk Sans for det virkelige Liv. Nogle af de smukkeste Blade i det svenske Kirkelivs Historie skyldes hende. Brigitinerordenen, der havde sit Hovedsæde i Vadstena ved Vettern, men derfra bredtes til Danmark og Norge, blev i Katholicismens sidste Tid en Planteskole for sand, kristelig Fromhed¹⁾.

Reformationen i Sverige var anderledes end i Danmark og ikke saa hovedkulds. Den er udgaaet fra Strengnäs, nu en ganske lille og uanselig By, paa Sydsiden af Mälaren. Her var nemlig Olaus Petri, der havde besøgt Wittenberg 1516—19, Forstander for Domkirkens Skole, og han prædikede en forbedret Kristendom. Gustav Vasa, som en Tid opholdt sig her 1523, dengang han blev valgt til Konge, lod sig undervise af ham i Luthers Lære og slog sig til den. Han med sin uhyre Viljekraft blev nu Sveriges egentlige Reformator. De lutherske Grundsætninger bleve vedtagne paa Rigsdagen i Vesterås 1527, men ikke med skarpe Bestemmelser, og det hele skete ikke ved en saa brat Omvæltning som her i Danmark. Vel bleve nogle af Biskopperne afløste af nye, men disse bleve indviede af en af de ældre (Petrus Magni i Vesterås, som selv var bispeviet nede i Rom), og derved bevaredes den biskoppelige Sukcession. Ritualet udelod en Del katholsk, men beholdt ogsaa en Del. Klostrene opløstes kun efterhaanden; nogle af dem bleve bestaaende i mange Aar. Endnu 30 Aar efter hin Rigsdag sad der en i Virkeligheden katholsk Ærkebiskop i Upsala. Først paa Upsalamødet 1593, hvor 4 Biskopper og 300 Præster vare

---

¹⁾ Som uforgængelige Minder derom have vi endnu Salmerne: «Den signede Dag» og «Fryd dig, du Kristi Brud».

forsamlede, blev Reformationen saa at sige endelig fastslaaet, idet man vedtog den hellige Skrift, de tre oldkirkelige Symboler og den augsburgske Konfession som Grundlag for Kirken.

Medens de danske Konger lige fra Begyndelsen af, alle som én, med største Iver forfægtede den lutherske Lære, var dette som bekendt ikke Tilfældet i Sverige. Kong Johan og Kong Sigismund vare skjult eller aabent papistiske, og den udmærket dygtige Karl d. 9de, der kom efter dem, var i Grunden reformert, hvorfor Præsteskabet, da han optraadte som Forfatter i den Retning, var nærved at erklære ham for Kætter. Hans Forsøg paa at ændre den svenske Kirke i kalvinsk Retning strandede. Først under Gustav Adolf kom der Ro og Fasthed i den svensk-lutherske Kirke, og han var paa dette som paa næsten alle Omraader en udmærket Konge. Et yderligtgaaende Skridt skete efter hans Tid, da Formynderregeringen for Karl d. 11te uden videre ved en Plakat 1663 paabød Konkordieformelen som bindende for Kirken i Sverige, noget som Danmark er sluppet for.

I det 17de Aarhundrede forøgedes Bispedømmernes Antal betydeligt, til Dels som Følge af Rigets stigende Vælde under de store Gustaver og Karler. Nord for Venern opstod Karlstad Stift, omfattende Vermland og Dalsland; af det norske Bohuslen og det danske Halland blev Göteborg Stift dannet, Norrland blev til et eget Stift med Hernösand til Bispesæde, og endelig kom jo Lunds Stift, bestaaende af Skaane og Bleking, til efter Roskildefreden 1658. Forøvrigt var Udviklingen i det Aarhundrede i Sverige saavel som andet Steds stærkt lovmæssig. Dette fremtraadte mest under den strænge Karl d. 11te, der ingenlunde manglede Gudfrygtighed, men den var i en tung Skikkelse. Han karakteriserer sig selv godt i nogle Ord fra 1679, da han i en Alder af kun nogle og tyve Aar laa heftig syg: «Jeg mærker, at min Gud sender mig Bud og maaske vil unde mig Ro

hos sig, medens jeg ingen har her paa Jorden. Derfor er det tilbørligt, at jeg bereder mig og pryder min Sjæl med det Purpur, som er farvet i Kristi Retfærdigheds Blod, medens han ellers ikke anser Purpur eller Krone . . . . Mange vilde tænke, at jeg for min Ungdoms Skyld kunde have Lyst til at leve længere, men for Syndens og Ondskabens Skyld har jeg længe været ked af dette Liv . . . . Jeg véd, at af mig skal kræves meget, efterdi meget har været mig betroet, men Gud, som har lagt Byrden paa mig, har set, at jeg har haft en lydige Vilje; Kraften giver han efter sit Velbehag.» Den tungsindige Kristendom, «ked af Jorden, kær af Himlen», var hyppig dengang. Det lovmæssige traadte frem i en haard Kirketugt, saa at enhver der forsømte Gudstjenesten, skulde have Stokkeprygl. Kongens Livgarde maatte gaa til Alters hveranden Søndag; de formentlige Hexe bleve brændte i massevis (i kort Tid over 100). Alligevel kom meget godt frem netop i denne Periode under Karl d. 11te, og hos mange var der sand Kristendom. Til de gode Foranstaltninger hører, at de saakaldte «Husforhør,» som have holdt sig ned igennem Tiden, nu begyndte. Da Almuen ikke kunde læse, og de fleste vare tykt uvidende i Kristendom, befalede Kongen, at Præsterne skulde sørge for, at alle ældre i det mindste kunde de tre Troens Artikler, Fader-vor og Indstiftelsesordene udenad og de yngre hele Luthers lille Katekismus. Denne vanskelige Opgave løste Præsterne med stor Ihærdighed; de underviste de ældre ved stadig at gentage Ordene for dem, indtil disse bed sig fast i deres Hukommelse, men da det viste sig umuligt at lære de yngre den hele Katekismus udenad paa denne Maade, tog de sig for at lære dem at læse, og sammen med Klokkerne drev de disse Læseøvelser saa ufortrødent, at den svenske Almue snart læste bedre end noget andet Lands. Præsterne gik fra Hus til Hus og overhørte baade i Læsning og Kristendomskundskab, og paa denne Maade kom i Grunden ad Frivillighedens Vej disse

saakaldte «Husforhør» i Gang. Først længe efter, nemlig 1743, bleve de befalede¹⁾).

Om der end paa hin Tid raadede stræng Lovmæssighed i den svenske Kirke, saa var der dog i flere Retninger en vis Frihed og Selvstændighed, som ikke kendtes hos os. Hvert Stift var noget for sig selv, og Biskopperne, der havde et Domkapitel ved Siden, øvede en betydelig Myndighed, ikke alene over Præsterne, men ogsaa over Menighederne. De kunde endog forbyde Præsterne Ægteskab, naar dette af en eller anden Grund syntes dem mindre passende, og hensætte dem i Fængsel. Biskop og Domkapitel prøvede og indsatte Præster og afsatte dem, og som oftest forblev en Præst i det Stift, hvor han først var bleven ansat. Menighederne havde Ret til at vælge deres Sognepræster og øvede den ogsaa i Almindelighed, men baade Domkapitel, Adel og Konger satte den tit til Side.

Under Karl d. 12te kom Pietismen til Sverige, men uagtet denne Konge var en oprigtig gudfrygtig Mand, forbød han paa det strængeste alle gudelige Sammenkomster. Pietismen vandt i den følgende Tid nogen Indgang hist og her i Riget, men kom aldrig til at spille saa stor en Rolle her som i Danmark. Mest Fremgang fik den, da de svenske Krigsfanger efter Freden 1721 vendte hjem fra Rusland og Siberien, thi blandt dem var der opstaaet en pietistisk Bevægelse, der oprindelig stammede fra en Dragonofficér, som var paavirket af Spener og Francke. Der var hist og her i Landet pietistiske Præster; mest bekendt var Erik Tollstadius i Stockholm.

Konfirmationen havde i Sverige en helt anden Udviklingsgang end her. I Danmark blev den jo indført

---

¹⁾ «De have sikkert været og ere den Dag idag uvurderlige Hjælpemidler til Menighedsplejen, til Folkedannelsen og det religiøse Liv i Almindelighed, ligesom ogsaa til at opretholde Orden og Sædelighed.» Cornelius: Svenska kyrkans historia efter reformationen. S. 253.

ved en Forordning 1736, altsaa brat og med ét Slag, som det jo er gaaet med saa mange Ting hos os. I Sverige arbejdede den sig i Løbet af over et hundrede Aar efterhaanden frem af sig selv. Nogle Steder begyndte man allerede at afholde den før Aar 1700¹⁾, og efterhaanden blev den saa indført i det ene Stift efter det andet, eftersom Biskop og Domkapitel bleve enige derom. Lovformelig indført i hele Riget blev Konfirmationen først 1811.

Kort efter 1760 begyndte de første Spor at vise sig til den store Lægmandsbevægelse, der hundrede Aar efter fik en saa overordentlig Fremgang og nu forlængst omspænder hele Sverige. Det var i Landets mest afsides Provins, Herjedalen, et Landskab op mod den norske Grænse med en stor og tung Natur og et haardt Klima. Det var vildt Sværmeri, hvorved man i natlige Sammenkomster fejrede Lammets Bryllup. Derfra bredte det sig øster paa til Helsingland, og her var det, at det egentlige saakaldte «Læseri» udviklede sig. De vakte kom sammen for at granske i Bibelen, Luthers Skrifter og læse op af Nohrborgs Postille²⁾. Skøndt der nogle Steder viste sig legemlige Symptomer i Lighed med de inspireredes i Wetterau, vare de fleste ikke Sværmere, men holdt sig til Kirken. Snart fandt Læseriet en frodig Jordbund ogsaa i Småland, hvis Befolkning baade har Hang til Mysticisme og tillige er aandslivlig, men da det hos nogle førte til Udskejelser, skred Regeringen med Strængighed ind imod dem og fik det hæmmet. I det stille bredte Læseriet sig hist og her i Landet.

En ikke liden Betydning, navnlig for de højere Stæn-

---

¹⁾ Dog uden Løfte. — Det var tidligere det almindelige, at Børn fra 8 Aars Alderen kom med til Nadveren, senere forlangte man, at de skulde kunne Hovedstykkerne af Luthers Katekismus, hvorved Aldersgrænsen blev sat længere frem.

²⁾ Anders Nohrborg døde 1767 i en Alder af kun 43 Aar. Hans Postille hedder: «Det faldne Menneskes Saligheds Orden» og giver en god populær Dogmatik. Det blev den mest udbredte Andagtsbog i Sverige og bruges endnu meget.

der, fik den svedenborgske Lære i den sidste Halvdel af forrige og langt ind i dette Aarhundrede. Svedenborg (født 1688) var til efter sit fyldte 50de Aar en Praktiker, der gjorde sig fortjent ved mekaniske Opfindelser; som saadan hjalp han Karl d. 12te under dennes Angreb paa Frederikshald. Men efter at han 1745 var bleven vakt ved en Aabenbarelse af Gud (i Skikkelse af en purpurklædt Mand), slog han sig udelukkende paa det religiøse og kundgjorde paa sine gamle Dage i en Række Skrifter «den sande Religion», en underlig Blanding af Rationalisme og Fantasteri, i hvilken Aandeaabenbarelser spillede en stor Rolle. Han døde 1772, og hist og her i Sverige vandt hans Lære varme Tilhængere, uden at der dog dannedes nogen Menighed før langt hen i dette Aarhundrede. Adskillige svenske Theologer sluttede sig til Svedenborgs Lærdomme, særlig i Göteborg.

Den almindelige Rationalisme, der bredte sig overalt i den sidste Del af forrige Aarhundrede, fandt ikke saa gunstig en Jordbund i Sverige som i Danmark. Her hos os vandt den jo saa kolossale Sejre, at det danske Folk blev helt gennemgaaende rationalistisk, saa at man næsten maa antage en særlig Disposition dertil. I Sverige vandt Rationalismen kun meget liden Indgang blandt Almuen, der hang ved det gamle, heller ikke synderlig megen hos Landsbypræsterne. Derimod indtog den de dannede Klasser i høj Grad, men mange af disse og særlig de fleste, der færdedes i de højere og højeste Kredse, gik et stort Skridt videre og bleve fuldstændige Fritænkere i fransk Stil. Hertil bidrog navnlig Kong Gustav d. 3die meget.

Idet vore Skildringer have til Formaal at fremstille Personer og Tilstande fra det kristelige Livs Omraade i Sverige i dette Aarhundrede, begynde vi dem med nogle Skizzer fra Gustav d. 3dies Tid. Vi befinde os dermed paa den Bund i de lavere Regioner, hvorfra vi saa stige højere og højere opad mod Sollys og Varme.

Gustav den 3die regerede i Sverige fra 1771 til 1792, altsaa i 21 Aar, og Regeringen faldt i hans kraftigste Alder fra hans 25de til hans 46de Aar. Hans Regeringstid skar dybt ind i det svenske Folks Tilværelse, men ingen i vore Dage, da hans Historie foreligger i al fornøden Klarhed, vil nægte, at den aldeles overvejende var ulykkebringende. Gustav var begavet, han var hvad Svenskerne kalde «et Snille»; han var kløgtig, hurtig i Vendingen, modig i Farens Stund. Han var langt fra nogen Ubetydelighed, hvilket allerbedst ses af, at han i saa høj Grad paatrykte Tiden sit Stempel. Men han var falsk og lagde Vægt paa det ydre Skin i Stedet for paa Sandheden; ingen kunde stole paa ham, og de, som en Tid gjorde det, kom siden til at fortryde det. Han var i dobbelt Forstand en «Theaterkonge», først fordi han mest af alt elskede Theater og Skuespil, dernæst fordi han i Grunden altid spillede Komedie, og det skulde gaa haardt til, naar han en enkelt Gang, henreven af Vrede, aflagde Masken. Han var et Façademenneske, der i høj Grad kunde fortrylle Folk ved sin Elskværdighed, sin Kongelighed, sin Fædrelandskærlighed, men ved nærmere Bekendtskab fandt man saa lidt bag den glimrende Overflade, og hvad der bitrest maatte føles: der bankede intet varmt Hjerte i hans Barm. Hans Dronning, som han foragtede¹⁾, hans Moder, som han hadede, hans Folk, som han var ligegyldig for, kom til at sande det.

Naar Gustav siden kom til at staa i en vis Glans, var det, fordi han beskyttede og hævede Digterne, særlig

---

¹⁾ Sofia Magdalena, Kristian d. 7des Søster, havde arvet det undselige og generte Væsen, som karakteriserede hendes Forfædre Kristian d. 5te og Kristian d. 6te, og dannede saaledes en komplet Kontrast til sin Mand. Hun vilde egentlig gerne være ham til Behag, men han stødte hende lige fra Begyndelsen fra sig. Da hun saaledes levede i Tilsidesættelse, kom der noget koldt og indifferent over hende, og hun gik op i Pynt og Smaating.

til sin egen Forherligelse¹⁾, og fordi han tilsidst fandt Døden for Morderhaand.

Noget karakteristisk for ham var en underlig, urolig Higen, snart efter Fornøjelser, snart efter Berømmelse eller blot efter at vække Opsigt. G. J. Ehrensvärd, der i mange Aar var nøje knyttet til hans Person, siger: «Fornøjelsen synes altid at galoppere foran ham, og han haster efter den for at faa fat i den, men den flyr bestandig; han følger efter, har den aldrig ude af Sigte og kan dog aldrig naa den, ligesom en Fugl forfølges af Børnene, der bestandig se den, men ikke kunne indhente den.»²⁾ Kongen flyttede med sit Hof fra Sted til Sted, snart fra Stockholm til Drottningholm, saa til Ekolsund, saa til Gripsholm, saa til Sundhedsbrønden i Loka og efter 4 Dages Kur dér maaske til et nyt Sted, snart var han paa længere Ture i Landet og, især i de senere Aar, paa Udenlandsrejser. Rejste han til Vogns, saa gik det som den vilde Jagt, uden Hensyn til de leverede Forspandsheste; man saa' ham saaledes engang fare fra Loka til Strömsholm, 16 svenske Mil, altsaa over 20 danske, paa 8 Timer. Folk rystede paa Hovedet derad, men Kongen vilde fort, fort. Ve den stakels Hofbetjening, som skulde have alt i Orden! Sengeklæder, Møbler, Mad maatte flyttes i Huj og Hast fra det ene Slot til det andet; naar Kokken om Middagen

---

¹⁾ Overordentlig karakteristisk er et Brev til ham fra Digteren Leopold, hvori denne skriver: «. . . Jeg formener med Dristighed, at ingen anden end Gud kan ligne Deres Majestæt i Kunsten at se alt, tænke paa alt og udrette alt. . . . Jeg gaar endnu videre. Jeg giver (imellem os) D. Maj. saa vidt Fortrinnet, som de kløgeste Hoveder jo længe have fundet Vanskelighed ved [at tro paa] Guds Tilværelse, medens D. Maj. derimod daglig beviser Deres . . . ved uimodsigelige Argumenter.» — Dette er ugudeligt. — A. Ahnfelt: Tankar och löjen S. 156.

²⁾ G. J. Ehrensvärd: Dagboks-anteckningar I, S. 16. Denne Ehrensvärd var en ældre Broder til den E., som blev gift med Thomasine Heiberg f. Buntzen.

lavede Maden paa Drottningholm, maatte han til Aften maaske lave den paa Gripsholm. Om Vinteren holdt Gustav af at køre i Slæde om Natten fra Stockholm ud til Ulriksdal, naar Operaen var forbi, med Hoffet i Hælene, med Fakkeltbærere lysende op i Mørket og under Lyden af Trompeter og Pavker. Men altid Forandring!

Og som det gik løs paa Stedforandring, saaledes gjaldt det ogsaa Forandring i Adspredelserne. Det var det store, stadige Studium, hvorledes han skulde faa Tiden til at gaa for sig og det daglige Hof, der bestod af omtrent 60 Personer, Herrer og Damer. Saa fandt Kongen paa nye Dragter til dem, saa skulde der holdes Turneringer, saa opførte man Komedier; dette sidste var det morsomste.

Kongen var uden sand religiøs og moralsk Følelse og som Herren, saa fulgte ham Svendene. Det Liv, Hoffet førte, var, rent ud sagt, forargeligt, og de fine, udsøgte Manerer, det sirlige, franske Sprog var ofte kun Fernis over Liderlighed. Vanskeligt kunde en nogenlunde anstændig Dame færdes ved et Hof, hvor det ligefrem var et Konversationsthema, saasnart en ny og endnu ikke fordærvet ung Dame var kommen til Hove som fast Medlem, hvem der nu skulde blive den lykkelige, der kunde besejre hendes Dyd, og Herrer og Damer indgik Væddemaal derom. Det var ikke saa langt fra, at Forholdet mellem de to Køn var noget lignende, som ved de berygtede Kompleksgiftermaal i visse Foreninger i Nordamerika. Kongen animerede dertil, medens for ham selv Pagerne syntes at spille en uhyggelig Rolle. Med disse sine saakaldte *«jeunes et chères roués»* saa man ham under et Sommerophold paa Drottningholm 1783 trække om i den store Slotshave om Natten, syngende frivole franske Viser udenfor Damer-nes Vinduer. Eller det gik, som den ældre Fersen fortæller, saaledes, at en hel Bataillon Pigebørn fra Stockholm indkvarterede sig i Landsbyer og Landsteder i Nærheden af Drottningholm, og saa mødtes de om Natten i Parken med Kavallerer og andre Lømler, og Letfærdigheden gik over alle Grænser. Kongen promenerede efter Soupéren

ofte lige til Morgengry mellem saadanne Folk, ledsaget af sine Yndlinge. Skuespillere og Skuespillerinder oplivede stundom Nætterne ved at foredrage skandaløse Sange. Da Kongens Broder Hertug Frederik, til hvem han ikke stod i videre godt Forhold, en Gang var inviteret til et længere Besøg ved Hoffet, lod Gustav ham udtrykkelig vide, at han kunde tage sin Elskerinde Mamsel Hagman med. «Min Broder behøver ikke at genere sig; jeg vil, at alle skulle være *à leur aise*, og jeg har befalet Munck som Slottets Guvernør at lade hende faa et passende Værelse.» Hvilken Rolle Munck spillede i den svenske Kongefamilie, vidste man baade i Sverige og hele Europa; strængt historisk bevist er det vel ikke og kan efter Sagens Natur næppe nogensinde blive det. Vist er det imidlertid, at Kronprinsen, den senere saa bedrøvelige Gustav den 4de, ansaa' Munck for sin egentlige Fader.

Kongen holdt af at sige: «Kærlighed og Religion ere fri i mit Rige.»

Det var et smukt Exempel, en saadan Konge og et saadant Hof gav Folket! Ikke alene den fine og fornemme Verden baade i Hovedstad og paa Land fulgte godt efter baade med fri Religion og fri Kærlighed, men Exemplet smittede langt ned. F. Ex. ved Højskolen i Upsala stod det, som en samtidig skriver, usselt til med Videnskaberne; der var ingen Sans for sligt. Man havde travlt med at lære Belevenhed, at danse, parlere Fransk, og det lifligste Maal for de finere Studenter var at komme frem ad Hofvejen. Og hvorledes det stod til i de lavere Folkeklasser i Stockholm, blandt hvem Gustav var meget populær, faar man en Duft af gennem Bellmans Sange. Disse anløbne Existenser, han fremstiller, ere jo grebne ud af Livet, og med al Beundring for Digterens store Talent kan det dog ikke nægtes, at han selv stod ikke udenfor Hvirvelen¹⁾.

---

¹⁾ Derfor var det alligevel urigtigt, da en Beundrer satte en stor hvælvet Punschebolle paa Hovedet af hans Buste, og hans da endnu levende Enkes smertefulde Udraab: «De har aldrig for-

Vi vende os til Religionen. Man behøver kun nogle faa Træk for at karakterisere denne Side hos Gustav den 3die. Han er en Gang paa Rejse til det sydlige Sverige, besøger Kalmar og Karlskrona. Derfra lægger han Hjemvejen over Vexiö, egentlig bare for at se en Frøken Koskull, om hvem han havde hørt, at hun skulde være en udmærket Skønhed. Imidlertid naaede han ikke Vexiö saa tidlig, som han havde tænkt; Klokken blev 11 om Aftenen, og alle Damerne, der havde ventet for at præsenteres, havde nu trukket sig tilbage. Tidlig næste Formiddag skulde Rejsen fortsættes; der kunde ikke være Tale om nogen Kur; hvad var herved at gøre? Det blev da indrettet saaledes, at der skulde holdes en «Morgenandagt» i Kirken, og Landshøvdingen paatog sig at faa den skønne Frøken med til den og placere hende i den forreste Stol, saa at hun kom til at sidde lige vendt imod Kongen og nærved ham. Som tænkt, saa sket. Der var fin Morgenandagt, hvorved baade Bisp, Konsistorium og Præster fungerede, medens Kongen og Hoffolkene ivrig beskuede Frøken Koskull. Da Andagten var endt, gik Kongen tæt forbi hende og hilsede hende saa naadigt, at man strax kunde se, det ikke vilde blive den sidste Hilsen, hun fik af ham. Kort efter blev det proponeret hende gennem hendes Broder, som var Page, at komme til Hoffet, men hun undskyldte sig med sin smålandske Opdragelse, der ikke vilde passe i en saa glimrende Kreds; den egentlige Grund var imidlertid, at hun frygtede for det berygtede Hof. Hendes Indvendinger bleve dog overvundne, hun kom til Hove, og inden ret lang Tid var den landlige Frøken

---

staaet ham,» var berettiget. — Jeg har i Tidsskriftet «Nordia» for 1795 fundet et anonymt svensk Forsvar for Bellman, hvori der pudsigt staar: «Hans Æmner, Personer og Scener kunne lastes, men . . . da det var givet, at disse vare de eneste, som ret besjælede hans Sangmø, blev selv Usædelighed og Inkorrektion nødvendige Partikler af god Smag i hans Digterfag.» — 3,103. Forøvrigt havde Bellman fra først af været «Læser».

forvandlet til en Kurtisane. Men, som Ehrensvärd skriver, det var vel den første Hoffrøken, der er bleven promoveret i en Kirke!¹⁾

Kongens stærkeste Passion var Theatervæsenet, og som bekendt var han selv en fremragende Theaterdigter og Skuespiller. Det generede ham ikke at spille Komædie Søndag Formiddag under Gudstjenesten, og det er sket paa Gripsholm, at han er optraadt som Skuespiller i en Sal lige ovenover Slotskapellet, medens der her var Gudstjeneste. Mange af de Stykker, der bleve opførte, vare fuldstændig skandaløse; man saa' næsten nøgne Herrer optræde og hørte Hofdamer synge franske Sange, der maatte have drevet Skamrødmen op i deres Kinder, hvis de endnu havde kvindelig Følelse. Kongen inviterede stundom de nærmeste Gejstlige til at overvære dem, og de kom, og som gode Hofmænd smilede og bukkede de. Hoffet lønnede dem naturligvis med Spot. Kongen søgte at danne et Slags Hofhierarki til sin egen Forherligelse; det skulde tages af fornemme adelige Slægter. Til disse hørte Overhofprædikant Uno v. Troil, en begavet Mand, som Kongen gjorde til Ærkebiskop i en Alder af 40 Aar. Han forstod at prædike til Behag. Under 29de August 1779 noterer Ehrensvärd i sin Dagbog, at Troil havde holdt en veltalende Prædiken om Barmhjertighed og gode Gerninger, i hvilken han én Gang omtalte Kejser Titus, men derimod ikke nævnede Kristus med et Ord. Vingård stod ogsaa højt anskreven og blev Biskop i Göteborg i en ung Alder. Han gjorde især Lykke hos Damerne ved sine rørende Taler og sin smægtende Stemme; han var meget indviet i Hoffets Hemmeligheder og forstod med Dristighed at sno sig frem. En anden af Kongens Overhofprædikanter var Hofjunker, Baron Taube; en tredie var

---

¹⁾ Ehrensv. noterer om hende siden hen: «Frøkenen fra Vexjö Domkirke er nu Grevinde Brahe, har megen *air*, er aldeles forvandlet.»

den unge Grev F. B. Schwerin, der sprang fra Løjtnant til at blive Præst for at faa et godt Udkomme¹⁾).

Undertiden kunde det træffe sig, at en eller anden Præst tog Bladet lidt fra Munden overfor Hoffet, men det var sjældent. Og undertiden hændte det sig, at Kongen og nogle af hans Omgivelser fik lidt religiøse Skrupler, men det var ogsaa sjældent og gik snart over, saa man bagefter kunde le ad sin egen Dumhed. Under saadanne Anfald saa' man Theaterkongen med Kavallerer i Kirke, ja endog en enkelt Gang til Alters. Dog kunde man ikke rigtig vide, om det just altid var en Skrupel, der drev ham, eller om det ikke snarere var beregnet for Folks Skyld.

Da Befolkningens religiøse og sædelige Tilstand i Virkeligheden var Gustav ligegyldig, førtes han til at misbruge det kirkelige, og han vilde være gaaet langt videre end han gik, om han ikke havde mødt en sejg Modstand, særlig hos Præstestanden. Thi om end en Del af denne var rationalistisk og enkelte Fritænkere, saa var den dog i sin Helhed gammeldags kristelig sindet. Og Præstestanden havde en ret betydelig Stilling paa Rigsdagen. Den ledes her af Ærkebiskop og Bisper, der tilsammen sad i Standens Lokale omkring et Bord, hvorfor de kaldtes «mensales», medens Præsterne i en stor Kreds sad uden om dem paa Bænke. Hele Standen var tæt sammensluttet og gennemtrængt af en vis Standsaand, som hindrede mange Yderligheder. Den havde en fast Fod i det egentlige Folk, thi den rekruteredes for en stor Del fra Bønderne, men den stod heller ikke Adelen saa fjern, thi det var ikke sjældent, at Gejstlige selv bleve adlede, og f. Ex.

---

¹⁾ Ehrensvärd citerer et gammelt Vers:

*Aux tems jadis, aux siècles d'or
crosse de bois, évêque d'or,
maintenant qu'ont changé les lois:
crosse d'or, évêque de bois!*

Bispesønner bleve det næsten altid. Denne Præstestandens Stilling var paa Gustavs Tid et Held for det svenske Folk.

Kongen manglede altid Penge, og han tog dem, paa hvad Maade han kunde faa dem. Han laante saa længe, han kunde, men udtalte som sin Mening, at det maatte være en Nar, som betalte sin Gæld. Han greb til de laveste Midler, f. Ex. at fabrikere falske russiske Penge, som ad Snigveje førtes ind i Rusland. Da han engang ved et Møde med Kejserinde Katharina d. 2den efter almindelig Skik maatte give hende en Foræring, tog han dertil ved List en meget stor Ædelsten af Kronens Skatkammer. Præstekaldene frembød et Æmne til Fordel; han kunde nemlig sælge de «kongelige» Kald, og det gjorde han efter stor Maalestok. Denne berygtede «Pastorathandel» drev han især ved sin fortrolige Ven Elis Schröderheim i Kancelliets Indenrigs-Expedition. Mange troede, at Schröderheim drev den til sin egen Fordel for selv at blive rig, og Kongen lod med Vilje Yttringer falde derom for at lede Folkets Tanker paa Vildspor. Men i Virkeligheden var det Kongen selv, der meledede sin Kage derved, og Schröderheim var kun Mellemand, men havde ganske vist gode Sportler derved. Det var naturligvis ikke ethvert større Præstekald i Landet, der frembød Lejlighed for Kongen til denne lave Trafik, thi med Besættelsen af de fleste havde han intet at gøre, da den, som vi vide, skete ved Menighed og Domkapitel. Det var kun de saakaldte «regale» Kald, hvortil Kronen *per fas et nefas* havde faaet Besættelsesret, som der kunde være Tale om at drive Handel med. Men det skete saa efter stor Maalestok. Prisen for et saadant Kald varierede efter dettes Størrelse og Ansøgenes Formuesomstændigheder mellem 4 og 10 Tusinde Rigsdaler Sp. Den højest bydende fik Kaldet uden Hensyn til Værdighed, og Følgen blev, at mange af disse Pastorater fik aldeles uværdige Præster. Det bedste Kald i hele Finland blev solgt til en Præst, som ved Dom var afsat, fordi han havde nægtet sine Sognefolk Nadveren, med mindre de betalte ham derfor efter en vis selvlavet

Taxt. Det store Sognekald Öhrs i Dalsland blev solgt for at kunne betale Guldgalonerne paa Musikanternes Uniformer ved Vestmanlands Regiment. Kaldet Hedemora blev solgt for 4000 Rdlr., for at en uhæderlig Page Henrik Sparre, der var Kongens Favorit, kunde betale sin Gæld dermed. Da Kongen gjorde sin store Rejse til Italien 1783, maatte der ved livligt Pastoratsalg skaffes Penge til at betale flere fornemme Herrers Deltagelse i den. Men Præstestanden tog ved Rigsdagen 1786 Bladet fra Munden og begærede en Forandring i Maaden, hvorpaa de kongelige Præstekald bleve besatte. Kongen lovede det, noget skete der ogsaa til Bedring, men først efter hans Død blev Pastorathandelen helt standset.

Ogsaa paa anden Maade gik det mærkeligt til ved Præsters Befordring. Et af de største Kald i Vexiö Stift: Skatelöf blev paa den nydelige Frøken Koskulls anbefaling besat med en uvidende og uduelig Kapellan, som havde den store Fortjeneste at have været hendes Informator. En anden fik Kald ad Theatervejen. Ved den pompøse Opførelse af Operaen «Gustav Vasa», hvilken Kongen selv var Hovedmesteren for, vandt Skuespiller Hjortsberg, der gav Titelrollen, saa stort Bifald, at han i sit Kostume blev kaldet ind i den kongelige Loge i en Mellemakt. «Hvad begærer Gustav Vasa af Gustav d. 3die,» spørger den tilfredse Monark. Hjortsberg svarer strax: «Han begærer, at N.N. maa faa Alsheda Pastorat.» Det blev naadigst bevilget uden videre. En vis Vallenstråle blev Biskop i Kälmar paa følgende Anbefaling af Schröderheim: «Han er munter, vellystig, altid trængende, ærgerrig, med ét Ord: en passende Biskop efter min Mening. Han er visselig ogsaa velsindet i sin Politik og maaske mest orthodox dér.» Om Vallquist, der i sit 32te Aar blev Biskop i Vexiö, skrev Schröderheim: «Biskoppen i Vexiö har Vuer, som gaa ud over Standens Kreds; han er for klog til at blive en Ivrrer, for lystig til at blive en Tartuffe og for lidet Præst til ikke at overlade Standen til Vorhære, hvis dens Interesser hindre hans private.»

Gejstlige, som vare yndede af Kongen, bleve begunstigede af ham paa mange Maader. Vingård fik 4 store Præstekald, indbefattende 11 Sogne, som Præbender; en Broder til Schröderheim, som var Biskop, fik Indtægten af 9 Sogne. Den Kirkefond, der var bestemt til den laplandske Mission, blev i Stedet for brugt til Gratialer til behagelige Gejstlige. En af de mest yndede var Magnus Lehnberg, navnlig paa Grund af hans Æredigt over Birger Jarl, for hvilket det svenske Akademi tildelte ham sin højeste Pris; næste Aar fik han den igen for et andet Digt. Han var Præst i Stockholm, blev Medlem af Akademiet, Overhofprædikant og endte i en Alder af 50 Aar som Biskop i Linköping. Man ansaa ham almindelig for at være Sveriges største Taler, men det var i den ægte rationalistiske Stil: tør Moral, hyllet i Blomstersprog og med Ordbram; naar han berørte Kristus, var det i lignende Talemaader som hin Tids «Æreminder» over berømte Folk.

I den Periode blev der naturligvis kun sjældent bygget nye Kirker ligesom hos os; saa maatte der være meget tvingende ydre Grunde. Men skete det, da kom Bygningerne til at bære Vidne om den manglende Aand. De lignede nærmest en Lade med Vinduer i, fire slette Vægge, et almindeligt Tag, og skulde der være Taarn, gav man det en Slags Hue i Stedet for Spir, næsten som et Symbol paa den søvnige Tilstand, hvori Kristenlivet hvilede. I den ene Kirke i Karlskrona blev der paa Alterbordet opstillet et Kors, men ingen Frelser paa det, hvorfor en Provst med bitter Ironi foreslog at sætte neden under: «Han er ikke her — han er opstanden» ¹⁾.

Saa' man sig paa Gustav d. 3dies Tid om blandt Folket, fik man i mange Henseender et meget bedrøveligt

---

¹⁾ Under et Besøg i Karlskrona ifjor studsede jeg ved i en af Kirkerne at se et tomt Kors med et Gevant over paa Alteret. Det er vel det samme, som omtales her. Se Cornelius: Sv. kyrkans historia efter reform. S. 140.

Indtryk. Ganske vist paa ingen Maade i alle, thi især i de mere afsides Landsdele rørte der sig et bravt og hæderligt Liv med gammel svensk Ærlighed og Religiositet. Man behøver som et Exempel herpaa kun at tænke paa Geijers Skildringer fra sit Barndomshjem i Vermland. Men det var i sin Helhed en bedrøvelig Tid. En Almen-
 aand — *public spirit* — var endnu ikke kommet frem, Synskredsen var begrænset for alle Stænder. I de finere Kredse fandt man en stiv, ceremoniel Omgangstone og en smaalig Rangsyge, hvilket begunstigedes af Kong Gustav, der til det yderste holdt paa Ceremoniellet og i Grunden paa en latterlig Maade gennemførte dette ved sit Hof. Latterlig, fordi han heri kom to Menneskealdre for sent; det var nemlig Ludvig d. 14's Hofskikke, der vare gaaede ud af Kurs ved alle andre Hoffer, som han indførte. Naar Kongen om Morgenens rejste sig af sin Tronseng, lod han sig ligesom hin Ludvig assistere ved Paaklædningen af fornemme Herrer og gav Audiens for udvalgte i sit Sengekammer. Naar han en Gang om Ugen gav *Cour plenière*, var der fuld Opvartning af Dignitarier og andre store, og alle maatte møde i det foreskrevne Hofkostume, der var en Slags sort spansk Ridderdragt med ildrøde Kanter. Ofte holdt han ogsaa *Grand couvert public*, ved hvilket han og den kongelige Familie dinerede i en Sal, medens Hoffet i en Halvkreds stod foran dem, ikke spisende, men alle paa Springet til at træde nærmere, hvis det behagede en af de kongelige at tiltale nogen af dem. Galleriet var aabent for alle Slags Tilskuere. Der var Ceremonivæsen fra Morgen til Aften. Denne Tone var ogsaa, saa vidt muligt, herskende blandt de finere i hele Landet og blev efterlignet af ringere stillede. Hvor dybt det trængte ind i Folket, kan mærkes den Dag idag, skøndt det nu ikke er noget imod før. Høflige Udtryk, sirligt og stift Væsen blev ejendommeligt for Svenskerne; en Del af det var der vel før Gustavs Tid, men det meste skriver sig dog derfra. Der var dengang noget spansk over det hele, ogsaa med Hensyn til

Fattigdom. Det er ikke os, men Tegnér, der har fundet paa Sammenligningen med en af Holbergs bekendte Figurer:

Lik Don Ranudo helst i purpurlappar
plär Svensken skyla naken fattigdom.

Men han tilføjer nogle Ord, som ogsaa have passet:

Det är ett hjeltehjerta dock, som klappar
uti afmagrad, ännu senfull, stam¹⁾.

En hoffærdig Luxus til offentligt Skue var forenet med et smaaligt Kniberi til daglig Brug.

Iblandt Almuen stod det ogsaa sørgeligt til. For det første var der stor Fattigdom; Landet blev udpint af svære Skatter, hvortil kom kostbare og meningsløse Krige i Gustavs senere Aar og endelig Misvæxt. Der var flere Gange ligefrem Hungersnød, saaledes 1781 og især 1784, medens Gustav morede sig nede i Italien. Endnu i Maj kunde man køre i Slæde over Ålandshavet, og Sommeren blev daarlig. Over hele Landet undtagen Skaane blev der Hungersnød; man spiste Bark ligesom i Kristoffer af Bayerns Dage, idet man lavede Brød af Avner, Bark, Halm og Lyngfrø. Det lignede Hestegødning, kunde kun bages smaat og smagte bedsk og rivende. Og paa samme Tid var der store Kornoplæg i Landet, men de tilhørte Kronens Brænderier og maatte ikke bruges til at stille Sult, men kun til at producere Brændevin. Intet Under, at der paa flere Steder udbrød Uroligheder, thi naar Tarmene skrige, driver Nøden let til at tage sig selv til Rette. Men Kongen, der paa samme Tid nød Neapels Glæder, befalede, at disse Uroligheder skulde straffes med *fermeté*, og forresten anviste han ingen Hjælp. I Halland,

---

¹⁾ I et Digt til Kong Karl Johan. — Da den dansk-norske Hær 1788 drog mod Göteborg, omtaler den engelske Afsending Elliot, hvorledes de svenske Soldater i Begejstring kyssede deres Vaaben, og han tilføjer, at med saadanne Folk maatte der kunde udrettes store Ting. Det viste sig da ogsaa i den finske Krig.

som i det hele er en fattig Landsdel med store Heder, Sandsletter og stenede Egne, døde mange af Sult. En Præst her skrev: «Jeg har ingen Bekendte, som jeg kan henvende mig til for mine til Hælvten udsultede Tilhørere, der, saasandt Gud lever, i et halvt Aar kun har levet af Mask, naar de kunde faa den, Avner, tyk Drank, Hø og Lyngfrø, Hakkelse og flere andre Midler, som ikke ere tjenlige til at stille Sulten med, hvilke Midler de dog bruge til at lave deres Kaal og Vælling af, thi de fik ikke en eneste Kærve. De se, ene og alene af Sult, ud i Ansigtet som brændte Lerpotter.» Fra mange Købstæder kom man de stakkels Mennesker til Hjælp, men det var og blev tunge Tider.

Hvad der i uhyre Grad bidrog til den almindelige Elendighed var Brændevinen. Allerede før Gustavs Tid var det slemt i hele Sverige med Brændevinsdrikkeri; Folk brændte selv, saa at man vanskelig kunde finde et nogenlunde godt Beboelsessted paa Landet, uden at Folkene dér havde deres Anstalt til det. Rundt omkring vimlede det med berusede Folk, baade i By og paa Land, og de højere Stænder gav ikke de lavere synderlig efter, men her benyttedes naturligvis andre Drikkevarer ved Siden af Brændevinen. Endog blandt Præstestandens Deputerede gik det varmt til i saa Henseende, naar de laa inde ved Rigsdagen. Det var saa at sige en almindelig Tro i alle Klasser, at man ikke kunde leve uden stærke Drikke, noget hvortil det haarde Klima jo ogsaa animerede. Da Gustav d. 3die saa højlig trængte til Penge, fandt han her en Sag, som han mente at kunne høste Fordel af. Altsaa forbød han 1776 al privat Brændevinsbrænding og lod Kronen overtage den hele Forsyning; med andre Ord: Kongen blev Landets eneste privilegerede Brændevinsbrænder. Naar man sætter Musernes Emblem om den fejrede Konges Tinding, bør man for Sandhedens Skyld deri indflette Brændevinens. I hele Sverige blev der oprettet 52 store Kornbrænderier, hvoraf 4 i Stockholm, og

det kostede mange Penge at faa dem i Gang. I Spidsen for Rigets Brændevin sattes en Grev Wachtmeister, der i denne stolte Stilling var en betydningsfuld Mand. Mange Steder opførtes nye Bygninger, men hvor man kunde, tog man ældre, og Kongen generede sig i saa Henseende slet ikke. Det gamle Slot i Vadstena, ja endog Kalmar Slot med sine store Minder bleve forvandlede til Brændevinsbrænderier. Dette sidste, som nu fremtræder saa smukt og værdigt og rummer et historisk Musæum, blev dengang holdt i en skandaløs Tilstand, forfaldent og usselt med Mølle paa et af Taarnene som Skilt. Den saakaldte Unionsal (som dog ikke er den virkelige) var opfyldt af Brændevinsfade. Andre Slotte bleve Kornmagasiner, ja selv Gripsholm blev delvis benyttet i den smukke Sags Tjeneste. Forgæves havde Biskop Serenius i Strengnäs advaret Kongen om, at han ikke burde sode sig paa Brændevinspanderne; Tanken om Fordelen var altfor lokkende.

Saa kom altsaa hele denne udstrakte Virksomhed i Gang, og det blev fremstillet, hvorledes man hjalp paa Rigets Velfærd, hver Gang man drak en «Kronsup». Drikkeriet tog til, saa at hvad der havde været galt før, blev nu langt værre; Brændevinen flød i Strømme hele Landet over. Men den forhaabede Indtægt blev borte, thi Almuen havde ikke Lyst til at betale sine saa yndede Drikkevarer dyrere end før, hvorfor de i Smug overtraadte Loven og vedblev selv at brænde. Al Regeringens Stræng-
hed kunde ikke hæmme dette. Man forstod i det udstrakte Land at finde hemmelige Steder, dybt inde i Skovene, i Huler og Bjergkløfter, hvor det ikke let kunde opdages. Naar Kronens Betjente stundom overraskede Folk i at brænde, kom det ofte til blodige Sammenstød; i Dalarne maatte endog Militæret anvendes. Med Kongens Brænderier gik det de fleste Steder daarligt; Bestyrelsen var tit uredelig, det hele var for kostbart. Paa Grund af Smugbrændingen kom de efterhaanden til at

ligge inde med umaadelige Oplag, saa at man tilsidst ikke vidste, hvor man skulde gøre af disse. Indretningen havde kostet 102 Tønder Guld, men Pengene bragte kun daarligere Renter. Og man bar sig saa urimeligt ad, at de store Masser Korn, som aarlig bleve anvendte dertil, ikke engang bleve opkøbte i Landet selv; men for største Delen i de russiske Østersø-Provinser, saa at Landmændene ingen Fordel havde af det. Da det gik saa daarligt med det hele, søgte Regeringen at bortforpagte Brænderierne, men Forpagterne kunde ikke svare, hvad de skulde, og gik fra det. Kort sagt, den hele Brændevinssag blev kun til Skam og Skade for Konge og Land, og for at slippe bort fra det, bleve Brænderierne tilsidst dels solgte, dels bortforpagtede til «Menighederne» med Ret til fri Brænding i 10 Aar. Der afstemtes sognevis herom, og ved Hjælp af Lokkelser og Trusler fik Regeringen Sagen sat igennem og slap ud af sin Knibe. Da havde det bestaaet i 10 Aar. Men Drikfældigheden blev ved i lange Tider; den var ligefrem forbavsende. Landet var overfyldt med Kroer; en Rejsende skrev paa den Tid: «Jeg har i én Maaned set flere drukne Personer i Sverige, end jeg i hele Østerrig saa' i 15 Maaneder.»

Med Glimmer paa Overfladen var Gustav d. 3dies Tid sørgelig, og paa næsten alle Omraader var der Tilbagegang, mest dog i sædelig og religiøs Henseende. I sine sidste Aar, da Misstemningen imod ham var saa gennemgaaende, tænkte Kongen tit paa at forlade Riget og bosætte sig i Udlandet. Da kom der en brat Ende paa det hele hin Nat mellem d. 16de og 17de Marts 1792, da han blev skudt i Operahuset af Anckarström¹⁾. Kongen levede 12—13 Dage derefter og havde saaledes Tid til at

---

¹⁾ Den samme Mand, der var Kongens eneste Ledsager paa Maskeballet og gik med ham under Armen, da Skuddet faldt, Grev H. Essen, blev mærkeligt nok den første, som 18 Aar efter modtog Karl Johan paa Sveriges Grund.

berede sig til Døden, hvad han nok kunde trænge til. Men det ser ikke ud til, at Fristen blev brugt. I den meste Tid haabede han, at han vilde komme sig, og Alvoren blev da slaaet hen, og i de sidste Dage, da der øjensynlig ingen Redning var, beskæftigede hans Tanker, naar han var klar, sig dog med andre Ting. Nægtes kan det ikke, at Gustav her som ved alle alvorlige Lejligheder viste Mod, og han bevarede sit overlegne, galante Væsen til det sidste. Han gav Tilladelse til, at Biskop Vallquist meddelte ham Sakramentet; Kongen læste med foldede Hænder temmelig højt et Fadervor, istemte ogsaa Syndsbekendelsen og bad selv om at høre Bønnen: O du Guds Lam! Da Nadveren var endt, spurgte M. Armfelt (den bekendte finske General, Kongens Yndling), om Dronningen (hvem Kongen næsten ikke havde set under sin Sygdom) og den øvrige kongelige Familie maatte komme ind. «Nej,» sagde Gustav mat, «ikke endnu — jeg er saa søvnig — jeg vil en lille Stund søge Ro» og lukkede Øjnene. Strax efter hørte man en stærk Rallen, Kongen kaldte med næsten uhørlig Stemme paa Schröderheim, men et Øjeblik efter blev han stille og var død.

Sin virkelige Mening om Kristendommen havde Gustav d. 3die udtalt ikke ret længe forinden, da Kronprinsen blev overhørt i Religion. Da sagde han til en, der stod tæt ved ham: «Saa meget kan jeg ikke lyve i et Aar, som min Søn nu har gjort i én Time.» Og han kunde dog lyve saa meget, at den ærlige Adlerbeth, der som Digter var yndet af ham, efter hans Død udbrød: «Der var ikke et ærligt Haar paa ham!»

Med Gustav d. 3dies Død dæmrer en ny og bedre Tid for Sveriges Kirke frem, men i Begyndelsen kun svagt. Den nye Konge Gustav d. 4de, som endnu var et Barn, udviklede sig til at blive en Kontrast til den foregaaende, stiv og tung, ubehjælpelig i sin Fremtræden, frastødende i sin Opførsel, sær indtil Grænsen af Sinds-
svaghed, men sædelig og religiøs, ja endog stræng ortho-

dox ¹⁾. Piben fik saaledes en helt anden Lyd. Forargelsen fra Hoffet ophørte, og skøndt Fordærvelsen havde lange Rødder, havde den dog nu kulmineret.

---

¹⁾ Han udstedte i Januar 1800 et Cirkulære til alle Rigets Domkapitler om at tilse, at Præsterne forkyndte Kristendommen i sin Renhed efter den lutherske Bekendelse. — Mærkeligt og sørgeligt var det, at den strængt sædelige Gustav d. 4de efter sin Afsættelse blev et Stykke af en Libertiner.

2.

Samuel Ödmann.

Naar man rejser ad Stambanen mellem Malmö og Stockholm og har forladt de aabne skaanske Sletter, gaar Farten timevis gennem Smålands Fyrre- og Birkeskove. Ensformigheden afbrydes af Klipper, der idelig stikke Hovedet op mellem Træerne, og af større aabne Partier, hvor Skoven er ryddet for at gøres i Penge eller maaske er afsvedet ved Uforsigtighed. Men af og til er der Afvexlinger af en skønnere Slags, idet man suser forbi store, smukke Søer, der give den Rejsende Lyst til at stoppe i Farten og gøre nærmere Bekendtskab med Egnen. Og det vil man ikke fortryde. Småland har rigtignok i adskillige Danskes Øren ingen god Klang, og det skriver sig fra den just ikke fjerntliggende Tid, da Landmænd lode sig lokke af de store Arealer med forskellige Herligheder, der for en billigere Pris kunde købes her, og saa siden i Kampen med den stenede Jord og de vanskeligere Tider bukkede under. Men for den, der søger Naturskønhed og Ejendommelighed, er der meget at finde i Småland, og man kan kun undre sig over, at saa faa Københavnerne endnu have fundet paa at opslaa deres Sommertelt i dette romantiske Land, der ligger saa bekvemt og nær for dem, at de kunne naa dertil paa mindre end en Dag.

Vislanda er en ret betydelig Station i Småland, noget over 20 Mil ad Jernvejen fra Malmö. Sognet, der har samme Navn som Stationen, er som næsten alle i disse Egne vidtstrakt, og her findes en smuk Skovsø ved Navn Salen. Saadan en smålandsk Sø, der gerne er

langagtig og betydelig i Udstrækning, har en egen Romantik over sig. De dystre Skove, den store, ensomme Natur lade én drømme sig langt bort fra den travle Kulturverden. Småland er i det hele, skøndt liggende saa nær opad os, et ægte nordisk, man kunde næsten sige: vildt Land og har igennem umindelige Tider udgjort som en Verden for sig selv. Folket er opvakt, fantastisk og tilbøjeligt til Tungsind, paavirket af den alvorlige Natur og Skovensomheden.

Her fra Vislanda er Samuel Ödmann udgaaet. Han blev født 1750, og hans Fader var dengang i en underordnet gejstlig Stilling, men blev siden Sognepræst. Det var imidlertid ikke fra fædrene, men fra mødrene Side han fik sit Præg for Livet. Hans Moder var fra Vislanda, en Datter af Præsten dér, og hos denne Bedstefader voxede Drengen op. Efter ham var han opkaldt, og han var ham som en Fader. Samuel Wiesel, saaledes var den gamle Præsts Navn, var i levende Live kun kendt i sin Egn, men længe efter sin Død er han gennem Dattersønnens Fortælling bleven en kendt Skikkelse i hele Sverige, ikke fordi han var nogen fremragende Mand, men fordi han var en ypperlig Type fra en længst forsvunden Tid, og som saadan kan han godt fortjene en Plads i disse Skildringer.

S. Wiesel var selv fra Vislanda, hvor hans Fader var Præst, og som ganske ung kom han 1716 til Lund for at studere. Karl den 12te havde dengang i lang Tid sit Hovedkvarter i denne lille Universitetsby, og han kom jævnlig hen og hørte en og anden Forelæsning. Bemærkede han da en Student af et kraftigt og velskabt Ydre, søgte han at hverve ham til Militær, idet han stillede ham i Udsigt snart at avancere til Løjtnant. Kongen havde jo dengang stor Mangel paa Soldater. Saaledes faldt den 17aarige Samuel Wiesel ham stærkt i Øjnene, thi han var en ren Kæmpekarl, og Kongen sendte flere Gange en Officér for at opfordre ham til at gaa i Militærtjeneste. Det unge Menneske kunde ikke rent ud sige Nej, men turde heller ikke sige Ja og fik da underrettet

sin Fader om det. Denne sendte strax sin Klokke til Lund, og i al Hemmelighed blev Sønnen ført hjem. Forat være sikker for Kongens Efterstræbelser, som ellers ikke vare lette at undgaa, fik Faderen da Stiftets Biskop til at kalde det unge Menneske til gejstlig Medhjælper i Vislanda og til i en Fart at ordinere ham, inden han endnu havde fyldt sit 18de Aar. Som saadan kunde han ikke tages til Soldat.

Der er vel ikke mange Sidestykker til en Præst i i saa ung en Alder som Samuel Wiesel og heller ikke til den nemme Maade, hvorpaa han blev det uden synderlig Uddannelse. Ligesaa løjerligt gik det til med, at han efter Faderens Død 1731 blev hans Eftermand som Sognepræst, thi dette skete ganske stiltiende uden Ansøgning og uden Beskikkelse eller Kaldsbrev som en Ting, der fulgte af sig selv. Og paa denne Maade var han Præst i Vislanda i 42 Aar til sin Død 1773.

Som man kunde formode, besad Wiesel ikke stor Lærdom, men ét kunde han, og det var Bibelen, som han hele Livet igennem trolig granskede i, saa han næsten kunde den udenad. Derhos var han kendt med sin Kirkes Lære, som han nøjagtig holdt sig til. Han var en nidkær og gudfrygtig Mand, der paa sin Hest idelig færdedes i sit vidtstrakte Sogn, kendte alle og var i høj Grad æret og afholdt af Menigheden, som han ogsaa var en Fader for, saa at den gængse Tiltale «kære Far» ikke her var et tomt Skilt. Religiøse Stridigheder, der ogsaa kunde forefalde dengang, skyede han og var meget venlig mod alle, men tillige en bestemt Mand og Karl for sin Hat.

Hans Synskreds var ikke stor og kunde ikke heller godt blive det under Datidens Forhold; hvad der skete ude i Verden, agtede han kun lidet paa, men var dog en god svensk Patriot. Sønner havde han ingen af, men derimod syv Døtre, der gik under Navnet «de syv Amazoner», fordi de ligesom Faderen stadig færdedes til Hest, og alle syv bleve gifte med Præster. Det var i det hele taget et fuldstændigt Præstedynasti, denne Wieselske Slægt,

og i Vislanda alene har i det mindste 15 af Slægten været Præster. Samuel Wiesel og hans Fader vare tilsammen Præster der i 105 Aar. Man kan derved forstaa, at alle vedkommende betragtede Præstestillingen som arvelig i Familien ¹⁾).

Livet i den smålandske Præstegaard var præget af gammeldags Jævnhed og Tarvelighed samt af nedarvet Guds frygt. I det rødmalede Træstuehus var der en stor Dagligstue, hvor baade Herskab og Tyende holdt Maaltiderne, hver ved sit Bord med en Oxehud paa i Stedet for Dug, og hvor desuden alle syv Amazoner samt Tjenestepigerne sov om Natten. Dette viser os Afstanden fra Nutiden, men endnu mere føler man denne, naar man hører om den Lejlighed, der var for fremmede Gæster, som meget hyppigt aflagde Besøg her. For dem var der en særskilt Bygning, men denne bestod kun af et eneste stort Rum med tre drabelige Senge i, hver bestemt for et Ægtepar. Ved festlige Lejligheder samledes man i den store Sal, hvor der stod gammeldags og i al Fald fordum prægtige Møbler, der maatte bringe Tænderne til at løbe i Vand paa en Antikvitetshandler, ikke at tale om mærkelige gamle Skaaler, Bægere og kunstige Drikkeglas (deriblandt de saakaldte Floribus), hvoraf nogle vare flere hundrede Aar gamle og stammede fra den katholske Tid. Ved Selskaber gik det her meget gemytligt til, og skøndt Præsten til daglig Brug var en meget sober Mand, gjorde han sig dog en Pligt af at drikke sine Gæster vel til, saa at disse kom i en løftet Stemning eller endog maatte søge Ly i Gæstekammerets Senge, medens Præsten selv holdt sig saa strunk, som det sømmede sig en værdig Sjælesørger. Især i Juletiden gik det meget fornøjeligt til, og saa blev der efter nedarvet Skik holdt alskens Pantelege og lystig danset, hvilket man ikke dengang tog fortrydeligt op.

---

¹⁾ Til den Wieselske Slægt hører ogsaa de i Sverige bekendte Præstenavne: Wieselgren, Heurlin, Hyltenius og Cavallius.

Det daglige Liv var ganske simpelt og meget regelmæssigt. Om Morgen Kl. 4 baade Sommer og Vinter maatte alle staa op, og efter at have nydt Davren gik det strax løs paa Arbejdet, Karlene i Lo eller paa Marken, Døtrene ved Rokken omkring Arneilden, medens de under Arbejdet sang Salmer, som de kunde udenad. Om Aftenen var der fælles Andagt. Julemorgen stod alle op Kl. 2, og allerede Kl. 4 om Morgen holdtes «Julottan» i Kirken. Da var det et skønt Syn at se Folk komme dragende i hundredvis ad Skovvejene gennem den hvide Sne, alle med Blus foran baade for at lyse op i Mørket og til Ære for den store Dag. Ved Julottan sang hele Menigheden den gode gamle Salme, som alle kendte: «Den signede Dag med Fryd vi se.» Kort efter at denne Morgenhøjtid var forbi, begyndte Højmessetjenesten, hvorved altid holdtes Nadvere. Allerede Kl. 9 om Morgen var det hele forbi, og Folk kunde, efter at have gjort sig til gode med sin medbragte Mad, drage hjem igen ad de lange Veje. Men Glæden var synlig i næsten alles Aasyn.

Alt dette og meget mere kende vi fra Samuel Öd-mann, som vi nu vende tilbage til. Han tilbragte sin første halve Sned Aar i Vislanda Præstegaard og var den gamle Præsts Kæledægge. Det var et glad og fornøjeligt Barneliv, han her førte, næsten uden al Tvang, et rigtigt Friluftsliv, saaledes som Bedstefaderen ogsaa elskede det. Lektier fik han slet ikke, thi den gamle mente, at det behøvedes ikke for en saa livlig og begavet Dreng, der var fuld af Spørgsmaal, som han ogsaa fik besvarede. Imidlertid mærkede Drengen selv, at det ikke gik saa godt med Lærdommen, som det burde, thi hans yngre Søsken i Hjemmet vare videre fremme end han, og naar de skrev Breve til ham, kunde han kun besvare dem, naar Huslæreren førte hans Haand. Derover skammede Drengen sig og lagde nu alvorlig Vind paa at komme bedre frem, men da hans Fader var bleven klog paa, at den morsomme Vislanda Præstegaard just ikke egnede sig til at vænne ham til Flid og Stadighed, fik han i Mindelighed taget

den tiaarige Dreng derfra og sat ham i Vexiö Skole. Bedstefaderen levede endnu 13 Aar efter den Tid og vedblev til sit sidste Aar at være den samme støvte Karl, som fra ung af. Da han som 70aarig engang blev tilsagt at møde ved Alfvesta Thingsted som Taxeringsmand, og han trods sin Besværing derover ikke kunde slippe, red han som en ægte «Karolin» i lange Støvler med drabelige Sporer paa en fnysende Hest dertil i lynende Fart, ledsaget af Klokkeren, der var ligesaa kæmpehøj som han selv, og den ranke Præst, der tumlede sin Ganger som ingenting, vakte alles Forbavselse som en Fremtoning fra en svunden Tid.

Det var i Aaret 1760, at Samuel Ödmann kom til Vexiö. Dengang var det en ganske lille og uanselig, meget afsides liggende By, trods det, at den var Bispe-sæde og som saadan ikke alene havde Latinskole, men ogsaa Gymnasium. Nu er alt meget forandret her. En Jernbane fører til den, og Byen, som er afbrændt flere Gange i dette Aarhundrede, gør, skøndt den ikke er ret stor, et helt stateligt Indtryk med sine brede Gader, kønne Huse, sit Torv, paa hvis ene Side den store Landshövding-Residens og paa den anden et elegant Hotel pranger, og endelig ved sit nye smukke Elementar-Läroverk. Hertil kommer, at Beliggenheden ved Sø og Skov er meget tiltalende, og de tilrejsende have ikke ret lang en Udflugt at gøre for at komme til Kronoberg Slots store Ruiner ved den maleriske Helgasø.

En Latinskole i Sverige paa hin Tid var ikke meget forskellig fra vore -- daarligt, indknebt Lokale, strænge Straffe og en formalistisk Undervisning, der nærmest gik ud paa Latin. Huset var paa to Etager og rummede foroven den højere Læreanstalt: Gymnasiet, forneden Latinskolen. Denne sidste bestod af 6 Klasser med 7 Lærere; de fire nederste Klasser undervistes ligesom hos os i ét Rum. Disciplene maatte paa Omgang beklæde forskellige Stillinger; én maatte som *Claviger* gemme Nøglen til Skabet med Risene i og messe den daglige Bøn for hele

Skolen, to *Notatores* maatte optegne dem, som vare uartige, medens Lærerne holdt Frikvartér, to andre af samme Slags skulde optegne dem, der forsømte Kirketjenesten. Nogle *Observatores* skulde aabne og aflaaase Døre og Vinduer, og endvidere maatte 8 Disciple ad Gangen hver Lørdag lave de Ris til, der skulde bruges i den følgende Uge. Disse Ris vare $1\frac{1}{2}$ Alen lange og bestod af 7 Grene, der krydsvis vare stukne i en lille Vidjering, saa at denne blev som en Klump, hvorefter de vare flættede sammen og $1\frac{1}{2}$ Kvarter fra den tynde Ende sammenbundne med en Snor. Der brugtes aarlig 3000 unge Birkeskud til Ris; heldigvis er der jo i de Egne ingen Mangel paa dem. Om Lørdagen skete Opgørelsen for alle Ugens Synder. Hele Skolen var da samlet, men det lød noget underligt, at man begyndte Akten med at synge: «Miskundelig, o Gud, lad Naadens Sol oprinde!» Derefter messede *Claviger*, medens alle knælede, Salme 104: «Du oplader din Aand, og de blive skabte» osv. med dertil hørende Responsorier. Derefter begyndte Forhøret over Synderne, der vare delte i forskellige Rubrikker, saasom: udeblevne, støjende, talende, leende, ilde lugtende, og saa fulgte Straffen. Det haardeste var at blive dømt til at bære «Klumpen,» et stort Stykke Træ, der ved en Jernkæde blev spændt til det ene Ben og som Synderen maatte gaa med flere Dage.

Disciplene boede rundt omkring hos Smaaborgerne, der havde Kamre at leje ud, indrettede med to Tomands-senge, altsaa til fire. Alt var yderst tarveligt; Møblementet bestod kun af et Bord og en Kakkelovn, thi de sad paa deres egne Kister, i hvilke de gemte Madvarer fra Hjemmet, ikke alene Smør, Brød og Ost, men ogsaa Flæsk, Faarelaar, Gryn, Ærter og Malt. Enhver havde sin egen Pande at stege Flæsk i. Paa Væggen hang altid en *Tabula oeconomica* med Angivelse af Middagsmaden til hver Dag og Angivelse af, hvor meget enhver skulde bidrage. Saaledes maatte de give Flæsk til Kaalen og Ærterne, salt Kød til Grynsuppen foruden Grynene. Man

spiste sammen af et Lærfad, men for at kende sit eget Stykke Flæsk eller Sul satte man en Pind i det med Mærke paa og kunde saaledes fiske hver sit op. Næsten alle Disciplene vare meget sparsommelige med deres Fødevarer, for at de i Slutningen af Halvaaret kunde have noget at sælge og derfor købe f. Ex. en ny Hat. Under saadanne Omstændigheder var det ingen kostbar Sag at holde en Søn i Skolen. Ödmann brugte af rede Penge kun 8 Rdlr. hvert Halvaar, af hvilke Rektoren fik 2, Klassens Adjunkt 2, for Værelset gaves 2 og endelig til nødvendige Smaaudgifter saasom Sirup til Grøden 2.

Man gik rigtig pænt og renlig klædt i Vadmelskjole, hvide Uldstrømper, tykke Sko og Skindbuxer, som man paa denne Tid begyndte at sværte.

Efter at have gennemgaaet Skolen kom Ödmann op i Gymnasiet, der bestod af 3 Klasser. Undervisningen her var i Grunden for største Delen theologisk, hvilket passede, forsaavidt som de allerfleste skulde være Præster. Han var dygtig og fuld af Interesser; Latin var han meget stiv i. For Musik havde han ualmindelige Anlæg, og han var Anfører for et helt lille Orkester af sine Kammerater, der traadte op ved festlige Lejligheder. Det var dengang endnu Skik, at Gymnasiasterne, der til daglig Brug benævnedes «Degne», færdedes ude paa Landet for at opkræve «Lyse- og Sognepenge», og de af dem, der vare gode Sangfugle, fornøjede da Bønderne med at synge gudelige Sange for dem, hvorfor der vankede godt Traktement. Det var noget, som Samuel Ödmann kunde bedre end de fleste, og han fortæller, at Texten bestod i rimede latinske Vers, som endnu fra den katholske Tid vare bevarede ved Skolerne, de fleste til Ære for Jomfru Maria, men Melodierne vare endnu ældre end Ordene og vare forplantede i mange Slægtled fra Degne til Degne uden Noder, men overordentlig skønne. Her, som i saa meget andet, møder der os langt mere gammelt bevaret i Sverige end hos os.

Forøvrigt var de unges Liv i Vexiö gennemgaaende

smukt og hæderligt. Deres Adspredelser vare tarvelige, saasom at spille Kort om Knappenaale, aldrig om Penge, eller at lege ude i det fri. Tobak blev ikke røget, men lidt Luxus med Paaklædningen begyndte i disse Aar saa smaat at stikke frem, f. Ex. at de ældste satte deres Haar op i Toupée med Ørelokker og to eller tre Piske. Men da saa nogle gik endnu videre og fik sig en Stangpisk med kulørte Baand, saa flød Bægeret over. Da Biskoppen overværede Examen, tordnede han saaledes mod Stangpiskene, at de foreløbig forsvandt, for rigtignok nogle Aar efter at komme frem igen og vinde Sejer.

1768 forlod Ödmann Vexiö og drog til Upsala, hvor han blev Student. Men da hans Fader havde daarligt Raad, maatte han gøre det samme som mangfoldige andre Studenter, han maatte tage Plads som Informator hos en Familie paa Landet. Det var dengang almindeligt, at Eleverne opholdt sig i Universitetsstaden i «Læseterminerne» med deres Lærer, for at denne kunde drive sine Studier, men den øvrige Tid af Aaret, vel 4—6 Maaneder, stundom mere, vare de alle i Hjemmet paa Landet. Paa den Maade læmpede man sig frem. Hele Ödmanns Studietid udgjorde knap fire Aar, af hvilke han saaledes var en stor Del borte fra Upsala. Hans Informatorplads var hos en Herredsfoged i Delsbo i nordre Helsingland, mange Mile nord for Upsala. Hans første Rejse derop sammen med en anden Student var en ualmindelig drøj Tur. Det var lige før Jul, altsaa paa en Tid, da Dagslyset dér kun varer omtrent 3 Timer, og koldt var det. Ödmann havde de nødvendige Penge til at betale den ene Skydshest hele Vejen, og han forudsatte, at den anden Student ogsaa havde det, hvorved de altsaa kunde komme frem. Men den sølle Fyr havde saa godt som ingen Penge, hvorfor de maatte nøjes med én Hest, og det førte til, at de selv maatte gaa, da Hesten havde nok i at trække deres Bagage, som bestod i to store Kister. Mad og Nattekvartér var der heller ikke godt Raad til at betale, og saaledes vandrede de afsted ad de ensomme Veje, under voxende Kulde

og Sult og Træthed, med de hvide Snemarker eller de store, mørke Skove for Øje. Det var et kønt Træk af Ödmann, at han trolig delte alt med Kammeraten. Da de i yderst forkommen Tilstand endelig naaede op i Helsingland, bleve de der hjulpne frem ved Beboernes store Gæstmildhed, og saaledes naaede han tilsidst Maalet.

Delsbo, hvor Ödmann kom til at opholde sig saa meget i Ungdomsaarene, er et saare skønt Sted, hvorfor det ogsaa i vore Dage, da man med Jernbanen kan tage lige dertil, bliver besøgt af mange Turister. Det ligger ikke langt fra Søstaden Hudiksvall, men Egnen faar sit Præg af de to store Dellensøer, der paa alle Sider ere omgivne af blødtformede, blaanende Bjerge med deres Skove, og smukke Landsbyer titte frem paa Bredderne. Men foruden de store Søer er der alene i Delsbo Sogn 60 smaa Søer. Det var saaledes et herligt Sted baade Vinter og Sommer, og Ödmann befandt sig fortræffeligt dér, saa meget mere som Selskabeligheden mellem de dannede Familier var livlig. Den gamle, mere end 80aarige Provst Lenæus i Delsbo var endnu en ungdommelig og for alt godt levende interesseret Mand, og han fik en stor Indflydelse paa Studenten. Hans betydelige Bogsamling fik denne fri Adgang til, og han hjalp ham gerne til Rette med Forstaaelsen, saa at den videbegærlige Yngling herved kom ind i meget, ikke blot theologisk og filologisk, men særlig ogsaa geografisk, thi Provsten havde mange Rejsebeskrivelser. Man kan sige, at her grundlagdes det, der siden blev det fremragende ved Ödmann. Theologisk var han meget interesseret og forbavsede snart Egnens Præster ved sine dybt tænkte Forklaringer over svære Steder i Skriften. Dertil kom nu ogsaa, at han var en Elsker af Naturen og heri mødtes med den gamle Provst; Ödmann lærte ham Linnés Botanik og Provsten lærte igen ham at kende de mange forskellige Arter af Fugle og Fiske, som der var saa stor en Rigdom af paa Stedet. Af og til øvede Ödmann sig ogsaa i at prædike.

Nordre Helsingland er en af Læseriets ældste Hjem-

egne. Dette havde, som før er omtalt, sit første Udspring i Herjedalen, men omtrent 1770 kom det til Helsingland. Navnet «Læsere» kom her først i Brug, da man i sine Fritimer, især om Søndagen, samledes for at læse i Bibelen og nogle af Luthers Skrifter. I Begyndelsen gik det rigtig kønt og aldeles ikke kirkefjendsk til, tværtimod vare de de flittigste Kirkegængere, men de afholdt sig fra Kroer, Dans og verdslige Selskaber. Mærkeligt nok var Læseriet mest udbredt blandt Egnens Soldater; som man véd, bestod og bestaar til Dels endnu Hovedmassen af Sveriges Hær, den saakaldte «inddelte Armé», af Soldater, der bo spredte paa Landet og til deres Underhold have et Husmandssted, et «Torp». Officererne søgte forgæves at modarbejde Læseriet, da de frygtede for, at dette skulde skade den militære *esprit*. Det blev forbudt dem at deltage i Forsamlinger. En Soldat, som alligevel gjorde det, fik Prygl af Underofficeren. Da han havde faaet Straffen, sagde han roligt: «Lovet være min Gud, at jeg kun straffes for Kærlighed til hans Ord.» De fleste Præster paa Egnen tog urigtigt paa Sagen, men den unge Ödmann vandt Læsernes Fortrolighed. De hørte ham gerne prædike, og en Søndag, da de bad ham komme til et Møde og forklare noget af sin Prædiken for dem, gik han ogsaa til dem, skøndt ikke uden Frygt for Præsterne. Han var ligesaa glad ved Besøget, som de vare over ham. «De stakkels Folk slugte, hvad jeg sagde, med en Begærlighed og et Bifald, som rørte mig til Taarer,» fortæller han. Men inden han gik hjem, blev han Øjenvidne til en anden Side af Sagen, som ikke var saa rar, idet nogle bleve besatte af en uhyggelig Overspændthed, fik Krampetrækninger eller faldt i en Slags besvimet Tilstand. I den følgende Tid tog dette desværre mere og mere til, saa at Sagen nu blev af en blandet Beskaffenhed. Men det fik Betydning, at Ödmann af egen Erfaring kendte Læseriet, og senere, da Bevægelsen antog store Dimensioner, skrev han et klart og maadeholdent Ord om den, hvori han hævdede, at den

verdslige Arm ikke burde gribe ind i den, uden hvor den ligefrem udartede til Brud paa Lovene. Præsterne burde bruge andre end verdslige Vaaben til at bekæmpe den.

I Terminerne var Ödmann, saa vidt muligt, i Upsala og studerede flittigt, først navnlig Græsk og østerlandske Sprog, senere droges han mere til Botanikken. Dengang levede den berømte Linné, med hvem han havde det Berøringspunkt, at de begge tilhørte «Smålands Nation». Ödmann var en af hans mest begejstrede Disciple, men Linné havde saa mange, at der ofte var 200 Deltagere i hans botaniske Udflugter. Saa vandrede man i den tidlige, lyse Sommermorgen ud fra Staden paa den store, jævne Fyrisslette. Man fordelte sig snart i flere Flokke, hvoraf nogle botaniserede, andre samlede Insekter eller Fugle. De saaledes ofte vidt spredte Deltagere bleve, hver Gang der var fundet en Mærkelighed, kaldte sammen ved Trommeslag, og Professoren forklarede da. Om Aftenen Kl. 9 vendte man først tilbage og holdt Indtog i Upsala i højtidelig Procession, Hattene smykkede med Blomster og paa ægte Svensk med fuld, velklingende Musik. Ödmann sagde paa sine gamle Dage, at det var hans lykkeligste Øjeblikke i Livet, naar han kunde komme først til at overrække Linné et smukt Exemplar af en sjælden Blomst.

Ödmanns akademiske Studier afsluttedes med Filosofi-Kandidatexamen i Maj 1772, men af Mangel paa Midler blev han aldrig Magister, som de allerfleste flinke Studenter ellers blev. Hans Karakterer til Filosofieexamen vare heller ikke videre gode, og dette fik sikkert megen Indflydelse paa hans nærmeste Fremtid. Efterat hans Informatorstilling hos Herredsfogden i Delsbo var ophørt, maatte han tage mod en lignende andet Steds, skøndt han længtes meget efter at faa en beskeden præstelig Ansættelse, som han kunde gifte sig paa, eftersom han var bleven forlovet med en af Herredsfogdens Døtre.

Foreløbig tog han Pastoraletamen — en meget mild Prøve, som dog var tilstrækkelig for at blive Præst —

for Domkapitlet i Vexiö og overtog saa en Informatorplads hos General Pheiff, der havde en Ejendom paa Ingarøen. Denne er en af de store Øer, der ligge udenfor Stockholm ud mod Skærgaarden. Naar man gør den smukke Sejltur fra Sveriges Hovedstad forbi Djurgårdslandet med dets Skov og gennem det smalle, ligefrem dejlige Skurusund med dets talrige Villaer, strødte paa Klipperne til begge Sider, kommer man snart, hvor Vandet udvider sig, til den ligeledes overordentlig smukke Ingarø med dens Skove. Det var rigtig et Sted for Ödmann, der elskede Naturen, og han kom til at holde saa meget af det, at han aldrig ønskede at komme derfra og forblev der da ogsaa i 19 Aar. At han kunde blive der saa længe, gik til paa følgende Maade. Da han paa et Par Aar havde gjort sine Elever færdige og saaledes ikke havde mere at gøre hos General Pheiff, fik en Godsejer, Friherre Anders Cederström til Beatelund paa den ved Siden af Ingarøen liggende Vermdø, ham til at forblive paa Stedet. Cederström var en dannet og flink Mand, der satte stor Pris paa den unge Theolog, og da han vidste, hvor beskedne Fordringer denne satte til Livet, foreslog han ham at forblive paa Ingarøen som Skolelærer og Kapelpræst, samt tillige hveranden Søndag prædike paa Beatelund. Det havde bestandig været og var endnu meget almindeligt, at Godsejerne holdt en Huspræst. Da Ödmann gik ind paa Forslaget, fik Friherren snart det hele i Stand. Ved Pilhamn paa Ingarøens nordlige Side blev der bygget et Trækapel og en pæn lille Skole med Jordlod til; en kontant, men rigtignok højst beskeden Løn blev tillagt Embedet, og i Maj 1776 tiltraadte den unge Præst og Lærer det. Endnu samme Aar holdt han Bryllup.

Paa dette idylliske Sted levede da Ödmann i mange Aar og følte sig rigtig paa sin Plads. Rousseaus Fordring, som dengang gav saa stærk en Genlyd rundt omkring, om at vende tilbage til Naturen, kunde ikke ske bedre Fyldest end her, thi det gjorde Ödmann. Han var flittig og trolig til at undervise Almuens Børn, dygtig

ogsaa som Prædikant, men ellers ofrede han hver Time til Naturen. Hans Stilling førte det ligefrem med sig, at han maatte færdes meget i den, thi da han ikke kunde slaa sig igennem med den ringe Løn — og skøndt tarvelig ellers ofrede han meget paa Bøger —, blev han nødt til at skaffe sig Biindtægt, og han greb da til det, der laa lige for, nemlig at fiske. Han blev en rask og dygtig Fisker, der stundom baade Dag og Nat laa i sin Baad ude paa Fjorden og derefter sejlede med Fangsten ind til Stockholm. Paa ét Aar solgte han saaledes for mere end 1000 Rdlr. Fisk og fik derved Raad til at købe mange Værker, men desuden laante han Bøger i Massevis, især paa det kgl. Bibliothek, saa han efterhaanden blev en af Sveriges mest belæste Mænd.

For alt i Naturen havde Ödmann et sjældent Øje; enten han sejlede i sin Baad, eller han færdedes i Skovene med Bøssen i Haand, skulde ikke let noget undgaa hans skarpe Blik, og han gjorde ikke faa nye Opdagelser baade i Plante- og Dyreriget. Han fandt efterhaanden 500 forskellige Planter paa Øgruppen og bestemte dem, endvidere 31 Arter af Pattedyr, 17 Amfibier, 136 Fugle og henved 1000 Arter Insekter. Allermest studerede han Svømmefuglene og deres hele Liv. Han lagde sig en meget stor Fuglesamling til, som han selv udstoppede. Endvidere førte han nøjagtige meteorologiske Dagbøger og holdt Regnskab med, paa hvilken Dag de forskellige Dyr gave sig til Kende om Foraaret, ikke blot saadanne som Lærken og Droslen, men ogsaa Ormene, og disse Iagttagelser havde videnskabelig Betydning. Han hævdede, at Dyrene ere en paalideligere Almanak end Planterne, thi disse lade sig narre af en for tidlig Vaar, men det gør f. Ex. Trækfuglene næsten aldrig. Anemonens Fremkomst giver saaledes ingen Sikkerhed for, at der jo kan komme haarde Frostnætter, men det giver derimod Gøgens. Selv vidste han næsten paa Dag, hvad der nu vilde komme frem Naturen.

Det varede ikke længe, inden Ödmann trods sit af-

sides Skærgaardsliv blev bekendt i videre Kredse. En anset Zoolog Pallas skrev i Videnskabs-Akademiets Tidsskrift for 1779 en Afhandling om en vis bestemt Svømmefugl. Ödmann vidste dog langt bedre Besked om denne og skrev et Stykke derom, som ogsaa blev optaget i næste Bind af Tidsskriftet. Dette vandt Kenderes udelte Bifald, og Akademiet ønskede derfor at tilkendegive ham sin Tilfredshed samt anmode ham om flere Bidrag, men da det kom til Stykket, vidste ingen, hvem Samuel Ödmann var, og hvor i Verden han levede, thi det havde han selv ikke angivet. Af en Hændelse fik et af Akademiets Medlemmer at vide af sin Husvært, en Høker, at en, der hed Samuel Ödmann og var en Slags Komminister (underordnet Præst) paa Vermdøen, undertiden hos ham købte Blaar og Værk til Udstopning af Fugle. Saa fandt man ham alt-saa derved, og fra nu af begyndte der en helt levende Forbindelse mellem Akademiet og ham; han leverede den ene indholdsrige Afhandling efter den anden, og 1784 blev han indvalgt som Medlem af Akademiet.

Imidlertid maa man ikke tro, at den beskedne Kapelpræst forsømte sin theologiske Videnskab paa Grund af sin Kærlighed til Naturen, nej, han forstod at knytte begge sammen, saa at han brugte sine Kundskaber i Naturen til at kaste nyt Lys over adskilligt i Bibelen. Han skrev et for sin Tid dygtigt Arbejde: «Sprede Samlinger af Naturhistorien til Oplysning af den hellige Skrift.» Det blev oversat paa Tysk, og den bekendte J. D. Michaelis i Göttingen, som dengang var en theologisk Koryfæ, berømmede det højlig, men begyndte tillige en lærd offentlig Polemik med Ödmann angaaende nogle Punkter, hvori han var uenig med ham. Samtidig indlod han sig i en langvarig, venskabelig Brevvexling med ham. Man tænke sig hvilke Modsætninger! Paa den ene Side den berømte Professor, der samlede et Udvalg af den protestantiske Verdens Ungdom om sin Lærestol, fra hvilken han tillige viste sig som et Mønster paa en udsøgt Kavallér med flotte Lader, Kaarde ved Siden, Hat under Armen, en

fuldendt Verdensmand — og saa den tarvelige Skolelærer og Præst ude i Skærgaarden, der som en anden Fisker sejlede til Byen med sin Fangst!

Da Ödmann i otte lykkelige Aar — lykkelige, naar man er glad i sit Kald og kan virke i det, man har Anlæg til — havde boet i Pilhamn, skete der en stor Omskiftelse for ham, hvorved den 34-aarige Mand blev ført ind i Lidelsens Skole. Efter en Jagt paa Vandfugle fik han en stærk Forkølelse, der snart gik over til en heftig Koldfeber. Medens han en Aften laa syg, syntes han pludselig at høre et ham ubekendt Fugleskrig nede fra Stranden. Det var ham umuligt at holde sig tilbage; han maatte afsted for at opdage Fuglen. Men denne Udfart i den kølige Aftenluft blev skæbnesvanger for ham; Koldfeberen blev nu «dobbelt», idet de hyppige Anfald mere og mere nærmede sig til hinanden, og han ventede, at han, naar de løb i ét, maatte dø. Dette skete dog ikke, Sygdommen blev igen trængt tilbage, han blev meget bedre, men hver Gang han vilde gaa ud i Luften, blev han atter syg. Forgæves prøvede han det efter længere Tids Forløb; det vilde ikke gaa. Saaledes maatte nu den unge Mand, der var vant til at føre et saa frisk Liv i Naturen, holde sig i Stuen, ja som oftest endog ligge tildækket paa sin Seng. Han kom — om med Ret eller Uret véd man ikke — efterhaanden til den Overbevisning, at den friske Luft var dødbringende for ham, og levede fra nu af et indestængt Stueliv. Dette begyndte netop det samme Aar, som han blev Medlem af Videnskabs-Akademiet. Han skulde møde dér og holde sin Indtrædelsestale, men det blev ikke til noget; en anden maatte oplæse den for ham.

Da Ödmann nu aldrig mere kom udenfor sin Stue og knap nok udenfor Sengen, blev det naturligvis næsten umuligt for ham at slaa sig igennem. Ikke blot ophørte hans betydelige Indtægt af Fiskeriet, men han maatte ogsaa holde en anden i sit Sted til Tjenesten i Skole og Kirke, og dertil gik det meste af hans Løn. Men Nød

lærer nogen Kvinde at spinde, og saaledes lærte den ogsaa ham at finde paa Udvej. Han tabte ikke Modet og gav sig trøstigt til det eneste, han for Tiden kunde, nemlig at skrive for Publikum. Han oversatte saaledes nogle tyske Prædikensamlinger, men navnlig kom han ind paa at udgive Rejsebeskrivelser, som han tog fra udenlandsk Literatur, sammendrog og bearbejdede. De vare godt skrevne, og Tiden var meget opsat paa at nyde den Slags Læsning, som jo ogsaa er særdeles uddannende. Ogsaa hos os fremkom der i dette Tidsrum en Mængde, især oversatte Rejsebeskrivelser. De af Ödmanns Skildringer, som fik mest Betydning, vare de østerlandske, thi dér søgte han at forklare Bibelen. Han oversatte saaledes Niebuhrs Rejse til Arabien — den, som blev bekostet af Danmark —, og ved det store Kendskab, han erhvervede sig paa dette Omraade, kunde han paavise, at mange af de geografiske eller ethnologiske Spørgsmaal, der endnu stod ubesvarede af Theologerne, allerede havde fundet deres Løsning. Han skrev ogsaa flere originale Arbejder og Artikler til nogle Blade, og hvad han skrev blev vel modtaget, saa at hans Navn blev stedse mere bekendt. Tillige studerede han ivrigt, men da Naturen var bleven ham berøvet, fordybede han sig nu særlig i alt, hvad der hører Aabenbaringen til.

Imidlertid var der adskillige, der havde Tanken vendt paa Ödmann og hans sørgelige Stilling, og som arbejdede for at faa ham hjulpet til noget bedre. Lægerne sagde ogsaa, at Stedet var usundt for ham. I Videnskabernes Akademi blev det, som rimeligt var, drøftet at gøre noget for ham. Man fik Kongen, Gustav den 3die, gjort opmærksom paa Manden og paa den Urimelighed, at han, som havde et agtet Navn endog i Udlandet, levede i en saa ussel Stilling. Kongen sagde da: «Schröderheim skal foreslaa ham til det første ledige Pastorat, han søger.» Men paa Grund af sin Svaghed søgte Ödmann ikke noget og syntes at have opgivet at komme bort fra sin Ø. Da skete det den 16de Oktober 1788, at hans Bolig brændte af

med næsten alt, hvad han ejede og havde samlet. Selv fandt han Tilflugt hos Friherren paa Beatelund, men nu forstaar man, at han længtes efter at komme bort. Han søgte og blev 1790 udnævnt til Sognepræst i Gammel-Upsala ved de mærkelige Gravhøje¹⁾. Det var Ærkebiskoppen Uno v. Troil og Domprovsten Vallquist, der satte det igennem, især den sidste, men da Udnævnelserne var sket, sagde denne til Ærkebiskoppen: «Jeg har nu skaffet ham Gammel-Upsala; det var daarligt, hvis Ærkebispen ikke siden kunde skaffe ham til det nye.» Det blev der saa strax arbejdet paa, og da Kansleren Nils v. Rosenstein var vundet for det, blev det sat igennem, at Ödmann tillige blev Adjunkt i det theol. Fakultet ved Universitetet i Upsala. Saaledes blev der unægtelig sørget paa bedste Maade for ham. Meningen var, at han kunde lade Præsteembedet blive besørget ved en Vikar og nyde Indtægten af det, medens han, skøndt indesluttet i en Stue, nok kunde vejlede de unge i Theologi.

Paa Grund af Naadensaaret, der i Sverige kunde trække langt ud, flyttede Ödmann først i Foraaret 1792 — kort efter Kongens bratte Død — til sit nye Kald. Flytningen var vanskelig, da han igen led af Feber, men det lykkedes at føre ham til Maalet i Løbet af to feberfrie Dage. Han blev sejlet i en bedækket Storbaad gennem Stockholm, Mälaren, Fyriså til Upsala, hvor hans gamle Ven, Botanikeren Thunberg, havde sit lukkede Køretøj beredt til at føre ham ud i den landlige Præstegaard, som ligger tre Fjerdingvej derfra. Omflytningen gik heldigt. Hans Familie bestod kun af Hustruen og en døvstum, men meget begavet Datter; en Søn var død.

I de første Par Aar opholdt Ödmann sig i den bedste Sommertid ude i Præstegaarden og forsøgte nogle Gange, klædt i den tykkeste Vinterdragt, at gaa lidt ud i Haven, naar Vejret var rigtig varmt og Solen skinnede, men en

---

¹⁾ Dette Kald havde været Præbende for den afdøde Professor Floderus.

svag Susen i Træernes Toppe var nok til at jage ham ind, og snart kom han aldrig mere ud. Han opslog sin faste Bolig inde i Universitetsstaden og blev her Livsfange i sit Værelse, som han aldrig mere forlod.

Sin dobbelte Stilling som Præst og theol. Lærer søgte han samvittighedsfuldt at udfylde, saa vidt hans Helbred tillod det. Sin Prædikestol har han aldrig besteget, uagtet han beklædte Embedet i 37 Aar, men han virkede, hvad han kunde, for Menigheden, vaagede omhyggeligt for at have en god Vikar og for at Undervisningen i Skolen blev udført godt, modtog gerne Besøg af sine Sognefolk og vandt manges Fortrolighed, saa at han alligevel blev ikke lidet for dem. Som theol. Adjunkt blev Ödmann brugt meget til at være Medlem af Kommiteer. Der var saaledes Bibelkommiteen, der gik ud paa at skaffe en bedre Oversættelse af Bibelen end den da gængse, der var meget forældet i Sproget. Der var i over 100 Aar forgæves prøvet paa at faa en mere tidsvarende i Stand, men aldrig kunde man komme til Enighed. Den daværende Kommité, der var nedsat af Gustav den 3die, gik det heller ikke godt med, hvilket ikke var saa underligt, da den bestod af hele tyve Medlemmer, hvoriblandt ikke blot Ærkebiskoppen og fem Biskopper, men tillige en Botaniker, en Læge, en Mathematiker, en Jurist o. s. v. Hvad der var fremkommet af denne drabelige Forsamling som Prøve, var ikke godt; selv om det var filologisk rigtigt, var Sproget dog mat og moderne, og det vandt ikke Bifald. Da Ödmann nu blev optaget i Kommiteen, vare flere af de tidligere Medlemmer afgaaede ved Døden. Nu blev Professor theol. Tingstadius og han de vigtigste Medlemmer, men de kunde meget daarligt arbejde sammen, da den første, der sværmede for Klopstock og Poesien i det gamle Testamente, frem for alt vilde have Texten gjort skøn og svulmende, Ödmann derimod vilde have den tydelig og sammentrængt. Denne sidste arbejdede mest paa det nye Testamente. Det hele trak meget langt ud, dels

ved Uenigheden mellem de to, dels ved at adskillige af de andre Medlemmer kom andet Steds hen. Da saa endelig det nye Testamente udkom som Prøve 1816, vandt det dog ikke Bifald i Præstestanden paa Rigsdagen, for hvilken det blev forelagt, og gik ikke igennem. Dette skyldtes navnlig Wallin, og det kan ikke beklages, thi Oversættelsen kunde heller ikke tilfredsstille den fremvaagnende, strængere kirkelige Sans. Skøndt der saaledes ikke direkte kom noget ud af Ödmanns Arbejde, var dette dog ikke spildt, thi det var et godt Forarbejde for en virkelig fyldestgørende Bibeloversættelse.

Ogsaa den saakaldte «Ekklesiastik-Kommité» var Ödmann Medlem af sammen med Rigets øverste Gejstlige. Den skulde udarbejde meget: en ny Salmebog, en Kirkehaandbog (Ritual), en Katekes (Lærebog) o. s. v. Man kan nu sige sig selv, at Slutningen af forrige Aarhundrede, Rationalismens egentlige Guldalder, kun var daarlig skikket til det og umulig kunde komme godt fra et saadant Arbejde. Ödmann var imidlertid ikke Rationalist, men stod dog heller ikke paa saa klart et Kirkestandpunkt, som man i vore Dage kunde forlange, hvilket ikke er til at undres over. Han repræsenterede dog i Kommiteen det mest gammel-kirkelige Standpunkt og vilde derfor ikke have Forandringer ved selve Gudstjenesten og Sakramenterne, men derimod nok ved Brude-, Kirke- og Præstevielse, som der ogsaa kunde være Grund til. Men han blev overstemt, og i den Kirkehaandbog, som blev Resultatet, var der gjort mange bedrøvelige «Forbedringer». En hel Del af de Kirkebønner, som endnu bruges i den svenske Kirke, ere af Ödmann.

Med Hensyn til en ny Lærebog gik det som med Kirkehaandbogen. Ödmann kunde ikke sætte sine mere orthodoxe Meninger igennem, og det endelige Resultat blev en rigtig rationalistisk bortforklarende «Katekes», der gerne kaldtes efter Hovedmanden «den Lindblomske». Men Ödmann sagde om den: «Ærkebiskop Lindblom (Troils

Efterfølger) sætter en Plet paa sit Minde ved at udgive denne Katekes», og det blev ingen Usandhed¹⁾).

Om en ny Salmebog udtalte Ödmann: «Jeg mener, at den høje Flugt ikke hører hjemme i Salmen; denne er Hjertets Udgydelse; kun Lovsangen tillader det poetiske. Ogsaa dér maa dog Vingerne stækkes.» At der, især af Hensyn til Menigmand, er noget i, at man maa være varsom med en for høj Flugt, hvorved det hele let for Mængden bliver indholdsløst, er sikkert nok. Men Ödmann gik for vidt i sit Krav paa Stækningen efter vor Tids Følelse. I sin Samtid vandt han Bifald, men den havde ogsaa mest Sans for det forklarende og forstandsmæssige. Han rettede en Del af de gamle Salmer og forfattede 75 nye, hvilke vandt megen Anerkendelse, skøndt de i Grunden kun ere rimet Prosa, thi Digter var han ikke, men Tankerne vare sunde og rigtige, og let forstaaelige vare de. Skøndt de i deres Helhed meget snart bleve fortrængte af Wallins, vedblev de dog paa mange Steder at bruges og ere ikke endnu gaaede helt ud af Sagaen. Hans musikalske Begavelse har bødet en Del paa hans manglende poetiske, og de slutte sig smukt til Melodierne. En af de bedste er en Sommersalme, betegnende nok digtet af en stakkels Mand, der kun kendte Sommeren i Mindet, thi nu nød han den aldrig.

Foruden alle disse Kommité-Arbejder, som Ödmann kun kunde tage Del i enten ved skriftlige Tilkendegivelser, eller naar Medlemmerne vilde samles i hans Stue, arbejdede han flittig literært. Han skrev f. Ex. et geografisk Haandlexikon til det gamle Testamente, «Sprede Forsøg over det nye Testaments hellige Skrifter» i 4 Bind, et fortjenstfuldt Arbejde, endvidere en Fortolkning af største Delen af det nye Testaments Skrifter og mere. Ved

---

¹⁾ Det var Lindblom, der som Rigets Ærkebiskop modtog Bernadotte i Helsingør d. 19 Oktober 1810 og i Konsul Glørfelts Hus foranstaltede en Ceremoni, ved hvilken den nyvalgte Tronfølger erklærede, at han, der hidtil havde været Calvinist, nu gik over til den lutherske Kirke.

Siden af dette vedblev han i mange Aar at oversætte og bearbejde Rejsebeskrivelser, der stadig fik stor Udbredelse, og mange, der ikke vidste nærmere Besked, kaldte ham «den vidtberejste Ödmann».

1799 blev han udnævnt til Professor i Theologi, og som saadan maatte han nu til at holde Forelæsninger. Tilhørerne maatte da samles hos ham, og det ene Hold Studenter efter det andet bleve igennem mange Aar vejledte af en Mand, der holdt Foredrag, liggende i sin Seng. Exegesen var hans særlige Fag, og han blev med Rette en berømt og højt skattet Lærer i dette og har virket til Velsignelse for mange af Sveriges senere Præster. Og da der 1806 blev oprettet et Pastorseminarium for at hjælpe til, at de unge Præster ikke skulde komme altfor uorienterede i Embedet, blev Ödmann beskikket til Leder af dette, og det kunde ikke let komme i bedre Hænder. Det var en Indretning, langt mere omfattende end hvad der hos os gaar under Navn af Pastorseminarie. Man maa lægge Mærke til, at der i Sverige ikke var nogen egentlig theologisk Embedsexamen, ja det var ikke engang nødvendigt at besøge et Universitet for at blive Præst, skøndt det ganske vist var en Undtagelse, naar dette ikke skete. Det var kun en Betingelse, at Domkapitlet i det Stift, hvor en skulde ansættes, prøvede Manden, inden han blev ordineret. 1793 fastsatte vel et kongeligt Brev, at ingen Student kunde befördres uden et passende Vidnesbyrd af Universitetets Rektor, men dette havde ikke stort at betyde. Det kunde derfor nok gøres behov at faa et Pastorseminarium i Gang (et lignende blev to Aar efter oprettet i Lund).

For at deltage i Seminariets Øvelser, der alle havde Hensyn til den praktiske Præstegerning, krævedes mindst en Termins Ophold ved Universitetet og dernæst, at vedkommende enten havde taget den saakaldte theologiske Examen — der ikke var meget vidtløftig og mest sproglig — eller nu vilde underkaste sig en Optagelsesprøve. Kursuset var beregnet paa 2 Terminer og bestod i Kateki-

sation, Deklamation (hvilken ikke var saa helt urimelig, naar den lededes fornuftigt), Udførelse af Gudstjenesten og endelig homiletiske (Prædike-) Øvelser. Hver Seminarist skulde udarbejde 3 Prædikener og en Skriftetale.

Det var et saare besværligt Arbejde, som herved væsenlig var lagt paa Ödmanns Skuldre, skøndt han ikke var ene om det, men han klarede det godt ved sin store Flid og Udholdenhed. Hver Termin var der mindst 100 Studenter, som deltog i Øvelserne, stundom over 150, delte i flere Hold. Ödmann maatte rette alle deres Stileøvelser, der blev til over tusinde om Aaret, og han rettede dem saa grundigt, at han tit skrev hele Sider Rettelse til én Stil. Der hørte megen Taalmodighed til det, da mange af Studenterne vare altfor umodne, og, eftersom Aarene gik, tiltog deres Umodenhed. Gymnasierne, hvorfra de udgik, bleve nemlig paavirkede af en nyere Tids Fordringer og kom mere bort fra den halvt theologiske Forberedelse, de hidtil havde givet Eleverne. Mange Studenter skrev saa daarligt for sig, at Ödmann formelig maatte lære dem at skrive Modersmaalet rigtigt. Deri var han en god Lærer, thi han skrev selv en sjælden klar og frisk Stil, altid i korte Perioder. For at give unge Præster en Vejledning, som de nemt kunde have ved Haanden, udgav han «Anvisning til en kristelig Prædikemaade» og «Udkast til Prædikener til alle Aarets Helligdage og til Skriftetaler».

Ödmann var i en Række Aar den betydeligste Vejleder i Sverige for de vordende Præster og havde som saadan en stor og lykkelig Indflydelse, og der er ingen Tvivl om, at Præstestanden, som i sin Helhed stod lavt ved forrige Aarhundredes Udgang, ved ham blev hævet i ikke ringe Grad. Han baade øvede dem i Tankens Klarhed og viste dem tillige altid hen til Troen som alt Kristenlivs Grundvold. Skøndt han selv nærmest var anlagt som et undersøgende Forstandsmenneske, var han altid fast i sin Tro, og Tvivlen gik ligesom forbi ham.

Lad os engang i Tanken se ind til Professor Ödmann. Han ejede selv sit Hus, for ikke at udsætte sig for at

maatte flytte, Nr. 17 i Svartbäcksgade, paa Hjørnet af Jernbrogade, i den nordlige Del af Upsala nærvæd Aaen. Der var kun nogle Minuters Gang til ham fra Universitetet. Det Værelse, han altid levede i, Dag og Nat i over 30 Aar, var en Hjørnestue med to Fag Vinduer til hver af Gaderne. Meget stort var det ikke, knap 9 Alen i Kvadrat og lidt over 4 Alen til Loftet. Alle Væggene vare besatte med Bøger fra Gulv til Loft, og opad dem sad hans Tilhørere paa Bænke. Selv laa han altid i Sengen, men i en Slags Paaklædning, Hovedet hvilende paa et lavt Hovedgærde, et Tæppe trukket helt op til Hagen, men den højre Arm fri. Foran ham paa hans Bryst laa et Bræt som Underlag til at skrive paa, og paa et Bord ved hans højre Side stod hans Skrivetøj. Forøvrigt var der ogsaa Bord ved hans anden Side, og paa begge disse samt paa Sengen laa der altid Papirer, Kort, Bøger o. s. v. I denne Stilling modtog han alle de mange, der kom til ham, baade Studenter, Bønder, Professorer og fornemme Herrer. Ubetinget behageligt var der ikke derinde, thi det var en ufravigelig Regel, at der aldrig blev udluftet og aldrig vasket Gulv. Temperaturen maatte ikke være under 24° Celsius om Morgenens, men længere hen paa Dagen var den gerne 27—28°. At Atmosfæren var slem, kan man tænke sig, og der var tilmed næsten altid en voldsom Tobaksrøg. Ödmann kunde ikke taale hverken frisk Luft eller nogen lavere Temperatur; kom der, trods al Forsigtighed, en Forandring i det sædvanlige, var han strax utilpas. Men det er mærkeligt, at han under disse Forhold, uden frisk Luft, uden nogensomhelst Bevægelse, kunde være rask og kvik til sin Gerning, i høj Grad oplagt til Arbejde, sove godt om Natten og blive næsten 80 Aar gammel. Hans Humør var næsten altid godt, og han holdt af at skæmte.

Ödmann var en høj, stærkt bygget Mand med et sundt, fyldigt og skarpsindigt Ansigt, Panden skaldet, men med lange hvide Lokker ned paa Siderne. Han indgød Ærefrygt. Henrik Steffens, som paa sin skandinaviske

Rejse 1824 var i Upsala og hilste paa ham, fortæller om hans livlige Tale, under hvilken Papirerne røg til alle Sider, men han klager over den daarlige Luft og den mangelfulde Renlighed i Stuen. Især om Sommeren var det drøjt at opholde sig i den af Kakkelovnen opvarmede Stue med de dobbelte Vinduer.

Studenterne saa' op til den lærde og ansete Professor, men da man vidste, at han kunde være vanskelig, vare de stundom noget bange for at nærme sig ham. Det var heller ikke saa lige en Sag at komme ind til ham. Først maatte man opholde sig noget i et Forværelse for at faa Kulden af Klæderne og tage Overtøj og Hat af. Saa bankede man paa Døren, og naar man hørte Ödmanns: Kom ind! lukkede man hurtigt Døren op, smuttede ind og lukkede den ligesaa hurtigt efter sig. Men man maatte ikke komme ham nær, før han selv sagde det, og hvis man skulde levere ham noget, maatte det først lægges paa den varme Kakkelovn. I Almindelighed saa' han noget gnavent til den indtrædende, men det forsvandt hurtigt og blev afløst af et velvilligt og godmodigt Udtryk. Han var udmærket orienteret i Folks Forhold, kunde huske Studenternes Hjemstavn, Familie og Venner og interesserede sig selv for ubetydelige Smaating. Dette hang sammen med, at han, - som afstængede Mennesker gerne blive det, var umaadelig nysgerrig og vilde vide Besked om alt, f. Ex. hvem der gik forbi paa Gaden. Han var en Ven og Raadgiver for Studenterne, og kom de til ham med en vis Frygt, gik de gerne fra ham med Tak og Tilfredshed. Han forstod altid tilige at sætte sig i Respekt. En ung Fyr, som gik paa Pastorseminariet, havde engang begaaet den Kaadhed at sætte som Motto foran sin Prædikeopgave Herrens Ord til den værkbrudne: Staa op, tag din Seng og gik! naturligvis for at drille Ödmann. Da han afleverede den, saa' Ödmann strax disse Ord og forstod Meningen. Han gjorde ham da opmærksom paa, at som Motto var det dumt, da det slet ikke stod i nogen Forbindelse med Texten. Derpaa gik han lige til Sagen og gav det unge Menneske en

Overhaling, der baade var kraftig og kærlig, saa at han, yderst flov og ydmyget, efter at have bedet om Tilgivelse vendte tilbage til sine Kammerater, der udenfor ventede paa ham.

Vi have tidligere omtalt, at Ödmann var musikalsk og i sin Ungdom baade sang og spillede smukt. Musikken var saaledes indvævet i hans Natur, at han aldrig kunde slippe den; og selv i sin sengeliggende Tilværelse i Upsala drev han den længe med stor Iver. Han spillede udmærket baade Violin, Fløjte og Valdhorn, og han var Inspektør for Studenternes Musikkorps, det akademiske Kapel, som derfor i hans Stue havde sine Øvelser, hvilke han dirigerede fra Sengen. Men hos ham samledes ogsaa Studenternes Sangkor og indøvede Kvartetsange, og man kan sige, at den siden saa berømte Upsalasang maa regne Ödmann for sin Stamfader. Da Hæffner, der er den direkte Ophavsmand til den, kom til Upsala, fandt han Kvartetsangen, endnu en hel Del Aar efter Ödmanns Tid, i fuld Gang og opførte saa Bygningen videre paa det gode Grundlag. Ödmann har ogsaa komponeret smuk Musik. Da han i sine sidste Aar ikke kunde taale Musikken i sin snævre Stue, erstattede han Savnet ved at læse Partiturerne, og man saa' da gerne ham, der ingenlunde var blød af Sind, med Taarer i Øjnene. Hele Slægten Ödmann var meget musikalsk, og, som bekendt, har Navnet i vore Dage endnu en god Klang i Tonernes Verden.

Men ved at nævne Musikken kommer man til at tænke paa en anden stor Ven af denne ophøjede Kunst i Upsala, nemlig Geijer. Han var baade Student under Ödmann og siden Universitets-Lærer sammen med ham. Det har Betydning at høre hans Mening om Ödmann, thi hans Dom stoler man paa. Han skriver om ham: «Denne ualmindelige Mand var og er Genstand for min Beundring. Hele den synlige Natur laa for ham saa klar som i Sol-skin. Blikket for de naturlige Tings Enhed og Forskel-lighed var ham medfødt. Hans Snille laa i Øjet; det

ikke blot modtog, men gav Lys. Derfor blev alt, hvad han læste, levende for ham. I den frie Natur havde han kun levet i sin Ungdom. Han tog Billedet med sig indenfor de fire Vægge, der siden bleve hans ydre Verden, ligesaa friskt som var det fra igaar. Med ham sluktes et Lys.»

Med en anden af Tidens Stormænd, nemlig Wallin, stod Ödmann sig ikke saa godt. De havde med hinanden at gøre i Bibel- og Salmebogskommitéerne, men deres Anskuelser skiltes betydeligt fra hinanden. Ödmann fandt, at Wallin var for stærk en Vrager af de nyere Salmer og gik for diktatorisk til Værks, og Wallin igen fandt, at Ödmann var for fri i Bibeloversættelsen og for meget omarbejdede Texten. Men paa Wallins Fordring om en saa ordret Oversættelse som mulig svarede Ödmann bl. a.: «Det kan ikke være Hr. Doktor Wallin ubekendt, at f. Ex. Hebræernes «og» iklæder sig Natur af alle vore vesterlandske Konjunktioner, og at Grækernes «men» ($\delta\epsilon$) baade betyder en fortsat Beretning og en Modsætning. Omskrivning er ofte umulig at undgaa, da det ellers vilde blive dunkelt.» Han nævner Apost. Gern. 12, 12 som Exempel paa dette sidste: «Peter kom til Marias Hus, som var Johannes' Moder, hvilken og kaldes Markus.» Og sluttelig siger han, at vil man lade Bibelen selv tale, da maa man ogsaa skabe østerlandske Øren.

Ödmann var i Besiddelse af en Viden, der ligefrem kunde overvælde Folk. En svensk Præst, som havde været i Palæstina, kom hen og hilste paa ham, og Ödmann spurgte ham ud og fordybede sig saaledes i Betragtninger over de hellige Steder og deres Belliggenhed og nuværende Udseende og røbede et saadant Kendskab til f. Ex. hver Plet i Jerusalem, at Præsten bagefter sagde: «Jeg vidste tilsidst ikke, om det var ham eller mig, der havde været der.»

Saaledes levede Ödmann næsten 30 Aar ind i dette Aarhundrede og blev ved at være rask til henimod sit

80de Aar. Hans huslige Forhold vare noget triste, idet hans fortræffelige Hustru allerede 1805 døde, og hans eneste, døvstumme Datter blev gift. Af Hædersbevisninger blev han Dr. theol. 1800 og fik Nordstjerneordenen 1811. Da Ærkebiskoppen en kold Februardag indfandt sig i hans Bolig for højtidelig at fæste denne paa hans Bryst, blev han standset ved Ödmanns sædvanlige Ord: «Læg den først paa Kakkelovnen!» — I Videnskabernes Akademi var han ved sin Død det ældste Medlem.

Hans Hukommelse og hans skarpe Forstand holdt sig usvækkede i den høje Alder, ogsaa hans Livlighed, der let kunde gaa over til en vis Ilterhed. I saadanne Tilfælde rev han gerne Kalotten af sit skaldede Hoved, og blev han meget optændt, kylede han den hen mod Væggen. Han trængte til at give sig Luft i stærke Bevægelser.

I Aaret 1829 tog pludselig hans Kræfter af, og den 2den Oktober døde han. Det traf sig netop saaledes, at Bystrøms Billedstøtte af Linné, der nu staar i det botaniske Auditorium, var kommet fra Rom og skulde indvies i de Dage. Mange berømte Svenskere vare i den Anledning komne til Upsala, deriblandt Bystrøm selv, Naturforskeren Berzelius og Tegnér. Dagen før Indvielsen blev Linnés kære Discipel begravet. Et stort Ligtog bevægede sig fra Huset i Svartbäcksgaden, den Gade, hvor baade Linné og Ödmann havde boet, til Domkirken, hvis Klokker rungede ud over den stille Universitetsstad. For første Gang forlod Ödmann sin Bolig efter 35 Aars Forløb.

Han ligger begravet paa Gammel-Upsala Kirkegaard, og hans Billede hænger i Smålands Nationssal i Ny-Upsala.

Samuel Ödmann er en af den svenske Kirkes betydeligste Mænd i Tidsrummet paa Overgangen mellem de to Aarhundreder. «Faa have skrevet saa populært og klart som han; heri var han forresten sin Tids Barn, der satte

Klarhed som Sandhedens Maalestok. Men han fortyndede ikke Sandheden. Tværtimod havde Ödmann, som en nyere Theolog har bemærket, med sin klare Stil saa meget af det rene, gamle Kristendomsindhold, som det næsten var muligt dengang¹⁾.

---

¹⁾ Cornelius: Sv. kyrkans historia efter reformationen, 2, 162.

3.

Henrik Schartau og hans Omgivelser i Lund.

Lund minder os om den danske Tid, fornemmelig ved sin St. Laurentii Kirke, der graalig hæver sig midt i Staden med sine to Taarne. I mere end 500 Aar har den været et af Danmarks ypperste Gudshuse (1145—1658), og ingen Dansker kan betræde dens høje Hal med den dæmpede Belysning uden en hjemlig og vemodig Følelse. Vemodig. — fordi der sættes Tanker i Bevægelse om, hvad vi have tabt i Øst som i Vest, og hvor smaa vi dog ere blevne. Her under denne Kirke er Krypten, hvor Jætten Fin og hans Kvinde favne Stenpillerne, hvorved vi føres tilbage til Hellig Knuds og Erik Ejegods Dage. Oppe i Kirken foran Alteret i det høje Kor blev Valdemar Sejer kronet, og her har Absalon læst Messe; om Anders Sunesøn mindes vi ved at se hans Grav. St. Laurentii Kirke bærer Bud til os fra de længst henfarne Tider, da Danmarks Ærkebiskop havde sit Sæde her, og der er endnu noget katholsk over den, maaske mest ved Lysets Brydning gennem de mangefarvede Ruder. Men Stolestaderne og de tarvelige Tilhørbænke i Koret underrette os igen om, at det er en protestantisk Kirke, hvor en talrig Menighed samler sig fra Søndag til Søndag.

Tæt ved den gamle danske Kirke staar det svenske Universitet, nyt, stateligt og vel indrettet, med sine Annexbygninger, af hvilke den anselige, der nu rummer Bibliotheket, tidligere har været «Academia Carolina». Dette Navn har det faaet efter de to Karler, som det kan

takke for sin Tilværelse, Karl den 10de Gustav, der lige strax efter Roskildefreden, allerede i Marts 1658, bestemte, at her skulde være et svensk Universitet, vis à vis Academia Hafniensis, men paa Grund af sin tidlige Død to Aar efter ikke naaede at faa oprettet det, og Karl den 11te, under hvem det blev til Virkelighed 1668.

Ligefra Begyndelsen har Universitetet sat sig i nær Forbindelse med Domkirken. Indvielsen foregik i denne paa en efter Datids Skik noget brammende Maade, i bogstavelig Forstand med «fuld Musik». I Følge Beretningen stemmedes denne op af 30 Violiner, 12 Kornetter, 12 Fløjter og 12 Basuner foruden Orgelet. Ja endog Trompeter og Pavker drønedes gennem de stille Hvælvinger, og den berømte Kriger Gustav Banér holdt en Tale for det nye Carolina. Det blev oprettet som en Forpost i det nys erobrede Land, der fra dansk skulde blive svensk og paa lidt over en Menneskealder i Grunden ogsaa blev det.

Saa laa der da to Universiteter ikke mere end 6 Mile fra hinanden, Københavns og Lunds. I lange Tider var Forbindelsen imellem dem omtrent Nul. Vandet kan være Bro, men Vandet kan ogsaa skille, og Sundet har været en alvorlig Rigsgrav. Næsten hele forrige Aarhundrede igennem er Tallet paa de Lundensere, Professore og Studiosi, som gæstede København, hvis Taarne og Spir de daglig kunde se fra Helgonabacken, forsvindende lille, og end mindre Tallet paa de Københavnere, der gad se det lille Lund. Først hen imod Slutningen af Aarhundredet blev der nogen gensidig Fart, og et Stykke ind i dette blev den livligere. En ny Tid indleddes endelig 1829 paa den Dag, da man havde det underlige Syn, at en dansk Professor oppe foran Højalteret blev lavrbærkronet som en ny Aandens Valdemar Sejer af en af Sveriges Biskopper. Det var Skjalden Tegnér, der kransede vor Øhlenschläger, og begge Digteres langt fra gudelige Ord lød under de hellige Hvælvinger. Alligevel var det et passende Sted; det var, som om en Broderpagt

mellem de saa længe fjendtlig skilte Folk her fik sin Indvielse¹⁾).

Fra Slutningen af Trediverne blev der for de unges Vedkommende rigtig slaaet Bro over Sundet, Studenterne mødtes fra begge Sider, og herfra ere de nordiske, almindelige Studentermøder, der have haft en saa stor Betydning igennem en Menneskealder, udgaaede.

I vore Dage er Lund en ganske net By med mange nye Bygninger og nær ved 20,000 Indbyggere. Men paa den Tid, vi her skulle omhandle, sidst i forrige og i de første Tiaar af dette Aarhundrede, var det kun en lille, tarvelig Provinsby med en 3000 Mennesker. Husene vare næsten alle lave og uanselige, og her var meget landligt. Ved Solopgang drev Byens Hyrde Kvæget ud paa Markerne, blæsende paa sin Skalmеje gennem Gaderne, for at minde Byens Folk om at lukke Køerne ud til ham. Endnu den Dag idag lyder det helt gammeldags naivt, naar man om Natten hører Taarnvægterne tude i deres lange Horn for at minde om Tidens Gang. Svenskerne ere mere trofaste imod gamle Skikke end vi.

Omegnen om Lund er noget bar, men frodig og vel befolket, rigtig dansk. Fra Dagstorps Bakker kan man tælle 50 Kirker, af hvilke mange have det for os hjemlige Udseende, og en hel Del Herregaarde. Skaane, navnlig det sydlige, er jo i det hele taget et Herregaardenes Land, og den skaanske Adel har haft og har til Dels endnu meget at betyde baade ved sin Fornemhed og Rigdom. Da Bernadotte blev Sveriges Styrer, nærede han i lang Tid Mistro til det skaanske Aristokrati, ikke helt uden Grund, men med sin vanlige Klogskab og Elskværdighed vandt han det snart for sig.

Blandt de mange mer eller mindre bekendte Person-

¹⁾ Samme Sommer gæstede allerede en Mængde Lundensere København efter Indbydelse, deriblandt Tegnér med Familie, Bispinde Faxe, Professorerne Agardh og Reuterdaahl. Der var Fest paa Bellevue og Begejstring for Tegnér, der spadserede Arm i Arm med Øhlenschläger.

ligheder, som vare knyttede til Lund i dette Aarhundredes første Fjerdedel, er der to, hvis Navne især have faaet en stærk Klang i det svenske Folk. Den ene er Tegnér, der som Student og akademisk Lærer var her fra 1799 til 1825; den anden er Schartau, der i henved 40 Aar, ogsaa indtil 1825, var knyttet til Byen som Præst. Det er to vidt forskellige Skikkelser, der i Livet ikke stode sympathisk overfor hinanden. Tegnér, som helst ikke skulde have været Gejstlig, blev Biskop, Schartau, der i Virkeligheden har øvet en omfattende Biskopsgerning i Sverige, blev aldrig andet end en underordnet Præst.

Henrik Schartaus ydre Liv frembyder intet mærkeligt. Hans Slægt var af tysk Oprindelse, men han er født i Malmö 1757, hvor Faderen var Raadmand. Begge hans Forældre døde tidlig og efterlod sig syv uforsørgede Børn, men en Morbroder, Borgermester H. Falkman i Malmö, tog dem alle til sig som sine egne, og det uagtet de to Familier ikke havde staaet paa nogen venskabelig Fod med hinanden. Falkman var baade en Hædersmand og en kristelig Mand, og Henrik Schartau, som var den ældste i Flokken, fik en god Opdragelse og blev tidlig vænnet til Alvor. Han gik i Malmö Latinskole og blev Student i Lund allerede 1771, da han kun var 14—15 Aar. Af det lidet, man kender til Schartau i hans Ungdom, fortjener det Træk at bemærkes, at han kunde more sig med at bringe Garn, der var kommet i Urede, i Orden igen, thi det er betegnende for ham. Han var et klart Hoved, en skarp Tæinker med udpræget Sans for det vel ordnede, men derimod lidet poetisk anlagt. Hans Ungdom faldt i Gustav den 3dies letfærdige Tid, som ogsaa i nogle Retninger gav sig Udslag i det afsides Lund, men han var slet ikke smittet deraf. Den gode Morbroder underholdt ham ogsaa i Universitetsstaden, og forøvrigt informerede han efter vanlig Skik. 1778 blev han filosofisk Magister og samme Aar Informator i Göteborg.

Det var under Opholdet i denne By, at den 21-aarige Schartau blev «vakt». Han havde allerede et Aarstid

haft stærke religiøse Dragelser, men, som han siger, «nu bragte Herren sit Værk ordentligere i Gang». Man mærker allerede paa Udtryksmaaden, i hvad Retning det gik. I Göteborg var der noget aandeligt Røre; den velhavende Handelsby gik ikke udelukkende op i Forretning. Svedenborg havde en Del Tilhængere, Pietister og Hernhutter var der ikke faa af. Af disse sidste to Slags blev Schartau paavirket. «Jeg opholdt mig,» skriver han forøvrigt, «mest paa mit Kammer, og det var navnlig Scrivers «Sjæleskat», der saaledes faldt i min Smag, at jeg ikke blev træt af dens Vidtløftighed eller frastødt af det mindre fattelige, der kommer af Fortidens Fremstillingsmaade, thi det var Guds Ords overnaturlige Kraft, som umærkeligt trængte ind i mit Hjerte og fik Magt over dets Attraa, som forhen havde vanket om i den ærbare Forfængelighed.» Han kastede sig nu over at granske i Skriften. «Inden jeg vidste af det, var jeg saa indtaget i den, at jeg glemte alt for at læse i Bibelen. Paa samme Tid var der Altergang i den Menighed, som jeg var kommen til. Det stod mig nu for Øje, hvorledes jeg før havde gjort en Vane af den guddommelige Indstiftelse, hvorledes jeg var gaaet derhen paa Maa og Faa, hvorledes jeg havde misbrugt den til et Dække for mine sminkede Synder og for det finere Verdensvæsen. Men jeg gik, dreven af en dunkel Trang, af en hemmelig Dragelse og af en mig selv fremmed Begæring. Vi havde to daarlige Præster, den ene i Prædiken, den anden i Levned. Men Overhyrden holdt det Løfte, som han i saadant Tilfælde har givet sine dyrekøbte Faar (ogsaa de vildfarende) i Es. 34, 16: «Jeg vil pleje dem, eftersom de have Behov.» Under et skødesløst og daarligt Skriftemaal gav Herren mig den Naade, at jeg, da jeg læste Syndsbekendelsen, fik en levende Forstaaelse og Overbevisning om de Ord: «Jeg véd mig derfor at være skyldig til Helvede og evig Fordømmelse», saa at jeg ganske tydeligt forstod, at hvis jeg gik ud af Verden saadan, som jeg da var, saa var jeg ligesaa vist fortabt, ligesaa sikker paa Fordømmelse, som

jeg nu sad i Stolen i Kirken. Men jeg fik Naade til at tage imod den tilbudte Forladelse som Jesu Ord, Jesu Løfte, Jesu Forsikring, grundet paa hans egen blodige Forsoning og bekræftet i hans Nadver med selve Forsoningsofferet. Siden da er jeg, om end under flere Vildfarelser og megen Snublen, ved Guds Magt bleven bevaret til Salighed, som der staar 1. Pet. 1, 15.» Dette er skrevet en Snes Aar senere. Det falder strax paa Sinde, at man her har med en alvorlig Omvendelse og et ærligt Menneske at gøre.

Schartau higede nu efter at komme i præstelig Virksomhed, og allerede 1780, da han kun var 23 Aar gammel, blev han ordineret i Kalmar som Husprædikant hos et Medlem af Rigsraadet dér paa Egnen, en Stilling, som han snart byttede med at være Medhjælper hos en Landsbypræst, altsaa hvad man kaldte Pastorsadjunkt, i Söfde i det sydligste Skaane. Her kom han i nærmere Forbindelse med Hernhutter, som der var nogle af, og som han ganske naturligt følte sig tiltrukken af, da de i hin ellers saa døde Tid vare levende Kristne. Han læste deres Skrifter og førtes ved dem ind i alle Slags Tvivl og Betragtninger, som just ikke vare ham gavnlige, men mere og mere sluttede han sig til dem.

1785 blev Schartau 2den Stadskomminister i Lund og traadte derved ind i den Virkekreds, han skulde blive i gennem 40 Aar lige til sin Død. I Lund var der kristelig talt meget dødt, og da han her traf nogle enkelte Hernhutter, sluttede han sig med Glæde til dem, og de igen til ham. Han delte paa dette Tidspunkt i Grunden deres Anskuelser; dog kunde det ikke mærkes videre paa hans Forkyndelse, hvilket faldt ganske naturligt, da han var saa fjern som muligt fra deres sødlige Talemaader, men tværtimod tør. I et Par Aar gik det paa denne Maade, men da kom det til et Brud. Han opdagede hos en af de ældre af disse Folk en ligefrem falsk og skadelig Læresætning; det kunde Schartau ikke finde sig i og bekæmpede ham. Dette førte til en Fejde, i hvilken Schartau blev hvast angreben, og derved dreves han til at

granske i Bibelen med ny Iver, efterat han i længere Tid havde forsømt den for at studere hernhuttiske Skrifter. Han kom efterhaanden til en klar Erkendelse af, at der var meget falsk ved Brødremenighedens Lærdomme og afbrød al Forbindelse med dem.

Schartaus Begavelse laa først og fremmest i Retning af Klarhed, og den rene Lære kom saaledes til at spille Hovedrollen for ham; alt hvad der smagte af egen Visdom, følte han sig stødt tilbage af. Bibelen granskede han nu tidlig og silde, og faa bleve hjemme i den som han; men derefter var Luther hans Læremester. Dog var han for skarp en Kritiker til ikke ogsaa at se hans Brøst; saaledes ytrede han engang, at man nok kunde mærke den forhenværende Augustinermunk i Luther, thi han holdt sig mere end rigtigt til Augustins altfor tilspidsede Lærdomme, f. Ex. om Forudbestemmelsen. Næst efter Luther stod Arndts «sande Kristendom» højt for ham; dog havde han ogsaa Anker imod den.

Aaret efter sin Ankomst til Lund giftede Schartau sig med sin Formand Barfots Enke, født Sommelius. Han fik en stor Familie, da hun havde flere Børn fra sit første Ægteskab og fødte ham syv. 1793 blev han første Stads-komminister i Lund, hvortil hørte to Landsogne Raaby og Bjellerup; i Aaret 1800 blev han Provst for sine egne Menigheder og 1813 Herredsprovst. Det var hans Avancement. Hans Indtægter vare ikke store, og han sad altid paa Grund af den talrige Familie i trykkende Kaar.

I de første 10 til 20 Aar af hans Virksomhed i Lund, altsaa omtrent til Begyndelsen af det nye Aarhundrede, vare Schartaus Gudstjenester i selve Staden, nemlig til Aftensang i Domkirken, kun svagt besøgte, hvorimod det gik bedre i Landsognene. Men saa kom der et Tidspunkt, da hans Forkyndelse slog igennem, og i de sidste tyve Aar af sit Liv fandt han sig omgivet af en betydelig, stadig voxende Menighed baade i By og paa Land. De Søndage, han prædikede i Byen, saa' man Bønder i Masse komme til Lund for at høre ham, og de Søndage, han

prædikede paa Landet, drog anselige Skarer fra Staden derud, hvoriblandt man ogsaa saa unge Damer fra de bedste Kredse. Der var ogsaa Folk, som kom rejsende længere borte fra for at høre ham. Det var et mærkeligt Syn at se en stor Menighed samle sig om en orthodox Forkyndelse i Tidsrummet 1800—1825, og man fandt ikke nemt Mage til det paa vor Side af Sundet.

I Skaane stod Schartau ikke ganske ene. Nogle enkelte Præster sluttede sig til ham, af hvilke Provst Holm i Svalluf var den mest bekendte, en Mand, som havde ført et verdsligt Liv i mange Aar, men som blev vakt og nu blev en overmaade nidkær, men vel stræng Sjælehyrde. I Staden Lund med sin ikke saa lille Gejstlighed var Schartaus Stilling ikke behagelig, thi saagodt som alle Theologerne vare ham imod.

Lad os kaste et Blik paa nogle af Lunds fremragende kirkelige Personer i hint Tidsrum, saa vi kunne fornemme, i hvilke Omgivelser Schartau befandt sig. Indtil 1811 var Engestrøm Biskop, en Mand, der holdt saa meget paa sin ydre Værdighed, at han forlangte, at alle «ubefordrede» Præstemænd skulde kysse ham paa Haanden, og som paa sine Visitatsrejser holdt af at se Præsten paa Bukken af sin store Kærosse, naar han kørte fra Sted til Sted. Han blev afløst af Vilhelm Faxe, der beklædte Lundestolen i 43 Aar og døde som en Olding paa 87 samme Aar som vor Biskop Mynster (1854). Det var især i de Tider et godt Embede (over 40,000 Kr.), og Biskoppen residerede i Staden som en Slags Konge; man maa ogsaa tænke paa den store Magt, der ligger i en svensk Biskops Haand. Stiftets Præster søgte ydmygt til den store Mand, og nødig gik man til sin Bisp uden at medbringe en Gave til ham, saasom Kapuner, Gæs og Vildt, men i Mangel deraf mødte nogle ogsaa med Kaffe, Sukker og Vin. Faxe var en smuk, beleven og meget dannet Mand med nogen videnskabelig Interesse, navnlig for Oldtid og Historie, i hvilken Henseende han godt kunde sympathisere med sin Kaldsbroder paa dansk Side

af Sundet, Biskop Münter, og disse to gæstede stundom hinanden. I kristelig Henseende var Faxe Rationalist, meget rummelig, og lod som Biskop alt gaa, som det bedst kunde, hvilken Slaphed førte til, at der sad mange daarlige Præster rundt om i Stiftet. Læseriet tog i hans senere Aar stærkt til i disse Egne, men han betragtede det kun som en Absurditet. Derimod var han, som saa mange Rationalister, ivrig for Folkeoplysning, og Antallet af Almueskoler i Stiftet voxede under ham fra 150 til over 400. Han var ogsaa Prokansler for Universitetet.¹⁾

Faxes Hjem var gæstfrit, og det spillede gennem mange Aar en stor Rolle i Lund. Bispinden var betydeligere end Bispen, og det var ikke uden Grund, at en Professor engang, da Faxe udbragte en Skaal for Domkapitlet, bad om, at Bispinden maatte være indbefattet i den. Der var desuden mange unge i Husæt, baade Børn og nære Slægtninge, saa at det øvede stor Tiltrækning paa Studenterne. Det gik muntert og gemytligt til, og i en lang Række Aar hørte Tegnér til Husets yngre Venner; blandt hans Digte findes flere til den Faxeske Familie.

Næst efter Biskoppen kom Domprovsten, og i det meste af Schartaus Tid beklædtes denne Stilling af Wåhlin. Hvis man skal dømme efter de rigelige Bidrag til hans Karakteristik, som hans yngre Samtidige Thomander og Ahnfelt have givet, var han en Karrikatur, men en Del maa skrives paa deres Ungdoms Regning. Det er aabenbart, at de lundske Studenter have haft megen Morskab af ham. «Et saadant Ansigt og en saadan Figur» skriver P. Ahnfelt, «har Menneskeslægten sjælden haft at opvise. Han var saa tyk og bemavet, at, naar han skulde sidde, behøvede han en rummelig Sofa eller to Stole; hans Arme

¹⁾ Kansler var Udenrigsminister Grev Lars v. Engeström, en flink og velvillig Mand, som tog sig af mange fremadstræbende unge. Tegnér sagde, at hvis Engeström ikke havde været, da var hele hans Karriere næppe gaaet ud over at blive Kapellan i Vermland.

vare stive af Fedme, hans Svælg som en aaben Grav, at se ham stille sin Hunger var forskrækkeligt, at høre ham sove var som at lytte til et Mølleværk. Var han som Tilhører i Kirke, sov han allerede under de første Salmer, og Disciplene, der sad næved ham, hørte Salmebogen falde paa Gulvet med et Bump.» En Gang begyndte Wåhlin til stor Fryd for de unge Grinebidere sin Prædiken med de Ord: «Jeg takker dig, Herre, at du har gjort mig saa underlig.» Stakkels Mand, der saaledes er kommet til at staa i Gabestokken for følgende Slægter; det skal dog betones, at han var en brav Mand og ikke uden Dygtighed. Han tilhørte Oplysningstiden, som hans yngre Aar faldt i, med Liv og Sjæl, og det kan man dog i Grunden ikke bebrejde ham. Under et længere Ophold i København havde han stadig hørt den saa højt fejrede Bastholm og tog ham til Mønster som Prædikant. Naturligvis var det uheldigt, men dengang fandt jo de fleste, at det var et udmærket Mønster, og Wåhlin gjorde i lang Tid Lykke som Prædikant. Dernæst havde han virket som folkelig Skribent i hin Tids Manér, som vi saa godt kende her hjemme fra. Hans «Lærebog i Sveriges Historie og Statskundskab» var ingenlunde noget ueffent Arbejde; den udgik i mange Oplag og blev brugt hele Landet over i mere end 30 Aar. Paa det rent praktiske Omraade skrev han om Landhusholdning, om Lus paa Køer og Skab paa Faar, om Behandling af Gæslinger, foruden at han gav Raad imod onde Drømme. Altsaa en Folkeoplyser! Han var anlagt til at være en praktisk, folkelig Mand, men passede daarligt til Stillingen som Domprovst og 2den theol. Professor. Som Prædikant løb Tiden fra ham, og hvad der var godt i Halvfemserne var naturligvis ikke godt i 1810erne og Tyverne. Hans stadige Thema var Guds Forsyn, som han varierede paa mange Maader. Han udviklede, hvorledes alle Skabninger kunne blive mættede, hvorledes alt i Naturen kan tjene Menneskene enten til Nytte eller Fornøjelse; han skyede ikke at dvæle ved de mange spiselige Dyr og de velsmagende Fisk.

Som praktisk Gejstlig tog han Folk, som de var. Et Ægtepar kom en Dag til ham; Konen klagede over, at Manden var saa voldsom og slog hende tit. «Hvad», raabte Wåhlin, «slaar du din Hustru, din Barbar? Véd du ikke, at en Mand skal bo hos sin Hustru og vise det kvindelige Køn Ære som det svagere?» — «Jo, højærværdige Far», sagde Manden, «men hun frister min Taalmodighed; hun giver mig aldrig Flæsk i Kaalen.» — «Hvad!» raabte nu Wåhlin til Konen, «giver du ikke din arme Mand Flæsk i Kaalen? Ja, saa maa han gerne smøre dig til Gengæld.» Og dermed vinkede han dem til at træde af. — Utallige vare de Historier, som vare i Omløb om Wåhlin i Egenskab af Professor. Som god Skaaning ansaa han det for sin Pligt at give sine Landsmænd blandt Studenterne bedre Karaktér end saadanne «Udlændinge» som Blekinger og Smålændinger. Som et ganske lille Exempel blandt mange paa hans Examination af Studenterne anføre vi følgende: «Hvorfor antog Djævelen netop Skikkelse som en Slange?» «Jo», svarer han selv, «hvis han havde taget Skikkelse af et firføddet Pattedyr, saa kunde Adam have drevet ham ud af Paradiset. Og at skabe sig om til et Menneske, dertil havde han ikke Tilladelse af Gud; altsaa stod der ham kun tilbage at blive en Slange.» Denne mærkelige Logik gjorde, at Tegnér, der nok kunde være onskabsfuld, kaldte ham «den dumme i Svea- og Götarike».¹⁾ Wåhlin døde ugift 1829 af et Slagtilfælde. Hans Portræt kan man se i Tegnérhuset. Han berømmes som en meget godgørende Mand.

En tredie fremtrædende Theolog i Lund var Anders Hylander, i mange Aar Lærer i østerlandske Sprog og siden theologisk Professor ved Universitetet. Han var

---

¹⁾ Spørgsmaal og Svar er uddraget af Examensprotokollen. — Et andet: Hvorledes kan Krig stemme med Guds Forsyn? — Jo, det ses f. Ex. af, at i den pommerske Krig i 1760erne lærte de svenske Soldater Kartoffelavlens at kende og indførte den hos os. — Hvoraf se vi den hell. Skrifts Fortræffelighed? — Jo, Bibelen indeholder saadanne kloge, gode Tanker.

Hernhut og havde meget af, hvad man her i Danmark dengang kaldte «Kristiansfeldervæsen». Som oprigtig from Mand laa det ham paa Hjerte at føre Folk hen til Vorherre, og han var altid rede til at hjælpe dem til Rette, der plagedes af Tvivl. Daglig holdt han Husandagt, hvilket jo dengang var saa sjældent, og han begyndte aldrig sin Forelæsnings-Time uden en Bøn, som dog var altfor lang og trættede de unge. Gerne vilde han, naar det paa nogen Maade kunde lade sig gøre, læse gudelige Traktater op eller noget af Zinzendorfs Skrifter; ogsaa Jung-Stilling beskæftigede han sig meget med. Hylander var en brav og uegennyttig Mand og et overstrømmende Følelsesmenneske, men ikke noget Hængehoved. Tværtimod stak der en gemytlig Skælm i ham. Paa et Øjeblik kunde han fra Bøn slaa over til Latter, fra at græde til at tralle lystigt op; dette kaldte Tegnér paa forlorent Græsk *hylandrisein*. I et muntert Lag følte han sig vel hjemme; naar han ved sin Indtræden havde hilset rundt med Kys og Favntag, slog han sig til Ro ved et Glas Vin, deltog fornøjeligt i Samtalen og var meget sen med at bryde op. Hans Tjener, der skulde hente ham i en lille lukket Vogn, blev udmærket øvet i Taalmodighed, thi han kunde godt faa Lov til at holde fra Time til Time udenfor, enten det saa var Regn eller Kulde. I Sommer-tiden tog Hylander gerne ud paa Landet og besøgte Præste- og Herregaarde, prædikede i Kirkerne og læste gudelige Skrifter højt i Hjemmene, og det blev han ved med til sin høje Alder. Da han engang var i Besøg paa Silfåkra hos en ældre, gudfrygtig Dame, der satte megen Pris paa ham, gik det rent galt med hans Lyst til *hylandrisein*. Han havde gjort sig mange Anstrængelser for at omvende Fruens vakre Stuepige, og tilsidst var det nok ogsaa lykkedes ham. Men saa følte han ogsaa sin sædvanlige Trang til Omfavnelse og Broderkys, og en Dag, da Pigen serverede Kaffebordet, kunde han ikke modstaa den; hun følte ikke just samme Trang og trak sig til-

bage. Hylander vilde ikke give tabt, og saa blev det til en Jagt omkring Bordet, hvilken Jagt tilsidst blev saa animeret, at hele Servicet røg ned paa Gulvet. Ved Lar-men af de knuste Kopper og Tallerkener styrtede Fruen ind og blev meget forbavset; den ærværdige gamle Mand tog sig strax i det og sagde roligt: «Aanden er villig nok, Frue, men Kødet er skrøbeligt!» Hylander havde et kønt, ærligt Ansigt; han opnaaede en Alder af 80 Aar og døde meget skønt og opbyggeligt 1830. Man plejede at sige om ham, at naar han prædikede, var det altid om Jesus, hans Blod og Offer, altsaa om den 2den Tros-artikel, medens Wåhlin holdt sig til den 1ste og Schartau nærmest behandlede den 3die; men saa kunde de gode Lundensere da faa noget af hvert.

Helt forbigaa den theol. Professor Hellstenius, der blev Wåhlins Eftermand som Provst, kunne vi ikke her. Han repræsenterede nemlig en 4de Retning, idet han med Liv og Sjæl var Svedenborgianer, noget, som de andre saa' skævt til, da det jo unægtelig var Sværmeri. Imidlertid stak han ikke frem med sine Anskuelser; han var en stille og fordringsløs, oprigtig from Mand, hvis Religiositet udelukkende var en Sag for Lønkammeret. Tegnér gjorde engang Løjer med hans Sværmeri for Svedenborg, men Hellstenius sagde ganske roligt: «Vidste du, hvad Svedenborgs Skrifter indeholde, da bestrøede du dem med Kanariesukker hellere end med attisk Salt. Det var den største Lykke, som kunde hændes dig, om du blev en af den svenske Emanuels Disciple, thi da blev du med det samme en bedre Kristen.» Det kunde Tegnér nok trænge til at være; Svedenborgianerne vare med al deres Blanding af Rationalisme og Mysticisme i Almindelighed fromme Mennesker. Senere kom Tegnér paa bedre Tanker om Svedenborg, efter at denne med Beundring var bleven draget frem af Romantikerne, særlig af Atterbom, og han ytrede da: «Jeg kunde have Lyst til at læse noget fuldstændigere af Svedenborg. Efter hvad jeg nu véd om ham,

var han ubetinget det største Snille, den svenske Jord har frembragt» ¹⁾).

Herved ere vi bragte hen til Tegnér, og i en Skildring af Forholdene i Lund paa den Tid kan og bør han ikke forbigaas i Tavshed, da Billedet af ham hører med i Relieffet for de religiøse Tilstande. Der var dengang tre unge Mænd ved Universitetet, som alle siden bleve Biskopper: Tegnér, Agardh ²⁾ og Heurlin, højt begavede og digteriske Naturer. De to første vare som en Slags Tvillingbrødre, Studenter paa samme Dag, tog Examen i samme Termin og bleve Professorer i samme Aar. Tegnér var særlig Græker, Agardh en udmærket Botaniker og Heurlin Mathematiker. 1812 blev Tegnér præsteviet, fordi han fik et Sognekald ved Lund som Præbende. Den temmelig høje, lidt fyldige Mand med det lyse, krøllede Haar, de klare blaa Øjne og den veldannede Næse samt med det sarkastiske Smil om Læberne nød stor Berømmelse i Lund. Hans glimrende Lejlighedsdigte, hans Sang for Landeværnet 1808, hans dybt gennemtrængende lille Digt «Svea» havde skaffet ham Navnkundighed over hele Sverige. De unge saa' med Beundring op til ham, og de skattede ogsaa hans Forelæsninger højt; en Kreds af mere jævndrende, der gerne kaldtes «Herbergisterne», samlede om ham som Brændpunktet saa at sige daglig, og her gik det ud paa spillende Vid, ikke altid videre fint, og paa at drøfte Dagens Begivenheder ³⁾).

¹⁾ Hellstenius ejede det Exemplar af Svedenborgs Hovedskrift: «Arcana coelestia», som Mesteren paa Dødslejet havde foræret sin Skriftefader, indbundet i 8 røde Bind. Det tilhører nu det store kgl. Bibliothek i København.

²⁾ Agardh er den egentlige Stifter af den akademiske Forening i Lund.

³⁾ Se her en lille Prøve paa Tegnér's Kritik. Han siger om Lunds Theologer: «De ere Prototyper for de Stockholmske, døvstumme Vogtere af Troens Mysterier, Ezekiels Keruber med Oxehoveder, men uden Vinger, saa ukyndige, som om de vare Overhofprædikanter, og saa vigtige, som om de sad i det svenske Akademi.» Efterl. Skrifter 1, S. 235.

Et levende Vidnesbyrd om Tegnér og hans Samtid i Lund i Aarhundredets første 25 Aar har man endnu i det saakaldte Tegnérhus, den lave, uanselige Bygning, som han beboede fra 1813—26. To af Værelserne, hans Arbejdsværelser, ere bevarede i samme Tilstand som dengang, en Pietet, der gør et ejendommeligt Indtryk paa os Danske. Vi finde sligt ogsaa andet Steds i Udlandet, men i Danmark ikke. Selv paa Bakkehuset, der engang spillede saa stor en Rolle for dansk Aandsliv, fandt man i sin Tid, da der endnu kunde gøres noget, ikke paa at bevare synlige Minder fra Kamma og Knud Lyne og deres samtidige. I Tegnérhuset dvæler Øjet med Behag ved mangt et Billede paa Væggen; man ser Digterens Barndomhjem, det lille rødmalede Hus med hvide Vinduer og en lille hvid Veranda, omgivet af lyse Birke, i Kirkerud i Vermland, og man ser ham vandre ved Søen Rämens Bred med sin Kæreste, Anna Myhrmann, ved Armen, et ungdomsfriskt Par, saa haabefuldt som selve den lyse Vaar. Saa tænker man sig ham siden som gift Mand¹⁾ i denne Bolig med de for vor Tid saa tarvelige Møbler, en perlemalet Sofa med Hestehaars Betræk og en lignende, ubekvem Lænestol. Her er «Axel» og «Nattvardsbarnen», mangfoldige mindre Digte og endelig «Frithiof» blevne til; her besøgte Musen ham og skænkede ham, efter hvad han selv siger, hans bedste Timer, men her have Skuffelserne ogsaa hjemsøgt ham og mørknet hans Blik, rynket hans Pande. Den huslige Lykke blev ved hans egen Skyld ikke saa stor; hans Hjerte var ustadigt, og mere end én Kvinde fængslede ham for stærkt, og med det, der skulde bære oppe over alle Genvordigheder, Troen, var det smaat bevendt til sine Tider. Lykken blev mindre og mindre med Aarene; han, som en Gang sang:

Den gyllna lyran skall ej klinga.
om qual, den sjelf jag digtat har,
ty skaldens sorger äro inga,
och sångens himmel evigt klar,

---

¹⁾ Tegnér blev gift i August 1806.

han fik større Kvaler at lide end de fleste dødelige. Ak, han som havde sunget saa skønt og af saa fuldt et Hjerte om det store, ædle, ophøjede i Livet, han kom siden til at sukke:

Det går en liklugt genom menskolifvet,
förgifter vårens luft och sommarns prakt,

han sank ned i «meltsjukans» gustne Bølger. Tegnér er som Menneske bleven haardt bedømt, og meget i hans Liv frister dertil¹⁾. Hvad han engang spøgefuldt skrev om sig selv under en Tegning, der forestiller ham ridende paa en adstadig Krik: «Och den vilda skenan, tanken, blir en sedesam vallak», det vilde netop ikke lykkes ham. De vilde Tanker fo'r uroligt igennem ham og trak ham stundom til det, han ikke maatte. Og dog — han var inderst i Hjertet saa højbaaren og ædel, saa ærlig og uforfærdet, der bankede et saa varmt Hjerte i ham for alt stort og godt, at man føler, det er ikke med Urette, at hans Billedstøtte nu knejser i Lund, og at Sverige tæller ham blandt sine store Sønner.

Han blev Biskop i Vexiö, en underlig Stilling netop for ham²⁾. Der findes Udtalelser af ham, mens han sad der i Östrabo og førte Krumstaven, ingenlunde uden Dygtighed og Kraft, Udtalelser, der i kristelig Henseende ere aldeles forbløffende, saa skeptiske og hedenske som de klinge, Udtalelser, som om han kunde have Lyst til at sætte Torpedo under Arken og sprænge det hele i Luften. Men der er ogsaa Udtalelser af en helt anden Art. Der

---

¹⁾ Han kaldte sig selv ret træffende en *chevalier sans peur*, men ikke *sans reproche*. I det hele skaanede han ikke sig selv.

²⁾ Tegnér's Formand som Biskop var Friherre Ludvig Mörner, der var begyndt som Fændrik ved Södermanlands Regiment, men i den gustavianske Tid blev Hofprædikant. Han var Sveriges største Biskop i Dimensioner, en ren Kæmpekarl, men han var tillige en kundskabsrig Mand, saa at der dog boede noget indenfor den store Skal. — Tegnér's Eftermand blev Vennen Heurlin.

kæmpede to Magter inden i ham, og Freden havde han kun som en flygtig Gæst¹⁾).

Agardh blev Biskop i Karlstad, Heurlin i Visby, og begge disse udfyldte Pladsen bedre paa Bispestolen end Tegnér.

Ingen af disse sympathiserede med Schartau, Tegnér vistnok mindst, hvilket blandt andet kom af, at Schartau var saa tør og upoetisk som vel muligt, og hans Organ saarede Tegnér's æsthetiske Følelse. Derimod var der to andre Professorer, der rent ud sluttede sig til Schartau, skøndt de ikke vare Theologer, nemlig Naturhistorikeren Florman og Juristen Holmbergsson. Det var to ægte, dybt-tænkende Kristne, den første en mild og sagtmodig Mand, af hvis Johannes-Ansigt Kærligheden lyste, den anden mere fremtalende og ivrig. De vare saa ihærdige Bibelgranskere, at Florman paa sine gamle Dage lærte Græsk for at kunne læse det nye Testamente i Grund-sproget, den anden lærte endog Hebraisk. Man fandt dem altid ved Schartaus Gudstjenester, ogsaa ved hans Katekisationer, og de vare ikke de eneste af Universitets-lærerne, nej det er bleven bevidnet, at Schartau havde Tilhørere af alle Fakulteter.

Men nu Studenterne? Vi ville dvæle et Øjeblik ved dem. Hvis man vilde sammenligne Lund med de smaa tyske Universitetsbyer, en Sammenligning, der ligger nær, da maatte den ubetinget falde ud til Gunst for Lund. Det raa, burschikose Væsen fandtes kun i ringe Grad her, men man kan snarere sige, at det provinsielt-naive og gammeldags var fremherskende. Studenterne vare for største Delen fattige; man saa' de fleste ved Aarhundredets Begyndelse i grove Klæder, hvide Uldstrømper og simple Sko. I 1790'erne kom der nogle Pust fra den franske Revolution ind over Ungdommen i Lund, og en Aften samledes en Del i et Herberg, hvor de foretog Afstemning

---

¹⁾ Fra 1840—41 var Tegnér sindssvag, men kom sig. Han døde 1846.

om, hvor vidt der var en Gud til eller ikke, og han blev udstemt efter det Exempel, man havde givet i Paris. Men senere hen, da man af Aviserne saa', at Pariserne igen havde taget Forsynet til Naade, stemte de Gud ind igen. Undertiden kunde der være lidt Optøjer, naar noget vakte Studenternes særlige Mishag, og de udbragte stundom et «Pereat» for en ilde lidt Professor, men ellers havde de med Rette Ord for at være flittige, ordentlige og sparsommelige. Det var sjældent at træffe en Student paa en Beværtning, men til Gengæld bleve de jævnlig bedte til private Fornøjelser, Selskaber, Baller og Koncerter i Familierne. Der var ialt kun en 300 Studenter. Da den overvejende Del af dem var vordende Præster, var der mange ret flittige Kirkegængere; til Schartau sluttede en lille, men fast Kreds sig, der i høj Grad ærede og elskede ham.

Et Blik paa Personer og Forhold i Lund har vist os, hvilke Forskelligheder, hvilket broget Liv paa det aandelige Omraade den lille By rummede. Schartau stod i tydelig Opposition til det meste af det; han gik sin egen, snævert afstukne Vej uden at se til højre eller venstre. Deri bestod hans Styrke og tillige hans Svaghed. Med Rette sagde Modstanderne om ham, at han var for begrænset; han havde kun ringe Sans for det menneskelige, for Literatur og Kunst, for Livets Mangfoldighed og Forskellene i Menneskesjælene. Men det rent kristelige havde optaget ham saa helt og fuldt, og han var saa ihærdig, at han nødvendig virkede imponerende. Vi have set, at hans Tilhørerkreds i Aarene 1805 til 1825 var stor og stigende, og at han stod i Spidsen for en fast sluttet Menighed. Hvorledes vare nu hans Prædikener? Ja, det har man let ved at danne sig en Forestilling om, da en Mængde af dem ere udgivne efter hans Død. De vilde næppe falde i manges Smag nu til Dags, da de i høj Grad mangle den frie Bevægelighed, det Blik paa Livets Mangfoldighed, som man heldigvis nu véd at sætte Pris paa. Der er noget stivt og formelt over dem. Enhver Prædiken begynder med en «Indgang», som omtrent ud-

gør en Fjerdedel af det hele; efter denne opstiller han sit «Æmne», hvilket han afdeler i 2, 3 eller flere Sætninger, som han skarpt og tydeligt markerer. Derefter omhandler han hver enkelt af disse Sætninger, hvilket atter sker ved nye Afdelinger, og endelig følger en Anvendelse eller, som det kaldes paa Svensk, «en tillämpning» af det hele paa Tilhøreren med Tiltaleformen «du». Denne Prædikemaade har Schartau taget i Arv fra Fortiden. Vi ville anføre et Par af hans Æmner: «Hvad man prædiker for et ubodfærdigt Menneske, Lov eller Evangelium, bliver af ham forventt til Sjæleskade, og hvad man prædiker for et bodfærdigt Menneske, Lov eller Evangelium, bliver af Guds Aand vendt til Sjælens Salighed for ham.» Eller: «Saaledes som en Kristen anses at være af verdsligsindede Mennesker, er han ikke, men saaledes som han af disse ikke anses at være, er han.»

Lad os se Tankegangen helt igennem i en af Schartaus Prædikener; vi vælge hertil en, som han holdt 1823 over Evangeliet om den kongelige Tjener. I Indgangen gaar han ud fra Ordet Esaj. 7, 9: «Tro I ikke, saa glipper det for eder.» (I vor author. Bibel: Ere I ej troende, blive I ej boende). Han viser, at Kristus har erhvervet os, hvad der hører til Salighed, men vi faa ikke Del i det, uden naar vi tro. Have vi ikke Tro, sand Tro og ikke en indbildt, da kunne vi heller ikke gøre os Haab om Salighed. Æmnet for Prædikenen bliver da dette: Den sande Tros Uundværlighed og salige Nytte. Denne Uundværlighed viser sig i, at et Menneske kan ikke faa det, som han ikke kan tro, hvor nødvendigt det end er for ham; han kan uden Tro ikke opnaa Salighed, thi det kan ingen uden at tro paa Frelserens Fortjeneste, han kan ikke opnaa sand Fred, thi den faas kun ved Troen paa Kristus, som er vor Fred (Efes. 2, 14), og han kan ikke faa Trøst i Modgangen uden ved den samme Tro. Men har vi den sande Tro, da faa vi, hvad vi tro og faa endda mere; tro vi paa Jesu Ord, da faa vi, hvad de lyde paa, ligesom hin kongelige Tjener; tro vi paa hans Ord om Syndernes For-

ladelse, da bliver den os til Del, og tro vi, at vi skulle og bør slippe Djævelen og tjene Gud, da faa vi Guds Aand, der hjælper os frem paa Livets Vej. Saa følger endelig Anvendelsen: Derfor maa du have en sand Tro, og derfor bør du ransage dig selv ved Guds Ord, om du ogsaa har den. Du maa anraabe Gud i Bønnen om at faa den. Du maa gaa til Herrens Bord for at faa den forøget. Er du kommen til Tro paa dine Synders Forladelse, saa er du ogsaa derved kommen til Fred, og de andre Troens Frugter ville ikke udeblive. Men vogt dig for ikke at forsømme Herrens Ord, at du ikke i Mistrøstighed skal fornægte ham, thi da fuldbyrdes hans Trusel paa dig: «hvis vi nægte ham, da skal han nægte os» og «tro I ikke, da glipper det for eder»¹).

Schartau lagde jo den stærkeste Vægt paa den rene Lære, ikke fordi han mente, at alt var gjort dermed, men fordi uden den bliver alt misligt²). I et Brev skriver han: «Jesus mener med de Frugter, som findes hos de falske Profeter, ikke deres Gerninger, men den Virkning, deres Lære har paa andre. Ligesom den kvægende Vin ikke kan faas af Tornebuske eller den nærende Figen af Tidsler, saaledes kan det tilsvarende aandelige ikke faas af Mennesker, der kun ligesom Torne volde en ængstelig sønderreven Tilstand eller som Tidsler meddele et vist Besvær. Man maa med Paulus i Galaterbrevet lægge den største Vægt paa den rene Lære. Da Gud vilde give Israel Forestilling om sig, begyndte Herren saaledes: «Hør Israel, Herren din Gud er en eneste Herre» (5 Mos. 6, 4). Det sande Begreb om ham kan ikke være mere end ét; det Begreb om ham, som afviger aldrig saa lidt derfra, er

¹) Schartau: Predikningar o. s. v. 1868. (Sista samlingen.)

²) Han siger et Sted: «Jeg anser det ene rette Lærebegreb at være som en Juvel i Retfærdighedens Krone. Handler jeg saa uvarsomt med dette Klenodie, at nogen af Juvelens Kanter bliver stødt af, saa at den straalere mindre, da kunde hele Kronen gaa tabt for mig.» Assar Lindeblad: H. Schartaus lefnad och lära, S. 56.

ikke Gud. Derfor driver Herren saa stærkt paa, at hans Ord skal prædikes ret. Paulus hævder (Tit. 1, 13), at de Kristne skulle være rette eller sunde i Troen, hvilket maa betyde Troens Lære. Man finder ogsaa Advarsler mod Omgang med vildfarende Mennesker, allereftertrykkeligst i 2 Joh. 10 («dersom nogen kommer til eder og fører ikke denne Lærdom, ham annammer ikke til Huse og byder ham ikke velkommen».) Et andet Sted skriver Schartau: «Derfor har Djævelen opfundet Sekter af højst forskellig Slags, at han kan have mere end én Ret at byde paa, saa at enhver af hans Gæster kan tage for sig, hvad ham lyster, paa dette hans store Spisekvarter (Ordspr. 9, 13—18), enten det saa er den høje og dybe Aandelighed, som hentes hos Böhme, eller Samfund med Aandeverdenen, som Svedenborg anviser, eller den kælnende Følelse, som findes hos Brødremenigheden, eller den tørre Fornuftsnak, hvormed Neologerne smigre de uforstandige, saa at de tro, at de have mere Forstandsevne, end de hidtil vidste, eller og den lunkne Middelvej, som en Del nyere afstikke, hvor man tror, at man kan mægle mellem Lys og Mørke, mellem Kristus og Belial (som Supranaturalisterne)»¹). Her have vi den orthodoxe Schartau med Næb og Klør, der skarpt slaar løs til alle Sider.

Han gik sin egen fast begrænsede Vej uden at række Haanden ud til nogen Side. Han hævdede udtrykkeligt, at Selvstændighed er absolut nødvendig for en Menigheds Lærer; denne maa bevare sig fri for ethvert Mesterskab, og fremfor alt for saadannes, der ere i hans Menighed. «Paulus opfordrede vel en hel Menighed til at bede for sig, men hverken Timotheus, Titus eller Filemon.» Ja, Schartau mente, at en Præst bør ligesom dølge sit Broderskab for sine Disciple, for at forebygge aandeligt Kammeratskab, da disse ellers let ville søge at lede og belære ham²).

Men hvor fast og klar i Læren, hvor hvas og uforfærdet til Striden Schartau end var, saa erklærede han

¹) Schartau: Bref i andeliga ämnen. S. 273 f.

²) Bref i andeliga ämnen. S. 126.

dog udtrykkeligt, at han ikke regnede sig til Murvægterne, der staa paa Post imod de ydre Fjender, for at disse ikke skulle trænge ind, men kun til Byvægterne, der skulle vække de sovende, naar der er Ildløs. Derfor indlod han sig aldrig i offentlig Diskussion i Pressen. «Jeg er ej af de højere Lærere, hvem det tilkommer at forsvare den guddommelige Sandhed imod dens ydre Fjender, men jeg er en af de ringere Lærere, hvem det paahviler at advare for den opkommende Fare.» Dette stod i Forbindelse med hans oprigtige Ydmyghed.

Skøndt Schartau var betydelig paavirket af det forrige Aarhundredes Pietisme, var han en bestemt Modstander af gudelige Forsamlinger og Lægmandsprædikener. I Anledning af H. N. Hauges Optræden og Skrifter udtaler han, at der vistnok findes sand Kristendom i disse, men Hauge har dog aabenbart ikke duet til Lærer, end mindre til en Slags Profet eller Apostel, som han vilde gøre sig til, thi han var tit uklar og misforstod Skriften. Schartau bemærker, at i Følge Paulus' Ord (1 Kor. 7, 17—24) bør enhver blive i det Kald, han er kaldet til, og at der maa være en overordentlig Kaldelse af Gud, naar f. Ex. en Tolder Levi skal blive Lærer. Det er ikke nok at føle en indre Drift til at lære andre, men hvis nogen efter Bøn og grundig Overvejelse vedbliver at føle den, da maa han se at gaa den ordentlige Vej, som fører til Embedet (studere), og hvis det ikke kan lykkes, maa det være ham et Bevis paa, at det ikke er Guds Vilje. Saaledes løser Schartau den Knude, og hans Ord have været en Vejledning for mange i Sverige.

Som Følge af denne sin Betragtning kunde Schartau kun, og endda nødigt, gaa ind paa gudelige Forsamlinger, naar de indrettedes ligesom Speners, saa at en Præst var tilstede som Leder, og det hele skete i Samtaleform. Lægmand som Leder er farligt. «Uden Kaldelse og efter egen Beslutning skal man ikke begive sig ind i Ypperstepræstens Palads. Nej, bliv hellere borte fra Døren, at du ikke som Petrus skal slippe ind og for

Bekendelsens Skyld komme i Fare.» Han skriver videre: «Alle selvlavede Religionsforeninger anser jeg for mere eller mindre skadelige, eftersom Læren opretholdes mere eller mindre i sin Renhed. En sand Kristen staar i usynligt Samfund med alle sande Kristne. Uden Fare for at blive bedraget af Hyklere kan han ikke forsøge at gøre dette Samfund synligt for sig selv eller andre.» Han mener, at Kristus ogsaa tyder hen til, at man ikke kan udpege sande Kristne undtagen mellem ganske faa; kun mellem «to eller tre» kan man være vis paa, at alle samles i hans Navn.

Schartau forberedte sig, som man maatte vente af den Mand, der holdt saa stærkt paa Renhed i Læren, yderst omhyggeligt til sine Prædikener, men han skrev dem aldrig fuldstændigt for at kunne overlade sig til øjeblikkelige Indgivelser. Naar man derfor finder hans trykte Prædikener skeletagtige, bør man have i Erindring, at de have været anderledes i Kirken. Han gjorde et meget troværdigt Indtryk, saa at selv Folk, der hørte ham for første Gang og ingen aandelig Sans havde og ikke syntes om hans Personlighed, maatte indrømme, at Sandhed prædikede han. Naar han stod paa Prædikestolen og kom ind paa vanskelige Udviklinger, lukkede han tit Øjnene i og forekom da mange at ligne en Seer. Han hadede al Følsomhed i Talen og Deklamation, men forfaldt snarere til Tørhed og en vis Haardhed. De, der havde aandelig Sans, fandt Lys og rige Tanker hos ham; en af dem siger, at Schartau ligesom synede hver Krog, hver Vraa i Menneskenes Inderste og det hos Folk af den mest forskellige Beskaffenhed. Der var Kraft og Djærvhed hos ham. «Det er ikke med Silkesnore, men med Bastreb, han vil fange os,» sagde Professor Fremling, som tilsidst selv blev fangen ved ham.

Schartaus Organ var ikke nogen Støtte for hans Gerning, thi baade efter Venners og Modstanderes Forsikring var det ualmindelig uheldigt. Der maatte gaa Tid, inden hans Tilhørere kunde finde sig i det, og

mange bleve vistnok skræmmede bort af det. Da Kristian Molbech 1812 var i Lund, hørte han Schartau i Domkirken. «En aldrende Præst,» skriver han, «med det ubehageligste Organ, jeg nogensinde har hørt paa et saadant Sted, besteg Prædikestolen og forjog mig inden et Kvartér fra Kirken.»

Skulde Schartau som Prædikant sammenlignes med en nogenlunde samtidig Dansker, maatte det snarest være Rudelbach, saaledes som han fremtræder f. Ex. i sin Huspostil (fra 1837). Rudelbach er mere lærd, men Grundtonen er lignende, og han udtaler sin Sympathi for Schartau i følgende Ord: «Det, der udmærkede Schartau som Præst, er hans dybe theologiske Kundskab, og det, der karakteriserer ham som Theolog, er hans fuldendte præstelige Dannelse.»

Fri for Spidsfindigheder eller for det søgte var Schartau ikke. I en Tale om Kristus paa Korset fremhæver han saaledes, at denne i sine sidste Ord: «Fader! i dine Hænder befaler jeg min Aand,» kun brugte Ordet «Fader» én Gang, hvorimod han i det fjerde Ord brugte Ordet «Gud» to Gange: «Min Gud, min Gud, hvi har du forladt mig.» Grunden til denne Forskel finder Schartau at være den, at naar man er glad, skynder man sig med Ordene, hvorfor Jesus af Glæde over, at alt nu var fuldbragt, kun sagde «Fader» én Gang. Det er rigtignok søgt.

Var Schartau en fremragende dygtig Prædikant, saa var han efter alle samtidiges Vidnesbyrd endnu større i sine Katekisationer, som han til regelmæssige Tider holdt baade i Domkirken (Kl. 8 om Morgen) og i sine Landsbykirker. I lang Tid var man i Lund ikke bleven opmærksom paa dem, og han holdt dem for ganske faa, men senere kom der saa mange, at hele Koret, hvor de holdtes, var fuldt af Mennesker, baade unge og gamle, fattige Folk og lærde Professorer. Dér sad saa den ærværdige Schartau med sit hvide Haar midt i Kredsen, talte og spurgte, medens alle lyttede spændt. Paa denne Maade klarede han Sandhedsvejen op for mange. Han

brugte ofte alternative Spørgsmaal, f. Ex.: Virker Guds Aand gennem Drømme og Syner eller ved Guds Ord? Mon den Helligaand indgyder Troen i Hjertet, naar man en Gang i Ny eller Næ hører og læser Guds Ord, eller er det magtpaaliggende, at et Menneske flittig hører og læser Guds Ord, hvis Aanden skal virke Troen i ham?

Som Skriftefader var Schartau udmærket, og han holdt altid fast ved det private Skriftemaal. Med Hensyn til Brugen af Nadveren udtalte han, at Frelseren havde givet sine Disciple Frihed til at komme til den, saa tit de vilde, idet han nemlig siger: «Saa ofte som I det drikke.» Han anbefalede sine kristelige Tilhørere i Lund at gøre ligesom Bønderne, nemlig gaa til Alters hver 6te Uge, og dette blev almindeligt eller endog lidt hyppigere i hans Menighed. I Fattighuset, der var betroet til hans Omsorg, uddelte han ofte Nadveren hver 14de Dag. Naar han var inde i et Hus for at holde Sygeberettelse, saa' man ikke sjælden Folk staa udenfor og lytte ved Vinduerne for at opfange Ord af hans Tale.

Schartau var Skriftefader for mangfoldige Mennesker, der privat søgte til ham, og han forstod at se ind i dem, tale til deres Samvittighed, trøste dem i Anfægtelser og raade dem. Ved et løseligt Bekendtskab syntes han stræng og kold, men naar det gjaldt noget for Alvor, kunde han blive varm og bevæget. «Hans indre Kammer,» beretter P. Ahnfelt, «var en rigtig Helligdom, et Sanctuarium, som man ikke betraadte uden at forberede sig ved Bøn. Personer laa hist og her paa Knæ i det forreste Værelse; en efter en førtes de ind, og ingen gik ud igen uden varagtige Indtryk. Det er ikke for meget sagt, hvad en har ytret om ham, at en Helgenglorie ofte omstraalede hans Ansigt. Glansen deraf var aldrig større, end naar man saa' ham paa nært Hold i Enrum, inde i hans dybt i Huset indgaaende, halvdunkle Studerekammer.» Her have vi altsaa Schartau i hans Storhed.

Et Ord fra hans Skriftemaal er følgende: «Et Menneske skal ikke være bange, naar han skal modtage af

Gud, thi da skal han netop være dristig, for at han maa faa, hvad der bydes ham. Men naar et Menneske har modtaget af Gud, skal han derimod ikke være dristig, men da skal han være frygtsom, for at han ikke igen skal miste, hvad han har faaet.»

Schartau levede et meget stille og ensformigt Liv og kom kun yderst sjældent udenfor sin Kreds. Alligevel stod han i Forbindelse med mange fjerntboende, idet man henvendte sig til ham om Raad i aandelige Sager. Mange Mennesker, som han aldrig havde set, var han en Vejleder for, idet han med stor Beredvillighed indlod sig i Brevvexling med dem. Af hans efterladte Breve faar man et overordentlig godt Indtryk af ham. Vi anføre nogle Brudstykker. I November 1802 skrev han til en Frøken, der paa Sygelejet var kommen til bedre Forstaaelse med Gud end før: «Vejret blæser, hvorhen det vil. Ligesom Lyden, der kommer ved Vejrets Virkning, kan mærkes, saaledes kunne ogsaa de Virkninger, som vise sig hos den, der er født af Aanden, mærkes. Men ligesom det, der gaar forud for, hvad der kan mærkes i Vejrets Fart, saavel som det, der følger efter, begge Dele ikke kunne mærkes, saaledes siger den Herre Jesus, at det ogsaa er med den, som er født af Aanden. Baade det, der gaar forud for, hvad en omvendt fornemmer hos sig, og det, der følger efter det omvendte Menneskes Erfaring, ere begge umærkelige. Ligesom Frøkenen ikke kunde mærke, hvorledes denne Forandring hos Dem foregik, saaledes er det heller ikke underligt, at den trøstelige Erfaring, som De hidtil har haft, begynder at høre op, naar Troen skal gaa frem til en Forbedring (af Livet). . . Da Gud vil, at Deres Tro skal forøges, saa kan De ikke blive staaende ved at smage. Dette maatte ophøre, for at De derved kunde ledes fra Gaverne til Giveren, fra Smagen til Troen, fra Deres egen Følelse til Guds Løfter. Herren tager derfor Fornemmelsen bort. Af den Grund kan Frøkenen ikke forstaa, huske, tale, tænke, bede som før. Jo stærkere De har faaet Guds Ord indsaaet paa Deres Sygeleje,

desto betydeligere bliver den Prøve, der følger efter, thi Prøven bliver i Følge Guds Visdom læmpet efter Gavens Størrelse. Det kan derfor ikke blive som før, at De kunde huske alt, hvad De i denne Tid har hørt . . . , ikke heller kan De føle Frugten af dette Guds Ord hos Dem, ligesom man kan se og føle paa sine Klæder, hvad man har indenfor dem. Fristeren understøtter alligevel denne barnagtige Uforstandighed og indgyder Dem den Slutning, at De har sluppet Gud, eller at De er sluppet af Gud. Han ligesom siger: «Hvad har du nu af det, du har hørt? Søg efter det, det er jo borte! Du har ingen Gavn af Guds Ord, du kan ikke være et Guds Barn». . . Det er nu med Frøkenen kommet til den Krisis, at det skal afgøres, om der for Fremtiden skal blive en blødagtig og ømtaalig Kristendom ud af det (skøndt den er jo ogsaa Kristendom), der ved Siden af Ordets Løfter ogsaa meget agter paa Hjertets Følelser, eller det skal blive den faste og stadige Kristendom, som ikke behøver at smage her paa Jorden eller have Forsmag af Himmelen for at holde sig til Herren. Hvis De følger mit Raad, da vil De omsider naa dertil, at De kan sige med David: Har jeg kun dig, spørger jeg ikke om Himmel og Jord; forsmægter end mit Legem og min Sjæl, saa er du dog, o Gud, altid min Hjertens Trøst og min Del» ¹⁾. I et Brev fra 1812 skriver han: «Der gives en Guds Herlighed, som er skjult, og en Guds Herlighed, som er aabenbar. Den skjulte er under Nøden, den aabenbare under Hjælpen. Den skjulte beforder Væxten, den aabenbare Nydelsen. Der var ligesaa vel en Herlighed, da den Herre Jesus rolig blev, hvor han var, da han fik Bud om Lazarus' Sygdom og lod ham dø, som da Herren kaldte ham frem af Graven. Det var den skjulte Guds Herlighed, som den Herre Jesus lovede Marta, at hun skulde faa at se, hvis hun troede.»

I Göteborg var der en hel Kreds, som ærede Schar-

---

¹⁾ Bref i andeliga ämnen S. 240 f.

tau højlig og gennem Breve stod i Forbindelse med ham. Han besøgte dem ogsaa og kaldte dem sine Göteborg-Søskende. «Jeg takker dem for deres Forbønner,» skrev han engang om dem, «thi jeg forestiller mig, at deraf kommer den Vederkvægelse, jeg føler ved at tænke paa dem.»

Saaledes levede Schartau i en betydelig og velsignet Virksomhed, æret af sine Venner som en stor Guds Mand, men ilde set af mange, ogsaa af Almuen, der undertiden traadte fjendtlig op imod ham og «de hellige, der rendte efter ham fra Lund». Mange af den tjenende Klasse sluttede sig med stor Inderlighed til ham, og de betingede sig af deres Herskab Ret til at besøge Kirken, baade naar han prædikede og katekiserede. Disse Folk vare meget agtede, ogsaa af ikke kristelige Folk, for deres Troskab, Redelighed og stille Levned. De Tjenestefolk af Kredsen, som bleve for gamle til at have en egentlig Kondition, arbejdede i et Slags Interessentskab, hvorved de havde deres tarvelige Udkomme uden at behøve at tigge; nogle af dem læste med Smaabørn.

Schartaus private Liv var stille og tilbagetrukket fra Verden. Uheldigt var det, at han saa daarligt forstod sig paa Økonomien, og han sad alle sine Dage dybt i Gæld, men han tog det som et Vink fra Gud om, at han ikke skulde spille sin Tid paa det jordiske, der dog ikke kunde blive godt. Først da han nærmede sig Afslutningen paa sit Liv, meddelte han et Par nærstaaende Venner sin mislige Stilling, for at han ved deres Hjælp kunde forebygge, at en enkelt Mand led et altfor stort Tab ved hans Bortgang. Da han døde, maatte hans Bo opgives som fallit.

Schartaus Udseende var meget alvorligt, Trækkene skarpe og mejslede, Øjnene udtryksfulde; man saa' strax, at man havde Manden med den bestemte Karakter for sig. Hele hans Maade at færdes paa var stiv og højtidelig, hans dunkle Øje hvilede forskende paa Folk. Der var noget asketisk ved ham; han misbilligede, at Kristne gav sig af med Kortspil, Dans og Leg, ja holdt ikke en-

gang af, at man udstrakte sin Læsning ret vidt, men raadede gerne til at blive ved Bibelen, Luther, Arndt, Bengel, Roos og Nohrborg. Alligevel manglede han selv ikke Sans for andre Grene af Videnskaben end just den theologiske, og sammen med nogle faa nøje Venner som Florman og Holmbergsson kunde han være ret livlig og gemytlig, meddelsom og aaben. I en lang Række Aar adspredte han sig i manges Stund ved at spille Violin, og inden han blev gammel, saa' man stundom den alvorlige Mand more sig ved at løbe paa Skøjter. I Selskab kom han sjældent, og han undgik at tilbringe Aftenen saadanne Steder, hvor det gik ud paa almindelig verdslig Konversation, men han kunde nok lide engang imellem at træffe sammen med lærde og dannede Mænd. Han var da rolig, taledede kun lidt, men var en opmærksom Tilhører og kunde komme med gode Bemærkninger. Af Naturen var han hidsig og havde Lyst til Overdrivelse og Skarphed, men han havde lært at give Agt paa sig selv og beherske sig.

Schartau deltog som Medlem af Præstestanden i den vigtige urtima Rigsdag 1810, der var sammenkaldt for at vælge en ny Tronfølger, efterat Karl August af Augustenborg, som det foregaaende Aars Rigsdag havde valgt, var afgaaet ved Døden. Han kom saaledes til at være med til at vælge Bernadotte. Forøvrigt gjorde Schartau sig bemærket ved sin Selvstændighed og den Urokkelighed, hvormed han stod fast ved sin Overbevisning.

Af Udmærkelser fik han forøvrigt ingen i hele sit Liv og havde næppe heller sat Pris derpaa.

Trods Sygelighed — navnlig Stensmerter — i de senere Aar vedblev Schartau at arbejde til det sidste. Den 21de Januar 1825 holdt han endnu Katekisation i Domkirken og døde den 3die Februar. Hans Død var meget smuk og opbyggelig; til den lille Vennekreds, der stod om hans Leje, skal han have sagt: «Gid Schartaus Navn ikke maa blive nævnet,» et Udtryk for hans oprigtige Ydmyghed. Efter Døden saa' hans Ansigt ligefrem

forklaret ud, bevidner en Mand, der ellers ikke hørte til hans Beundrere (Ach. Kahl).

En utallig Mængde fyldte Lunds Domkirke ved Schartaus Begravelse og fulgte hans Støv til dets sidste Hvilested paa den nye Kirkegaard; i Spidsen gik Børnene fra Byens Fattigskole. Paa Ligstenen staar Jer. 17,16: «Men jeg søgte ikke at unddrage mig fra som Hyrde at følge dig, jeg har heller ikke begæret den smertelige Dag; du véd det, at hvad der er udgaaet fra mine Læber, det er for dit Ansigt.»

Schartaus Ønske om, at hans Navn ikke maatte blive nævnet, er ikke gaaet i Opfyldelse; tværtimod fik det først nu en videre Berømmelse i det svenske Folk. Saa længe han levede, var han ingenlunde almindelig kendt i Landet, men nærmest kun i den sydlige og noget af den vestlige Del. Nu først begyndte man at udgive hans efterladte Prædikener, Skriftetaler og kristelige Breve, hvilket alt-sammen efterhaanden vandt stor Indgang. Schartau fik i Tidens Løb mange Disciple, ikke mindst blandt Præsterne, navnlig i Lunds og Göteborgs Stifter, men ogsaa andet Steds. Disse tog Mesterens Troskab mod Bibelens Ord, hans Omhu for den rene lutherske Lære, hans Simpelhed og Klarhed i Fremstillingen i Arv. Men man kunde indvende det samme mod dem som mod ham, at der var noget vist tørt og skematisk ved deres Prædikener. Overfor Lægmandsbevægelsen, der i den følgende Periode tog en stærk Fart, stillede de sig ligesom Schartau afvisende, og dette bidrog i høj Grad til at uddybe en meget betænkelig Kløft mellem Præsteskabet og en Del af de kristelige Lægfolk. De vare agtværdige, ofte meget nidkære Præster, staaende paa Troens Grund, men ikke folkelige, ikke følgende med Forstaaelse Tidens Bevægelser. Man maa dog i det hele betragte «Schartauanerne», der endnu ikke ere uddøde, som en af de bedste Fremtoninger i den svenske Kirke i det 19de Aarhundrede.

4.

Johan Olof Wallin.

Dalarne er i sin Helhed næppe Sveriges smukkeste Landskab, men det er i flere Henseender det mærkeligste. Først paa Grund af de store Minder, der knytte sig til det, især fra Gustav Vasas unge Dage, fra Sveriges Befrielsestid, og som gøre mangen en Plet fredhellig for Svenskerne; dernæst paa Grund af det ejendommelige Folk, som her bor, et Folk, i hvilket Sveriges Hjerte har banket saa at sige med stærkere Pulsslag end hos nogen anden Del af Rigets Beboere. Almqvist har, om end noget pompøst, saa dog i god Forstaaelse, besunget det saaledes:

Hell Sveas stolthet, minnesrike Dala,
du hjeltegrift i bragdefrejdad nord,
der gråa fjellen stå mot skyn och tala —
de bautastenar — mångat siar-ord
om fädrens kraft och manliga bedrifter,
som slumra nere der i sina grifter.

Hell er, I sjöar, skogar, berg och kullar,
I forntids bålverk mot tyranners tvång,
der jag i böljan, som mot stranden rullar,
i vindens dån hör idel hjeltesång,
der tyst jag sitter uti qvällens väkter
och tänker på de svunna kæmpeslägter.

Dalarne er et stort Landskab, som efter sin Natur i Grunden hører til Norrland, skøndt det ikke regnes med til det. Den sydlige Del er det egentlige «Järnbärrarland», men i den nordligere Del findes de mærkeligste og skønneste Egne. Her er Landet højtliggende og træder frem

som et Bjergland, ikke vildt og sønderrevet, men yndeligt og indbydende. Den skønne Siljan Sø er «Dalarnes Øje,» og omkring den er Landskabets Kærne samlet; store, folkerige Sogne støde ned til den, mange tusinde Mennesker bo omkring den, til alle Sider møder Øjet mellem Sø og Bjerge et Mylder af røde Huse med smaa og større opdyrkede Lodder omkring dem. Fra Rättvik og Mora, der ligge ved Søen, er der Minder fra Gustav Vasas dristige Færd og nyere fra Theaterkongen Gustav d. 3die, som her optraadte 1788, da ydre og indre Fjender truede ham, og klædt som Dalkarl opflammede det bevægelige Folk til at gribe til Vaaben for Fædrelandet.

Den moderne Tid berører nu i høj Grad denne afsides liggende Egn. Hen over den mægtige Siljan sende Dampskibene deres Stenkulsrøg, og paa begge Sider af Søen, baade mod Vest og Øst, dampe Jernbanetog afsted. Man mærker den nye Tid allerede paa Folkets Klædedragt; de yngre Mandfolk have aflagt den gamle Nationalklædning og se ud ganske som hos os; om Søndagen synes de som sprungne ud af en Ekviperingsforretning med hvid Krave og Celluloidflipper. Men en hel Del ældre følge endnu den gamle Skik og gaa med blaa Jakke, Knæbuxer, Lædersko, Læderskødskind, hvilket tager sig noget underligt ud, samt en blød, rund Hat, og største Delen af Kvindernes Dragt er ogsaa den gamle folkelige med mærkelige Hovedtøjer og stærke Farver¹⁾.

Omkring Siljan er en af Sveriges smukkeste Egne, især ved Leksand og Siljannæs, og det er ingenlunde uden Grund, at man har sammenlignet den sydligere Del af den med Vierwaldstädtersöen. De skovklædte Bjerge hæve sig til begge Sider, men mest mod Vest, i afvexlende Former, Top bag Top, indtil de tabe sig i det

---

¹⁾ Under mit Ophold ved Siljan glædede det mig at se en saarig og anset Mand som Bröms Olof Larsson, en intelligent Storbonde, kendt af flere Danske, i den gamle Nationaldragt med Skødskind.

fjerne, og der er en blaa Tone over dem, som klæder godt.

Leksands Kirke med sin Kirkegaard omkring er et af mange kendt Sted, blandt andet ogsaa fra Malerier. Den ligger lige ved Søen med en brat Brink ned imod denne; den hvide, smukke Kirke, der kan rumme flere Tusinde og endnu stedse om Søndagen samler mange indenfor sine Vægge, ser saa indbydende ud. Der er friskt og opløftende at sidde her og se ud over den stolte Egn; Siljan er her temmelig smal, skraas overfor hæver Siljannæsset sig brat op. Længere nede glider Dalelven ud af den store Sø og iler afsted paa sin lange Færd imod det fjerne Hav.

Saaledes som nu mangan en Rejsende sidder ved Leksand og nyder Naturens Skønhed, saaledes sad her for næsten 60 Aar siden, eller nøjagtig talt 1837, en ældre Mand med Vemod i sit Øje. Han saa' ud over den brusende Sø, han saa' paa de blaanende Bjerge. medens Leksands Kirkeklokke sendte sine Toner langt ud, thi det var en Søndagmorgen. Hen over Siljans Bølger, skinnede de hvide Sejl, man hørte ogsaa Aarernes taktfaste Slag, store Baade nærmede sig, den ene efter den anden, alle fyldte med Folk i brogede Dragter; det var Kirkegængerne ovre fra den anden Side. Snart mærkede man ogsaa de vandrende Gæster fra denne Side Søen paa den store Kirkegaard, hvor de efterhaanden samlede. Den aldrende Mand sad tyst og betaget; gamle Minder blandede sig med dette friske Indtryk, og da han siden kom hjem, skrev han:

Gröna och stilla dalar,
blå och skyhöga berg!
Aldrig går ur mit sinne
edert vänliga minne,
eder lifliga färg.

Kyrkor som liljor hvita
kronan lyfta mot skyn,

gårdar som smultron röda
titta ur åkrars gröda,
blänka från skogars bryn.

Dala elfvor och ängor
skina i söndagsprakt,
Siljans glänsande spegel
krusa vindar i segel,
klappa åror i takt.

Her følte denne Mand sig hjemme, i Forstaaelse med Natur og Folk. Kunde han dog blot blive her, slaa sit Bo op her, men nej — det kunde ikke ske, og det skete heller ikke. Mandens Plads var ikke i det stille Dalarne, blandt disse Naturens Børn, som hans Hjerte bankede imod; den var i den store Verden, og han maatte blive paa sin Plads, paa den Post, som Gud og hans Konges Tillid havde sat ham paa. Han var nemlig den øverste i Sveriges Kirke; foran Alteret i Upsala Domkirke eller paa en Prædikestol i Hovedstaden var hans Plads. Men med et Suk rejste Manden sig og forlod dette Sted, som ejede hans Hjerte.

Denne Mand var Johan Olof Wallin, født og baaren i Dalarne, om end ikke paa denne Plet. Sydost for Leksand, nær ved Runn-Søen, hvis Bredder ere rige paa Minder fra Gustav Vasas æventyrlige Flugt, og som naar tæt op imod Falun, ligger Stora Tuna Sogn, og her er Wallins Fødested. Den Rejsende lægger Mærke til denne Plet, fordi her er Jernbanestation, og her holder Dalregimentet sine Øvelser; tillige er her en meget anseelig Kirke. Wallins Hjembygd i Sognet hedder Holm. Han blev født d. 15de Oktober 1779 og udgik fra et meget tarveligt Hjem. Faderen var Feldwebel (en Slags Underofficér) ved Dalregimentet og saa godt som ganske Dalbonde, Moderen Beate Charlotta Harkmann var derimod af finere Udspring, idet hendes Fader var Inspektør ved et «Brug» og af gammel Præsteslægt. Jan Olof, som Drengen kaldtes, var den ældste blandt mange Søsken og Forældrenes Stolthed, da han tidlig røbede et ualminde-

lig godt Hoved. At der baade var Kvikhed og Selvfølelse hos den lille Krøltop, fik han Lejlighed til at vise engang, da nogle fremmede vare komne i Besøg, og han derfor maatte spise henne ved en Kiste. Han skulde læse til Bords, men omdrejede da Bordbønnen saaledes:

I Jesu namn gå de till bord,
jag till min kista,
äta och dricka på Guds ord;
Gud låte det aldrig brista..

Han var en følsom Dreng og var knyttet med ømme Baand til alle sine, men allermest til sin Moder, der ogsaa var en from og ædel Kvinde samt tillige mere end almindelig dannet og begavet. Aldrig glemte han siden de stille Timer med hende om Aftenen, naar Dagens travle Gerning var endt, og hun sad og talte med ham, eller naar de om Sommeren vandrede sammen i Birkelundene. Hun talte til ham om Gud i Himlen, om hans underlige og store Gerninger, og bestandig gik det som den røde Traad igennem hendes Ord: «Bliv from og forstandig, mit Barn; af alt hvad et Menneske kan opnaa her i Verden, har kun Dyden Varighed. Med den kan du trygt hvile dig paa dit Leje.» Ved Tanken om hende udbryder han siden:

O du min egen mor! — om hjertat af en son
kan gälda någon skärf af ett oändligt lån:
frid öfver dina dar! — Jag fick ej guld og anor,
min själ en främling blef i granna världens vanor,
men blef hon ren och god, men blef hon evigt varm
för mensklighet och dygd, hon blef det ved din barm¹⁾.

Underligt nok, at der i hin rationalistisk farvede Tid var saa mange gode Mødre, som der aabenbart var baade i det ene og det andet Land, 'og fra hvem saa mange gode Mænd ere udgaaede! Det kan give Anledning til

---

¹⁾ I Digtet «Uppfostraren».

mangehaande Betragtninger, der ikke falde ud til Fordel for en senere Tid.

Da Jan Olof var saa begavet, stod det for Forældrene, især for Moderen, som et stille Haab, at han kunde komme til at studere. Maaske kunde de da opleve at se ham som Komminister et Sted paa Egnen, hvilken Glæde! Ja, undertiden kom der saa megen Flugt i Moderens Fantasi, at hun i Aanden saa ham som «Kyrkoherde,» men det var jo urimelig dristigt. Ak, der var store Hindringer for at faa ham frem, trods hans gode Evner, thi Hjemmet blev med den stærkt voxende Familie stedse fattigere, og tillige havde Drengen desværre et meget skrøbeligt Helbred. Forældrene gjorde imidlertid, hvad de kunde, for at faa ham lært saa meget som muligt, og det var et stort Øjeblik, da de fik den niaars Gut optaget i Latinskolen (en Trivialscole) i det nærliggende Falun. Nogle gode Borgere i den lille By gav ham Kost paa Omgang efter tidligere Tids smukke Skik, og en ældre Dreng, som Forældrene kendte, lovede iøvrigt at have Tilsyn med ham. Med stor Tarvelighed og Nøjsomhed kunde det gaa.

I de første Skoleaar var det dog, som om Jan Olof skulde blive en Skuffelse baade for Forældre og andre, der havde fattet store Tanker om ham. Han var nok dygtig, men dog ikke udmærket i Skolen, og Lærerne fæstede derfor ikke synderlig Opmærksomhed paa ham. Sagen var den, at den meget livlige Dreng, dreven af Videbegærlighed, kastede sig over alt, hvad han kunde faa at læse, og fængsledes især af Digte og Historie, hvorimod den tørre Undervisning i Skolen ikke synderlig tiltalte ham. Imidlertid oppede han sig meget, da der var gaaet et Par Aar, og da Undervisningen, eftersom han skred frem, blev interessantere for ham. Han blev nu snart anset blandt Kammeraterne og bemærket af Lærerne, ogsaa af Byens Folk i Almindelighed, thi han skrev gode Vers, der bleve optagne i Byens Avis. Da han var 13 Aar, havde han Berømmelse som en ualmindelig begavet og haabefuld Discipel.

I hans Hjem vare disse Aar særlig svære. Faderen deltog med sit Regiment i den finske Krig, som Gustav d. 3die saa ubetænksomt havde styrtet Landet ind i, og som kostede saa meget Blod og kun førte Sorg og Skuffelser med sig, trods al Tapperhed. Da Krigen endelig var forbi, kom Faderen lykkeligt hjem, og Jan Olof bød ham Velkommen i et smukt Digt, som blev trykt.

Sammen med nogle af sine Kammerater i Falun stiftede den haabefulde unge Latiner en Forening, der kaldte sig «Jeunesse-Ordenen» og tog til Valgsprog «Sandhed og Dyd». Den gik ud paa at uddanne sig paa det kraftigste ved at læse gode Forfattere og selv skrive enten prosaiske eller poetiske Afhandlinger, og der krævedes tillige en sædelig Opførsel. Sjælen i Foreningen var den unge Wallin.

Imidlertid kom der paa Grund af de trange Kaar en stor Afbrydelse i Skolegangen. Han maatte forlade Falun og sørge for sig selv ved at undervise 5 til 6 Drenge i sin Hjemegn. Det var et besværligt Arbejde, thi Eleverne vare ligesaa gamle som Læreren, og kun om Morgenens tidlig og om Aftenen silde havde han fri. Den Tid benyttede han saa ofte paa den Maade, at han laa i Mørke ovenpaa Sengen og tænkte paa, hvad han før havde læst, eller han forfattede Digte eller Afhandlinger i Tankerne. Dette fik Betydning for ham senere i Livet, da han derved vænnede sig til at ordne sine Tanker i Hovedet og huske dem, hvilket jo er saa vigtigt for en Taler.

Først efter at tre Aar vare gaaede hen paa denne Maade, kunde Wallin fortsætte Studeringerne og afgik til Gymnasiet i Stiftsstadens Vesterås, 16 til 17 Aar gammel. Kort efter at han var kommet hertil, fik han Tilladelse til paa de unges Vegne at holde en latinsk Tale ved en Højtid. Han holdt den paa smukke og velklingende Vers, hvorfor han høstede megen Berømmelse, og det Ry, der nu kom til at gaa af ham, bragte ham snart en timelig Fordel, idet han fik en ret god Plads som Informator dér, saa at han uden Afbrydelse kunde studere

ved Gymnasiet, indtil han blev Student i en Alder af omtrent 20 Aar. Forøvrigt var hans Helbred bestandig svagt, og han spyttede ofte Blod, saa man frygtede, at hans Liv kun vilde blive kort.

Ved Gymnasiet i Vesterås var der en udmærket Lektor ved Navn Dr. Stamberg, der fattede stor Interesse for det begavede unge Menneske og tog sig meget af ham. Det var en Mand, som ikke alene i Skoletiden underviste fortræffeligt især i de romerske Digtere, som han selv elskede og lærte de unge at elske, men som ogsaa udenfor Skolen uden Vederlag vejledede dem, især i de nyere Sprog, saa at han ofrede sin Tid fra Morgen til den sildige Aften paa de unge. Ham fik Wallin en stor og gavnlig Paavirkning af og blev en mægtig Latiner, saa at Stamberg tit med bevæget Røst tilkendte ham Karakterer som *pulchre* (smukt), *eleganter*, ja endog *elegantissime*. Ingen Æresbevisning senere i Livet gjorde saa dybt et Indtryk paa Wallin som den elskede Lærer Stambergs Ros.

Hvor anset Wallin var som Gymnasiast, kan man skønne af, at han ved Højtideligheden i Anledning af Kong Gustav d. 4des Bryllup 1797 fik Lov til at optræde paa Katedret med en Tale, som han holdt paa svenske Vers, og han var da endnu kun i næstøverste Klasse. Da han to Aar efter var færdig i Vesterås, blev det ham, der paa Dimittendernes Vegne holdt den brugelige Afskedstale, hvilken i dette Tilfælde var en latinsk versificeret Afhandling om Digtekunsten, og den vakte stor Opsigt. Dr. Stamberg medgav ham det Vidnesbyrd: „Vi sende en, hvis Lige vi ikke have set eller ville faa at se.“ Bedre kunde det da ikke være, og saaledes endte Wallin sin Gymnasietid paa en glimrende Maade.

Men Fremtidsudsigterne vare alligevel alt andet end lyse. Hans Fader ønskede derfor, at Sønnen skulde følge hans Spor og træde ind i Dalregimentet, men denne Plan strandede paa Moderens energiske Protester og hendes

levende Haab om at se ham som en Kirkens Tjener. Han blev da Student i Upsala 1799 paa samme Tid, som Geijer kom dertil fra Vermland, og Wallin viste ogsaa i de nye Forhold, at han næst Guds Hjælp forstod at være sin «Lykkes Smed». Saaledes har han skrevet om sig selv:

Barn af en stackars far, som, led från led,
af bara bönder sina anor leder,
jag trädde som min egen lyckas smed,
i verlden med ett ärligt prestbesked,
en varm välsignelse og rena seder
och eljast ingenting att pecka med.

Men hvor forbavsende er ikke den Kendsgerning, at denne fattige Bondestudent, der beskedent holdt sit Indtog i Universitetsbyen en Efteraarsdag 1799, der ingen Midler besad og ingen formaaende Velynder, at han 11 Aar efter var en af de anseteste Mænd i Sverige, en Mand, der baade fra Kirkens, Videnskabens og Digterverdenens Side blev hædret som en af de ypperste. Fra sit 20de til sit 31te Aar naaede han op til denne Højde, men det havde han ikke mægtet, hvis han ikke havde været et ualmindeligt Menneske. Hans Evner vare store, hans Flid overordentlig, og han besad den Ærgerrighedens Drift, som gerne maa støde til, naar en ung skal arbejde sig frem. Tidlig vant til at overvinde sig selv og forsage Livsnydelser forfulgte han sit Maal med forbavsende Energi.

I Upsala havde han især i den første Tid en udmærket Lejlighed til at øve sig i Selvspægelse; han levede af at undervise de samme, som han havde været Informator for i Vesterås, og som fulgte med ham herhen. Endnu stedse gjaldt de Ord om ham, at «hans første Skole hed Fattigdom, og hans Læremester hed Gudsfrygt». Noget enestaaende var imidlertid saadan Fattigdom ikke i Upsala; mange Studenter havde det saa ringe, at man nu til Dags vilde forbavses over deres Levemaade. Men

Wallin bar sit Hoved oprejst og var ingenlunde forknytt. Senere fik han bedre Kaar, da han blev Huslærer hos Provst Isander i Nærheden af Upsala.

I de første Aar stod det ikke for ham, at han skulde være Præst; det svage Bryst syntes ogsaa at være en ydre Hindring derfor. Han studerede især ivrig romersk Sprog og Digtning. 1803 vandt han den udsatte Pris for en Oversættelse af fire af Horats' Oder, og det gjorde et stærkt Indtryk paa ham, da den gamle, stive Provst, han var hos, i den Anledning rørt omfavnede ham. Siden vandt han flere Prisbelønninger, 1805 endog tre forskellige paa én Gang. Magister blev han 1803 og søgte derefter at blive Docent i Æsthetik ved Universitetet, en Stilling, som der vel ikke var videre Indtægt ved, men som kunde bane ham Vej til engang at blive Professor; men han fik ikke Pladsen. I de følgende Aar var han endnu stedse i Vildrede om, hvilken Vej han skulde slaa ind paa.

Imidlertid var Opmærksomheden bleven mere og mere henledet paa Wallin som en ualmindelig lovende ung Mand. Han skrev Digte, som kom i Bladene og vandt meget Bifald, og i den studerende Verden var der faa af de unge, der nød saa stor Agtelse som han. Af Betydning for ham blev det, at Landshøvdingen Nils v. Rosenstein i Upsala fattede Godhed for ham. Det var en Mand, der havde stor Sans for, hvad der bevægede sig i Aandens Verden, og som formaaede noget. Han fandt især Behag i Wallins Digte. Efter hans Raad tog denne Pastoraalexamen 1806 og blev strax efter ordineret til at være Husprædikant hos Friherre Hamilton til Boo, et Gods i Nerike; han havde i nogen Tid informeret hans Søn. Paa denne Maade kom han ind paa den gejstlige Bane, som han hidtil ikke havde haft Mod paa. Allerede samme Aar ombyttede Wallin denne Stilling med en anden, som fik afgørende Betydning for hans Fremtid, idet han blev Adjunkt ved den kongelige Krigsskole paa Karlberg lige ved Stockholm og herved kom til Hoved-

staden, som han saaledes fra sit 27de Aar og lige til sin Død blev knyttet til og fik sin Virkeplads i.

Det var slet ikke nogen fordelagtig Stilling, Wallin her var kommet ind i. Han maatte holde Forelæsninger for de unge militære og prædike hver Helligdag i den Kirke, der hørte til Karlberg, og herfor oppebar han kun en Løn af 155 Rdl. og fri Bolig, hvilket han med al sin Nøjsomhed jo ikke kunde leve af. Han maatte derfor stadig se sig om efter anden Indtægt. Men forøvrigt følte han sig her bedre i sit Es end nogensinde før. Prædikevirksomheden blev ham hurtig kær, og han vandt efterhaanden megen Paaskønnelse som gejstlig Taler. Folk bleve snart opmærksomme paa den unge Præst i den afsides beliggende Kirke og fandt, at han var noget ualmindeligt. Det varede ikke længe, før han prædikede fra Søndag til Søndag i en fuld Kirke. Det, som tiltrak Folk, var en ganske ualmindelig Veltalenhed, et Organ, hvis Lige man skulde lede vidt om, og noget imponerende og troværdigt i hans hele Fremtræden. Der var baade Tankerigdom og en smuk Form. I kristelig Henseende skilte hans Prædikener sig dog ikke fra det almindelige; de vare rationalistiske Moraltaler.

Vandt Wallin saaledes Bifald som præstelig Taler, saa høstede han ikke mindre Lavrbær som Digter, og det var ikke underligt, thi han var en virkelig Skjald. Men naar vi tænke paa, at det var i det første Tiaar af dette Aarhundrede, den Tid, da Romantikken i Tyskland stod i sin første Blomstring, og da hos os Øhlenschläger forbavsede Verden ved sin storslaaede, ungdomsfriske Digting, saa falder det lidt underligt, at Wallins Poesi væsenlig var som en Genganger fra tidligere Tid. Med andre Ord: hans Digte vare en Efterklang fra den gustavianske Periode, fra den Kreds, der samlede sig om Gustav den 3die, med hædrede Navne som Kellgren, Valerius, Leopold, Adlerbeth og de noget senere: Fru Lenngren og den unge Franzén. Der var en gustaviansk Kunstskole med Tilslutning til den franske Poesi, udmærkende sig ved fin

Formsans, men tillige ved overdreven Pragt og ofte en vis kold Højtidelighed, og rummende baade Læredigte, lette, skæmtende Digte, Drikkeviser og mere. Af den var Wallin udgaaet, og til den sluttede han sig med den Begrænsning, der fremkom ved hans i inderste Grund alvorlige og tunge Sind, der var saa vidt forskelligt fra den gustavianske Letfærdighed. Han skrev moralske Digte saasom «Uppfostraren», gennemtrængte af fin Følelse, aandende Kærlighed til det simple, uforfalskede Hjemliv, og han skrev versificerede Æreminder, saasom ved Afsløringen af Gustav den 3dies Statue. Det var i Vinteren 1808, at denne Sergels skønne Billedstøtte blev oprejst nedenfor det kongelige Slot ved den saakaldte Logårds-trappe, og det skete paa et Tidspunkt, der maaske var det sørgeligste i Sveriges nyere Historie, da den halvgale Gustav den 4de havde bragt Riget paa Afgrundens Rand. Under saadanne Omstændigheder kommer Fortiden til at staa i Glans, og hvor mange Misligheder og Elendigheder der end knyttede sig til den foregaaende Gustav, kom han med sit Snille og sit Mod, med sin Tilbøjelighed for Poesi og Kunst til at glimre som en Fyrværkeri-Sol paa Nutidens natdunkle Baggrund. Ud af denne Stemning er Wallins Digt skrevet:

Dyrkade bild,
ack huru sann,
ack huru mild,
sådan var han.
I dessa dragen,
ur detta öga
tala behagen,
ljufva, höga,
snilletts och känslans och vishetens röst.
Lika så huld, så majestätlig
står den odödliga oförgätlig
i våra bröst.

Dette hans Digt vandt stort Bifald ¹⁾. Andre lignende

¹⁾ Tegnér sang dog kønnere:

forfattede han ved Karl Augusts Indtog i Stockholm det næste Aar og for de nødlidende i Vesterbotten. For et Digt, atter om Gustav den 3die, blev han hædret med det svenske Akademis store Præmie paa 200 Dukater.

Men den alvorlige, noget dystre Wallin havde ogsaa en Side, som kun var kendt af de færreste, da han med Vilje unddrog den fra Almenhedens Blik som stridende mod præstelig Værdighed: han kunde i en snæver, fortrolig Kreds være munter, satirisk, ja endog som et gustaviansk Efterladenskab en Smule let. Og ud af dette ere en hel Del Digte udsprungne, dog saaledes at de videst gaaende ikke bleve trykte. Disse hans Digte ere oftest en Genklang af Horats, som han var meget indlevet i, stundom af hans endnu levende Landsmand Leopold, Fru Lenngren og flere; de kunne være kvikke, men mangle Opfindsomhed. Til de bedste af disse hører «Maries Hjertekamre», der beskrives saalunde:

En kammar har mamma ensam,
en annan bor min tant uti,
den tredje är för flera gemensam,
och, mina vänner, dér bor ni!
Men, kära flickor, nog förstår ni,
jag äfven har ett kabinett,
och hvem bor der? Ja, gissa får ni,
ni gissar ändå inte rätt.

Nogen stor verdslig Digter var Wallin ikke og blev det aldrig; dertil manglede han skabende Fantasi i for høj en Grad. Men allerede i disse Aar havde han begyndt paa den Art Digtning, der skulde bringe ham uvisnelige Lavrbær, nemlig Salm edigtning.

Der låg ett skimmer öfver Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol deri, och, hur du klagar,
hvar stodo vi, om de ej varit till?

Han mener, at Jorden blev brudt for det svenske Sprog ved den gustavianske Poesi.

Vi vende imidlertid tilbage til hans ydre Livsvilkaar. Endnu vare de smaa, men han erklærede selv siden, at Lykkens Dage vare fremfor alt disse Aar før 1810. Hans dobbelte Berømmelse som Prædikant og Digter kastede Lys over hans Liv; han mærkede, hvilken Agtelse han nød; han fandt Venner i Stockholm, der sluttede sig nær til ham. I Guvernør Cronstedts Hus havde han et Hjem, Fruen var som en Moder for ham. Paa højere Steder nød Wallin stor Tillid. I Aaret 1809 blev han forfremmet til det flerdobbelte, betydelige Embede som Lektor theol. ved Krigsakademiet, Sognepræst til Solna (lidt udenfor Stockholm) og Slotspræst ved Ulriksdal, og endnu samme Aar fik han den theologiske Doktorgrad. Bernadotte, som 1810 kom til Sverige, var ham lige fra Begyndelsen meget gunstig, da han erfarede hans Dygtighed og konservative Sindelag; han tog ham kort efter til Religionslærer for sin Søn, den tolvjarige Prins Oskar. Men 1810 nød Wallin ogsaa den Ære at blive optaget som Medlem af det svenske Akademi, at blive «en af de atten». Saaledes havde den fattige Dalkarl inden sit 31te Aar naaet en saa anset Stilling, at der kun var faa og lette Skridt tilbage for at naa op til den højeste Spids. Hvilken Fryd det var for hans Forældre, der endnu levede, og især for Moderen, kan man tænke sig, men Wallin var langt fra at glemme dem i sin Ophøjelse; tværtimod var det en Glæde for ham, da han senere var i Stand til at gengælde dem noget af, hvad de havde gjort for ham. Han købte en Gaard til dem i det smukke Säter, nogle Mil fra Tuna, hvor de kunde have det godt paa deres gamle Dage. Ogsaa mod sine Søskende var han god.

Men Lykken er nu engang en underlig Trolld, og saaledes viste den sig ogsaa mod Wallin. Der blev et Kapitel i hans Livs Historie, som han ikke holdt af at gøre andre bekendt med, saa maatte det da være en højst fortrolig. Han elskede en ung Pige og blev forlovet med hende; hun elskede ham igen. Men der kom Mistanke

ind i hans Sjæl om, at hun svigtede ham og havde fattet Kærlighed til en anden. Mistanken blev til Vished for ham, og han hævede derfor Forbindelsen med et tungt Hjerte. Kort efter giftede han sig (1810) med en Frøken Anna Maria Dimander, men han kunde ikke glemme sin første Forlovede, og hvor knusende faldt det ikke paa ham, da han forsilde fik at vide, at hans Mistanke havde været uden Grund! Med sin Hustru blev han ikke lykkelig; hun passede ikke for ham. Men Wallin var fra nu af, netop paa sin Lykkes Højde, «et brudt Væsen», som hans Ven Geijer har antydet. En vis alvorlig Tynge havde altid været over ham; nu fik den en Tilsætning af Bitterhed og dyb Melankoli, der ogsaa prægede sig i hans Ydre. «Min glade Tid var forbi», siger han selv, «nu kom Lykkens Dage», men hvad er Lykke uden Glæde?

Denne Sorg, denne nagende Smerte kunde nok bringe det, der ikke var godt, op i Wallin, men efterhaanden dulmede hans alvorlige Guds frygt disse Sindslidelser, og han udgik lutret — om end brudt — af dem. De virkede til Gavn for hans inderste Væsen, og de tjente til at udvikle de Evner hos ham, der endnu ikke vare komne til fuld Modenhed. Uden dem havde han ikke naaet at slaa Davidsharpen saa dybt og rungende, som han gjorde, og uden dem var han ikke bleven den Prædiker for Folket, som han blev.

Der var jo dengang i lange Tider, ja i næsten 50 Aar, arbejdet for at faa en ny, mere «tidssvarende» Salmebog end den gamle. Kommiteer vare nedsatte og «Forslag» fremkomne, ved hvilke de trohjertede gamle Salmer viste sig i moderne, gustaviansk Dragt, der absolut ikke klædte dem. Gamle Kraftudtryk, bibelske Talemaader, og hvad der var værre endnu, ogsaa bibelske Tanker vare fjernede, og nye, kolde Oder om Forsynet og Udødeligheden vare komne til. Ödmann havde kæmpet imod, saa godt han kunde, men uden synderligt Held. 1809 fremlagde Kommiteen en Prøvesalmebog i «forbedret» Stil, vel ikke saa yderlig moderne, som nogle af Tilløbene til

den, men dog ikke nær god nok. Nogle Salmer af Wallin vare optagne i den. Paa Rigsdagen 1809—10 blev den efter nogen Omdannelse vedtaget af et Flertal i Præstestanden, men nogle protesterede, og fremmest iblandt dem var Wallin. Han havde i den sidste Tid under Overvejelsen af Salmebogsforslaget mere og mere faaet Øjet opladt for de gode gamle Salmer, saadanne som dem fra det 17de Aarhundrede af Haquin Spegel og Jesper Svedberg. Han følte grant, at der var ganske anderledes dybe, ægte kristelige Toner i dem end i de moderne, og uvilkaarligt var han bleven paavirket af Aanden i dem, denne gamle Gudfrygtigheds Aand, som han kendte fra sin Hjemstavn i Dalarne. Nu erklærede han, at han ansaa ikke de fleste af Salmerne for værdifulde nok og deriblandt heller ikke de, der vare af ham selv, thi han følte, at nu kunde han digte anderledes. Det er et stort Vidnesbyrd om, hvor anset Wallin allerede var, at hans Protest blev taget til Følge, saa at der blev nedsat en ny Kommité, hvori han (foruden Franzén, Rosenstein og de «gustavianske» Digtere Oxenstjerna, Leopold og Adlerbeth) fik Sæde. Medens Kommitéen nu arbejdede med den Langsomhed, som næsten altid følger med en saadan, som er forskelligartet sammensat, ofrede Wallin i Stilhed enhver ledig Time paa denne Sag, som han tog som en Livsopgave for sig. Han digtede en stor Mængde nye Salmer, og han beholdt de gode gamle i en kun lettere ændret Skikkelse og havde endelig en selvstændig Salmebog færdig efter 7—8 Aars ihærdigt Arbejde. 1816 fremlagde han den ved Siden af den, der nu var bleven udarbejdet af Kommiteen, og han havde den Glæde, at dennes Flertal bøjede sig for hans Salmeværk og vedtog det. Wallin ønskede dog ikke, at det strax skulde faa kongelig Stadfæstelse og forordnes indført i den svenske Kirke, men han gik varsomt til Værks. Der blev fastsat en Tid af to Aar, i hvilken alle kunde indsende Forslag og Bemærkninger til Kommiteen, og da den Tid var gaaet, blev Salmebogen forelagt og antaget af Præstestanden og endelig stadfæstet af Kongen

1819. Men Wallin sørgede ogsaa for, at det blev stillet frit for Menighederne, om de vilde indføre den; de fleste Steder skete det dog hurtigt.

Saaledes havde den svenske Kirke faaet en ny Salmebog, og der var almindelig Glæde og Tilfredshed over den. Mænd som Geijer og A. Fryxell have fremsat som deres Overbevisning, at intet Land ejede en Salmebog, som kunde stilles ved Siden af den. Den rummer ialt 500 Salmer, hvoraf 123 ere af Wallin og 35 ere oversatte af ham, saa at han med Rette kan kaldes «Salmisten i det svenske Kirkekor» fremfor nogen anden. Om den Wallinske Salmebog er bedre end den danske Kirkesalmebog, er her ingen Grund til nærmere at undersøge; for mere oplyste Kristne har vor vistnok Fortrinnet, men for Folk, som de ere flest, passer den svenske rimeligvis bedre, og det er et Hensyn, som ogsaa maa komme i Betragtning. Nægtes kan det ikke, at Sverige fik et stort Forspring for os ved allerede 1819 at faa den Wallinske Salmebog, medens vi endnu maatte nøjes med den bedrøvelige «evangeliske» til 1855.

At give en Forestilling om Karakteren af Wallins Salmer i det hele tillader Pladsen her ikke. Vi maa nøjes med et Par Exempler og almindelige Bemærkninger. Slaar man den svenske Salmebog op, møder Wallin os strax med Nr. 1:

Upp, psaltare och harpa,
 upp, kraftens ord, du andans svärd,
 tveeggade och skarpa,
 ur dvalan väck en syndig värld!
 Och nådens milda lära
 de väckta hjertan bjud,
 att känna, älska, ära
 barmhertighetens Gud,
 som huld i Zions gårdar
 med andan och sitt ord
 alltsom en herde vårdar
 sin dyra, återlösta hjord.

En bekendt Julemorgen-Salme af Wallin begynder saaledes:

Var helsad, sköna morgonstund,
som af profeters helga mund
är oss bebådad vorden!
Du stora dag, du sälla dag,
på hvilken himlens välbehag
ännu besöker jorden!
Unga sjunga med de gamla,
sig församla
jordens böner
kring den störste af dess söner.

Som man ser, er der noget stort og stateligt over disse Vers, og det er et Hovedindtryk af hans Salmer i det hele. Det milde og hjertelige er langt sjældnere hos ham; man ligesom mærker en tung og stor Aand slaa én i Møde. Men Poesi er der i dem og Opløftelse. Ofte slaar Tanken om Verdens Tomhed og Forgængelighed, Længselen efter det hinsidige, Forestillingen om Døden én i Møde. Altid faar man af dem Indtrykket af en dyb religiøs Sjæl, og der er med al Stateligheden en tiltalende Simpelhed udbredt over dem.

Wallins Salmer have en egen Kirkeklokkeklang i sig, og de have ogsaa kaldt mange Sjæle til Kirke i Ordets gode Betydning. Lad os høre ham en "Søndagmorgen":

Hör, i fria rymder skalla
helga klockors högtidsljud,
se, de fromma, dem de kalla,
glada följa deras bud.
Följ, mitt hjerta, följ att fira
andaktsstunden af ditt hopp,
pekar icke templets spira
mot den ljusa himlen opp!

O mitt hjerta, Gud är nära,
öppna dig och ljuflikt känn
andan, som till dig skall bära
kraften och hugsvalelsen!

Strålan faller från det höga,
 dimman skingrar sig och flyr,
 och för trons upplåtna öga
 evighetens morgon gryr.

Wallin har skrevet andre religiøse Digte end just Salmer, og det mest bekendte er «Dødens Engel», skrevet under Koleratiden i Stockholm 1832, men først fuldendt paa hans Dødsleje. Intet Æmne laa ham nærmere, og det er ogsaa gribende, ja minder om den Holbeinske Dødedans, hvor Knokkelmanden med sin Le danser afsted med Kejser og Pave, unge og gamle. Kun to Vers ville vi anføre af den:

I bon och byggen, som sparfvar bygga
 sitt bo i sommarens gröna lund.
 De sjöngo glada, de sutto trygga
 i trädens löfviga skygd en stund.

Men fåglanästen
 ej profvet höllo,
 när deras fästen
 för stormen föllo —
 och tyst blef sången och sjöngs ej om,
 och glädjen, gången ej återkom.

I sväfven lätta i dansens ringar,
 I slöjen yra i nöjets lag,
 och myrten blommar, och lyran klingar,
 men öfver tröskelen stiger jag.

Då stannar dansen,
 då sänkas ljuden,
 då vissnar kransen,
 då bleknar bruden,
 och sorg är änden, som skriften sagt
 uppå all glädje och glans och makt.

Det ligger jo nær at sammenstille Wallin med Grundtvig; hver af dem var sit Folks ypperste Salmedigter i den nye Tid. Skøndt de vare næsten samtidige, er det dog, som om Wallins Salmedigtning tilhører en tidligere Periode end Grundtvigs; den sidstes staar i umiskendeligt Forhold til den romantiske Strømning, men ikke den

førstes. Grundtvigs betegner en rigere aandelig Udvikling, gaar i kristelig Forstand dybere, og den digteriske Begejstring er større. Wallins har et mere roligt og klassisk Præg, og det mærkes, at han har sit aandelige Udspring i det forrige Aarhundrede.

Den Tillid, som Sveriges nye Kronprins, Karl Johan, tidlig havde fattet til Wallin, og den Yndest, som denne nød som Præst og Salmedigter, gav snart Anledning til nye Forfremmelser for ham. 1812 blev han Sognepræst for den store Adolf Frederiks Menighed i Stockholm, 1815 blev han Medlem af Rigsdagen og samme Aar Ridder af Nordstjernen, 1817 blev han valgt til Domprovst i sin Fødeegns Stiftsstad Vesterås. Dette blev imidlertid kun som en kort Udflugt, uden at han kom til at slaa fast Bo dér, thi man kunde ikke undvære ham i Hovedstaden, og allerede næste Aar blev der her Plads for ham; han fik den højeste gejstlige Stilling i Stockholm, idet han blev Sognepræst ved Storkirken og Pastor primarius, hvilken sidste Værdighed gaar omtrent lige med en Biskops. Da var han 39 Aar. Vi kunne med det samme anføre, at Kongen 1824 gjorde ham til Ordensbiskop og Kommandør af Nordstjernen, samt 1830 til øverste «Hofprædikant». Saaledes regnede «Lykken» ned over ham. Han blev almindelig betragtet som den betydeligste Mand i Sveriges Kirke.

Al denne Ophøjelse faldt heller ikke paa urette Sted. Wallin var ikke blot stor som Salmedigter, men ogsaa som Præst. Han var begyndt som maadeholden Rationalist, men der foregik en rig Udvikling i ham i Aarene omkring 1810, som bragte ham ind paa de gamle Kirkeveje og inderliggjorde ham. Hans Kærlighed til den ældre Salmedigtning og hans sjælelige Oplevelser byggede Bro for ham; den forandrede Tidsstrømning bidrog ogsaa til det. Hvorledes hans kirkelige Stade var, fik han Lejlighed til at vise, da det nystiftede svenske Bibelselskab holdt sit første almindelige Møde i den store Børssal 1816. Her talede han et Ord saa djærvt, at det gav Gen-

lyd fra den ene Ende af Sverige til den anden; mange bleve forbitrede, men mange fik et Stød fremad ved det. Det var et Slag imod Tiden og dens Irreligiøsitet, der visselig ogsaa var stor. Vi ville høre lidt af denne Tale.

«Saa vidt vare vi komne», sagde Wallin, «i hvad Samtiden kaldte Lys, men en anden Tid vil kalde Mørke, at selve det guddommelige Ord i det højeste ansaas som et Slags Bidrag til Fortidens Historie, der før havde gjort sin Tjeneste, men nu ikke mere behøvedes, da man til sin Uddannelse eller Tidsfordriv jo havde Romaner og lignende. Den himmelske Sandhed blev Genstand for smaavittig Skæmt, der, da den tabte sin Nyhed og sit Salt, gik over til Foragtens Tavshed. Guds Hus vilde man vel ej nedrive, eftersom meget andet strax efter det kunde blive nedrevet, men at holde Sabbaten, at gaa til Jesu Nadverbord, saa vidt troede man ikke, at man behøvede at drive sin Frygt for Gud. Hvis man ogsaa en Gang, naar man ikke var optaget af Beredelserne til verdslige Forlystelser, eller man var i Forlegenhed for at fordrive en ledig Time, for Adspredelsens Skyld besøgte Helligdommen, saa var det helst dér, hvor man kunde beundre Talerens Kunst til at kunne som en dygtig Lods krydse sig frem paa det aandelige Farvand mellem Dogmatikkens Klipper og, efter dernæst at have gynget sine Passagerer en Stund behageligt paa Fantasiens Følelsesbølger, igen føre dem lykkeligt og vel ind i en magelig Morals kendte Havn, hvilken Moral dog ikke behøvede at følge med dem udenfor Kirkedøren. Vilde man en Gang ved større Lejligheder løfte sig op over det dagligdags ved store Ord, da lod man den altraadende Skæbne styre Tingenes Gang eller undertiden for en Afvexlings Skyld det højeste Væsen, hvilket man dog omhyggeligt vogtede for alle Egenskaber, der kunde vække Tanke om den i Ordet aabenbarede himmelske Fader.» Og i samme Tonart vedbliver Wallin i denne Tale, der saa levende minder os om, hvor gudsforladt Datiden var, og

hvor haardt der trængtes til Mænd, der saa at sige kunde bygge Kristendommen op fra Grunden. Det er den store Betydning af Wallin, at han netop var en saadan Mand; det var hans store Livsgerning i en irreligiøs og død Tid at føre Folk op af denne Sump og hen paa Troens Højder.

Man vil herved strax komme til at tænke paa vor Jakob Peter Mynster, og der er i Sandhed stor Lighed i disse to samtidiges Livsgerning. Mynsters Minde er desværre saaledes blevet fordunklet af en følgende Tids Uvilje imod hans Person, at mange ikke have Øje for hans store Betydning som Brobygger fra en irreligiøs, smaasindet Tidsaand til en højere og bedre. I Danmark som i Sverige gjaldt det dengang først og fremmest at faa den dannede Del af Folket i Tale, at drage dem til Kirke, at give dem Lyst til at tænke paa noget højere, at sætte dem i Samvittighedsforhold til Gud og endelig at aabne Kristendommens egentlige Skatkammer for dem. Et mægtigt Middel hertil var dannet og smagfuld Tale, thi det havde man megen Sans for. I saa Henseende virkede Mynster og Wallin, hver i sit Folks Hovedstad, paa ensartet Maade, uagtet der ellers var stor Forskel paa Københavneren og Dalkarlen, der begge Livet igennem bare Præg af deres Udspring.

Wallins Prædikemaade var egentlig uden den Deklamation og Salvelse, som den første Halvdel af dette Aarhundrede satte Pris paa, men som siden saa aldeles gik ud af Kurs, at man ofte slog om til en modsat Yderlighed. Ligesom der er noget simpelt og storladent over hans Salmer, saaledes var der over hans Prædikener. Hans Ydre gjorde allerede dette Indtryk. Han var en fastbygget Skikkelse med stærkt, mørkt Haar, en bleg Ansigtifarve, markerede Træk, dunkle Øjne, som han oftest holdt halvt lukkede. Der var et Præg af den dybeste Alvor, ja Melankoli over hans Aasyn, men hans hele Holdning bar tillige Vidne om en urokkelig Fasthed og Sikkerhed. Naar han taledes, stod han ganske roligt; han søgte ikke at modulere Stemmen, Talen flød som en statelig

Strøm, der majestætisk glider afsted. Kun nu og da gjorde han en Standsning. Hans Røst var ganske ualmindelig, og ingen skulde tænke, at denne Mand havde et svagt Bryst; den var dyb og uden Anstrængelse saa stærk, at hans Ord med Lethed hørttes vidt omkring. Han kunde tale for Tusinder som ingen anden. Og hans Stemme havde tit en gribende Virkning. Saaledes blev det anset for et Held, at Tegnér ikke selv kom til at oplæse sit skønne Digt «Svea» i det svenske Akademi, men Wallin gjorde det paa hans Vegne saa mesterligt, at alle vare dybt grebne deraf.

Saa lidt som Mynster har kunnet staa for en senere Tids dogmatiske Kritik, saa lidt har Wallin kunnet det; de vise sig begge som Overgangstidens Mænd, men med Tilnærmelse til orthodox Lutheranisme. Wallin siger et Sted: «Kristendommen er Sjælens Lys, men Fornuften er dens Øje. Saa lidt som Øjet kan se uden Lys, saa lidt kan Lyset skønnes uden Øje.» Denne Udtalelse giver Fornuften mere, end der tilkommer den. Han siger et andet Sted: «Den samme Sjæleevne, som indenfor de timelige Tings Kreds sammenbinder Aarsag og Virkning, anstiller Sammenligninger og drager Slutninger, er ogsaa den, der leder os i Aandens Verden, siger os, hvad vi dér have at søge og finde, skrider frem paa dens hellige, dunkle Omraade, opmærksomt, forskende, lærende, indtil den, overbevist og ydmyget, bøjer sig for Gudfrygtighedens store Hemmelighed, og, erkendende ej blot Muligheden, men Nødvendigheden, villigt lader sig fange ind under Kristi Lydighed.» Denne Betragtning kan vel passe for nogle, der nu engang ere anviste til at gaa frem ad Reflexionens Vej, men ingenlunde for de fleste, og viser, at denne laa nærmest for Wallin. Fornuften spillede altid en større Rolle i hans Kristendom, end den burde. Der var ogsaa dem, som derfor saa med nogen Mistænksomhed hen paa ham, men de vare kun faa.

Wallins Prædikener have ikke blot haft Betydning for hans talrige Tilhørerkreds i Stockholm, men de have

ogsaa som trykte været til stor Opbyggelse. For at give en Forestilling om dem, meddele vi her nogle Brudstykker. I en Prædiken paa Søndag efter Jul 1820 taler han om det forgængelige og det blivende og udvikler først, hvorledes alt, hvad der hører den legemlige Verden til, forgaar, medens Sjælen bestaar; derefter fortsætter han saaledes:

«Vende vi nu vor Betragtning til det, Menneskene som Væsener med fri Vilje og Virksomhed udrette her i Verden, da erholde vi nye Bidrag til den Erfaring, at alt forgaar, alt forsvinder. Naar vi tænke over, hvad Jordens utallige Børn med Anvendelse af alle deres Kræfter have afstedkommet i alle de Aartusinder, som de have boet paa Jorden, da kunne vi vel sige om de fleste med Sirak: De ere forgangne, som om de aldrig havde været, og da de endnu levede, vare de foregaaende, som om de ikke havde levet og deres Børn efter dem ligervis. Til en Del af de ypperste sagde den overvættes Begærlighed: Oprejs dig Mindetegn! og de omgærdede for en Stund deres Verden med Bedrifter eller Meninger, de opbyggede eller forstyrrede, samlede eller spredte, og Skarerne bøjede sig undrende, som Træer bøje sig for den fremfarende Stormvind. Men Omskiftelsen sagde: Sæt Sørgetegn op! Da faldt de til Jorden, de og deres Værk, som de havde øvet. Tiden gik frem og udjævnede de sidste Spor af deres Tilværelse, overlod den samme Mark til atter at dyrkes af dødelige og høstes af Døden i stadig Omvexling. Andet vidne ej de fremskridende Aar, andet skulle de ej vidne. Alt forgaar, som blot gøres for Støvet, ligesom det, der blot er gjort af Støv....»

«Og hvad faar da Mennesket af alt sit Arbejde, som han har under Solen? Hvad bliver tilbage af al vor Handel og Vandel i denne Bekymringernes, Genvordighedens Verden? Det gode bliver; det er af alt Menneskeværk det eneste varige, det eneste almen gavnlige, det eneste, som vi og alle, hver i sin Livsstilling, baade kunne og bør lægge Vind paa... Og de, som søge det, de, som øve og virkeliggøre det gode i Verden, de ere Guds Hære,

de udgøre det virkelig hellige Forbund¹⁾, det ædle, om end usynlige, Samfund, som giver alle andre Samfund paa Jorden Fasthed; de virke, om end ukendte for hverandre, dog i virkelig Overensstemmelse til samme ophøjede Maal. Det er dem, som, naar Verdens Børn i sorgløs Magelighed nyde et unyttigt Liv . . . ikke alene se paa deres eget, men ogsaa paa andres Bedste, raadspørge ej blot Verden, men Samvittigheden, ikke blot leve for Nuet, men for Evigheden. Det er dem, der bringe Ret og Retfærdighed paa Jorden, naar Vold og Rovbegærlighed ville herske ene. Det er dem, som, naar Mørket truer med at bedække Folkeslagene, endnu lade de store Sandheder gaa frem som ledende Stjerner paa den natlige Himmel. Det er dem, der i stille, huslige Kredse forvare vor Slægts Helligdomme, Troen og Sæderne, medens Letsind og Laster true med at nedsænke alt i Fordærvelse og Elendighed. Det er dem, der i Genvordighedens og Trængselens Tider udgaa som beskyttende Engle fra det høje, at læge de lidendes Saar, at opholde de fattige, og gaa som oftest ukendte bort, forsvindende fra Verdens Bifald eller Dadel. — Milde og høje Dyd! fostrende Jordens Trøst, selv fostret af Himlen, du det eneste værdige og varige i al vor Digten og Tragten, bliv hos os her i Dødeligheden, følg os i de ukendte Tider!»

«Vende vi endelig Betragtningen fra os selv til alt, hvad der omgiver os . . . da fuldbyrder sig i hver Stilling, hvert Øjeblik, den skrækkelige, højtidelige Sandhed, at alt forgaar, alt forsvinder. Det hedder ikke, at Verden skal forgaar, men at Verden forgaar nu og uden at vende tilbage. Løvet's Udspring om Vaaren er allerede et Skridt til dets Visnen, Træets Blomstring er Begyndelsen til den overmodne, affaldende Frugt; Solens Opgang er Vej til Nedgangen. Den skønneste Sommerdag fører os hen imod Favnen af en dræbende Vintermaaned. Har et Ungdoms-

---

¹⁾ Allusion til «den hellige Alliance», som dengang begyndte at tabe en Del af sin *prestige*.

ansigt naaet at udvikle sin henrivende Skønhed, da er det nærmere sin Forvandling end før Udviklingen, da er det kun færdigt til at fures af Sorgerne og Aarene. Har en kraftfuld Manddomsalder naaet Middagshøjden af sin fulde Virken, da bærer det snart nedad mod Afmagtens og Træthedens Aftentimer. Hvert Minut af vort fremhastende Liv er et Skridt til Døden . . .»

«Og dog, mine Tilhørere, hvor mærkværdigt, at under al denne Omvexling, Foranderlighed og synlige Ødelæggelse alt gaar og kommer igen i sin gamle Orden og sin jævne Gang. Hvor underligt, at i al denne uberegnelige og uoverskuelige Mangfoldighed raader dog til alle Tider og alle Steder den uafbrudte Enhed, der, bredende sig paa lige Maade over Rum og Tider, holder alt inden sin Grænse, bestemmer alt for sit Endemaal . . . Solen lyser lige saa klart mellem Skyerne, som den for Aartusinder siden lyste over Patriarkernes Hyrdehytter, og lige mild ser Maanen ned til vore Egne som fordem til Ajalons Dal. Regnbuen har ikke mistet nogen af de Farver, som Noah glædede sig over efter Syndfloden, og Morgenduggen falder endnu saa frisk, saa frugtbringende som Hermons Dug og den paa Zions Bjerg faldt . . . . Paa Jordens vekslede og dog samme Overflade stræbe, bo og bygge Menneskenes Børn med de samme Anlæg, Fornødenheder og Forhold som de første Fædre. Deres Slægter afløse hinanden som ens Nattevagter, og de seneste Slægters Erfaring finder Lovene for Naturen ligesaa gældende nu som i den fjerneste Fortid og den hellige, vidunderlige Lov i deres Hjerter ligesaa klar, bydende og uforanderlig som den, der udgik fra det skydækkede Sinai.»

«Hvorhen føre disse Betragtninger os, Kristne? Hvor standse vi med vore Tankers uimodstaaelige Fart? Er det ej hos Ham, som bor i Højden og Dybden og Bredden af Verdener og Tider? Ham, som er, naar alt andet vorder . . .»

«Imidlertid, medens vi hastig fare gennem Forgængelighedens Land, istemme vi den gamle Sang, som Moses

og David sang, og de sidste erfarende skulle synge, inden ogsaa de naa frem: Herre, du er vor Tilflugt fra Slægt til Slægt!....»

Denne Prædiken er karakteristisk for Wallins Livsbetragtning. Den bærer Præg af alvorlig Religiositet, men ikke just af bestemt udpræget Kristendom. Man vilde dog gøre ham Uret, naar man troede, at dette var hans egentlige Stade; det er nærmest kun foranlediget ved det Thema, han havde valgt. For at vise ham Retfærdighed ville vi tage et Brudstykke af en anden Prædiken:

«... «Ingen», siger Midleren selv, «kan komme til mig, uden Faderen, som mig haver sendt, drager ham. Og ingen kommer til Faderen uden gennem mig.» Saa talede han, som er Vejen, Sandheden og Livet. Underlige Kærlighedsraad, forklaret i vor Naturs Inderste, Gudfrygtighedens Hemmelighed, aabenbaret for Troens Øje! I Guds Verden, ogsaa efter Faldet, røre sig ved hans milde Forsyn uden Ophør de Aandekræfter, udgaa fra al Naturen de Himmelryoster, der, saa længe Naadetiden varer, hvor end Synderen tumles om, banke med idelige Slag paa hans Hjerte og raabe med tusinde Tunger i hans Øre: Vend om! Vend om! Og mærker du de Slag, agter du de Raab, Synder! da er endnu for dig, medens Dagen skrider, og førend Skyggen bliver stor, Tilbagevejen til Faderen mulig. Men den Vej gaar over Getssemane og Golgatha. Med Bedrøvelsens Ild og Bønnens Kamp maa dit Hjerte gennemskæres, for at den rene og rette, om ogsaa i Angst fødte, Barnetanke kan faa Rum dér: «Jeg vil staa op og gaa tilbage til min Fader, og jeg vil sige: Fader, jeg har syndet mod Himlen og for dig; jeg er nu ikke værd at kaldes din Søn, dit Barn!» Med Angerens bitreste Smerte maa dit Øje se ned og sukke: «Gud, miskund dig over mig Synder», inden du vover at opløfte det for at se det Guds Lam, som borttager Verdens Synd.... Men kæmpe maa du, hvis den i Urtegaarden kæmpendes Fred ogsaa paa dig skal sænke sin Husvælelse;

korsfæste maa du dit Kød med Lyster og Begæringer, hvis den for Verden korsfæstedes Forbøn og Forsoningskraft skal evindeligt gælde ogsaa for dig; dø maa du fra Verden og leve for Gud, hvis du vil have Lod eller Del i ham, der er givet for vore Synders Skyld og oprejst for vor Retfærdigheds Skyld....»

Saaledes stod Wallin som den, der hørte sin Samtid til, men pegede ud over den. Altid saare alvorlig lød hans Tale; til sine Tider kunde den være mild og trøstefuld, og han har oprejst mange saarede Hjerter, men oftere stod han som «en straffende Paulus», som den der var omsvævet af Tordenskyen og bragte Synderen til at skælve. Han vendte sig gerne til Samvittighedens og Erfaringens Vidnesbyrd og havde stor Styrke i at gaa ind i de særlige Forhold og belyse dem, thi han kendte Menneskene og navnlig Stockholmerne, og atter blandt dem bedst de dannede Kredse¹⁾. Almuen hørte ham med Beundring, men havde ondt ved at følge hans fint udformede, klassiske Veltalenhed.

Som Lejlighedstaler stod Wallin særlig som den uopnaaede. Hans skarpe Blik paa Menneskene gjorde, at han havde stor Lethed ved at danne sig en rigtig Forestilling om Folk, selv om han kun var kommen i liden personlig Berøring med dem. I sin fremragende Stilling kom han til at tale Mindeord over en Mængde af Tidens bekendte Personligheder, og Karl Johan havde bestemt, at ingen anden end Wallin skulde tale ved hans Baare²⁾.

¹⁾ Exempel paa en Prædiken, hvori Wallin gaar ind paa særlige Forhold, er den, som handler om: «Den store Sorg for et kristent Hjerte, naar man ikke blandt sine nærmeste kan genfinde Jesus.» Præd. Ny Aargang. I. S. 138.

²⁾ Karl Johan havde en oprigtig Tro paa Forsynet; mere kan næppe siges om hans religiøse Standpunkt. Han overværede altid Gudstjenesten, talte stedse alvorligt og værdigt om det hellige og taalte i saa Henseende ingensomhelst Løjer. Usædeligheden fra Gustav d. 3jes Tid var aldeles bandlyst fra hans Hof. Han var meget menneskekærlig og godgørende og havde stor Agtelse for andres Ret.

Dette sidste skete dog ikke, da Kongen overlevede ham. Den ypperste af alle hans Lejlighedstaler skal have været den, som han holdt ved Indvielsen af Stockholms nye Kirkegaard. Hele Situationen laa ret for ham; hans Malmrøst kunde høres af de Tusinder, der vare samlede paa Kirkegaarden, og Themaet over Død, Grav og Opstandelse var ham altid særlig kært. Han taledes over Ordet: «Se, Markerne ere allerede hvide til Høsten» paa en dybt gribende Maade.

Wallin blev i sin fremragende Stilling brugt til mange forskellige Hverv, og altid kastede han sig over dem med en mærkelig Arbejdslyst. Det var, som om Savnet af Hjemmets Lykke drev ham til at fordybe sig i dem, men tillige var han et samvittighedsfuldt Pligtmenneske. Han var Medlem af Rigsdagen og var som saadant afgjort konservativ; aldrig var han bange for at sige sin Mening, og det skete undertiden meget skarpt. Da Stemningen vendte sig imod Karl Johan, stod Wallin trolig ved hans Side og blev ikke træt af at tolke den Erkendtlighed, som det svenske Folk skyldte ham, «Landsfaderen i Norden, kranset baade af Lavren og Oliven», og han kunde blive vred, naar nogen ikke vilde anerkende de Fremskridt, som Sverige havde gjort under ham¹⁾. Wallin var ogsaa Medlem af den store Komité, der 1826 blev nedsat til Forbedring af Undervisningsvæsenet, og dette, særlig i Stockholm, skylder ham meget. Vi skulle ikke her opregne de Selskaber paa Videnskabens Omraade, som han var et virksomt Medlem af, men kun bemærke, at det væsenlig skyldes ham, at Sverige ikke fik en utilfredsstillende Oversættelse af det nye Testamente. Da en saadan nemlig var udarbejdet af en Kommission og fremlagt i Rigsdagen,

---

¹⁾ Tegnér bemærker hertil kritisk: «Wallin er beheftet med en ulykkelig Passion for Konge og Regering og bringer den paa Prædikestolen. Det er visselig godt og vel, at man elsker og ærer sin Øvrighed, men jo mere man tier dermed, helst naar man er Embedsmand, des bedre bliver man troet.» Efterl. Skr. I. S. 238.

tog Wallin saa skrappt fat paa den og viste, at den gamle var bedre, og at man hellere maatte nøjes med at forbedre Sproget i denne, saa at hans Mening sejrede.

Skønt Wallin havde saa stor en Tilslutning og blev æret saa meget, havde han dog ogsaa mange Modstandere. Der blev oftere skrevet imod ham, men han stod støt og fast paa sit. Let pirrelig var han imidlertid og kunde ikke altid taale Modstand, thi der laa en Herskernatur i ham. Men Folket i det hele saa' i en sjælden Grad op til ham, og den menige Mand var ofte ikke fri for at tro, at han, som man siger, kunde mere end sit Fadervor. Da der engang var foruroligende Spaadomme i Omløb om, at Verden snart skulde forgaa, kom en bekymret Sjæl ærbødigt op til ham og spurgte: «Er det sandt, Hr. Biskop, at Verden skal forgaa paa Torsdag?» — «Aa, kom igen paa Fredag, saa skal jeg sige Jer det», var det rolige Svar.

Wallin var en i høj Grad godgørende Mand. Han havde selv prøvet Fattigdommens Tryk og var altid rede til Hjælp, men han ydede den med Forstand. Folk i Stockholm udspejdede stundom hans Veje om Aftenen og saa', hvordan han styrede sin Kaas til afsides Gader og Stræder og gik ind i lurvede Huse; de kunde blive Vidne til, hvorledes han maatte tysse paa Taksigelserne, der fulgte ham ud paa Gaden. En Gang fik han af et rigt Dødsbo 1000 Rdlr. Banco for en Ligtale. Da udbrød han forbavset: «Tusinde Rigsdaler! Skal jeg tro mine egne Øjne?» men han afleverede strax Halvdelen til Bestyrelsen for en velgørende Anstalt, idet han tillige forlangte, at hans Navn skulde forties. Hvor god han var imod sin egen fattige Familie, have vi før omtalt og skulle endnu blot nævne, at han i sit Hjem havde tre adopterede Børn, som han fuldstændig var i Faders Sted. Selv havde han ingen Børn.

Hans aldrig trættede Arbejdslyst, der var noget aldeles enestaaende, gjorde, at han kun i ringe Grad fik Tid til Adspredelser, og han var lykkeligst, naar han havde fuldt

op at bestille. Han kunde i sin fremragende Stilling ikke undgaa at deltage i Selskabslivet, men han trivedes ikke i det. For et Øjeblik kunde han more sig ved det lette legende, thi han savnede, som vi før have set, ikke beslægtede Strengte i sit Indre, men han fik hurtig nok af det. Meget ofte kunde man tydelig se paa ham, at hans Aand midt i det brusende Selskab svævede oppe i højere Regioner, og hans altid noget tilslørede Blik forraadte det ved sin ubestemte Stirren eller Omstrejfen; fra hans Mund kunde der komme mekaniske og kun halvbevidste Høflighedsytringer. Men paa én Gang kunde han saa gribe sig i det og med Anstrængelse rive sig ud af sin Aandsfraværelse; og da kunde han udtale sig saa fængslende, vittigt og aandfuldt, at hele Selskabet lidt efter lidt samledes om ham i tavs og beundrende Lytten.

Rejser fik han kun liden Tid til, og det gik ham som Mynster hos os, hvis længste Rejse var til Holsten, at Wallin kun én Gang var udenfor Landets Grænser, og det var endda blot til København. Dér besøgte han netop Mynster, som han i saa meget sympathiserede med, og som han længe havde ønsket at gøre personligt Bekendskab med.

Midt i Hovedstadens Travlhed længtes Wallin med Aarene mere og mere efter det stille Liv paa Landet og helst i sin Hjemstavns Egne. Han vilde gerne ombytte sin Stilling med en Landsbypræsts roligere Tilværelse og tænkte paa at søge Leksand eller Sala, men i ethvert Tilfælde strandede det paa Kongens Ønske at beholde ham paa den fremragende Plads. I sit Hjem omgav han sig gerne med Tjenestefolk fra Dalarne, og trods den Værdighed, til Dels Fornemhed, der prægede hans Person, var der altid noget, der mindede om Dalbonden. Han holdt af at have det simpelt og tarveligt.

Ingen af dem, der fra ringe Stand bleve hævede op i Højden, har mere levende end Wallin følt Tomheden af Verdens Glans og Længsel efter det jævne, troskyldige Liv blandt «Naturens uforfalskede Børn». Hvad han i en

Alder af 24 Aar skrev til sine Ungdomsvenner i Stora Tuna, vedblev at være Sandhed for ham. Han siger her, ligesom profetisk seende ind i Fremtiden, om sig selv:

Länge irrande kring verlden
var hans hjerta hos er mest.
Hvad han lärt af hela färden,
är, att «hemma är dock bäst».

Stundom firat har han vunnit
lagrar, guldpris och beröm,
hjertat lika tomt sig funnit,
tomt som af en fåfäng dröm.

Ej står lyckans tron på fjellen,
åskors näste, stormars bo,
ack hon reste den bland tjällen
ibland er i menlös ro¹⁾.

Geijer, som fra ung af kendte Wallin og bestandig stod i Venskabsforhold til ham, har givet adskillige Bidrag til hans Karakteristik. Det strænge og bydende, siger han, laa hos Wallin Side om Side med det milde, stille og rolige; ved det første gjorde han som Taler mest Effekt, men ved det sidste mest Virkning. I det hele taget laa Kontrasterne tæt ved hinanden hos ham. I den selskabelige Kreds var han ofte ceremoniel og tvungen, men han kunde ogsaa være den jævreste, fornøjeligste Omgangsven. Hans Blik var tit strængt, og mange frygtede for det, men denne Strænghed kunde i et Øjeblik gaa over til en næsten sværmerisk Blødhed. Der var noget pansret ved ham, og han havde baade Sarkasmens og Overlegenhedens Vaaben; dog var han i Grunden mild og kærlig. Men at en saadan Mand let var udsat for Miskendelse, er aabenbart.

Fra anden Side fremhæves det, at Wallin i ualmindelig Grad var fri for Misundelse og ikke bar paa uvenlige Følelser. Skøndt Samuel Ödmann paa flere Maader havde

---

¹⁾ Wallins Vitterhetsarbeten 2, S. 5.

været hans Modstander og ærgret ham ved at sætte et ikke aldeles uberettiget Spørgsmaalstegn ved hans lutherske Orthodoxi, skrev han dog efter hans Død et meget smukt og anerkendende Mindeskrift over ham.

I over 30 Aar virkede Wallin i Stockholm. Da blev han af Upsala Stift valgt til Ærkebiskop 1837. Med blandede Følelser tog han imod denne Æresplads, da hans Hjertes Lyst jo gik i en helt anden Retning; Kongens Ønske blev det afgørende for ham. Med Embedet var forbundet, at han tillige blev Prokansler for Upsala Universitet og beklædt med Serafimerordenens Insignier¹). Bondegutten fra Dalarne havde naaet den højeste Værdighed, og hans Ærgerrighed maatte være tilfredsstillet, hvor stærk den end havde været.

Med sædvanlig rastløs Iver tog han fat paa den nye Gerning. I Marts blev han kaldet, og allerede samme Sommer drog han paa Visitats til Stiftets fjerneste Egne i Gestrike- og Helsingland samt Finmarken i det nordlige Dalarne. Paa Tilbagevejen var det, at han besøgte Egnen omkring Siljan og særlig dvælede i Leksand, som han besang i de ædle, simple Vers, vi tidligere have anført. Han gæstede naturligvis ogsaa Stora Tuna, hvor hans Forældre nu hvilede paa Kirkegaarden, og overalt stimlede Folk sammen for at se ham. Da han en Dag saa' en Mængde højtidsklædte Folk samlede, skøndt det var Hverdag, spurgte han dem forundret: «Hvorfor ere I festlig klædte idag?» Da svarede en gammel Mand: «Skulde vi ikke være højtidsklædte, naar en saadan Guds Mand besøger os.» De følte sig jo stolte over, at han var deres Landsmand. Han kom ogsaa til Falun, hvor han først havde gaaet i Skole. Her traadte han nu som Ærkebiskop frem for den forsamlede Menighed og takkede Gud for hans Følelser med ham.

Wallin blev boende i Stockholm, men næste Sommer

---

¹) Serafimerordenen, Sveriges højeste Orden, er stiftet 1748 af Frederik af Hessen.

var han igen ude paa Visitats. Der var dette Aar Misvæxt i Dalarne, og han viste Velgørenhed mod sin Fødeprovins efter stor Maalestok. Rejserne dette Aar tog stærkt paa Kræfterne, og han saa' meget sygelig ud; Hudfarven var ganske gul, Øjnene mørkrandede, og han maatte ofte hvile sig. Vinteren over gik det nogenlunde, men med Foraaret viste der sig Feber, som ikke vilde slippe ham. Han led af en Hjertesygdom, som havde udviklet sig i Løbet af flere Aar, men han var endnu stedse den samme utrættelige Arbejder som før. Den 1ste Søndag efter Trinitatis 1839 holdt han sin sidste Prædiken i Stockholm over Evangeliet om den rige og den fattige og behandlede heri det Æmne: «Hvorfor vide vi saa lidt om det tilkommende Liv?» Snart skulde han selv erfare mere om det.

Den 14de Juni rejste han paa Embedsvegne til Upsala, ledsaget af sin Hustru og en Søsterdatter. Han havde det meget daarligt, men da man vilde skaffe ham en særlig bekvem Rejsevogn, afslog han det og tilføjede, at han trængte snarest til en Ligvogn. De fire første Dage i Upsala havde han fuldt op af Forretninger i sin dobbelte Stilling som Prokansler og Ærkebiskop. Her var Magisterpromotion, Præstevielser, Møde i Domkapitlet og i Bibelselskabet, og han holdt ud, men med den største Overvindelse. Da det var overstaaet, kunde han heller ikke mere. Han lod sin Hustru rejse til Varberg, hvor hun vilde bruge Badene¹⁾, og savnede hende næppe; hun havde aldrig været noget videre for ham og var tilmed sygelig baade paa Sjæl og Legem. Alligevel manglede han ikke kvindelig Pleje.

---

¹⁾ Det er om Varberg, at Tegnér skriver: «Det er uden Spørgsmaal det grimme Sted i Sverige, Nordens Sandhus, ikke et Træ, ikke en Skygge, ikke en grøn Plet, saa langt Øjet rækker, blot flintskaldede Bjerge, Saltvand og Skrivesand. Men man kommer til at tro, det gaar med grimme Steder, som med grimme Kvinder: de ere gavnlige for Sundheden.» Efterl. Skrifter 1, S. 318.

I Ærkebisperhuset boede nemlig den i Upsalas Historie bekendte Fru Malla Silfverstolpe, der i en Række Aar samlede en literær og aandfuld Kreds om sig¹⁾. Hun havde fordum poetisk hilset Wallin under Navnet «Ukendt», da han gjorde de første Skridt paa sin Digterbane, og opmuntret ham. Og han havde for ikke længe siden tilskrevet hende:

Som en röst ur andeverlden
mig din morgonhelsning mötte,
när jag — nu den gamle, trötte —
ung och glad begynte färden.

Nu vil han bygge sig en Aftenhytte og siger:

Möt mig dér och räk mig handen
till god afton, skänk den fröjden
åt en seglare, som farit
länge nog på stormigt svall.
Låt oss på den lugna stranden
glade minnes det, som varit,
och med tanken vänd mot himlen
vänta det, som komma skall.

Nu kom Veninden fra de unge Dage til at staa ved hans Side og pleje ham paa hans sidste Leje. Hvilken skøn Tilskikkelse!

Han var meget syg, men med sædvanlig Selvbeherskelse tøvede han med at gaa til Sengs, som Lægerne bød. Det var en Art Tyfus, som Sygdommen nu var gaaet over til. Han laa mest paa en Sofa ved Siden af Arbejdsbordet og sysselsatte sig med de Taler, som han skulde holde paa sin forestaaende Visitatsrejse. Paa Bordet laa hans Digt «Dødens Engel», som han nu, da Dødsengelen nærmede sig, lagde den sidste Haand paa. Efter nogle Dage maatte

---

¹⁾ Hun boede paa første Sal og holdt hver Torsdag aaben Salon. Blandt dem, der kom dér, kunne vi nævne: Geijer, Törneros, Atterbom, Fahlcrantz, Palmblad, Böttiger, Thekla Knös og den endnu levende «Gluntarnes» Digter Gunnar Wennerberg. — De Geer: Minnen 1, S. 48.

han blive i Sengen og laa i ti Døgn paa sit sidste Leje. I enkelte Øjeblikke var han forvildet og fantaserede, men i Almindelighed var han ganske klar og ventede rolig paa sin Opløsning. Blandt dem, der besøgte ham, var ogsaa Geijer, der aldrig siden kunde glemme den døendes forklarede Blik. Han hørte ham sige for sig selv: «Jeg gaar, jeg gaar, jeg nød kun lidt af Livet», Ord, som vidne om hans skuffede Livslykke trods al Glansen, om den dybe Melankoli, der i saa mange Aar havde tæret paa hans Kraft. Den 30te Juni, en smuk, solklar Søndag, da Domkirkens Klokker ringede til Højmesse, udaandede Wallin. Hans sidste hørlige Ord skulle have været: «Min Gud — mit Fædreland — min Konge!» Han blev ikke fuldt 60 Aar.

Wallin fik en Begravelse som en Fyrste. Hans Lig blev, klædt i Serafimerridderens Dragt, lagt i en Egekiste og saaledes udstillet paa en Katafalk i Domkirkens Højkor. Derefter blev det ført til Storkirken i Stockholm. Paa Begravelsesdagen drog et Sørgetog Kl. 6 $\frac{1}{2}$ om Aftenen i Procession hen til Kirken; det bestod af 400 særlig indbudne af Rigets anseteste Mænd; foran gik en talrig Skare af Upsala Studenter, og undervejs sluttede forskellige Foreninger sig til det. Fra Kl. 12 om Middagen var Serafimerringningen begyndt, Klokkespillet paa den tyske Kirke lød i 5 Timer, og under Processionen ringede alle Hovedstadens Klokker. I Storkirken taleden den nye Pastor primarius Dr. Hagberg over Baaren¹⁾, og en Messe blev udført. Derefter drog Ligtoget fra Kirken gennem Byen; det kom forbi Slottet, hvor den gamle, hvidhaarede Konge og hele Kongefamilien i Sørgedragt traadte ud paa Altanen. Efterhaanden blev det til et storartet Folketog. Klokken var 10 om Aftenen, da man naaede den nye Kirkegaard, som Wallin saa gribende havde indviet nogle Aar i Forvejen; men i Midsommertiden var det endnu

---

¹⁾ K. P. Hagberg, som døde 1841, var en yndet, men sentimental og svævende Prædikant. — Cornelius, 2, S. 263.

ganske lyst. Over 50,000 Mennesker vare samlede, en overordentlig Skare paa den Tid, da man intet Steds var vant til at samles i saadanne Masser som nu. Man kom til at tænke paa Wallins egne Ord, som han ved en sorgelig Lejlighed for 30 Aar siden havde sunget til Stockholm:

Statt up, du konungliga stad,
din älskling nalkas dig,
Cypresser strö bland lagerns blad,
sänd dina börn i dyster rad
till sörgetågets stig.

Over Graven sang et Kor af Upsala Studenter. De store Skarer skiltes først, da Maanen kastede sine milde Straaler over Mälarstaden. Senere er der rejst et mægtigt Monument af Porfyr paa Wallins Grav med hans Bryst-medaille og den lavrbærkransede Harpe paa.

Tegnér sang om Wallin, der som Digter havde været den første Bebuder af en ny Tid:

Du första stämman i den vittra ringen,
du skald som få, du talare som ingen.

Men selv har han engang skrevet: „Til Gud eller fra Gud, det er det store Løsen, som udgaar over hele Menneskenes Liv og udtrykker Væsenet af hele deres Stræben i Tiden; det er den eneste sande Mening af alt, hvad de her udføre eller erfare, det være sig godt eller ondt, Dyd eller Last, Vel eller Ve, med eller imod, mindre eller mere.“ At han i hele sit Liv og sin Virken har været af dem, som baade selv gik og lærte andre at gaa Vejen til Gud, kan ingen i Sandhed tvivle om.

5.

Erik Gustav Geijer.

Jag har äfven längtat
till mina berg, till mina skogars sus.
Som skalden till sin himmel har jag trängt
till björkarne omkring min moders hus.
Ack, i hvar själ en hembygds bilder glöda,
mer blå är himlen där och rosorna mer röda.
Es. Tegnér.

Foran den nye, smukke Universitetsbygning i Upsala staar Geijers Billedstøtte, og Valget har her truffet den rette. Det var umuligt at finde nogen mere typisk Skikkelse for Upsala Højskole i den nye Tid. I København har man jo udenfor Universitetet rejst en lille Række Bøster af Lærere ved dette, men maaske med Undtagelse af Madvigs er det ikke let at finde nogen af dem selvskreven til at indtage en saa udmærket Plads blandt de Hundreder, der i Tidens Løb have været knyttede til Lærdomssædet. I Sverige vilde intet forstandigt Menneske have noget at anke mod, at Geijers Billedstøtte i ensom Højhed staar paa Vagt udenfor den gustavianske Højskole. Den staar der med endnu større Ret end Tegnér's ved Lundegaarden.

Dog kan det ikke nægtes, at naar man vandrer om i det lærde og kirkelige Centrum af Upsala, hvor Fortids og Nutids Bygninger ligge saa nær op ad hinanden, savner man en Støtte af en anden Mand, der tilhører en længst forgangen Tid. Og det er Olof Rudbeck. At Linné har sin i den botaniske Have, er i sin gode Orden, men Rudbeck burde ogsaa have en, thi han er en mægtig Skikkelse, et af den Slags mangesidige Kæmpemennesker, der i vor nivellerede Tid næsten tager sig usandsynlig ud. Gustav Adolf holdt ham selv over Daaben, og man skulde

tro, at han gennem Heltekongen paa mystisk Maade har faaet en overordentlig Indgydelse af den svenske Folkeaand. Fra han var en ung Mand i Tyverne, til han døde som Olding, var han knyttet til Upsala Højskole, og han havde den Lykke, at hans hele Liv henrandt i Sveriges Storhedstid under Karl Gustav, Karl d. 11 og Karl d. 12, og han gik bort netop, da den sidstes Stjerne var i sin straalende Opgang. I sex Videnskaber holdt han Forelæsninger med Dygtighed og var forøvrigt et praktisk Geni uden Lige. Han anlagde den botaniske Have, han var en fremragende Operator, han opførte Bygninger, komponerede, malede, opfandt mekaniske Indretninger og var lige ved at faa et Dampskib i Stand. Og hertil endnu en forbavsende Sanger med en Røst som en Lur endnu i sit 70de Aar. Men Hovedsagen ved ham var hans Svenskhed. Han ikke blot elskede sit Land glødende, men den svenske Folkenatur med sin ærlige Kraft og sin Fantasirigdom var ligesom personificeret i ham. Hans Kærlighed til Sverige var som en Elskers, der i den elskede ser et levendegjort Ideal. Rudbecks berømte Værk «Atlantica», der i komplet Tilstand findes paa Upsala Universitetsbibliothek, og som han arbejdede paa i 30 Aar, gik ud paa at vise, at det svenske Folk er et af Verdens ældste og mægtigste og skal ogsaa blive det, og at det er dette Folk, som Plato omtaler som boende paa Atlantis. Med megen Lærdom og endnu mere Fantasteri søgte han gennem Navneligheder at paavise den svenske Historie i Oldtiden og ned igennem Tiderne, et naturligvis, historisk set, rent forfejlet Arbejde, men som alligevel er uopløseligt knyttet til Sveriges Storhedstid. Man troede paa Rigtigheden af det, Karl d. 11 ansaa' det næsten som Landsforræderi at tvivle om det, Karl d. 12 drog ud paa sine æventyrlige Tog med Troen paa Rudbecks Sverige som Baggrund. Ja endnu i dette Aarhundrede har der været Svenskere, som fuldt og fast troede derpaa¹⁾.

---

¹⁾ Saasom Adlerbeth.

Den gamle Universitetsbygning Gustavianum lige ved Domkirken med sin underlige løgagtige Kuppel paa Midten af Taget er et Slags Minde om Rudbeck, thi da største Delen af Upsala brændte 1702, og Flammerne fra Domkirken hvirvlede over mod Gustavianum, hvor det kostbare Bibliothek dengang var, da ledede Kæmpe-Oldingen fra Taget Sprøjterne og kommanderede med en Røst, der hørtes ud over Byen, og han blev paa den farlige Post, uagtet det blev meldt ham, at hans eget Hus med hans Haandskrifter brændte. Gustavianum blev reddet, men selv hentede han sig Døden ved Overanstængelsen. Dog havde han forinden lagt den Plan, hvorefter Upsala blev genopbygget.

Denne Mand burde have en Billedstøtte i eller ved Odinslund, tæt ved de gamle Bygninger. Det er ikke nok, at man ser hans Maleri paa Universitetet sammen med saa mange andres.

Hvad Olof Rudbeck var for sin Tid, det har Geijer været i dette Aarhundrede. En Lærer, knyttet til Upsala Højskole i mangfoldige Aar som den ypperste, en Type paa en ædel Svensker i ny Tid, en Mand, i hvis Bryst saa at sige Sveriges Hjerte bankede, en Fører for Folket i Almindelighed og Ungdommen i Særdeleshed. Men naar han ogsaa optages i disse Skildringer, der særlig angaa det religiøse Liv i Sverige, da kommer det af, at han paa ingen Maade kan forbigaaes i dem. Han er vel ikke nogen udpræget kirkelig Personlighed, og han stod heller ikke i Kirkens Tjeneste, men uden at tage ham med forstaar man ikke den kristelige Udvikling i vort Broderfolk i dette Aarhundrede. Han er en Bekræftelse paa den Iagttagelse, man ofte kan gøre, at det ingenlunde altid er de stærkt udprægede, der udrette mest, og at det heller ikke altid er Dogmernes Forkyndelse, der bærer de bedste Frugter, men derimod det kristelige i Forbindelse med det ædelt menneskelige. Geijer har sikkert arbejdet mere for sand Kristendom i Sverige end de fleste andre, skøndt

han kun sjældent direkte fremtraadte som dens For-
kæmper.

Erik Gustav Geijer er født 1783, altsaa samme Aar som Grundtvig, hvem han i Betydning for sit Folk kan stilles ved Siden af. Hans Hjemstavn Vermland, som ogsaa Tegnér stammer fra, er fremfor nogen anden Provins typisk svensk. Naar man drager igennem den fra Nord til Syd, saaledes som man nu med Lethed kan paa Jernbane, føres man gennem store, endeløse Skove, gennemkrydsede af blinkende Vandløb og med mange Bjergkuller i. Saa aabner der sig hist og her Udsigter over langagtige Skovsøer med stejle Bredder, man ser Landsbyer med spidstaarnede Kirker sprede sig ved Siden af dem, eller det er Jernbrug, hvoraf der er fuldt op i dette ægte Jernbærerland. Her er smukt om Sommeren med de blaanende Bjerge, de friske Strømme, og smukt, naar alt ligger maanedsviis i den hvide Vinterdragt, og man paa Skier skyder sig frem eller kører i Slæder med raske smaa Heste for. Kun i den sydlige Del, naar man nærmer sig Venern, forandres Landskabets Karaktér, og det bliver mere ensformigt og fladt.

Geijers Barndomshjem Ransäters Brug ligger temmelig højt oppe i Landet, tæt ved Klarelven og nogle Mile Øst for de smukke langagtige Fryken-Søer. Det er en ægte vermlandsk-skøn Egn. En lille Aa bugter sig fra en vild Skovsø frem til Klarelven, og ved den ligger paa en Strækning af kun 1½ Fjerdingsvej tre Jernbrug, hvoraf det ene tilhørte Geijers Fader. Medens Klarelven tæt i Øst danser forbi paa sin Flugt ud mod Venern, begrænses Udsigten i Vest af en Højderyg. Skov er der til alle Sider, og paa hin Tid var Ransäter næsten at betragte som Civilisationens yderste Forpost, idet alle Veje, der kunde befares med Vogne, endte ved det nordligste af de tre Jernbrug. Saa var der kun den vilde Skov, som endnu den Dag idag er rigtig vild, og hvor man kun hist og her traf smaa Kolonier af Kulsviere.

Slægten Geijer er fra Østerrig og stammer fra en Bjergmand, som blev indkaldt til Sverige af Gustav Adolf; fra Led til Led har den talt mange Bjergmænd i sine Rækker. Geijers Fader var, som vi have set, Brugspatron og en velhavende Mand; Ransäter var en arvet Fædrenegaard. Her var et saare lykkeligt Hjem, Mand, Hustru og syv Børn forenede i sand Kærlighed og omgivne af en Mangfoldighed af Slægt og Venner milevidt omkring i Egnen. Det var ogsaa et dannet Hjem, hvor man dyrkede hin Tids gustavianske Digtere og ingenlunde var ukendt med den udenlandske, særlig den tyske og franske Litteratur, og Musikken sad i Højsædet ikke alene paa Ransäters Brug, men hos mange af Egnens Familier, og det var god Musik. Selskabslivet blomstrede i høj Grad, og det gik ved Sammenkomsterne baade smukt og livligt til; de unge dansede og sang meget; især var naturligvis Juletiden rig paa Glæder. Men en alvorlig Baggrund savnedes ikke; en god kristelig Aand gennemtrængte ikke blot Familien paa Ransäter, men ogsaa mange af dens Omgangskreds, trods det, at det var midt i Fritænkeriets gyldne Dage. Man levede i gammeldags Ærefrygt for Gud og Kongen. Et dybt Indtryk gjorde det, da Efterretningen kom om Gustav d. 3's Mord. Familien sad just ved Bordet, alle Børnene fo'r op og samlede sig med Taarer om deres Fader, og han opløftede smertefuldt Hænderne mod Himlen.

Erik Gustav, som var det ældste Barn, fik sin første Undervisning i Kristendom og Musik af sin Moster Frøken Agnete Geisler, og allerede som 6aars Dreng begyndte han at spille Klavér. Forøvrigt var der en Student i Huset, som underviste i de andre Fag. Hovedsagen i de første ti Leveaar var imidlertid, at han med det fuldeste Hjerte var knyttet til sin Fader og Moder og alle sine, til Slægt og Venner, og at han levede et frit, lykkeligt Naturliv i den dejlige Egn. Saaledes synger han siden om sig selv:

En lustig pilt jag var utaf naturen.

Såg jag bergen blå

så fjerran stå

och böljan sig tumla, fly till hafs innan kort:

Jag önskade då

mig vingar små,

att, lätt uppburen

i solskenet, gladt få flyga långt, långt bort.

Men ikke blot Natur og Hjemliv drog ham til sig, ogsaa Arbejdets Lykke fik han tidlig Øje for. Der var travl Virksomhed ved alle disse Jernbrug, og det skabte glade og tilfredse Mennesker. Han fremtryller Vinterarbejdet for os, saa vi faa Lyst til at blive Vidne til det. «Jernbrug og nordisk Vinter høre sammen», siger han. «Det er deres skønne Aarstid.» Vulkans Sønner byde da et Skuespil af Fornøjeligheder ved det haardeste Arbejde. «Disse Luer ud af Dybder af Sne, det under Is-Hvælvinger og -Piller fremfossende Vand, de tunge, vidt drønende Hammerslag, som i en Natur, der er frossen til Hvile, vise, at Menneskene ere vaagne, Senekraft og Sved i Kulde og Driver, Kul- og Raajernkørere i lange Rækker med Rimfrost i Skægget, Hestene vrinskende med varme Skyer ud af Næseborene, Myldret af Mennesker og Forretninger — det er et Maleri, værd at se, det er et Billede at leve i!» ¹⁾

Saaledes henrandt de 12 første Aar, saa lykkelige for Geijer, som kun faa Mennesker opleve dem, og de gav ham et uudsletteligt Præg for hele Livet. Hjem og Natur bleve Genstand for hans aldrig udslukkede Kærlighed.

Men nu maatte han ud i Verden, og sammen med den næste Broder blev han 1795 sat i Latinskolen i Karlstad, der laa 6—7 Mil fra hans Hjem. De kom i Huset hos den historiske Lektor Axel Fryxell og havde det godt dér, men den bløde Erik Gustav led meget af Hjemve, især naar de lange, mørke Høstaftener kom, og han med Vemod tænkte paa den glade Sommertid paa

---

¹⁾ E. G. Geijer: Minnen S. 3.

Ransäter. Da tyede han til Klaveret, og Musikken blev fra nu af hans Trøster; gennem Tonerne udgød han sine Længsler, og gennem dem kom der Husvælelse til ham. Flittig og dygtig var han i Skolen, saa at han allerede 1799, da han kun var 16 Aar, kunde drage til Upsala og tage Studentexamen. Da den var vel overstaaet, maatte han aflægge Studenteden, men det vidner om hans Tænksomhed og sande Følelse, at den voldte ham Pine. Han skrev derom hjem: «Kl. 11 indfandt vi os paa Konsistorium for at sværge. Proféssor Normark er Rektor. Desværre svor jeg da for første Gang i mit Liv paa noget, jeg ikke kender og derfor ikke kan holde. De lange symbolske Bøger, som jeg svor at tro paa og holde, volde mig endnu en Gysen ned ad Ryggen. Det er grumt og ukristeligt at lade en Yngling begynde sin Indtræden i Verden med en Mened.»

Flittig var han. «Kl. 5½ staar jeg op», skriver han, «og læser Græsk til Kl. 8, hvorpaa vi spise vort Mælkebrød til Frokost. Kl. 9 gaar jeg hen og hører Professor Neikter, som læser over Menneskets fysiske og moralske Historie, Kl. 10 læser jeg tysk privat hos Sprogmeister Strømberg, Kl. 11 tegner jeg, mellem 12 og 1 er jeg fri. Kl. 1 spise vi til Middag, Kl. 2—4 skriver jeg Kollegier samt fransk Stil, som jeg Kl. 4 gaar hen med til Franskmanden Le Roy. Om Aftenen taler jeg Latin hos Arosenius, og indtil Aftensmaden læser jeg Livius.»

Men trods Fliden, de nye Omgivelser og de mange Kammerater længtes Geijer ogsaa her mægtigt efter sit lykkelige Hjem. I Stedet for Bjerg og Skov og brusende Vande havde han her den flade, ensformige Slette med den tamme Fyrisaa, der minder om vor Odenseaa; i Stedet for at klatre om blandt Klipperne ved Ransøen eller sætte Doner for Fuglene i de ensomme Skove maatte han sidde i det snævre Kammer med Udsigt til et Tegltag eller hoppe hen ad Upsalas Gader med deres spidse Brostene. Og Studenterne i Almindelighed, som paa det Tidspunkt hverken i aandelig Stræben eller sædeligt Liv stod højt,

vare kun en daarlig Erstatning for Vennekredsen i Verm-land. «Det var ingen aandløs Glæde», skrev han siden om Livet i denne. «Jeg har set Verden, og jeg tænker endnu med Beundring tilbage paa den ægte menneskelige Dannelse, som levede i denne landlige Kreds.»

Sin Hjemkærlighed udtrykker den unge Student anskueligt i et Brev til sine Forældre: «Hvad er der vel, som ej er mig kært fra min Hjembygd, denne Bygd, hvori jeg aander og lever, hvor jeg endnu er, som jeg fører med mig, hvor jeg end gaar, thi jeg tager den med ind i mit Kammer? Dér til højre er min søde Moder og Fader, til venstre Farmor, i Krogen ved Arnen er Skolekammeret. Jeg gaar her omgivet af Brødre og Søstre og Venner og har det saa fornøjeligt i denne indbildte Verden, just fordi den saa ganske er min, træder frem og forsvinder paa mit Vink. Jeg fremtryller her et hvilket som helst Optrin af vort huslige Liv, jeg selv ønsker; jeg spiller med Søster og leger med lille Bror. .... Saa, nu har jeg da igen skrevet noget rigtig tosset, rigtig barnligt, men andre maa gerne le ad mig, som jeg saa ofte gør selv. .... Hvad er det at være barnlig? Man misbruger saa tit dette Ord. «Min Gud, hold dog op med at være Barn, kære Herre», siger den kloge, erfarne Mand til den iltre Yngling, — og saa kalkulerer han, hvordan man klogest skal vælge sine Midler, naar man vil bæres med en Titel. .... Jeg holder saa meget af de Mennesker, der glæde sig over alt fornøjeligt her paa Jorden, uden derved at forlange at roses af en vis gængse Mode, som følger deres Følelse uden først at spørge: Mon det er passende at vise mig glad derover, mon det vel er Skik og Brug? Skikken er en Tyran, som tager et naturlig glad Ansigt fra os og giver os en Maske i Stedet. — Hvorfor skal man lade sig lære, hvad man kalder Belevenhed? Har man virkelig Velvilje og Menneskelighed i Hjertet, da er man visselig det mest belevne Væsen under Solen. Min kære Fader har ikke ved Studium erhvervet den forekommende Venlighed, som saa sikkert vinder ham alles

Hjerter; det er den alt omfattende, alt oplivende Velvilje, som bor i hans Hjerte, der giver hans Fremtræden dette Behag. — Ja, jeg er et Barn og vil blive ved at være det, saa længe Blodet strømmer varmt igennem mine Aarer; barnlig vil jeg paa min Vandring gennem Livet nyde hver ren Naturens Glæde» o. s. v.

Her have vi den unge Geijer. Hjemkærligheden kunde nok gøre Afbræk i hans Studier, thi et vist melankolsk Vemod kom let over ham, og saa vare Bøgerne ham ikke kære; saa maatte han drømme over et Klavér eller ude i Naturen. Men efter en saadan Afbrydelse kastede han sig med ny Kraft over Studierne, de klassiske Sprog især, og han vandt fortrinlige Kundskaber. Men hvad han egentlig vilde være, stod uklart for ham, og det var ham i lange Tider en Kilde til mange mørke Tanker. Da han 1798 en Tid havde været i Besøg hos sin Moders Familie i Falun, havde han faaet Lyst til Bjergvæsenet, som saa mange af hans Forfædre havde drevet, og enten det eller en anden praktisk Vej vinkede ham tit, men han betænkte sig dog bestandig og holdt fast ved at tage Magistergraden. Hans Fader og hans faderlige Ven, Kaptain Rappholt, ønskede, at han skulde arbejde for at blive Magister allerede ved den 1803 forestaaende Promotion, men Geijer erklærede dem, at det vilde være urigtigt at fremskynde Studierne af en saadan Grund, hvilket kun vilde føre til Umodenhed. Han følte, hvor meget han trængte til Udvikling, og vilde derfor vente til Promotionen 1806 og da hellere i Mellemtiden informere¹⁾.

Geijers Tanker om hin Tids Universitetsdannelse vare ikke store, og i sine Udtalelser derom viser han et for en knap tyveaarig Yngling ganske usædvanlig skarpt Blik. De dengang gængse Disputatser vare ham i høj Grad imod. Til Faderen skriver han: «Onsdag og Lørdag er her nu altid Disputationer; mit uvante og af Fordomme ikke forstyrrede Øre kan aldrig vænne sig til det underlige ved

¹⁾ Der var kun Magisterpromotion hvert 3die Aar.

disse Optrin. Den dræbende Monotoni, de dumme Oppositioner og fremfor alt de modbydelige Titler og Orationer vidne om et Barbari, som i kommende Sekler vil blive Æmne til Latter.» Og om Examinerne skriver han: «I Regelen er det kun faa grundige Kundskaber, som de have, der komme hertil og i største Hast tage en Examen, som er nødvendig for den vankundige for at faa et Skilt, der viser, hvad der indenfor — ikke findes, og for at den oplyste kan faa sine Kundskaber stemplede i en vis Form, udenfor hvilken de vilde gælde for Kontrabande. . . . For at faa berømmelige *Videtur* lærer den ilfærdige Kandidat udenad alt, hvad der i hver Videnskab er sværest, springer det over, som skulde gaa i Forvejen, og naar han har sagt sine Lektier frem for det filosofiske Fakultet, glemmer han det igen. Deraf kommer den utallige Hjord af examinerede og approberede Academici, der ere de største Idioter i alt, hvad der kunde have Nytte og Anvendelse i det, der ligger passende for enhver.» Som man ser, havde Geijer et sundt Omdømme og var anlagt for Kritik, hvilket heller ikke er af Vejen for noget Menneske.

Da han ikke vilde gøre sig færdig før til Promotionen 1806, fandt man, at det var bedst, han en Tid lang blev Informator hos et Herskab, som det jo dengang og længe efter var almindeligt. Og den ovennævnte Kaptain Rappholt var i dette, som i det meste andet, hans Mentor. Han boede i den Vermlandske Hjembygd, var en højt dannet Mand, som i sin Ungdom havde levet i den store Verden, og han knyttede betydelige Forhaabninger til Erik Gustav. Han var den, der mere end nogen anden havde indført ham i Digtningens Verden og udviklet hans af Naturen overordentlig store Anlæg for Musik; i disse Aar lærte han ham at dyrke Haydn og Mozart. Nu anbefalede Rappholt sin unge Ven til en meget anset Mand, forhenværende Rigsraad, Friherre Malte Ramel som Informator. Men hvor ubehagelig blev man ikke til Mode, da der endelig indløb Svar fra denne, og det lød paa, at han paa anden Haand havde forhørt sig om den unge

Geijer, men da han havde faaet Underretning om, at denne Yngling manglede Stadighed, maatte han beklage ikke at kunne antage ham. Det var et Slag i Ansigtet paa den ærekære unge Mand, som brændte ham dybt i Sjælen. Aldeles uden Grund har Skudsmaalet næppe været, da Geijer virkelig i hele sit Liv ikke kunde vænne sig til det regelmæssige, stadige Arbejde, men alligevel var det falsk, thi han var dog flittigere end de fleste og samvittighedsfuld i, hvad han tog sig for.

Dette Slag blev af den største Betydning for Geijer, thi den nedsættende Dom, der ligesom satte ham i Gabestokken for Verden, ansporede ham til at bruge sine Kræfter til det yderste for at vise, hvad han duede til. Han var paa denne Tid i sit Hjem — det var 1803. Det svenske Akademi fremsatte dette Aar den Opgave at skrive et Æreminde for Sten Sture den ældre. Geijer vilde bejle til Prisen, men hans eneste Kildeskrift var Dalins svenske Historie. Ingen maatte mærke, hvad han tog sig for, at han ikke paany skulde blive beskæmmet, hvis hans Skrift blev vraget. I al Hemmelighed listede han sig til at tage Papiret i Faderens Gemme og skjule det i en stor, gammel Urkasse. Naar han da kunde se Lejlighed til det, skrev han paa Æremindet og lagde de beskrevne Ark i samme Kasse. Da det hele var færdigt, fik han Manuskriptet ligesaa ubemærket anbragt i Postsækken, og afsted gik det til Akademiet. Hele Efteraaret gik nu hen, uden at han hørte noget til det, men i December fik han i en Avis Øje paa en Opfordring til ham om at navngive sig for Akademiet; om det skulde betyde noget ondt eller godt, var han ikke klog paa, men han indsendte sit Navn. Næste Postdag kom der Brev fra et af Akademiets Medlemmer, Landshøvding Nils v. Rosenstein, om at dette havde tilkendt ham den store Pris for Æremindet. Hvilken Fryd! Med det aabne Brev i Haanden stormede han ind til sine Forældre, der bleve maalløse af Forbavselse. Moderen omfavnede ham, hans Søkende jublede, og Faderen endelig, som aldrig var vant til

at kærtegne ham, men efter hin Tids Skik holdt sig tilbage i afmaalt Værdighed, viste Sønnen sin Glæde ved, da de tilfældig lidt efter mødtes, at strække sin Haand ud og trykke den imod hans Bryst. Intet rørte Sønnen saa dybt som denne uvilkaarlige Bevægelse, og endnu paa sine ældre Dage fik han Taarer i Øjnene, naar han tænkte derpaa.

Selve det prisbelønnede Skrift regnede Geijer ikke meget siden hen, ja han holdt overhoved ikke af slige Æreminde eller Lovtaler, men det er jo bekendt, at paa hin Tid omkring Begyndelsen af Aarhundredet stode de i høj Kurs. For ham havde imidlertid den vundne Pris stor Betydning i flere Henseender, ogsaa derved; at Opmærksomheden nu var bleven henledet paa ham som noget ualmindeligt. Da han kort Tid efter kom til Stockholm, fik han en smigrende Modtagelse hos Rosenstein, en brav og fortjent Mand, og hos flere af de andre Medlemmer af Akademiet.

Samme Aar, 1804, gjorde Geijer Bekendtskab med Tegnér, og det blev til et Venskab for hele Livet, hvor forskellige de end vare. Esaias Tegnér var kun nogle Maaneder ældre, men allerede promoveret Magister og Docent i Lund; han var i Besøg hos Bjergraad Myhrmann paa Rämens Brug i Vermland, idet han var forlovet med hans Datter. Geijer var paa Strejftog sammen med et Par Fuglejægere og kom saaledes til Råmen. De to unge Mænd, der af Omtale vare hinanden bekendte, slog nu Følge gennem det nordlige Vermlands Skove, og da de begge vare ladede med Elektricitet, blev det en livlig Vandring under idelige Disputer. Geijer mente blandt andet, at den «sunde Fornuft» hos Mængden var en Illusion, og at man kun hos Menneskeslægten udkaarne kunde træffe højere Sans, hvoraf man kan se, at han dyrkede de netop nu fremblomstrende tyske Romantikere. Tegnér sagde ham imod og kaldte det Mystik. — «Hvad er da Mystik?» spørger Geijer. — «Aa», svarede Tegnér flot, «det er at lægge sig paa Ryggen, faa sig en Lur og saa

lade den højestes Kraft overskygge sig.» — Antog da Hr. Magisteren ikke den saakaldte «intellektuelle Anskuelse»? — Nej, han holdt ikke af Tyskland, men derimod meget af Tyttebær. Forøvrigt forstod Hr. Geijer sig vist bedre paa sligt end han, da Geijer upaatvivlelig var et Geni, og saadanne kunne indlade sig paa Filosofi. Selv havde han ikke mere Fornuft end til Husbehov for at komme igennem Verden; han holdt ikke af at lege Blindebuk uden med smukke Piger, ikke gerne med saa lærde Herrer som Kant og Schelling. — Saa kom de ogsaa til at tale om Treenighedsdogmet, som Geijer mente var klart for ethvert højbaarent Sind, men som Tegnér erklærede at ligge langt over hans Horizont, og om arvelig Adel, som Geijer havde Ærefrygt for, hvorimod Tegnér erklærede sig for Jakobiner. I disse Ytringer karakteriseres de to unge Mænd, Tegnér oplagt til at drive Løjer med alt og sættende sig op mod ethvert aandeligt Formynderskab, saaledes nu mod det tysk-romantiske; Geijer følede, tænkende og docerende, foruden langt mere alvorlig stemt. Hele Livet igennem var der store Modsætninger imellem de to, men desuagtet ægte gensidig Anerkendelse og Venskab.

I Aaret 1806 tog Geijer den filosofiske Kandidatexamen, ikke uden nogen Modgang, da han i Æsthetik og Literaturhistorie maatte gaa op igen, men i Latin og Græsk fik han højeste Karakter. Glad var han, da han endelig var færdig, og han skrev hjem: «Jeg lever et lykkeligt Liv, læser hvad jeg vil, morer mig, naar jeg kan, og min Læsning er kun en uafbrudt Nydelse. Farvel Astronomi, Fysik og Hebraisk! Min Ceremonivisit er sluttet.» Hædersplads blandt Examinanderne fik han ikke, men trøstede sig let derover. Den 14de Juni foregik Promotionen, som dengang og endnu mangfoldige Aar efter skete med gammeldags Højtidelighed i Domkirken. Men til en Søster skrev den unge lavrbærkransede Magister, at hun ikke maatte gøre sig for store Tanker om Lavrbærkranse og Promotion. Lavren voxer i Drivhus, Parnasset er af gode Fyrrebrædder, og Sanggudinderne bære Paryk.

Skøndt Geijer nu for saa vidt var færdig med sine Universitetsstudier, blev han dog de to følgende Aar i Upsala og underviste en ung Landsmand (o: en Vermlænding). Forøvrigt fordybede han sig i frie Studier, og nu først høre vi, at Historien begyndte for Alvor at fængsle ham, den Videnskab, som han siden fremfor alt skulde vie sit Liv til. Men dette stod endnu i Dunkelhed for ham; han vidste ikke, hvad han skulde være, og denne Usikkerhed kastede i disse som i de nærmest foregaaende Aar en Skygge ind over ham. Han følte sig ikke udrustet med Anlæg i nogen bestemt Retning og kunde næsten misunde dem, der vidste, hvad de vilde. Der var en en ydmygende Følelse over ham, som gjorde ham indesluttet og tilbageholden, og Mærker deraf bar han altid siden. Derfor kalder han det sin mindst lykkelige Tid i hele Livet og sammenligner sig med Peter Schlemihl, der søgte sin egen Skygge.

De Forfattere, som stærkest have paavirket Geijer i hans unge Dage, ere: Rousseau, Schiller, Shakespeare og Goethe. Vi nævne Goethe sidst, fordi hans Indflydelse paa Geijer var den største; «af intet Menneske har jeg lært mere end af ham. Men,» tilføjer han, «man kan ikke nyde saadant af store Sniller uden Modstand; de fremkalde en livlig Selvvirksomhed. De drage ikke blot til sig; de drive én ogsaa ind i sig selv.» Ved Siden af disse dyrkede han meget Filosofi, og det i aarevis, særlig Tidens store Tænkere Kant, Fichte og Schelling. «At filosofere,» siger han, «er Kunsten at lave Skakter og grave; saa bringes Guldet op for Solens Lys. Men Sol skal der til, for at det kan skinne. Mennesket er Øje, ikke Sol.»

Der var Aand, Fantasi og Dybde hos den unge Mand, og alt, hvad han tog fat paa, bar Frugter for ham. Tegnér skrev i et Brev om ham (allerede 1804): «Han er af det Slags Sniller, hvis første Skridt paa hvilket som helst Omraade ere Sejer og Udmærkelse. Jeg tror, at i

ham modnes en stor Mand for Fædrelandet»¹⁾. Og i disse Aar modnedes Geijer aldeles forbavsende; mere og mere gik det ogsaa op for ham, at Historien maatte være hans Kald.

Det var i disse Aar en af Sveriges tungeste Tider. Vi vide alle, hvorledes Danmarks Stilling var 1807 og i den følgende Periode, hvorledes vort Fædreland tumledes paa Afgrundens Rand og endelig gik ud af den frygtelige Krise, sønderlemmet og fattigt. Men Sverige dansede heller ikke paa Roser. Hvad var det ikke for enhver tænkende og følende Svensker, at se sit Land, netop i de svære Tider, da Europa rystedes i sin Grundvold, i Hænderne paa en forskruet, halvgal og tyrannisk Konge som Gustav den 4de Adolf, Karl den 12tes Karrikatur? Han, som, for blot at nævne et mindre bekendt Træk, da han efter det elendige pommerske «Felttog» 1806 skulde vende hjem til Sverige, havde i Sinde à la Heltekongen at ride gennem Danmark under samme Navn, som hin førte paa sit Ridt fra Tyrkiet: Kaptain Frisk, og ligesom han fulgt i en vis Afstand af nogle Officerer²⁾. 1808 var jo den sørgelige finske Krig med sine forgæves Heltekampe og Opofrelser, og som under en saadan Konge ikke kunde ende paa anden Maade end med Tabet af det hele. Den skar dybt ind i alle Svenskeres Hjerter; hvor stort Saaret var, kan skønnes af den Genlyd, som Runebergs «Fänrik Stål» 40 Aar senere fandt i Sverige. Landet var stedt i saadan Vaande, at mange ansaa' Sveriges Undergang for vis; fra Danmark truede et napoleonsk Korps under Bernadotte i Forening med Danskerne. Da greb Svenskerne til «Fortvivlelsens Selvhjælp» og afsatte ved den heldigvis ublodige Revolution i Marts 1809 deres umulige Konge, men der gik dog endnu nogle mørke og urolige Aar hen, inden det lysnede. Først da Bernadotte sad fast i Sadlen som Rigets Styrer, omtrent fra Slutningen af 1812, op-
randt bedre Dage.

¹⁾ Tegnér: Efterlemnade skrifter 1, 35.

²⁾ Schinkel: Minnen 4, 218.

Ingen elskede Sverige højere end Geijer; kun med et Suk maatte han opgive sit Forsæt at gaa frivillig med i Kampen for Finland. Hans Følelser strømme os i Møde i et Digt som det over den 16-aarige Yngling Vilhelm Schwerin, der, saaret i Slaget ved Oravais, alligevel blev ved at kæmpe, men efter endnu et Saar bukkede under. Idet Geijer skildrer den unge Helts Tanker, skildrer han med det samme sine egne:

Ej efter låga ting det hjerta frågar,
i hvilket ärans helga flamma brinner.
Som örnen ung mot solens eld sig vågar,
det känner tidigt, hvar det hemmet finner.
Väl vakter död den stråt, som hjelten tågar,
han ur dess hand dock segerkransen vinner.
Så har du ung kring hjessan lagern vefvat
och kunne dö och säga: jag har lefvat.

Hvar är den stilla grafhög, som fått dölja,
hvad mod och ungdom kunna skönast kalla?
Jag ville den med vårens blommor hölja,
som blomstra kort, likt dig, och hastigt falla,
och vattna dem ur flodens klara bölja,
som flyr så fort som menskolif bortsvalla,
och sjunga der för ynglingar i Norden,
hur ljuft det är att dö för fosterjorden.

Geijer kom 1808 til Stockholm som Kancellist i Rigsarkivet, en særdeles ubetydelig Ansættelse, der næsten var brødløs, men som bragte ham i nærmere Forhold til det historiske. Samtidig var han, for at leve, Informator for den unge Schinkel, der siden blev en betroet Adjutant hos Karl Johan, og som har efterladt sig det vigtige historiske Værk «Minnen», der er uundværligt for enhver, der vil sætte sig ind i den svenske Historie i dette Aarhundredes første Del. Geijer stilede nu imod at blive historisk Docent i Upsala, men det var dengang sværere at naa sligt, end det er nu. For at bane sig Vej udgav han en Afhandling om den historiske Fremstillingsmaade hos Romerne.

I Sommeren 1809 fik Geijer et længe næret Ønske opfyldt, idet han kom til at gøre en Udenlandsrejse i Egenskab af Schinkels Hovmester. Men inden han drog afsted, fik han et endnu mere brændende Ønske tilfredsstillet, idet han vandt en længe elsket ung Piges Hjerter og Haand. Hun var Datter af Herremanden Lilljebjörn til Odenstad, en halv Snæs Mil fra Ransäter, og 19 Aar gammel. En skøn Sommermorgen holdt hans Skydskærre for Enden af den Allé, som førte op til Herregaarden, og den 26-aarige, vakre unge Mand ilede op ad den, men inden han kom igennem den, mødte han Hr. Lilljebjörn, for hvem han var vel bekendt, thi denne var en nøje Omgangsven af Familien Geijer. Uden videre Omsvøb rykkede Elskeren frem med sit Hjerteanliggende og bad om Datterens Haand. Den gode Fader blev yderst forbavset, da han ingenting anede; men da han havde fattet sig, raadede han sin unge Ven til at slaa det af Tanker, da det havde lange Udsigter for ham med at kunne forsørge en Familie. Han maa imidlertid have læst en dyb Smerte hos Geijer over disse Ord og tilføjede da godmodigt: «Men gaa op i Gaarden, fremfør din Begæring for hende selv; hvis hun vil, skal jeg ikke sætte mig imod det.» Som sagt, saa gjort, Elskeren kom og saa' og vandt og fik strax Svigerfaderens Velsignelse til sin og Anna Elisabeths Forbindelse. Det varede 7 Aar, inden han kunde hjemføre hende.

Saa drog han udenlands med Schinkel. Maalet var England. Det var jo paa den Tid, da Napoleons Haand hvilede haardest over hele Europas Fastland og kuede alt aandeligt Livsrøre ned; kun England stod frit og uafhængigt. Der var derfor god Mening i at styre Kaasen did, og Geijer høstede rigt Udbytte af sit Ophold der, som varede henved et Aar. Det gik ham som Grundtvig, der jo nogle Decennier senere gentagne Gange opholdt sig i England; han fik Øjet opladt for det frie, offentlige Liv, for den mægtige Arbejdsvirksomhed og for den nationale Selvstændighedsfølelse, der især i de Aar saa mægtigt

gennemstrømmede Englænderne. Den svenske Forfatter Th. Thorild havde i den Henseende beredet Vej for ham til Forstaaelse deraf. Den engelske Vedhængen ved det overleverede i Modsætning f. Ex. til den springende og uberegnelige Udvikling i Frankrig behagede ham ogsaa meget. Geijer fordybede sig ikke just i Bøgerne i England, men gjorde, hvad der var langt bedre, studerede Folkelivet og Naturen. Hans Hovedudbytte af Opholdet kan bestemmes saaledes: Han lærte at forstaa, at naar et Folk skal komme til at leve ret, da maa det ske ved at udvikle sin Ejendommelighed og være tro imod sig selv.

Saa kom Geijer igen hjem 1810, oplivet og udviklet. Her var under hans Fraværelse sket store Forandringer. Under den lidet betydende Karl den 13de var Kristian August af Augustenborg bleven Tronfølger, hilset med Jubel, men allerede sunken i Graven, Finland var endelig afstaaet, og lige ved Geijers Hjemkomst valgte Rigsdagen den dem ubekendte franske Marskal Bernadotte til Kronprins. Lige før dette sidste uventede skete, havde Geijer skrevet: «Her kræves et nyt Opsving i Tingene. Nu gad jeg række Haanden til en ny Kalmarunion.» Men ved Bernadottes Valg blev en saadan Union umulig.

Imidlertid rykkede Geijer nu sit personlige Maal nærmere. Efter en ny Afhandling over et fremsat Æmne, som han fik Prisbelønning for, blev han endnu samme Aar antaget som Docent under den historiske Professor Fant i Upsala, en forøvrigt lidet betydelig Stilling, men som aabnede ham Udsigter for Fremtiden. Langt vigtigere var det dog, at nu var Geijer bleven sig selv, klar over sine Evner, frigjort, kort sagt en Mand. Hvad der længe havde arbejdet inden i ham, brød nu frem i Blomst og Frugt, og det viste sig, hvad Fædrelandet kunde vente af ham. Det gik ham, som det altid gaar med den, der har Geniet, han følte selv sin Kraft og de store Muligheder, der laa for ham. Uvilkaarligt slog han Poesiens gyldne Lyre, og herlige Sange udgik fra ham, deri-

blandt saadanne, som altid ville blive Perler i den svenske Digtning. Vi nævne eksempelvis: Vikingen, Den sista kämpen, Odalbonden, Kolargossen. Hans Venner vare ligesaa forbavsede over dem som han selv, thi det var egentlig aldrig faldet ham ind at blive Digter. Han blev det heller ingensinde «af Profession», men Inspirationen kunde komme saaledes over ham, at han maatte digte, og da som oftest paa nye Toners Vinger, som hans musikalske Genius indgav ham, og som forunderligt smeltede sammen med Ordene. 1810—15 var hans frugtbareste Digtetid; senere var det kun sjældent og oftest ved ydre Foranledning, at han stemte Strengene, men da næsten altid fortræffeligt. Det karakteristiske ved hans Digte er den ægte nordiske Alvor og Kraft, klædt i faa, stundom skarpe Ord, som bide sig fast, alt med en Følelse saa ægte og dyb.

Hvilket fremadstræbende Mod, der nu var over Geijer, skinner frem af et Brev fra 1811 til hans Forlovede: «Jeg kommer hjem til Midsommer (St. Hans) og tænker at danse dig i Søvn Midsommeraften. En saadan Sommer som den, der nu venter mig, er aldrig før forekommet i min Historie, og da jeg vel nok paa en eller anden Maade bliver en navnkundig Mand, saa vil jeg, inden jeg dør, give min Biograf et Vink om samme Sommer, for at Efterverdenen ikke skal være ukendt dermed!» Man kommer til at tænke paa Paludan-Müllers Ord: «Men fremfor alt er herlig denne Haaben», thi det er den, der kaster den største Glans over Livet; hvor herligt er det ikke at se en ung med Haabets Indgivelse skue saaledes fremad som Geijer. Deri ligger allerede den halve Sejer.

Der gik i 1811 en stærk patriotisk Strømning gennem det svenske Folk, og den gav sig blandt andet ogsaa Udslag i Dannelsen af det saakaldte «Götiska Förbund» i Stockholm. Dette bestod fra først af kun af 11 unge Mænd, hvoraf de 9 fra Vermland, og Geijer var en af dem. De kaldte sig Göter, antog gammelnordiske Navne — Geijer hed Ejnar Tambeskælver — og hilsede hverandre

med et vist Haandslag og Ordet: Hej! Formanden var den ærlige Jakob Adlerbeth, der ganske gik op i det. Man vandrede om i Stuen; én bar et Drikkehorn, og alle sang: «Göterne fordum drak af Horn!» Den svenske Lyst til hemmelige Ordener og Foreninger gav sig ogsaa Udtryk her, men forøvrigt have «Göterne» ingenlunde blot været et Samfund til Adspredelse; men tværtimod virket med Alvor til Løftelse af Folket. Mange bekendte Mænd vare ogsaa efterhaanden Medlemmer af Foreningen¹⁾.

Paa Geijers Forslag udgav det götiske Forbund et Tidsskrift «Iduna», som fik megen Betydning. Første Hefte var udelukkende af ham og indeholdt de ovennævnte og flere Digte; igennem dem gik der en elegisk Tone som et Suk over det herlige, der engang var og nu er gaaet til Grunde. Senere fremkom heri gamle syenske Folkeviser, som han samlede i Forening med Afzelius og nye fortræffelige Digte af ham selv.

Men Geijer anslog ogsaa de religiøse Streng, hvilket faldt naturligt for ham. Tegnér havde ikke Uret, da han engang skrev til ham: «Du er født kristeligere end alle vi andre — jeg undtager Franzén — og derved mindre udsat for Tvivl og Skrupler»²⁾. En religiøs Inderlighed laa i ham fra Barn af, en Arv fra Hjemmet, og de kristelige Spørgsmaal bevægede ham altid. I disse Aar læste han meget i Bibelen og Luthers Skrifter, og en Frugt deraf var en Afhandling: «Om falsk og sand Oplysning med Hensyn til Religionen.» Han kaster heri Stridshandsken til det forløbne Aarhundredes Forkastelse af den kristelige Forsoningslære og dens flade Nyttemoral, og han taler sig varm. Om det nye Testamente udtaler han bl. a. overfor de da gængse Forsøg paa at udvande

---

¹⁾ Den bestod til 1833, men førte i de senere Aar en saa svag Tilværelse, at der kun var 3—4 Medlemmer tilbage. Da Adlerbeth druknede ved Badning 1844, samledes endnu en Gang 12 gamle Göter og holdt en Mindefest for ham. — G. Ljunggren: Svenska Vitterhetens häfder. 4, 280.

²⁾ Efterl. Skrifter 2, 13. Skrevet 1834.

dets Begreber og fjerne Usandsynlighederne i det: «Det nye Testamentes Sprog er ikke kun tilfældigt og nationalt (jødisk). Dets Billeder bære for alle Tider Stempleet af det genuineste Geni, af en guddommelig Inspiration. De ere ikke Bobler, som en forføngelig Indbildningskraft leger med, eller som en hed Følelse driver i Vejret. De ere ingen glinsende Vanddraaber, men virkelige Ædelstene, som have fanget Lyset i sit Skød, lyse af egen Glans og derved have Værdi for alle Tider»¹⁾. Forøvrigt vidner Skriftet om det stærke Indtryk, som den schellingske Filosofi med sin Al-Enhedsfølelse havde gjort paa Geijer. I en Afhandling fra samme Tid: «Om Historien og dens Forhold til Religionen» hævder han, at Historien i sit inderste Væsen er religiøs, og at dens Væsen først har aabenbaret sig i Kristendommen, medens det forud kun var kendt i Anelse og Profeti; dette er ogsaa i Overensstemmelse med Schelling. I det hele taget fordybede Geijer sig meget i filosofiske Studier.

Med en virkelig Ansættelse ved Universitetet, som han kunde gifte sig paa, vedblev det at have fortvivlet lange Udsigter; det ene Aar gik efter det andet, og han spejdede efter Udveje, snart hist, snart her. Først 1815 kom han til at holde historiske Forelæsninger; det følgende Aar blev han udnævnt til Adjunkt og kom til at overtage den gamle Professor Fants hele Virksomhed, og 1817 blev han endelig ved dennes Død Professor. 1816 hjemførte han sin Brud. «Den første Aften i det nye Hjem» hedder et lille Digt, som viser os hans Tanker ved den Lejlighed:

Jag vet en helsning mera kär
än, verld, den du kan ge:
den heter frid, Guds frid det är,
och derom vill jag be.
Kom då, o frid, dröj i mitt tjäll,
blif bästa gästen min!
Ty dagen skrider, det blir qväll,
och natten bryter in.

¹⁾ Anf. Skrift S. 116 (G.'s saml. Skrifter, 1 Afdel. 5 Bd.)

Nu var Geijer kommen paa sin Plads, i den Stilling, hvori han skulde blive hele Livet. Han var i sin Manddoms fulde Styrke, 33—34 Aar gammel. Med Begejstring og Kraft tog han fat, og det kendtes strax, at her var noget ualmindeligt. Man strømmede til hans Forelæsninger; medens 50 Tilhørere ellers regnedes for en anselig Kreds, samledes der lige fra Begyndelsen omtrent 250 om ham, og Tallet voxede i de næste Terminer. Hovedmassen var naturligvis Studenter, men der kom ogsaa ældre Folk, ja endog Damer. Der var Trængsel i Auditoriet, og man stod helt ud i Forstuen. Men det var intet Under, at man saaledes flokkedes, thi det var noget nyt og betagende. Han talte i en friere Form end de andre Professorer, ja lod snart sine Papirer helt blive hjemme. Der var Varme og Begejstring over Foredraget; det var saa fjernt som muligt fra Tørhed, men derimod rigt paa aandfulde Syner og Poesi. Geijer fik strax en Plads i Studenternes Hjerter; de bleve indtagne i hans hele Personlighed, som ogsaa var ualmindelig elskværdig og vindende.

I en senere Periode saa' Geijer meget kritisk tilbage paa sine første Forelæsninger, som han fandt umodne og mere vidnende om Fantasi og Følelse end om virkelig historisk Forstand; han kalder dem et «Luftkastelbyggeri», som han dengang havde stor Færdighed i. «Jeg blev saa bevandret deri, at jeg nu strax kender Adepterne paa visse Tegn allerede paa den første Side, hvoraf gerne følger, at jeg ikke længes efter de følgende.» Thi hvad det gælder om fremfor alt, er Sandhed. Et Glimt af denne er Historikerens Lykke. «Flid, Forsagelse, Ydmyghed, rent Sind ere for Historieforskeren ej mindre nødvendige end for Naturforskeren, ja endnu mere.» Man maa se paa «den skarpeste Virkelighed i al sin Højhed, Lidenhed, Behagelighed, Bitterhed, med ét Ord: i al sin Sandhed... Den løse, luftige Skønhed har for mig tabt sin Tiltrækning.» Det er naturligvis fuldkommen paalideligt, naar Geijer stempler sine tidligere Forelæsninger som ovenanført; de have haft disse store Mangler. Men det var ikke

saa underligt, at de havde dem, thi Datidens-Historieforskning hævede sig i Almindelighed ikke over dette Niveau. Imidlertid maa man paa Grund af disse nu let i Øjne faldende Mangler ikke overse, hvilken vækkende Betydning saadanne aandfulde historiske Foredrag havde. Nutidens Historieskrivning, der i samvittighedsfuld Paalidelighed og nøjagtig Kildegranskning staar saa højt, mangler kun altfor ofte Aanden og Begejstringen og udretter derfor ikke saa meget for Folkelivet.

Blandt Geijers kvindelige Tilhørere var den som Digterinde bekendte Amalia Helwig født Imhoff, gift med en pommersk General Helwig, som først var i svensk, siden i preussisk Tjeneste. Hun kom omtrent samtidig med, at Geijer blev gift, til Upsala og blev her i lang Tid. Hun blev en trofast Veninde af ham. «Jeg har ikke kendt nogen med større Rigdom for sine Venner, ingen der saadan kunde sprede Lykke,» skriver han. «Hvad har jeg ikke hende at takke for? Hun har først aabnet mit Øje for Kunstens Skønhed»¹⁾. I hendes Hjem tilbragte han ofte Aftenen efter en anstrængt Dag og vederkvægedes ved Musik eller interessante Samtaler. Naar han saa kom hjem derfra, satte han sig gerne hen, for om Natten at forberede sig til sin Forelæsning den næste Dag. Han arbejdede kun fra Dag til Dag og forstod ikke den Kunst at være forud; det var en Fejl ved ham, som han maatte kunne have rettet, men han gjorde det aldrig, ligesaa lidt som han nogensinde blev en regelmæssig Arbejder. Navnlig kostede det ham altid stor Overvindelse at gaa fra Fortepianoet, selv om Forretningerne alvorligt kaldte ham derfra.

Geijers Virksomhed som historisk Professor begyndte samtidig med en ny Æra i hele Europa, den politiske Reaktions, der især blomstrede fra 1815 til 1830. At en saadan Tidsstrømning indtraadte, var jo ganske naturligt; man havde set, hvad den røde Revolution kunde

¹⁾ Saml. Skr. 1. Afdel. 3. Del. — Hun døde 1831 i Berlin.

føre til og frygtede for Gentagelser. Tillige var nu Nationalbegrebet blevet meget levende, voxet ud af Napoleonstidens bitre Folkekampe. Geijer var fuldt ud med i dette. Hans Nationalfølelse var altid stærk, ægte svensk i Bund og Grund som han var; man behøver kun at læse Linier som de følgende, for at faa Indtryk deraf. Det var i Juni 1814, da Karl Johan vendte hjem fra Felttoget, at han skrev dem:¹⁾

O fosterland! O höga hjälteminnen,
som för min själ i glans gå upp och ner!
Hur älskar jag ej er med alla sinnen,
hur dragas ej min hela håg till er!
Prakt, lycka, världens lof, mitt lif — försvinnen,
jag ej i eder mina gudar ser.
Mitt land, mitt folk! — då lifvets strängar brista,
för er, för er den suck, som blir min sista!

Det er ikke en overspændt Udtalelse, det var en sand og ægte Følelse i ham; den gaar gennem alle hans historiske Skrifter, gennem hans Liv til det sidste Suk. Mindre Sympathi vinder han derimod ved sine stærkt konservative Anskuelser, men de vare dog fremgaaede af den ædleste Kærlighed til Folket. Noget enestaaende er der ikke i disse, thi det var dem, som vare oppe i hint Tidsrum. Han holdt paa en stærk og faderlig Kongemagt; «Sveriges Historie,» siger han, «er dets Kongers,» og saaledes ønskede han, at det maatte være²⁾. Den gamle svenske Forfatning med de fire Stænder var ham kær, og han ønskede ingen Forandring deri. En arvelig Adel havde han ikke noget imod; «hvad man arver, er egentlig sin Opdragelse, og paa den beror al Dannelse.» Han mente

¹⁾ Sidste Del af 1814 og første Del af 1815 har man kaldt den svenske Nations og det Bernadotteske Dynastis «Smekmånad» eller Hvedebrødsdage. Da var Karl Johan i Folkets Øjne Karlens og Gustavers Lige, Napoleons Jævnbyrdige.

²⁾ Upsala Studenter, der fulgte Geijer som deres Fører, hilsede en Gang Karl Johan med en fransk Sang, hvori de forsikrede, at deres Pligt var: *obéir, mourir og se taire*.

ogsaa, at den var en nødvendig Støtte for Tronen. Med Hensyn til Almueskolen holdt han paa, at Religionen egentlig var Hovedsagen og lidt Læsning, Skrivning og Regning nyttig, men ellers maatte man ikke tro at gøre Almuen virkelig Gavn ved flere Fag. «Drik dybt eller smag ikke!» gælder Videnskaben. Det er en overfladisk Betragtning, hvis man tror, at lidt Moral, Fædrelands-historie og Geografi, lidt af de første Begreber i Videnskaberne, kunne skabe et oplyst Folk. I den højere Skole hævdede han den græske og romerske Literatur som den egentlige Dannelseskilde, derimod ikke de nyere Sprog, heller ikke de reale Fag. Med Hensyn til alle disse Tanker sympathiserede hele den romantiske Skole, Fosforisterne, væsenlig med ham, men han var den mest udprægede og paa Grund af sin Popularitet den indflydelsesrigeste Repræsentant for disse Ideer¹⁾. Universitetet i Upsala, særlig næsten alle Studenterne, hyldede igennem en lang Aarrække hans Anskuelser.

Imidlertid var Geijer ingenlunde stillestaaende i sine Meninger. Han har i det hele betegnet sig selv som en søgende og har Ret deri, men netop derfor var der en stadig Bevægelse i ham. Ved Reformationens Jubelfest 1817 udtalte han: «Have vi ikke oplevet den Tid, da næsten alle Europas Magter slutte sig sammen i et helligt Forbund, til Hævdelse af Kristendommens sande, væsenlige Grundsætninger, uden Adskillelse ved Bekendelse og Former? En stor Tanke, den første gennem Natten brydende Straale af en ædlere, med Religionen atter i Forbund trædende, Statskunst, og jeg vil, selv midt iblandt de vantros tilbageholdte Latter, velsigne den høje Sjæl, for hvilken den først opgik.» Det var altsaa den hellige Alliance, han her priste. Men da han, knap fire Aar efter, udsendte et nyt Oplag af denne Tale, føjede

---

¹⁾ A. Fryxell har i sine Bidrag til Sveriges Literaturhistorie i dette Aarhundrede en klar, men noget fjendtlig Udvikling af dette.

han en Bemærkning til: «Saaledes skrev Forfatteren 1817 om den helige Alliance. Og med Tilfredsstillelse mindes han end idag de Følelser, der indgav ham dette Omdømme, med Tilfredsstillelse, forsaavidt han endnu idag husker det gode og rene, der svævede for hans Blik. Paa dette har han anvendt det smukkeste og ædleste Udtryk, et menneskeligt Sprog besidder: han har velsignet. Han har nu kun ét Ord at tilføje . . . , at ligesom der gives en Velsignelse, som er den reneste Hylding, der kan ydes et Menneske af et andet, saa gives der ogsaa en Forbandelse, til hvilken Himmel og Jord, Engle og Mennesker sige Amen. Det er Forbandelse over dem . . . , som tør tillade sig den største af alle Profanationer: at bruge det helligste til Middel for uretfærdige Formaal.» Og deri havde jo de ledende Magter gjort sig skyldige. Der ligger Heftighed i denne Udtalelse, og saaledes var det ofte med ham, naar han fandt sine bedste Følelser krænkede. Men man ser, at han ingenlunde var nogen blind Tilhænger af et bestemt Parti.

Kun faa Aar havde Geijer virket i Upsala, før han havde Ry som en af Sveriges betydeligste Mænd. Karl Johan satte megen Pris paa ham og havde ogsaa Grund dertil, da han var en god Støtte for Tronen. Da Kongen 1819 sendte Kronprins Oskar til Upsala, var det særlig, for at denne kunde høre Geijers historiske Forelæsninger. Ikke længe efter indtraf imidlertid noget, som kom til at true Geijers fremtidige Tilværelse. Han, som i det hele taget ivrig fremtraadte med Indlæg i Tidens Spørgsmaal, udgav 1820 en Afhandling om Thorild, og i denne skrev han sin egen «filosofiske og ufilosofiske Bækendelse». Heri hævdede han Personlighedens Ret paa det spekulative Omraade, men han fremkom med nogle Udtalelser, som gav Anledning til, at der blev rejst Tiltale imod ham, formodentlig af Avind hos nogle af Mændene fra den foregaaende Tid, der ikke kunde fordrage hans Anskuelser. Han blev særlig draget til Ansvar for nogle Ytringer i en Anmærkning, hvori han dels udtalte sig imod Ud-

trykket, at der er tre «Personer» i Guddommen, hvilket let ledede Tanken hen paa, at der er tre Guder, og dels paaviste, hvorledes Ordet ikke findes i Skriften: endvidere for nogle Bemærkninger om Forsoningslæren. Den offentlige Anklager fik Befaling at tiltale ham for Brud paa Trykkefrihedsforordningens 3die Paragraf, der handlede om Fornægtelse af den rene evangeliske Lære og satte Landsforvisning som Straf for den skyldige. Geijer var ikke fremmed for den Tanke, at dette kunde blive hans Lod, men var ved godt Mod. Sagen vakte en umaadelig Opsigt i hele Landet, og Upsala var i voldsom Bevægelse, da det gjaldt den højest yndede af alle Professorerne. Tegnér skrev herom til Adlerbeth: «Noget paa én Gang dummere og nedrigere har jeg ikke i lange Tider hørt omtale. Det skal inderlig glæde mig, hvis de infame Jesuiter, som jeg haaber, blive til Skamme. Geijer bør ikke dadles, fordi han er for lidt, snarere fordi han er for meget gudfrygtig.» En Jury traadte sammen, Geijers Forsvar var Bibelen, de symbolske Bøger og Luther, og Juryen var ikke mere end et Kvartér om at dømme ham «ikke skyldig». Da han traadte ud af Domsalen, udbragte Studenterne, der i spændt Forventning havde staaet udenfor, et begejstret Leve for ham og bar ham i Triumf til hans Hjem. Næste Dag var der stor Fest for ham, og i det hele bidrog denne Sag til at gøre ham endnu mere populær end nogensinde¹⁾.

Vi ere nu komne til det Tidspunkt, da Geijer tog fat paa sit Livs ypperste og berømteste Gerning, idet han skrev det svenske Folks Historie. 1825 udkom den første Del af hans «Svea rikes häfder», der omhandler den ældste Periode og fører ned til den egentlig historiske Tid. Det er et genialt Værk, i hvilket hans Forstaaelse af svensk Natur og svensk Folkeaand gaar Haand i Haand med et aandfuldt overskuende og kritisk sondrende Blik.

¹⁾ 10—12 Aar senere erklærede Geijer offentlig paa Tryk, at han nu indsaa', at han havde haft Uret i sine dengang forfægtede Anskuelser. Han var da kommet til en dybere Forstaaelse.

Hans Skildring af svensk Natur er glimrende, hans Skildring af Befolkningen ikke mindre. De gamle Myther tager han i tredobbelt Betydning som Udtryk for de ældste Forestillinger om Naturen, Mennesket og dettes Forhold til det evige samt til Folkets egen Historie. Det er et kritisk Arbejde, som ingenlunde var til Behag for de ægte gammeldags Göter eller Rudbeckianere, og det er kun for dannede Læsere. Men det vandt stort Bifald og gjorde Geijer berømt. Nu til Dags træde naturligvis dets Svagheder klarere frem; netop til Skildringen af en saadan Periode savnede han de nødvendige Midler, som Nutidens Forskninger paa Sprogvidenskabens, Ethnologiens og Mythologiens Omraader yde. Geijer opgav at fortsætte dette stort anlagte Værk, og det blev ved denne ene Del.

Efter flere Aars Forløb kom der en Opfordring fra Udlandet til Geijer, som gav Anledning til, at han igen tog fat paa Historieskrivningen. To Professorer i Göttingen udgav et Kæmpeværk *«Geschichte der europäischen Staaten»* og henvendte sig til ham om at levere til dette en udførlig Skildring af Sveriges Historie. Dette Stød maatte til for at anspore ham, men nu tog han kraftig fat og skrev *«Svenska folkets historia»*, der udkom i 3 Dele 1832—36. Den gaar forfra til Dronning Kristinas Tronfrasingelse 1654 og er altsaa ogsaa ufuldendt. Dette betydningsfulde Værk er det bedste, Geijer har leveret, og maa fængsle enhver Læser. Sammentrængt i Stilen indeholder det en Rigdom af Stof. Han meddeler ikke Anekdoter, udbreder sig ikke i Detailler, men han fremstiller Menneskelivet for os, som det udvikler sig fra Slægt til Slægt; han har Øjet opladt for, at det betydningsfuldeste Folkeliv er det, som foregaar i Hjemmene med deres stille Idræt, med deres nedarvede Dyder. Dette Blik er Frugten af hans egen store Hjemkærlighed. Han viser os Forbindelsen mellem det svenske Folks Historie og Sveriges store Natur med de vidtstrakte Skove, de ofte saa ensomme Boliger, den lange Vinter og den korte, men herligt blomstrende Sommer. Han skriver dets Historie med

et lyst Haab for Fremtiden, fordi «Livsprincipet» i et Folkeliv, Ærefrygten for Forældre, er levende i Sverige. Forøvrigt fremstiller Geijer alt med dramatisk Liv; han lader hver Tid, hver stor Personlighed tale sit eget Sprog gennem en Mangfoldighed af Citater, men hans egen vidtskuende og forstaaende Aand har paatrykt det hele sit Stempel. Noget af det bedste er Skildringen af Gustav Adolf, som Geijer saaledes stillede paa sin Plads, at ingen Svensker for Fremtiden vilde samtykke i at kalde Karl den 12te Sveriges største Søn, saaledes som Tegnér i sin Sang om ham¹⁾. Beklages maa det, at Forfatteren ikke heller havde Udholdenhed nok til at føre dette Værk, som han dog høstede saa rig Anerkendelse for, til Ende. Det kom for en stor Del af hans livlige Natur, der saa let henreves af de i Tiden opstaaende Spørgsmaal. I en senere Tid udgav han vigtige Bidrag til Gustav den 3dies Historie.

Den stærkt udbredte Interesse for Historien, som findes i Sverige, har sit Udgangspunkt fra Geijer, der maa betragtes som Stamfader til den overordentlig righoldige svenskhistoriske Literatur, der nu findes. Her tillands have vi intet Sidestykke til Geijers aandfulde Fremstilling, men det maa jo ogsaa indrømmes, at Sveriges Historie i de fire sidste Aarhundreder i det hele er langt mere ansporende end vor tilsvarende.

Med offentlig Understøttelse gjorde Geijer 1825 en Rejse til Udlandet, kort efter at han var bleven optaget som Medlem i det svenske Akademi²⁾. Han rejste sammen med Atterbom, Oldgranskeren Schröder, Musikeren Lindblad samt den tidligere nævnte Oberstinde Malla Silfverstolpe. Rejsen gik gennem det sydlige Sverige, som han ikke før havde set, til København, hvor han var glad ved

¹⁾ Heller ikke Tegnér selv, der siden kaldte Gustav Adolf det.

²⁾ Ved en mærkelig Styrelse kom Geijer til at holde sin Indtrædelsestale over den Ramel, der i sin Tid ved sin afvisende Dom over ham havde givet et saa afgørende Stød til hans Udvikling.

at gøre Bekendtskab med Thomsen, Rask og Nyerup, samt træffe Weyse og Øhlenschläger. Han var i Frelser Kirke og hørte Grundtvig, hvem han havde ondt ved at opfatte (for Sprogets Skyld); «hvad jeg forstod, var godt.» Han var med ved Festen for gamle Rahbek i Anledning af dennes Studenterjubilæum og blev anbragt paa Hæderspladsen ved Siden af ham, hvoraf man ser, at Geijer ogsaa nu havde et Navn her. De Rahbekske Drikkeviser kendte han godt, da de ogsaa brugtes i Sverige. Festen endte med, at alle Gæsterne fulgte Rahbek hjem om Natten til Bakkehuset, der var illumineret og besat med «Roser og Damer» i alle Vinduer. Den københavnske hjertelige og jævne Omgangstone, fri for alle de stive Høfligheder, der brugtes i Sverige, tiltalte ham meget.

Derefter gik Rejsen til Tyskland, hvor han i Bonn besøgte Moritz Arndt, der som fordums Halvsvensker modtog Geijer med aabne Arme; i Heidelberg fandt han det første Fortepiano paa Turen, som han lig en hungrig Glente styrtede sig over og snart smeltede hen i Taarer ved. I Baireuth saa' han den da næsten blinde, men aandslivlige Jean Paul, men hvad der interesserede ham langt mere var at tale med Schelling i Karlsbad. Thi han havde jo i sin Tid inddrukket dennes Filosofi og saa' endnu stedse op til ham. Den gode Modtagelse, som Geijer fandt hos mange fremragende tyske Personligheder, kunde han især takke sin Veninde, Fru Amalia Helwig for, der havde banet den ellers dér temmelig ubekendte svenske Professor Vej. Hende var han sammen med i Dresden, hvor han ogsaa besøgte Tieck og Karl Maria v. Weber. I Berlin traf han Schleiermacher og Hegel; derimod maatte han drage hjem uden at have set Goethe.

I Upsala henrandt nu Aarene for Geijer gennem Tyverne til Slutningen af Trediveerne under livligt Arbejde baade som Forfatter og Lærer. Da han 1834 udgav sit Livs «Minder», en saare skøn og tiltalende Bog, vandt han dermed Almenhedens Hjerte i endnu rigere Maal end

før. Et Vidnesbyrd om den Anseelse, han nød, er det ogsaa, at han 1833 blev foreslaaet til Biskop i Linköping, det følgende Aar i Karlstad. Skøndt han egentlig ikke var Theolog, var det jo ikke noget nyt i Sverige at tage en Videnskabsmand til Biskop. Karlstad kunde nok friste ham, thi Stiftet var hans eget kære Vermland, ja han vilde endog derved paa en Maade blive Præst for sin Hjembygd, det altid lige højt elskede Ransäter, der tilligemed Nabosognet er Præbendekald for Biskoppen. Alle Geijers Slægtninge — og Vermland vimlede af dem — klappede i Hænderne ved Tanken om at se ham som Biskop. Men han skrev til en Søster: «Jeg er for samvittighedsfuld til at tage Bispeembedet som en magelig Forsørgelse. En Gang Biskop blev jeg det helt og holdent. Jo senere jeg indtraadte paa den nye Bane, desto mere krævede den hele min Opmærksomhed. Man fik paa denne Maade muligvis en ulastelig, middelmaadig Biskop, men med E. G. Geijer var det forbi. . . . Jeg er bange for denne Højhed, denne nye Bane, disse nye Pligter. Bedre at virke i den Kreds, hvor jeg føler mig paa min Plads og véd, at jeg ikke arbejder uden Nytte. For Upsala Akademi er jeg ikke ubetydelig; det vilde tabe mere, end Vermland vandt.» Han skrev derefter et Afslag til Kongen og hævdede sig ved dette Træk som en Mand, der kunde give Afkald paa Højhed og Pengefordel¹⁾.

En Stilling, som Geijer uden Lyst var nødt til at beklæde i længere Tid, var som Rigsdagsmand, som Repræsentant i Præstestanden for Upsala Universitet. Han deltog i Rigsdagene fra 1828 af som ivrigt konservativt Medlem, og hans Ord havde altid stor Betydning, ja det er ikke for meget at sige, at ingen Mands Ord i Sverige gjaldt saa meget som hans. Og hos Modstanderne fandt han stor Overbærelse; hans smukke Liv, hans Geni, hans altid ridderlige Aabenhed, hans Digte og hans andre

¹⁾ Da han fik Nordstjerneordenen, sagde han: «Det er en Skam baade at have den og ikke have den.» De Geer.: Minnen, 2, S. 284.

Skrifter lod ligesom Dadelen forstumme. Han var, kort sagt, det svenske Folks Yndling. Han hævdede egentlig paa Rigsdagen den landsfaderlige Regering og bekæmpede naturligvis den stærkt fremvoxende Liberalisme. Men han følte sig ikke tilfreds med at være Rigsdagsmand; det trættede ham at høre paa vidtløftige Taler og at beskæftige Tanken med mange af Døgnets Smaating. Formentlig efter en lang Snak i Rigsdagen skrev han engang følgende Vers:

Skogen talar, böljen talar,
 bäcken talar allra bäst,
 tala djur och berg och dalar,
 menskan talar allramest.
 Tig du stilla uti ringen,
 hör ej mycket på,
 ty det bästa säger dig ingen.
 Vis är blott den, som kan tystna'n förstå.

Efterat Geijer i mange Aar havde været de konservative Ideers mest fremtrædende Repræsentant i Sverige, kom det som et Lyn fra klar Himmel, da han pludselig i Begyndelsen af 1838 fuldstændig slog om. Dette hans «Frafald» vakte en umaadelig Opsigt. Det skete ved en Artikel i det af ham udgivne «Literaturblad» og fastsattes derefter i en Række følgende Artikler, hvori han viste sine forandrede Anskuelser om forskellige Spørgsmaal, saasom om Repræsentationen, om Undervisningen og om Næringsfrihed. Han var gaaet over til sine Modstandere, de liberale. Medens disse jubledede og hyldede ham, bleve hans tidligere Meningsfæller naturligvis oprørrede, og en Strøm af Uvilje, ja nærgaaende Beskyldninger væltede ind over ham. At en Mand i en Alder af 55 Aar pludselig forlader det, han før har kæmpet for, maatte jo ogsaa se besynderligt, ja misligt ud. Alligevel var Frafaldet netop et Udslag af hans ædle, sandhedsøgende Aand og af hans Menneskekærlighed. Hidtil havde han troet at gavne Folk og Land bedst ved at stemme op

mod den nye Tids Folkelighedsideer, men efterhaanden havde han set, hvor haabløst det var. Mere og mere var det gaaet op for ham, at en ny Tid maatte komme, og at Folket maatte slaa ind paa nye Veje. Længe havde det gærret i ham, længe havde han stridt med sine Tanker, uden at nogen vidste det; men da han blev klar over sig selv og den Vej, han burde gaa, kastede han sig med Mod ind paa den, vel vidende, hvilken Miskendelse der vilde følge dermed. Ikke blot sine mangeaarige Venner vilde han støde fra sig, ogsaa Kongen, hvem han oprigtigt ærede, og som igen satte stor Lid til ham som konservativ Støtte i den yderst bitre Kamp mod Liberalismen, som Karl Johan, engang Republikkens Barn, i sine sidste Aar førte. Geijers Frafald var ingenlunde en Knæbøjning for Tidens Aander, men et Resultat af lang Selvprøvelse, og hvor smerteligt har ikke Skridtet været for ham, da han nu maatte bryde Staven over saa meget af, hvad han i sine kraftige Aar havde hævdet!

I de tankesvære, ensomme Timer, hvor han kæmpede med sig selv, tyede han som altid til Musikken, og han skrev engang:

Tanke, hvars strider blott natten ser!
 Toner, till eder om hvila den ber.
 Hjerta, som lider af dagens gny,
 toner, till eder, till er vill det fly!

En Dag kort før Frafaldet havde han Besøg af en god Ven, og for ham aabnede han sit Hjerte, men denne søgte at holde ham tilbage. Da Vennen var gaaet bort for at tage med Deligencen, sendte Geijer et nysskrevet Digt efter ham, og det endte med de Linier:

Framåt, så är mitt ödes bud,
 och i djupet bor som uti himlen — Gud!

Til en Ven skrev han om sit Frafald: «Det er en forandret Overbevisning. Og denne er det, jeg i mit

Liv følger. *Sequere genium!* hvis det ikke er for dristigt at paaberaabe sig Oraklets Ord til Cicero.»

Da Geijer ikke blot var en stærk, men tillige en blød Natur, faldt det ham tungt at blive forladt af saa mange gamle Venner. Hvor maatte det ikke føles i en lille By som Upsala, hvor alle levede saa nær opad hinanden! Han blev nødt til at trække sig tilbage fra sin vante Omgang og slutte sig inde i sit Hjem. Miskendelsen tyngede paa ham, thi nægtes kan det ikke, at han var en ærekær Mand, som satte Pris paa sin store Folkeyndest. I Maj Maaned kom han til Stockholm og gik her den lidet behagelige Vandring op til den gamle Konge for at forklare sig. Da han traadte ind, stod Karl Johan en Stund ganske tavs med majestætisk Holdning og uden at hilse. Dette gjorde saadant Indtryk paa Geijer, at Taa-erne kom ham i Øjnene. Men da udbredte Kongen paa en Gang sine Arme, ilede henimod ham og trykkede ham til sit Bryst. Derefter taledes de roligt og mildt med hinanden, og Geijer lagde sig gerne hans advarende Ord paa Hjerte. To Aar efter var han igen hos Kongen; det var under Rigsdagssamlingen. Karl Johan tog imod ham som en Fader, taledes i tre Kvartér med ham, og til Slutning lagde han med Eftertryk sin Haand paa hans Arm og sagde: «Jeg er altid den samme; eders Konge er trofast i Venskab. Vi ere gamle Venner!» Ja, baade Kongen og Statsraadet ønskede, at Geijer vilde træde ind i Ministeriet i Juli 1840, men han frabad sig det, ligesom han før havde frabedt sig at blive Biskop.

I lange Tider tav Geijer stille til Angrebene paa ham, men da de endelig bleve for nærgaaende, gav han med overlegen Myndighed djærvt Svar paa Tiltale og agtede siden ikke mere paa dem. Han fordybede sig i historiske Arbejder og levede tilbagetrukket og stille. Men disse Kampe havde undergravet hans Helbred, og med 60 Aars Alderen var den hidtil stærke Mand bøjet og skrøbelig.

Inden vi nu gaa over til Geijers sidste Aar, ville vi

kaste et Blik paa hans Personlighed, saaledes som den fremtraadte for dem, der havde Lejlighed til at se ham paa nært Hold. Af Udseende var han middelhøj, fyldig, Haaret mørkebrunt, Panden høj, hele Skikkelsen kraftig. Hans Gang var gerne hurtig, hans Bevægelser rettede sig efter Stemningen, men havde noget kantet ved sig. Fra Barn af var han Idrætsmand og vedblev dermed; om Sommeren gik han gerne en lang Fodvandring hver Dag, om Vinteren øvede Skøjteføret en uimodstaaelig Tiltrækning paa ham, og endnu kort før sin Død havde han anskaffet sig et Par nye Skøjter.

Det frie Liv i Naturen vedblev han alle sine Dage at elske, og hver Sommer skulde han til sit kære Vermland; saa aandede han frit og glad som et Barn. En Gang, da han paa en saadan Rejse kørte gennem det jævne Vestmanland og Nerike og endelig øjnede de blaalige Højder i Bergslagen, blev han saa greben af det kære Syn, at han siddende i Vognen digtede følgende Linier, som han med det samme satte Melodi til:

Jag är i skogen födder (o: født), bland berg och skyar blå,
sedan så blef jag nödder att bo vid Fyris å;
må kornet, rågen på sletten frodas än så väl,
till skogen, vågen och bergen trår min själ.

Dyrene vare ham kære. En Sommermorgen paa Landet fandt Tjeneren, der skulde melde, at Kaffen var færdig, Professoren siddende paa en Trappe med en Svale-rede i Haanden. Nogle Drenge havde revet den ned tilligemed de spæde Unger; han havde set det og søgte nu at faa det gjort godt igen; Tjeneren maatte hente en Stige, og han fik ikke Ro, før Reden igen var paa sin Plads med Ungerne i. En anden Gang gik han med en ung Ven paa en smeltende hed Sommerdag gennem en lang Allé; den noget korpulente Geijer var besværet af Varmen. Paa en Græsmark i Nærheden fik han Øje paa nogle Kalve; trods Varmen maatte han hen og kæle for dem. Saa gik de videre op ad Alleen. Men da han

havde gaaet en 4—500 Skridt, standsede han paa én Gang, grundede lidt og sagde derpaa: «Kalvene vare vist tørstige, de maa have Vand!» Trods Ledsagerens Protester vendte han om og skyndte sig til en Brønd, hvor han fyldte en Spand, og med den gik han, pustende og uden at ville lade sig hjælpe, hen til Kalvene og var meget glad, da det virkelig viste sig, at de vare tørstige.

Et anskueligt Billede af Geijer har C. A. Adlersparre givet os. Han skriver: «Jeg saa' ham for første Gang, da han paa en Rejse besøgte mine Forældres Hjem. Han var dengang en berømt Mand, men han imponerede mig ikke. Hans Fremtræden forekom mig kejtet, hverdagsagtig, skødesløs i Paaklædning, uden den ringeste Given Agt paa sig selv, Stemmen haard. Kort efter sad han og min Fader i livlig Samtale i en Sofa. Snart fik Geijers Blik en livligere Glans og Stemmen en mere harmonisk Klang. Han trykkede tit min Faders Haand, klappede ham paa Skulderen, sprang op fra Sofaen, satte sig igen, gestikulerede og tørrede Sveddraaberne af Panden, ja var Fyr og Flamme. Da fik jeg ligesom Trang til at elske ham. . . . Da jeg fulgte ham til hans Kammer, sagde han: «Jeg er en Ven og Slægtning af Deres Moder; kald mig for Bror eller Farbror; jeg er Yngling eller Gubbe, alt som man vil», trykkede min Haand og lo mildt. — For at komme til Kammeret maatte vi gaa igennem en Sal med et Piano i. Saasnart han fik Øje paa det, sagde han: «Jeg skal spille for dig» og sprang hen til det. Snart afløste den ene Fantasi den anden. Efter en halv Times Spil gik han hen til et aabent Vindue. Hans Øjne vare vaade, og et sværmerisk Skær laa over hans Ansigt. Længe stod han tavs ved Vinduet og saa' ud over Egnen, der laa i Maaneskin.»

Han kunde være meget munter og livlig, især naar han sad med nogle gode Venner, og han morede sig da tit med at fortælle Anekdoter. Til sine Tider var han ligesom en ladt Elektrisérmaskine fuld af Løjer og morsomme Paafund. En Gang, da en Slægtning paa Landet

holdt Fødselsdag, kom han ridende ind i Gaarden, udklædt og tegnet som Sancho Pansa, og spillede sin Rolle saa fortræffeligt, at ingen kunde blive klog paa, hvem det var, før han senere aflagde Forklædningen.

Geijer kunde ogsaa være yderst alvorlig og tilknap-pet, thi han var et Gemytsmenneske. Men Tegnér sagde om ham, at naar han var mørk, kom det af Dybde, og deri var der Sandhed. Han kæmpede sine Kampe og vandt Sejre som en Troshelt, allermest i «Frafaldets» svære Tid, da han fik at mærke, hvorledes Vennerne faldt fra ham. Han havde ogsaa adskilligt at stride imod i sin egen Natur; han kunde være baade lunefuld og stolt, ja stundom bitter imod Folk, og han gik i det hele som Stemningsmenneske let til Yderlighed. Men han saa' det selv og tog fat paa det med Alvor, thi det stod ham altid for Øje at være en sand Kristen, en Mand af Hæder, beredt til at bringe Ofre for enhver god Sag.

Alle sine Dage var Geijer en Hjemmets Mand. Hans Professorbolig var langt fra glimrende, men han havde det hyggeligt og godt dér. Mest sad han i sit Studerekammer med en grøn Skærm for Øjnene, Piben i Munden, foran Skrivebordet, omgivet af Bøger og Papirer i tilsyneladende vild Uorden, men han vidste dog at finde, hvad han skulde bruge. Han kunde skrive sine Artikler og Bøger i en forbavsende Fart, naar han først var kommen i Aande, og han læste ligesaa hurtigt. Om Sommeren sad han saa meget som muligt i et Syrenlysthus i den lille Have, helst med en høj rød Blomst for sig. Han havde en god Hustru, tre Sønner og en Datter.

Forøvrigt henrandt hans Liv jo blandt de skiftende Hold af Studenter, og vi have set, hvor elsket han var af dem, og hvorledes de fulgte ham som deres kæreste Fører¹⁾.

---

¹⁾ Medens der i de liberale Kredse længe var stærk Stemning for at flytte Universitetet til Stockholm, havde Geijer altid holdt paa, at det skulde blive i Upsala, og hans Mening sejrede.

Dette kom slet ikke af, at han var nogen særlig mild og lempelig Examinator; han var heller ikke fri for som saadan at være noget lunefuld. Kunde en Student f. Ex. ikke strax nævne Snorre Sturlesons Dødsaar, kunde han være færdig med det samme. Men Smaating brød han sig ikke om. Da en Examinand engang fordybede sig meget i Detailler, som han aabenbart havde en stærk Hukommelse for, spurgte Geijer endelig: «Kan Herren sige mig: hvad hed den Korporal, som i Slaget ved Lützen stod yderst paa Svenskernes højre Fløj?» Det unge Menneske rodede op i sin Forstandskiste, men maatte tilsidst give tabt og sige: «Det véd jeg virkelig ikke!» «Ja, jeg heller ikke,» svarede Geijer og afsluttede Prøven.

«Frafaldet» bragte ham ikke noget føleligt Frafald i Studenternes Rækker, og hans Forelæsninger vare bestandig stærkt besøgte. Men de vare ogsaa baade dybe og hjertevindende. Engang i hans sidste Aar, da han talte om Gustav Adolf, fyldtes hans Øjne med Taarer; han tog op med sin Haand, og idet han kastede dem fra sig, saa man dem blinke i Sollyset. En saadan Mand kunde bringe Mindet til at gløde. Og dertil kom saa hans mange dejlige Sange. Men sang han for Studenterne, saa sang de til Gengæld for ham; Upsalasangene udviklede sig i hans Dage, og mangen Gang lød det skønne Kor til den elskede Lærers Ære.

Ved de danske og lundske Studenter Besog i Upsala 1843 blev Geijer særlig fejret, men det smukkeste Øjeblik var vel i Grunden det, da en finsk Student trængte sig gennem den Skare, der opfyldte hans Stue, faldt ham om Halsen og hulkede: «Geijer, glem ikke Finland!» Og medens Taarerne randt ned ad hans Kinder, svarede han: «Jeg glemme Finland! Nej aldrig!» Det følgende Aar vakte det Misstemning, da han bestemt fraraadede Upsalenserne at drage paa Studentertog til København, men hans Magt viste sig ved, at saagodtsom alle, der havde tegnet sig paa Listen, derefter gik hen og slettede sig ud. Længe efter hans Død har man faaet at vide, at det skete

efter indstændig Anmodning fra Kong Oskar, der nylig var kommen paa Tronen og frygtede Forviklinger deraf. Men Geijer var ædel nok til at sætte sin Popularitet paa Spil ved ingen Forklaring at give.

Musikken var og blev hans Livs bedste Opmuntring. «Det var Haydn, Mozart, Beethoven med Genlyd fra Verm-lands Skove, der gik som Susninger gennem Geijers Sjæl.» Han har komponeret mange skønne Melodier, men mange af dem ere gaaet tabte, fordi de ikke strax bleve optegnede. Om Natten, naar han laa vaagen, arbejdede Melodier sig tit frem i ham. Men naar det blev sagt om ham, at han umuligt kunde rive sig løs fra at høre Jenny Lind, selv om det blev meldt ham, at Rigsarkivet stod i lys Lue, saa er det naturligvis kun en Spøg¹).

Vi vende os nu til Geijers sidste Dage. Hans Helbred blev nedbrudt før Tiden af en Hjertesygdom, der rimeligvis havde udviklet sig gennem en lang Aarrække ved megen Stillesidden, som hans kraftige Natur ikke kunde taale. Men først 1846 brød den alvorlig frem. Han besvimele to Gange paa Katedret og maatte søge foreløbig Fritagelse for Forretninger. Han drog til Schlangenbad (i Nassau), men vendte efter tre Maaneders Ophold hjem uden at have genvundet Kræfterne. Paa denne Rejse var der en Fest for ham i København paa Skydebanen. Geijer var øjensynlig mat, og da han takkede for Æren, betonedes han, at han var en gammel Mand, hvis Sol snart gik ned, men denne Fest var et Solglimt for den trætte Vandringsmand. Medens der var Liv og Munterhed ved Bordet, sad han meget tavs. Senere kom Studentersangforeningen og afsang et Par svenske Sange.

---

¹) Det var Orvar-Odd (Sturzenbecker), der sagde det. — Om Geijers Melodier siger Lindblad: «De passe ikke i Skoven, ikke ved Bollen, ikke ved Bordet, ja ikke engang i Salonen eller Koncertsalen. De kræve en mere fortrolig Omgang, et inderligere Bekendtskab og skænke da ej blot Fornøjelse, men Opbyggelse.» Anført i Starbäck: Berättelser ur Svenska historien, 21. Del, S. 826.

Geijer sad spændt og lyttede; paa én Gang gik der en Lysning over hans Ansigt, hans Blik fik Ild. Man raabte Da Capo og begyndte at synge om igen. Da rejste Geijer sig rask, tog Glasset i Haand og udbød: «Saadan skal det være! Jeg var gammel, nu er jeg ung igen og Student! Professoren giver jeg den og den; Musik og Ungdomsliv, det er bedre! Nu skal her synges, og jeg bliver her.» Og han blev, og der blev sunget til sent paa Aftenen.

Han kom hjem, men kun for at søge sin Afsked. En trist Oktobermorgen fulgte Upsalas Studenter ham med Faner og Sang til Dampbaaden, der skulde føre ham til Stockholm, og bød ham rørt Farvel. Men kun et halvt Aar varede hans Ophold i Hovedstaden; Kræfterne svandt mere og mere, dog beklagede han sig kun sjældent. Den 27de April 1847, en skøn, vaarlig Aften, da Solen strøede sin gyldne Glans ud over Stad og Land, bøjede han sit Hoved, medens Aftenklokken ringede. Hans Hustru og hans nærmeste stod om hans Leje. Han sov hen i Tro og Fred med kristelig Bekendelse.

Den 17de Maj førtes hans Støv til Upsala og stededes til Hvile. Med dyb Bevægelse sang man hans egen skønne Sang, som han i sin Tid havde digtet over Karl d. 12te:

Viken tidens flyktiga minnen,
stundens fröjder, bleknen, försvinnen!
Natten nedsteg i våra sinnen,
och för skuggorna är vår sång.

Hans Statue blev rejst for faa Aar siden udenfor den nye Universitetsbygning¹⁾. Den er af Börjesson og meget vellykket.

Geijer har et Minde som faa i det svenske Folk, og han har fortjent det. Hvad han engang udtalte: «Sverige er min Elskerinde», var saa sandt; ingen har elsket sit

---

¹⁾ L. de Geer holdt Afsløringstalen.

Fædreland inderligere end han, og næppe har nogen heller bidraget saa meget til at højne Fædrelandskærligheden iblandt sit Folk som han. Alt godt og ædelt havde en udmærket Talsmand i ham, og naar man betragter f. Ex. det Maleri af ham, som findes i Tegnérhuset i Lund, bliver man glad ved det gode og ædle Udtryk i hans Ansigt, der vidner om, hvad der boede i den Mand.

Men han var ogsaa en dyb religiøs, en kristelig Mand, og han har som saadan ved sit blotte Exempel virket til stor Velsignelse. Han var ikke en fremragende Kristen efter den Maalestok, som Nutiden anvender, idet den kræver fuld orthodox Tilslutning til Menigheden og Arbejde i og for denne. Man maa betænke Forskellen mellem de fire første og de sidste Decennier i Aarhundredet. Men hvad han var, det var han ikke paa Overfladen, som er Nutidens Svaghed, men i Inderlighed og Dybde. A. Fryxell, der i flere Henseender var en Modstander af ham, anvender Geijers Ord om Thorild paa ham selv: «Han var en søgende (jeg vilde ønske, at Læseren ligesom jeg kunde føle alt det dybt rørende, som ligger i disse Ord), han var en søgende efter Sandhedens Guddomsrige.» ¹⁾

Geijers Religiositet fremtræder betegnende i et Brev til Atterbom, skrevet paa en Tid, da denne Digter følte sig forladt og ensom og var bittert stemt mod alle. Da skriver han bl. a.: «Ak, min bedste Ven og Broder! hvilket Menneske er vel ensomt? Kun den, hvis Vilje og Karakter isolerer. Men denne uden Tvivl største af alle Ulykker er tillige den første Synd imod Gud, et Frafald fra den Kærlighed, som er Livets eget Princip, som er fjern fra de hoffærdige, men de ydmyge (enhver efter sit Maal) nær i Salighed. Det modsatte Princip kaldte man tidligere Hovmodsdjævelen. Med ét Ord — som du vist ikke misforstaar — driv denne Djævel ud, og du er karsk, og de i sig selv saa herlige, men nu forbitrede Kræfter,

¹⁾ Skrifter I, 5, S. 231.

som Livets Herre har nedlagt i dig, ville med Glæde besynge sit Udspring paa alle Melodier. En Nattergal, en Rose, et Element vilde du (i hedensk Fortvivlelse) hellere være i uforstaaende Mørke end eje det Mennesket medfødte himmelske Lys!!... Er dette Poesi, da maa den have sit Hjem i Helvede. Vær det, der er bedre end Nattergalen og Rosen: den lyse Faders lyse Barn, og du skal da ogsaa som de, men paa rigere Maade, forkynde hans Undere.... *In Summa* se her min Trosbekendelse: Sorg er Synd, thi Tilværelsens Inderste er Salighed. Gerne indrømmer jeg dog, at der gives rørende Smerter, og maaske har jeg altfor lidt følt dem... Frisk Mod, min Broder, jag Taagen bort! Jeg har altid tænkt, at du i Indsigt, Følelse og Udtryk for det eneste virkelige skulde blive stærkere end jeg, og du maa ikke berøve mig denne Glæde." ¹⁾ — Saadan var Geijer; forstaar man nu, at han var elsket?

Om sit religiøse Stadi skriver han i et Brev fire Aar før sin Død: «Jeg er hverken en Kirkekristen eller en Bibelkristen, men dog saa meget af en Kristen, at jeg kan finde Opbyggelse baade i Kirke og Bibel. Kort sagt: jeg er Kristen paa egen Haand! Tusinde befinde sig i samme Stilling som jeg, i Hovedsagen alle de, som ikke kunne nøjes med en blot Autoritetstro, og som ere nødte til ved egen Erfaring og Eftertanke at bygge sig sin egen Religion. Dette individuelle, nu det eneste levende i Religionen, peger dog, saa splittet det end kan se ud, mod et fælles Maal.» Og dette finder han i det menneskelige. Han skriver videre: «Den Straale af Guds Væsen, vi alle bære i os, er en Afglans af det oprindelige, evige, ideale Menneske — Mennesket, saadant som det er i Gud. Vi fornemme Røsten af dette Medvæsen eller Ur-Væsen, som vi alle bære i os, i Samvittighedens Lov. Men jo uegennyttigere, oprigtigere, hen-

---

²⁾ Brevet findes bl. a. gengivet i L. Dietrichson: Indledning i Studiet af Sveriges Literatur i vort Aarh. S. 68.

givnere vi følge denne Lov, desto stærkere henpeger den, ej blot til en Lovgiver, men til en Ven, en Hjælper, en Frelser, som kommer vore Anstrængelser i Møde, styrker, renser og oprejser os i Striden. Han er ej i Kirken, han er ej i Bogen, ej i Bibelen, hvis han ikke er i éns eget Bryst. Og han er der, som ethvert samvittighedsfuldt Menneske erfarer med sig selv... Se det er min Religion, ja min Kristendom, thi denne er Læren om en Forsoning og en virksom Forsoner, hvilket han ikke kunde være, hvis han ikke havde nedladt sig til at være vor Lige og at leve med sin Aand i det menneskelige Bryst. Det maa han, thi han har i Mennesket frembragt et frit Væsen. Og da et saadant kun kan vindes gennem Kærlighed, saa har han ligesom nedsænket det i et Ocean af Barmhjertighed for derved at blødgøre dets Hjerte.»

Geijer har skrevet smukke kristelige Digte, af hvilke nogle findes i den svenske Salmebog. Under sit Ophold ved Schlangenbad i sit sidste Leveaar skrev han en Afhandling: «Ogsaa et Ord om Tidens religiøse Spørgsmaal.» Den blev skreven paa Tysk, da den var foranlediget ved de daværende tyske religiøse Forhold. Det er overvejende et religionshistorisk Arbejde, og han udtaler heri om Nutiden: «Videnskaben har vist sin Magt ved at omskabe hele Maaden at leve paa; den vil vedblive endnu yderligere at vise den, men Verden begynder ogsaa at indse, hvad den blotte Viden ikke formaar. Det er, som om det nuværende Europa føler sig overmættet af Literatur, Kunst og Videnskab. Ogsaa Filosofien synes at befinde sig paa et Tilbagetog. Alt trænger sig frem til det praktiske Liv,¹⁾ men Sjælen i alt virkelig praktisk Liv er Religionen. Ogsaa rører den religiøse Aand sig

¹⁾ Geijer forudsaa', at den Tid kunde komme, da Europas Nationer, midt imellem det menneskelige Vids største mekaniske Opfindelser, mellem den uberegnelige Mængde af de kunstrigeste Redskaber, ville slaas som Dyr om Opholdet. — I, 5, 201.

igen, uventet nok, da man allerede længe har troet den lagt i Graven. Verden gaar en ny religiøs Epoke i Møde, derom kan man ikke tvivle.»¹⁾

At Geijer her, som saa ofte, har set rigtigt ud i Fremtiden, kan nu enhver se 50 Aar efter.

---

¹⁾ Skrifter I, 5, S. 394—95. — Udhævet af os. — Med Hensyn til Verdensfreden siger han: «Den evige Fred have nogle Filosofer endnu fastsat for tidligt, naar de satte den ved Slutningen af Historien. Historiens sidste Akt lader os ikke vente noget saadant, men derimod snarere den største af alle Krige.» Smsts. S. 217.

6.

Paul Gabriel Ahnfelt.

Ej sällheten beror af rikedom och lycka,
att vara nöjd, det är att vara säll.
Jag har sett lyckliga i tjäll (Hytte),
jag har sett lyckliga på krycka.

Disse Ord udtrykke Paul Ahnfelts Livserfaring, og alene derfor er han en god Mand at gøre Bekendtskab med. Og kōm han end ikke til at spille en Rolle som en af de ypperste i den svenske Kirke, udfylder han dog en saadan Plads, at det maatte, særlig fra dansk Side, føles som et Savn, hvis han ikke blev medtaget i disse Livsbilleder. Hertil kommer, at han selv har skildret sine Oplevelser, saa at der er et rigt Stof at tage af, og disse Memoirer stadfæste den gamle Erfaring, at saadanne Skrifter ingenlunde kun have Værdi, naar de angaa et særdeles fremragende Menneskeliv, men at selv et stille og lidet veksle Liv kan have sin store Interesse, naar det skildres med Forstaaelse af Personer og af Tiden¹⁾.

Ahnfelt var af adeligt Udspring og var i Slægt med flere af Skaanes store Godsbesiddere, men det var saare langt fra, at han følte sig staaende Aristokratiet nær; tværtimod var han alle sine Dage en udpræget Demokrat, hvilket ogsaa passede bedst ind i den Stand, som han baade ved Fødsel og Livsstilling tilhørte, Præstestanden. Han er født i Gullarp, nær ved den store Eslöf Station paa Stambanen, et Par Mil Nord for Lund, i Marts 1803.

¹⁾ Enhver Dansker, der har syslet med svensk Historie, vil føle, hvor meget vi staa tilbage for vore Nabofrænder med Hensyn til den betydningsfulde Memoirelitteratur.

Faderen, som var Sognepræst, var et lyst og klart Hoved, en god Prædikant, men ikke betydelig som Præst. Han yndede ikke religiøs Bevægelse, og der var ikke i hans Pastorat noget Livsrøre, saaledes som der dog allerede i Aarhundredets Begyndelse var et Par Steder dér paa Egnen, hvor der var Præster, som stode Schartau nær. Derimod var Faderen en rigtig Selskabsmand, og Livet henrandt i en evig Hvirvel af Adspredelser, idet Omgangskredsen var saa stor, at Sønnen siden udregnede, at den omfattede en 40 Familier. Deriblandt vare Egnens Magnater, saasom Major Trolle til Trollenäs (i selve Sognet), Grev Bonde til Trolleholm, Grev Wachtmeister til Knutstorp, Grev Dücker til Ellinge, Kammerherre Trolle til Klågerup, Baron Schwerin til Hjularöd, allesammen i Omegnen af Lund. Faderen forstod udmærket at omgaas disse fornemme Familier, og han havde Væsen som en fuldendt Hofmand, men forstod tillige fortræffeligt at hævde sig. I Hjemmet var der et stadigt Rykind, saa at Pauls Erindringer om Forældrene mest bestod i, at han saa' sin Fader som livlig og underholdende Vært og Moderen i huslig Travlhed.

Faderen havde en Slags Medhjælper i Stedets Klokke, som ret var en Type fra en tidligere Tid. Han hed Gunnerus, var ordineret Mand, men drev det dog aldrig til mere end Klokke, hvilket svarer til vore fordums Degne. Han prædikede jævnlig i Præstens Fraværelse, og man saa' ham da gaa syngende fra Klokkestolen op i Prædikestolen, og han vedblev deroppe at lede Sangen, til Salmen var ude. Da han besad en livlig Fantasi, udmalede han Texten med de mest levende Farver, skildrede f. Ex. den rige Mands Velleved, hvorledes Vildt daglig maatte sættes paa hans Bord og de kostbareste Vine, hvorledes han kørte til Byen med fire for og indkøbte Lækkerier samt røg Tobak af fine Merskumspiber og tændte dem ved Bankosedler! Han var forøvrigt saa høflig og ærbødig, at Sognepræsten havde ondt ved at faa ham til

at gaa fra Døren, og han nævnede aldrig sin Biskop uden at rejse sig op, selv om han sad ved Middagsbordet.

Medens det ikke lader til, at hverken Ahnfeldts Fader eller Moder vare noget videre for Børnene i kristelig Henseende, var derimod Mormoderen, som var Præsteenke, en from gammel Kone, der stadig studerede i Arndts «sande Kristendom» og kunde mange Salmer og aandelige Sange. Hun opholdt sig jævnlig i Præstegaarden, og hun var den første, som bragte den lille Paul et Pust fra en højere Verden og vendte hans Sind opad. Forøvrigt havde han flere Søsken, og navnlig var hans kun 1½ Aar ældre Broder Nils Otto ham baade i Barneaarene og siden en sjælden trofast Støtte. Han var udmærket begavet og tog sig af Paul, baade naar de læste sammen og ved alle andre Lejligheder, saa at den yngre klyngede sig til den ældre og saa' op til ham med Beundring. Det var, som om han med Aarene erstattede de Mangler, der vare ved Forældrene. En yngre Broder Arvid var uheldig som Barn, men blev siden et meget elskværdigt Menneske. Han var uhyre livlig og tillige excentrisk, vovede sig som Dreng ind paa halsbrækkende Foretagender, men blev siden hen i Livet grebet af virkelig «Weltschmerz» og trak sig rent tilbage fra Verden. Han blev Fuldmægtig hos en Herredshøvding, men levede ensomt et Sted mellem Malmø og Lund med sin Jean Paul og Mathias Claudius, ironiserede over Menneskelivet og døde i en Alder af kun 30 Aar. Paul selv, var ligesom begge Brødrene, fortræffelig begavet, overordentlig livlig og tillige vittig.

I Hjemmet bleve Børnene underviste efterhaanden af fire forskellige Huslærere, og da hver af disse havde sit særlige Dygtighedsomraade, den første Latin, den anden Botanik, den tredie Fransk og Mathematik, og den fjerde endelig nordiske Heltesagaer, Gymnastik og Fægtning efter Lings Exempel, saa kan man ikke nægte, at Undervisningen var alt andet end ensidig, og dette bidrog upaatvivlelig meget til at give Sønnerne en rig Udvikling.

1813 kom de to ældste Brødre i Latinskole i Lund,

og deres vigtigste Lærer her blev Rektoren Textorius. Han havde været længe i Danmark og var kommet i det Schimmelmannske Hus, samt havde rejst i Italien og Frankrig. Han besad mange spredte Kundskaber og var særlig en dygtig Latiner, forstod ogsaa at holde god Disciplin uden Prygl, uagtet han i Frikvartererne gjorde sig til Kammerat med Drengene. Man kunde da se ham uden Hat, men med en lille Messingparyk paa Hovedet løbe omkap med dem paa Kirkegaarden i alle Folks Paasyn eller spille Boldt med dem, saa at Domkirkens Ruder tit gik i Løbet. Tiden var saa naiv, at det ikke gjorde noget. Skolen bestod kun af ét Rum, delt ved en Bræddevæg i to Dele med fælles Kakkellovn, men der var heller ikke mere end én Lærer (Kollega) foruden Rektoren. Disciplene sang dengang endnu for Lig og i Kirken.

Paul var meget tidlig udviklet, og allerede da han var 13½ Aar gammel, kunde han tilstrækkeligt til at blive Student, men paa Grund af sin Ungdom maatte han blive et Aar endnu i Skolen og med et Suk se sin Broder Nils Otto og de andre, han havde fulgtes med, forlade den. Det blev imidlertid ordnet saaledes, at han maatte læse hjemme under Broderens Tilsyn og nøjes med at møde én Gang om Ugen for at høres af Rektoren.

1817 blev Paul Ahnfeldt Student, da han knap var 14½ Aar, og han tog en meget god Examen. Det var rigtignok at blive fri Musasøn i en grøn Alder, og Modenheden har da naturligvis ogsaa været derefter. Men aandslivlig var han, og han kom strax ind i Datidens romantiske Atmosfære. Det melankolske greb ham stærkt, saaledes som Youngs Nattetanker, Ossians Digte fra den skotske Taageverden, Werthers Leiden, og han gav sine egne Stemninger Luft i tungsindige Vers. Det var vel ikke videre sundt for den Alder, men denne allerførste Ungdom er jo hos mange saa underlig højtidelig stemt. Ogsaa den svenske Frihedsmand Thorild, der var endt i en Slags Landflygtighed i Pommeren for sine dristige Udtalelser, var Genstand for hans Beundring.

Men den, som Paul nærmest saa' op til med sværmerisk Begejstring, var en Mand, som han havde paa ganske nært Hold, Tegnér. Han hørte hans Forelæsninger over græsk Literatur, som holdtes om Eftermiddagen. Man saa' da den allerede paa hin Tid meget fejrede Digter komme langsomt gaaende fra sit Hjem med en noget ludende Holdning, fulgt af sin Mops. Som en drømmende traadte han ind i Auditoriet, smed sin Hat og begyndte saa at foredrage, i Begyndelsen langsomt, men snart livligere. Han kunde tilsidst rent glemme Tiden, og ingen af Studenterne vilde minde ham derom. «Jeg tror, Klokken er mange», udbrød han saa tilsidst. Disse hans græske Forelæsninger vare højt skattede af de unge. Aaret 1817 var forøvrigt et Mærkeaar i Digterens Liv, idet han nemlig ved Reformationens Jubelfest i dette Efteraar holdt en mærkelig Tale, i hvilken han baade gik løs paa det franske Fritænkeri og paa Ny-Romantikernes Hang til at tro paa alt muligt overnaturligt, selv det urimeligste. Sit eget Standpunkt betegnede han i følgende Tiltale til Luther:

Du, som tände, likt en tvillingstjerna
religionen och förnuftet opp!
Vårda begge! De förlikas gerna.
Fyll med klarhet hvarje menskelig hjerna,
fyll hvart menskligt bröst med tro och hopp!

Og dette Tegnér's religiøse Standpunkt var i det hele den nye Tids og det, som traadte en ung i Møde.

Det følgende Aar 1818, var der to offentlige Begivenheder, som maatte gøre Indtryk i den lundensiske Verden. Den ene var Kong Karl den 13's Død. I sig selv havde den ikke stort at betyde, da han allerede længe havde været ganske aflægs og fuldstændig ude af Stand til at regere; heller ikke havde han nogensinde været fremragende, men altid gaaet i andres Ledebaand¹⁾. Tegnér sang noget

---

¹⁾ Karl d. 13des Statue staar i Stockholms Kungsträdgård, omgivet af 4 Löver. Sammesteds står Karl d. 12tes omgivet af

tvetydigt om ham, at han var «lig Solen i sin Nedgang forstørret og klar». Men det, som gjorde Indtryk, var, at med ham ophørte det gamle Kongehus, og den nye Tids Mand, Karl Johan, Revolutionens Søn, nu virkelig fik Kronen paa sit Hoved. Han hilsedes med Glæde i Universitetsstaden, saavel som af de allerfleste Svenskere. Det ligger for det svenske Folk at have en Kriger til Konge, og det er jo intet Under i et Land, der har glimret ved «de Karlers, de Gustavers Rad», og som i Fortiden har saa stolte Minder fra Valpladse trindt i Europa. Derfor gav Mindefesten for Karl d. 12te i December 1818, da der var gaaet 100 Aar siden hans Død, ogsaa Genklang i alle svenske Hjerter, baade gamles og unges. Karl d. 12's Ry, allerede omsvævet af Sagnets Glorie, var i Løbet af de 100 Aar blevet altid mere befæstet; selv Forstands- og Nyttetiden i 90'erne havde ikke kunnet drukne det. Og med Romantikken fik det ny Fart. Tegnér sang om den karolinske Tid:

Än ligger i de norra landen
dess återsken kring himlaranden,
och mäktiga gestalter gå
med bälten gula, rockar blå
i aftenrodnan upp och neder.

I Upsala besang Geijer Karl d. 12te nu ved Mindefesten paa en gribende Maade og i Lund Tegnér i sin bekendte Sang: Kung Karl den unga hjelte. Den egentlige Højtid her blev forøvrigt fejret i det Hus (Cronsjös), hvor Heltekongen havde boet under sit lange Ophold i Lund efter Hjemkomsten fra Tyrkiet og Stralsund.

Men hvor maatte det ikke gøre Indtryk paa et ungt Sind, som Paul Ahnfeldts, saaledes at faa en Nutidens og en Fortidens Helteskikkelse stillet levende for Øje i Karl

4 Mørsere (Krukker). Folkevittigheden siger ikke ueffent, at den første er en Krukke (paa Svensk betyder det tillige en intetsigende Person) mellem Løver, den anden en Løve mellem Krukker.

Johan og Karl d. 12te, og saa denne besunget af en elsket Digter som Tegnér. Det var Fædrelandskærligheden, der herved blev opelsket i ham.

Det sværmerisk-melankolske, der en Tid øvede saa stor en Tiltrækning paa Ahnfelt, havde imidlertid sin gavnlige Modsætning deri, at det komiske og satiriske i høj Grad laa for ham. Holberg blev hans Yndlingslæsning. Som bekendt ligger den hølbergske Komik i høj Grad for Svenskerne, og han er bleven grundig tilegnet af dem.¹⁾

Paul og Broderen Nils Otto boede hos den fromme Professor Florman, Schartaus Ven, som var deres Morbroder, og havde i hele deres Studentertid et godt Hjem hos ham. Forøvrigt studerede Paul i Begyndelsen nærmest Sprog, baade de døde og de levende. I Latin, som han var saa dygtig i, hørte han Professor J. Lundblad, en Mand, som levede og aandede i de gamle Romere. Han var en Husmandssøn fra Hallands Heder og havde til sit 19de Aar vogtet Kvæg, men kom frem derved, at Præsten tog sig af ham. Siden havde han studeret under den berømte Ernesti i Leipzig og var en Dygtighed paa sit latinske Omraade. Cicero havde især hans Kærlighed, og den Gaard, Lundblad ejede midt i Lund med en stor Have til, kaldte han sit «Tusculum». Skøndt han talte et saa daarligt Svensk, at Studenterne tit kom til at le ad det, havde de den største Respekt for ham som Latiner, og han indgød dem uvilkaarligt noget af sin store Kærlighed til de romerske Forfattere. Ahnfelt fortæller, hvorledes han kunde standse ved et Udtryk af Cicero som dette: *Quid tu, Cotta?* og lede efter at finde den bedste Oversættelse af det. «Hvad vil du, Cotta? — Hvad er der paa Færde,

---

¹⁾ General Toll, som var indviklet i G. Armfelts Forræderisag 1795, blev arresteret. Da han traadte over Fængselets Tærskel, udbrød han:

Saa Paars med vis Honnør i Daarekisten kom!
(Schinkel: Minnen 3, 224).

Cotta? — Hvad i al Verden vil du her, Cotta? — Kors i Herrens hellige Navn, hvad gaar der af dig, Cotta?» — Eller naar der stod: *Mi Cotta!* kunde han udbryde: «Et skønt Udtryk, mine Herrer! Cicero vil sige: Min kære Cotta, min, min elskede Cotta, min egen, min eneste Cotta!» Og saa randt Taarerne ned ad hans Kinder. Det er den Slags Mennesker, som indgyde Kærlighed til Sagen!¹⁾

Der var en anden Professor, M. Norberg, som Ahnfelt jævnlig kom til som besøgende, da han var en Ven af Faderen og stundom gæstede dem i Gullarp Præstegaard. En mærkelig Personlighed, saa hel og fuldstøbt var han. En høj, smuk, rank Mand, ordknap, men med Guld i sin Tale. Alle de andre Professorer bøjede sig uvilkaarligt for hans Overlegenhed baade som Menneske og Videnskabsmand. Han var Orientalist og havde selv rejst i Østerlandene. Der var noget af det ægte aristokratiske ved ham, og han stak ikke op selv for sin Konge, naar det gjaldt noget, som han viste, da Karl 13de vilde have Professorerne i Lund til at stemme paa et Æmne til Bispestolen, som ikke var den værdig. Han stod fast imod, trodsende Udsigten til at falde i Unaade, og fik da ogsaa tilsidst de andre Professorer til at følge sig. Han levede ugift med sin Søster, og i hans Hjem var det, som en højere, ædlere Verden slog Ahnfelt i Møde. «Der var en ejendommelig Livsluft over alt i hans Hus; det var som om Brystet udvidedes», siger denne. Han havde et gammelt Faktotum, en Tjener, der forestod Økonomien i Huset, og som, naar der var fremmede, gerne stod bag ved hans Stol. Naar da Norberg spillede Skak, som han tit gjorde, kunde Tjeneren ikke altid lade være at give sit Besyv med. Begik Herren et Fejltræk, kunde han sige: «Nu trak Kancelliraaden, som om han mere tænkte paa Orienten end paa Spillet.» «Siger han det, Degerström»,

---

¹⁾ Betegnende nok for Tiden drev han tillige en lille Boghandel, og det var den eneste i Lund.

brummede da Norberg. — Da han var en Mand paa 74 Aar, forlod han til manges Forbavselse Lund og bosatte sig i Norrland, thi han længtes saa stærkt efter sin Hjemstavn i det høje Nord, de dejlige Skove og de brusende Elve i Ångermanland. I det hele taget var Livet i det sludfulde Skaane svært nok for de Svenskere, der vare højere oppe fra, og som vare vant til ægte Vinter og ægte Sommer og en større Natur. Saaledes sukkede Tegnér tit efter sit Vermland.

Efter at Ahnfelt først en Termin havde dyrket Sprog, gik han derefter paa det pastorale Seminarium, hvor han hørte den hernhuttiske Hylander, der ved sin Vidtløftighed satte hans Taalmodighed paa Prøve, samt Forstanderen Ahlmann, der var en stræng, men dygtig og uegennyttig Mand. Da han var Medlem af Stiftets Styrelse, søgte Præsterne at staa sig godt med ham. En Dag saa' man en Præst forlade hans Hus med en Sukkertop under den ene Arm og en stor Ost under den anden, medens hans Karl fulgte bagefter med en Fjerding Sild i Favnen. Han var bleven vist paa Døren med sine Gaver af Ahlmann.

Efterat nu Paul Ahnfelt et halvt Aar havde besøgt det pastorale Seminarium og taget den lille, saakaldte theologiske Examen, som dette Kursus endte med, blev han om Sommeren konfirmeret hjemme. Han var endnu kun 15½ Aar. Han var religiøst bevæget, formodentlig under Paavirkning af Florman og allerede da maaske af Schartau, og Konfirmationen voldte ham stor Ængstelse i Forvejen, da han følte sig ganske uværdig. Hans Bods- og Andagtsøvelser, hans inderlige Bønner syntes ikke at skaffe ham Ro, og da han efter en søvnløs Nat for første Gang skulde til Herrens Bord, var han saa bange for at æde og drikke sig til Dom, at han besluttede at holde sig tilbage. Men da hans Moder under mange Taarer besvor ham, ikke at gøre sine Forældre den Sorg, var han blød nok til at give efter for hendes daarlige Forlangende, og han kom ogsaa til at fortryde det. I lange Tider gik han med en Følelse som en dødsdømt, en, der havde forbrudt

sig imod Vorherre. Først hen paa Efteraaret fandt han Fred ved sin gamle Bedstemoders Tiltale og ved Arndts «sande Kristendom». Det hele var allerede nu blevet ham en Alvorssag, og det unge Menneske fordybede sig i Speners, Franckes og andres Skrifter for at finde Lys og Næring. Han prædikede ogsaa nu i dette Efteraar 1818 for første Gang, altsaa inden han fyldte sit 16de Aar.

Paul Ahnfelt gennemgik saaledes en virkelig kristelig Vækkelse i denne tidlige Alder, og fra nu af blev han Schartaus stadige Tilhører, baade ved hans Prædikener og Fredagskatekisationer. Hans Ord passede for ham, og han følte sig idelig ramt. Nils Otto derimod sværmede for Schleiermacher og for Novalis, men sligt var for Paul ikke fast og bestemt nok, hvorimod alt hos Schartau var saa grundfast. Saaledes blev han en erklæret Discipel af Schartau, og naar han nu prædikede hjemme i Gullarp, var det ganske i dennes dogmatiske Stil, til liden Glæde for Faderen, der slet ikke syntes om det. Derimod var der flere af Menigheden, der følte sig dragne derved, og der dannede sig en, vistnok ganske lille, Kreds om den unge, vordende Præst. Med dem holdt han af og til Sammenkomster i deres Huse, og han havde den Glæde, at en af hans Søstre fulgte ham. Dette kunde ske derved, at Paul opholdt sig hjemme et helt Aar for at informere sine yngre Brødre. Det var saaledes en præstelig Virksomhed i en Alder af 16 Aar. Først da Nils Otto var bleven filos. Magister 1820, kunde han vende tilbage til Lund, medens denne afløste ham i Hjemmet.

Atter hørte han nu stadig sin kære Schartau og kom ogsaa enkelte Gange til ham i hans Hjem for at udøse sine religiøse Bekymringer for ham, og han gik ikke utilfredsstillet bort. Forøvrigt studerede han yderst flittigt til den filos. Kandidatexamen; det gjaldt om at nytte Tiden, da Faderen havde saa mange Børn og ikke kunde ofre meget paa hvert enkelt. Florman, som han bestandig boede hos, passede paa, at det unge Menneske ikke overanstrengte sig. Hver Aften Kl. 9^{1/2} sendte han sin

Karl ind til ham for at hente hans Tællelys, og saa maatte han i Seng. Han tog ham ogsaa med ud paa Køreture i Omegnen og søgte paa enhver Maade at forebygge, at han under sit ihærdige Arbejde skulde blive syg. Tidlig oppe var Ahnfelt; han havde allerede forhen brugt at faa Byens Hyrde til at blæse paa sin Skalmeye uden for sine Vinduer, naar denne før Kl. 3 om Morgen drev Kvæget ud. Hyrden blev da ved at blæse, lige til Ahnfelt lukkede Vinduet op og gav ham en halv Skilling efter Aftale.

Professorerne havde særdeles gode Tanker om det flittige unge Menneske, og da han i December 1820 forfattede sin Afhandling *pro gradu*, som det kaldtes, fik han *Laudatur*, skøndt han havde taget Opgaven ironisk, hvilket naturligvis var en farlig Sag. Han blev anset for en af Universitetets bedste Studenter og særlig for en udmærket Latiner. I den Anledning begyndte mange at søge ham om Raad og Vejledning, men hvad der særlig glædede ham var, at Tegnér fra nu af viste ham megen Opmærksomhed. Thi skøndt Ahnfelt var stærkt kristeligt bevæget og var kommet ind i den Schartauske Kreds, der i Almindelighed ikke just var yndet ved Universitetet, saa var han dog ikke noget Hængehoved. Han sværmede for Jean Paul og for Øhlenschläger — og ikke mindst for Tegnér. Denne sidste var jo forresten ikke en Digter, der kunde opfylde Sindet, thi endnu dengang havde han intet større Værk digtet; «Frithiof» kom først nogle Aar senere, og med Undtagelse af dette forfattede han aldrig noget større Kunstværk. Men Tegnér havde sit Omraade, hvor han var en enestaaende Mester; han kunde i en kort Fremstilling enten ramme det, der skulde rammes, paa en aldeles overvældende Maade eller sætte høje og stærke Følelser i Bevægelse. Dette traadte netop nu i Aaret 1820 frem paa en betagende og glimrende Maade, da Magisterpromotionen foregik, og han som Promotor skulde være Ordfører. Han gav Festen sin egentlige Glans, fortæller Ahnfelt, ved sine Taler, sin hele

Fremtræden (i Domkirken, hvor det altid foregik), og alt, hvad han rørte ved, blev Poesi. Lykkelige de unge, der vare paa Højskolen i en saadan Tid, da Poesien saa levende traadte dem i Møde og malede de skønne, løftende Billeder frem for dem, Billeder fra den høje, usynlige Verden og Billeder fra den hjemlige, kære, fædrelandske, saaledes at Hjerterne kom til at banke, og Kinderne blussede! Hvor er det tungt og sørgeligt, naar saadanne Tider komme, da alt dette er blegnet, og ingen mægtig Aand kan mane det store og herlige frem for den unge Slægt, der snart skal gribe Styret!

Ahnfelt hørte saaledes til en lykkelig Slægt, en Slægt, der fostredes med de store Idealer for Øje, og som derfor blev til noget. Hvor gik det ikke som en Susen gennem de tusinde, der vare samlede under St. Laurentii høje Hvælvinger, da Digteren mod Slutningen af Højtiden pludselig mod al Vane aflagde det latinske Sprog og talte i Modersmaalet til de unge lavrbærkransede, der stode for ham i Koret. I pragtfulde Strofer mindede han dem om, hvorfra Symbolet med Lavrbærkransene stammer. Føbos Apollon forfulgte den skønne Dafne, der flygtede for ham, men da han indhentede hende, forvandlede Zeus hende til et Lavrbærtræ. Dette betyder, at Føbos Apollons, at Lysets Sønner, ligesom han, skulle jage efter det skønne, efter Idealet; det flyr vel for dem, og naar det endelig kan gribes, da er det forvandlet til noget ringere, men dette er dog skønt og bærer Præget af sit himmelske Udspring.¹⁾

Bevarer derfor eders Lavrbærkrans,
thi den betegner eders Maal i Livet!
Den binder eder til de høje Magter,
de evige, som dvæle hist i Lyset
og deres Tegn har sat om eders Pande.

Men Tegnet er ej Sagen, Vejen er
endnu ej Maalet, det staar i det fjerne.
Hvad Dagens Hoymod kalder Mesterbrevet,

---

¹⁾ De følgende Citater af Tegnér's Tale har jeg gengivet paa Dansk paa Grund af deres Omfang.

det er ej andet end et Fæstebrev,
er en Forskrivning kun af eders hele Liv
til Lysets, Sandheds Tjeneste.

Han minder om, at det er en stormfuld Tid, der modtager
de unge, en Nedgangstid:

Man siger: Solen synker, Dagen graaner —
velan, saa kæmper da i Aftenrøden!
Tid er det end, at I kan Slaget vinde.
Tro ej, hvad Dorskheden tilhvisker eder,
at Striden er for høj for eders Evne,
og at den uden eder kan udkæmpes.
Det, som de herlige paa Jorden søgte
i hele deres skønne, rige Liv,
det er vel værdt at søges af os alle.
O, det er skønt at slutte sig til dem,
om end kun som den ringeste, den sidste.

Han viser, at naar man sætter Kraften ind, saa naas der
noget, selv om man ikke hører til de store Aander; og
kan man ikke selv altid pløje de dybe Vover, saa kan
man lytte til de vises Røster. Men han advarer dem for
Ny-Romantikens Forvildelser:

Men tro ej alt, hvad Skippere fortælle
om før ej hørte Ting, som de erfared',
om Verdens Gaade, løst af dem alene,
og om de vises Sten, som de har fundet.
De stakkels Mennesker! De vises Sten
i Knappen sidder paa Alfaders Scepter,
og vore Hænder bryde den ej af.¹⁾
Forgæves mane de den høje Sandhed
med mørk Besværgelse; just alt det mørke
kan den ej taale, thi den bor i Lyset.
I Føbi Land, i Viden som i Digt,
er alting klart; klar straalere Føbi Sol,
klar var hans Kilde, den kastaliske.
Hvad du ej klart kan sige, véd du ej,
med Tanken fødes Ord paa Mandens Læbe:
Det dunkelt sagte er det dunkelt tænkte.

---

¹⁾ Ny-Romantikerne vilde med Schelling bevise og erkende Tre-
enigheden og andre af Kristendommens Mysterier.

Efter at have udviklet dette nøjere i Ord, der ligesom de foregaaende vakte den største Opsigt i hele Sverige, idet Digteren dermed tilkastede Fosforisterne (Ny-Romantikerne med Atterbom i Spidsen) en Stridshandske og i Virkeligheden gav Stødet til en Omvæltning, tiltalte han de unge saaledes:

Saa leve Lyset! Spreder det dog ud
i Fosterbygden, i det kære Land,
hvor Barndomsvenner bo og Fædre hvile.
Fred over deres Støv! Et Mindets Land,
en stor Stamtavle er det høje Nord.
Hvor end vi skue, staar et Minde for os.
I Heltes Aske gro de svenske Skove,
om Æventyr fra fordum sjunger Voven,
og Nordens Himmel skrives fuld hver Nat
med gyldne Runer om de store døde.
Dér skuer Vasa til sit frelste Folk,
Linné ser ned til alle sine Blomster,
og Kellgrens Øje søger end sit Land,
hver Gang han stemmer i med Stjernesangen.

Til Slutning maner han Billedet frem af disse unge lavrbærsmykkede Mænd, naar de om femti Aar, i al Fald en Del af dem, kunde samles paa dette Sted som Jubeloldinge:

Velkomne da, I sølverhaarede,
I Føbi Svaner, o velkomne atter
til samme Tempel, som idag os favner,
til samme Lavrbær, end ej visnede,
men blot et halvt Aarhundred mere modne!
Ak, ikke jeg modtager eder da,
forstummet er forlængst min Stemme saa,
og dette Hjerte, som nu slaar saa varmt,
er Støv, mens vel et venligt Træ derover
i Vinden ryster sine grønne Lokker.
Men Aanden (haaber jeg) ser ned endnu
til Jorden, til de velbekendte Steder,
hvor Toget skrider over Lundegaard
i Templet op at hente sine Kranse.

Hvor herligt for Ahnfelt, at Tegnér gav Agt paa ham og havde Godhed for ham! Men denne kunde ikke

forstaa, hvorfor den unge Student stadig vilde høre Schar-tau. En Dag spurgte han ham, om han endnu gik til hans Fredagsmøder, og da Ahnfelt bejaede det, sagde Tegnér: «Men, hvordan kan Herren holde det ud? Schar-tau er den ubehageligste Prædikant, jeg kender. Saadan en Deklamation!» Ahnfelt vilde ikke nægte, at den var slem, men naar Indholdet var fortræffeligt, hvad saa? «Nu vel!» svarede Digteren, «men bliv bare ikke sekterisk og grubl ikke for meget paa den Slags.» Noget Indtryk gjorde disse Ord nok paa det unge Menneske; Tegnér var jo desuden ogsaa Præst i sine Præbendekald, skøndt han sjældent betraadte Prædikestolen.

Det var en underlig Ting med disse græske, latinske, matematiske, botaniske, juridiske Professorer, som tillige vare Præster! For at faa et Præbendekald forlangtes kun, at de skulde forsvare en latinsk Disputats, der berørte noget i den hellige Skrift. Agardh skrev derfor en Afhandling om Græshopperne og den vilde Honning, som Døberen Johannes brugte til Føde. Men der var jo saa meget underligt ved hele Livet og Indretningen i det gammeldags Lund. Dertil hørte ogsaa den kemiske Professor Engeström, hvis musikalske Tilbøjeligheder havde kastet sig over en indisk Gongon, som han morede sig med at dunke paa om Morgenens ved Solopgang til Skræk for alle hans Naboer. Ja, stundom gik han og blæste paa en mekanisk Gøg udenfor sin Nabo, den juridiske Professor Cederström, for at drille ham. Det var en naiv Tid, som nu forlængst er uddød. «Men», siger Ahnfelt, «man forlangte heller ikke af Professorer, at de skulde være som andre Mennesker; de vare privilegerede.» Og der var Respekt for Lærdommen. Endog Aristokraterne fra de skaanske Herregaarde tog Hatten af for enhver Professor-bolig, de gik forbi! Forresten vare de lærde Herrer delte i to Partier, der varslede om nye Tider: Gardisterne, der vare konservative, og Agardhisterne (efter Agardh), der vare frisindede, og blandt disse var Tegnér.

Det var især Græsk og Hebraisk, som Ahnfelt stu-

derede i disse Aar, og i Høstterminen 1821 tog han filosofisk Kandidatexamen med et nogenlunde godt Udfald. Derefter gik han løs paa den filosofiske Kandidatexamen. I Filosofien var han især greben af Kant, men da han kom til Schelling, blev denne dog hans Mester; han var jo ogsaa Tidens Storaand. Forøvrigt maatte Ahnfelt dyrke baade Kemi, Mathematik og Botanik til denne Examen, det sidste hos Agardh. Han, den digteriske Botaniker, talte med en gribende Begejstring om Naturen og var i det hele en interessant Personlighed, den egentlige Fremskridtsmand blandt alle Universitetets Lærere, i adskilligt forud for sin Tid.

Den filosofiske Examen bestod Ahnfelt godt, og efter den stod kun tilbage at disputere *pro laurea*, hvilket kun var en ren Formsag. Ved Promotionen 1823 hørte den 20aarige Paul Ahnfelt til den lavrbærkransede Skare, men denne Gang gik det ikke som for tre Aar siden. Promotor var ingen Digter, men en særlig tør Professor. Det, som syntes at gøre stærkest Indtryk den Dag, var, at da de nye Magistre efter vanlig symbolsk Skik slog Folianterne i som Tegn paa, at nu vare de udlærte, skete det med saadant Brag, at Damerne nedenfor Parnasset (en Tribune i Koret) forskrækkede fo'r op.

Imidlertid var Ahnfelt i disse Aar stadig fremfor alt den religiøst grebne, og han var det med hele sin Sjæls Energi. Han var tillige en kritisk Natur, og de mislige Præste- og Kirkeforhold rundt omkring ham vare ham en Pine. Mindst af alt vilde han blive Præst af den sædvanlige Slags, heller ikke som Faderen. Et Venskab, som han havde sluttet med en Kammerat, der samtidig med ham var bleven promoveret, blev af stor Betydning for ham ikke blot nu, men ogsaa siden. Det var med Per Wieselgren. Han var tre Aar ældre end Ahnfelt (f. 1800), en Bondesøn fra Vislanda Sogn, som vi tidligere have omtalt, var bleven hjulpet frem af den daværende Sognepræst Hyltenius og havde besøgt Vexiö Skole. Udgaaet fra et gudfrygtigt Hjem havde det fra Begyndelsen

af staaet afgjort for ham, at han helst af alt vilde være Præst. I Vexiö dannede der sig omkring en af Lærerne, der hed Sandell, en Kreds af kristelige unge Mennesker, som kom sammen til fælles Opbyggelse og tillige lagde Vind paa Afholdenhed fra spirituøse Drikke og mere, og den da 18aarige Wieselgren var en af de ivrigste baade i det ene og det andet, ikke mindst med Hensyn til Afholdenheden, da han fra ganske lille af havde Afsky for Brændevin. 1820 blev han Student. Han var et mangesidig begavet Menneske, der med stor Kraft kastede sig over Studierne i forskellige Retninger, men, sit kristelige Standpunkt tro, sluttede han sig til Schartau, og her kom han saaledes i nær Forbindelse med Ahnfelt.

Wieselgren og Ahnfelt lignede hinanden i, at de begge vare meget livlige Hoveder, men den første bar nok Prisen. Man kunde snarest sige, at Wieselgren var for livlig og fantastisk; han havde Tilbøjelighed til at gaa for vidt. Med stor Energi tog han fat paa alt, og han besad overordentlige Gaver til at tænde Ild i andre. Da nu de to unge Venner vare færdige med Studeringerne, bleve de enige om, at de vilde drage sammen ud i Verden som Missionærer, og Maalet var Japan. Det var omtrent saa langt bort som muligt og saa dristigt som muligt. Ahnfelt studerede i Mangel af Japanesisk orientalske Sprog og granskede Missionshistorien sammen med sin Ven, læste en Trediedel af Koranen i Grundsproget og slugte desuden naturligvis alt, hvad han kunde faa fat i, som angik Kina og Japan.

«Es ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie immer neu!» Som det gik disse to unge, er det jo gaaet Tusinder andre unge, som bleve kristeligt vakte, at de vilde ud og missionere og gerne lade Livet og blive Martyrer. Det er saa aldeles følgerigtigt. Men ligesaa rigtigt er det, at det med de allerfleste af dem ikke bliver til noget; det er en aandelig Betagethed, en Følelse af Kraftfylde, der forvolder det, men denne Svulmen gaar, og skal hos

de fleste gaa, over til et jævnt og roligt kristeligt Liv. Thi til en saadan Gerning hører et særegent Kald, der først igennem en længere Udvikling skal prøves. I Begyndelsen satte Ahnfelt alt i Bevægelse for at gøre Alvor af sin Beslutning; hans Fader var meget ked af det og fik baade Biskop Faxe og Tegnér til at advare ham, ja Faxe erklærede ham endog, at han skulde være Mand for at sørge for, at Kongen vilde nægte ham den nødvendige Aldersdispensation med Hensyn til at blive præsteviet. Ahnfelt var imidlertid stiv i sin Sag. Naar det alligevel ikke blev til noget, var det nærmest Wieselgrens Skyld, thi han var imidlertid kommet paa Tanker om, at der var en stor Missionsmark hjemme i Sverige, som ogsaa kunde være god at arbejde i. Da han saaledes svigtede, maatte den mere karaktérfaste Ahnfelt ogsaa slaa det af Tanker, thi alene kunde han ikke rejse. Wieselgren kom foreløbig ind paa en helt anden Bane, idet han fulgte med Grev de la Gardie til Stockholm for at ordne Familiens mange historiske Breve. Han blev Videnskabsmand og Udgiver af dem og mere og vendte først 1828 tilbage til Lund som Docent i Æsthetik, dog under altdette stadig trædende op som Prædikant med ikke ringe Virkning.

Ogsaa Ahnfelt kom nu ind paa andre Veje. Hans æsthetiske Udvikling var ikke helt gaaet i Staa; Herder og Goethe studerede han meget, først fordi de havde skrevet om Orienten, men dernæst fordi de overhoved greb ham. Og da Törneros, en ung begavet Mand, paa denne Tid kom som Professor til Lund, fik Ahnfelt ved ham et stærkt Stød i æsthetisk Retning. Törneros kom fra Upsala, hvor han havde været hjemme i Geijers og Fru Silfverstolpes Kreds og var indgaaet med Atterbom og Palmblad. I den nyere Romantik og i Tieck og Novalis var han indlevet, og han var et meddelsomt og livligt Menneske. Ahnfelt kom i meget venskabelig Forbindelse med ham, nød godt af hans æsthetiske Indsigt og fik nye Impulser af ham. Ogsaa i Schellings

Idéverden blev han bedre end før indført ved ham. Det var en Luftning fra det mere frie og fremskredne Upsala, der kom til ham ved den elskværdige Törneros.

En ikke ringe Betydning fik en lille Københavnsrejse 1824 for Ahnfelt. Med fire andre, hvoriblandt Törneros, drog han herover. Han hørte Grundtvig prædike i Frelzers Kirke og blev stærkt grebet, et Bevis paa, at hans aandelige Øre var godt opladt¹⁾. Han skriver herom: «Saadanne Toner havde aldrig før gaaet igennem mine Øren. Hvilken Inspiration, hvilken strømmende Fylde af Aand og Liv! Det er nu henimod 32 Aar siden, men Grundtvig paa Prædikestolen staar endnu saa levende for mig, som havde jeg set ham igaar. Det var baade første og sidste Gang, jeg hørte denne «Nordens Apostel», thi de to Gange, jeg siden har været i København, har jeg ikke kunnet røre mig af Stedet, allermindst komme til den Kirke, hvor Grundtvig prædiker.» Men nu var Ahnfelt bleven opmærksom paa ham, og det fik siden meget at betyde for ham.

Ogsaa Øhlenschläger fik de at se, nemlig i hans Hjem, og han talte en god Time med dem. Ahnfelt saa' noget kritisk paa ham, skøndt han satte ham højt som Digter. Han fandt, at han var en «billedskøn» Mand, noget for broget i sin Paaklædning og ikke uden lidt Forfængelighed, «som vist altid har besværet ham». Ikke mindre end 3 forskellige Portrætter af ham selv prydede Væggene i hans Værelse. — Om Aftenen vare de i Theatret, hvor Ahnfelt gottede sig over et Par Komedier af hans kære Holberg, og særlig Rosenkildes Spil betog ham stærkt.

I Stedet for at blive Missionær i Japan søgte Ahnfelt,

---

¹⁾ Allerede 1814 saa' man i Svensk Liter. Tidn. en Udtalelse, der minder om Grundtvig, at nemlig den ældste Kirke ikke an-saa' Skriften som ene Kilde for sin Lære, men byggede ligesaa meget paa det mundtligt bevarede Ord, paa Traditionen. Det var først Reformatorerne, der forkastede Traditionen. Fryxell: Bidrag til Sveriges Lit., S. 44.

der i den senere Tid havde ernæret sig som Informator for et Par unge Mennesker i Lund, at blive Docent i Filosofi. Men hertil krævedes en større Uddannelse. For at hjælpe lidt paa sine ringe Indtægter — han havde kun 100 Rdlr. om Aaret for sin Information — søgte og fik han et Legat for unge Theologer, der vilde lægge sig efter Medicin. Dette Fag maatte han derfor dyrke og i hver Termin underkaste sig en Prøve deri, og dette skete i 3 Terminer, men han var forøvrigt glad ved Studiet. Imidlertid arbejdede han sig fremad i Filosofien. Schleiermachers Oversættelse og Fortolkning af Platon greb ham stærkt; den sokratiske Ironi gik op for ham i sin Fylde, og Platons mægtige System betog ham. Dernæst gik han over til Spinoza, og han, den kristelige Yngling, følte sit Hjertes dybeste Streng klinge ved at læse om den frie Tænkers Forsagelse af alt uden Guds Kærlighed, og han følte det som en hemmelig Bebrejdelse mod den Egoisme, der tit klæber endog ved udprægede Kristne. Hegel blev ikke noget for ham, men saa meget mere blev Henrik Steffens, der passede ind i hans Trosliv. Om ham skriver han: «Steffens er en af de Filosofer, som har beriget mig mest. Hans dybe Mystik, hans dristige Indblik i Naturlivets dunkleste Hemmeligheder, hans bestandige Tilbagevenden til Ordets Aabenbarelse som Livets rette Forklaringslys, hans gennem alt gaaende Bekendelse af Kristus som Verdensaltets evige Centrum — hele dette storartede Trosliv, i Harmoni med videnskabelig Forskning, havde for mig aabnet Kilder af mystisk Uudgrundelighed, som jeg ikke før havde anet, og som satte hele mit indre Menneske i en Tilstand af Livsfylde, som forekom mig aldrig at skulle mattes og udtørres.» Dette Ahnfelts Forhold til Steffens bør understreges, thi det banede Vej for ham derhen, hvor han siden havnede.

Endelig var Ahnfelt saa vidt, at han kunde skrive og forsvare en Disputats om den moralske Frihedslære, og derved naaede han sit Maal at blive «const. ethices et politices Docens» ved det kgl. Carolina Universitet 1826,

det vil sige Medhjælper hos den fil. Professor Cedersköld. Hans Gerning kom nærmest til at bestaa i at forberede Kameralister.

Paa denne Tid forlod Tegnér, der nu stod paa Højden af sin Berømmelse, efter at han havde udgivet sin «Frithiof», Lund for at blive Biskop i Vexiö. Som de unge i Lund havde set deres Mesterskjald i ham og lært hans Digte udenad, saaledes gik det nu med hele Sverige. «Frithiof» var paa alles Læber og begyndte hurtig en Sejervandring videre ud i Europa. Trods dets Fejl, særlig dets Mangel paa Nordiskhed, hvilket ingen mere saa' og kritiserede end Tegnér selv, indtog det Hjerterne i den Grad, at der er faa Sidestykker dertil. Og ingen kan nægte, at det er betagende. Men netop nu, da Tegnér stod paa Topunktet, blev han angrebet af hin Tungsindets og Fortvivlelsens Dæmon, der formørkede saa mange af hans Dage i de 21 Aar, han endnu levede. Tungest for ham selv, men ogsaa tungt for alle dem, der havde ham kær! Mangen kærlig Tanke blev sendt til Digter-Biskoppen i Vexiö, og der var Glæde, naar der til sine Tider kom Lysglimt derfra ¹⁾).

Ahnfelt savnede Tegnér, men han fik Erstatning for ham i den næsten jævnaldrende H. Thomander, der 1826 kom til Lund som theologisk Docent. Det var en overlegen Aand med mange Kanter, men Omgangen med ham var meget vækkende. Imidlertid blev Samlivet denne Gang kort, idet Ahnfelt nemlig overtog den Stilling, som Thomander i nogle Aar havde haft som Informator hos Grosserer Winberg i Karlshamn. Det var første og sidste Gang i Livet, at Ahnfelt var borte fra sin Føde-

---

¹⁾ Forskellige Taler, Tegnér holdt som Biskop, bleve udgivne og ere til Dels oversatte paa Dansk. De vidne fordelagtigt om hans Nidkærhed og tillige om hans skarpe Blik for Manglerne. Det er med Rette sagt om ham, at han forstod at elektrisere de unge Præster.

provins Skaane i længere Tid, men han befandt sig udmærket vel i det skønne Bleking, sit «Arkadien», som han siden kaldte det. Det var en rig og dannet Familie, han var hos, og det Selskabsliv, han her kom ind i, var tiltalende. De yngre læste højt, sang, musicerede, én spillede Harpe, en anden Piano, en tredje Guitar; der var mange vakre unge Piger, og en af dem gjorde et stærkt Indtryk paa hans Hjerte. Hun hed Hedvig Sofia Ekstrand, var Datter af en Grosserer og spillede og sang fortryllende, skøndt hun var meget ung. Inden han 1829 forlod sit Arkadien, vandt han hendes Hjerte, og hun blev siden hans Hustru. Den bekendte Komponist og Digter Assar Lindeblad opholdt sig paa den Tid i Karlshamn som Komminister, og han bidrog til at forskønne Selskabslivet, men allerlivligst gik det dog til, naar Thomander engang imellem kom paa Besøg, thi han kunde elektrisere alle.

Det var dog ikke blot Selskabslivet, Ahnfelt dyrkede i sine Fritimer i Karlshamn, hvilket man nok kan tænke sig efter hele hans alvorlige Retning. Han prædikede jævnlig, og det faldt særlig i god Jord hos de opvakte, hos «Læserne». De opsøgte ham og vare glade over ham, og han syntes ogsaa om dem. Blandt dem var der en blind Mand, som næsten ordret kunde huske alt, hvad han hørte. Han traadte ogsaa op som Taler i Schartausk Stil.

Imidlertid maatte Ahnfelt efter Ordre vende tilbage til sine filosofiske Forelæsninger for Kameralisterne i Lund, men det var en kedelig Stilling, og han var derfor glad, da han allerede det næste Aar 1830 blev valgt og kaldet til Sognepræst i Bosarp og Strö, ikke langt fra hans Barndomshjem og fra Lund. Bosarp ligger i Nærheden af den store og venlige Ringsjö. Paa Grund af et langt Naadensaar, der tog hele 1831 med, fordi Formandens Børn skulde have saa megen Gavn af det som muligt, kunde han ikke hjemføre sin unge Brud før 1832. Præstegaarden var ganske forfalden og elendig, saa der

var meget at gøre, før den kunde afgive en anstændig Beboelse.

Som «Kyrkoherde» fik Ahnfelt nok at gøre, og han tog fat med Kraft. Formanden havde været ligegyldig og faret de vigtige Husforhør over med en Harefod, idet han gerne samlede en 60—100 ad Gangen enten i en Skole eller Kirken og saa holdt en Slags «Paradelæsning» med dem. Dette var slet ikke Meningen med Husforhørene. Ahnfelt tog dem grundigt, samlede Folk i smaa Kredse i en Gaard eller et Hus og ikke flere, end at han kunde faa Samtale i Gang og virkelig lære dem at kende. Brugt paa denne Maade vare Husforhørene et uvurderligt Mid-
del for Præsten, og det maa beklages, at dette gode Exempel fra Sverige ikke kunde smitte os i sin Tid. Vi vilde jo ikke lære noget af vore gamle «Arvefjender», men stod altid fremmede for deres Udvikling. Ahnfelt blev kendt med alle i Menigheden, blev Ven med mange og blev ikke Bussemand for nogen, hvad en tilbagetrukken Præst i den Tid let kunde blive. Han fik efterhaanden oplivet Husandagten i mangt et Hjem; han gjorde ogsaa meget for Kirkedisciplinen og fik et godt Kirkeraad i Gang.

I Kirken, hvor Besøget under den foregaaende Præst havde været daarligt, flokkedes Folk mere og mere for at høre den unge og dygtige Mand. Det kunde mærkes paa ham, at han var udgaaet fra Schartau, men han var nu langt fra nogen Efterligner af den afdøde, uforglemmelige Lærer. Tværtimod fjernede Ahnfelt sig fra hans dogmatiske Maade og lagde Vægt paa at udlægge Texten grundig.

Der var én Sag, som lige fra Begyndelsen traadte Ahnfelt i Møde, og som satte hans Kræfter i Bevægelse; det var Brændevinssagen. Det over hele Sverige saa forfærdelig udbredte Drikkeri, der ligefrem var en kolossal Folkeulykke, traadte ham her i Bosarp stærkere i Møde, end han før havde kendt. Omtrent i hvert Hjem, om end nok saa lille, brændte de Brændevin, og selv de bedste

vare jævnlig fulde. Endog i Præstegaardene var det staaende Skik at byde en Snaps, naar nogen meldte en Forretning. Alt dette gik Ahnfelt nær til Hjerte, og han traadte op mod Brændevinen, hver Gang der var Lejlighed til det.

Og baade i denne Kamp og mere fik han nu en meget betydende Støtte i sin gamle Ven Wieselgren, der 1833 blev Præst i Vesterstad, nogle Mil fra Ahnfelt. Her udfoldede han en beundringsværdig Virksomhed, som man har sammenlignet med Oberlins i Steinthal, thi der er det Berøringspunkt, at begge Steder var det en ualmindelig raa Befolkning, der ligesom blev opdyrket baade til at blive Mennesker og Kristne. Uden at lade sig anfægte af ondsindede Folks Trusler, der endog vare rettede imod hans Liv, kæmpede Wieselgren for den gode Sag baade med Kærlighed og skrap Myndighed, hvilket sidste en svensk Præst bedre kunde gøre end en dansk, fordi en betydelig Magt dengang var lagt i Præstens Haand i Retning af Tugt. Han bragte det hidtil elendige Skolevæsen i god Orden, han lærte dem at blive sparsommelige og dyrke deres Jord bedre, han fik deres Hoveri, der gav Anledning til mange Udskejelser, afløst mod Betaling. Paa et Par Aar var der sket saa paafaldende Forandringer i Vesterstad og Annexet, at det ligefrem vakte Opsigt. Men én Ting var der især, som Wieselgren drev paa med al sin Kraft, det var at give Drikkeriet sit Dødsstød, og det lykkedes ham i den Grad, at al Brændevinsbrænden ophørte i Pastoratet, og det blev en Skam at drikke. Og fra 1838 begyndte Wieselgren at virke videre for denne Sag ved at holde Møde paa Møde i hele Sverige. Der kom derved en stærk Afholdsbevægelse i Gang, som baade den gamle Kong Karl Johan og Kronprins Oskar støttede. En stor «Nykterhetsförening» blev stiftet og havde megen Fremgang.

Ahnfelt stillede sig i denne Sag med Iver ved sin Ven Wieselgrens Side og virkede for den baade i sit eget Pastorat og i videre Kredse, uden dog derved at tabe sin

aandelige Gerning af Syne. Han deltog ogsaa med Liv i præstelige Sammenkomster. Netop i disse Aar, midt i Trediveerne begyndte der at komme lidt Røre mellem Præsterne; de yngre gik ikke gerne i det gamle Spor med blind og krybende Underdanighed overfor deres foresatte, og Ahnfelt var en sikker Mand paa dette Omraade. Han havde et skarpt Blik for Skavankerne hos den ældre Slægt, og al gammel Slendrian var han en Hader af.

Man maa saaledes i disse Aar tænke sig Ahnfelt livligt færdes rundt omkring, baade i og udenfor Sognet, og ufortrødent tage Ordet for, hvad han ansaa' for Ret. Han holdt meget af at tale ved alle Slags Møder, og gjaldt det Kamp, var han ikke bange for at slaa til; hans Ord kunde falde som en hel Kugleregn over Modstanderne. Han udviklede sig bestandig mere i frisindet Retning og fik stedse mere Tro til, at det bedste Guld fandtes i Folkehjertets Dyb.

Aaret 1837 danner et Vendepunkt i Ahnfelts Liv. Hans Broder Nils Otto døde Nytaarsdag. Han var nogle Aar tidligere bleven Docent i Lund, udgav en Tid lang i Forening med Thomander Bladet «Gefion», var derefter Informator for en ung Baron Blixen Finecke, med hvem han i længere Tid opholdt sig i Greifswalde, og havde netop nylig forsvaret en Disputats for at opnaa et Professorat i Botanik. Han var bleven brystsvag og døde af galoperende Tæring. Nils Otto Ahnfelt var en fremragende ung Mand, stræng i sine Principer, god mod alle, ædel helt igennem; Thomander sagde om ham, at han var det bedste Menneske, han havde kendt. Tegner sagde, at han gerne vilde besynge ham, hvis han kunde, men han kunde ikke. «Jeg skriver ikke mere, jeg lever et Sørgekvad, men over min egen Død, skøndt den endnu ikke er bekendtgjort i Bladene.» Nils Otto var «Familiens Krone», men ingen tabte saa meget i ham som Paul. «I Barndommen var han mit bedre Jeg, i Ungdommen min Regulator, og som Mand var han mere for mig end nogen anden.» Men altid siden var det for

ham, som om Broderen var ham nær. Paul Ahnfelt blev meget syg efter denne Sorg og følte for første Gang Ulyst til at leve. Om Sommeren kom han sig dog igen, især ved et Ophold paa en Villa ved Malmö hos Thomander.

Det følgende Aar 1838 grasserede Kopperne i Skaane; Ahnfelt blev smittet og laa længe syg. Da han havde overstaaet dem, fik han rheumatiske Lidelser, der bleve Begyndelsen til den Gigtsygdom, der snart skulde blive hans sørgelige Livsledsager. Han havde af Naturen et godt Helbred og var en ren Kæmpeskikkelse, 3 Alen høj og tilsvarende før. Det, som voldte hans Sygdom, var fornemmelig Præstegaardens Usundhed i Forbindelse med Overanstængelse. Han maatte om Vinteren holde en Medhjælper, da han ikke kunde taale de kolde Kirker. Med ham havde han den Hændelse, at Manden drak sig fuld en Lørdag, saa at Ahnfelt trods sin Skrøbelighed selv maatte prædike, men Medhjælperen tog sig denne Skam saa nær, at han strax meldte sig ind i «Nykterhetsföreningen», holdt sit Løfte og var fra den Stund reddet. Denne Forening var kort i Forvejen stiftet i Lund, og baade Ahnfelt og hans endnu levende Fader vare Medlemmer af den. Da Ahnfelt i dette Aar havde en Datter til Daaben, havde hun tolv af Sognets Bønder til Faddere, der alle vare Afholdsmænd. Dette var ret efter hans Hjerte.

Forøvrigt gjorde han ogsaa 1838 en Rejse til Stockholm, hvor han aldrig før havde været, og her talte han bl. a. med Geijer om Nykterhetssagen. Denne bifaldt den og ytrede: «Gud velsigne Wieselgren, Thomander og enhver, som vil gaa i Leding mod denne Landets argeste Fjende.» Endnu haabede han, at Sverige kunde reddes af Drukkenskabens Pøl. «Der var Aand og Kraft i rigeste Maal udgydt over den Mand,» skriver Ahnfelt. «Hans dybe Blik glemmer jeg aldrig.» Forøvrigt traadte Ahnfelt sammen med Thomander offentlig op i Stockholm for Afholdssagen. De talte for en Forsamling af hele Præsteskabet, der var tilstede i et Tal af omtrent 100, og der blev

siden gjort en Fest for dem uden Brændevin eller Punsch. Ahnfelt havde ogsaa Audiens hos Kronprins Oskar angaaende Sagen.

De rheumatiske Lidelser vendte snart igen tilbage, og kun for en kort Tid bragte Ramlösa Brøndkur ham nogen Lindring, saa at han i 1840 var meget elendig¹⁾. I August lagde han sig derfor ind paa Frederiks Hospital i København, hvor han i ni Uger var under Professor Gundelach-Møllers dygtige Behandling, hvem han fik stor Tillid til. «Det var mig en Vellyst at se og høre ham,» skriver han; «det føltes balsamisk, naar han lagde sin Haand paa mit værkbrudne Legeme. Ude af Stand til ellers at røre mig, kunde jeg rejse mig, naar han kom i min Nærhed.» Kuren var stræng, men hans Tilstand forbedredes ikke stort ved den. Da han kom hjem i November, maatte han holde Sengen et halvt Aar, og det var en svær Tid. Han havde en yngre Broder til at besørge Embedet. Da Foraaret kom 1841, følte han sig lysere til Mode; han kunde komme op, men maatte bæres af en Karl. Hans kærlige Hustru og hans smaa Døtre opmuntrede ham paa det bedste, og stundom kunde han sidde ude i Haven. Den Sommer gennemgik han en Grønkur i Lund, uden at det dog nyttede ham; hans Legeme blev mere og mere sammentrukket af Gigten, Fingrene kunde ikke bøjes. Da han nogen Tid i Forvejen havde faaet Provstetitelen, sagde han spøgende, at han var en rigtig «Kontraktsprovst». Han kunde kun bevæge sig ved at blive kørt i Rullestol, og denne blev hans stadige Ledsager i en Række Aar; ja han maatte endda prise sig lykkelig, naar han var rask nok til at bruge den, thi ofte maatte han ligge lange Tider i Sengen.

Saaledes var Ahnfelt kommet ind i Skyggen, men

---

¹⁾ Ramlösa ejedes af en Baron v. Platen, om hvem Tegnér skrev: «Han ligner Indbyggerne paa Merkur, hvis Aar kun er paa to Maaneder. Derfor tager han 6 Gange saa meget, som det er værd, for al Ting.» Efterl. Skr. 2, S. 51.

ogsaa dér kan Velsignelsen komme, ja tit fuldere end i Solskinnet, og han følte den ogsaa. Han var glad ved, at han i sit Kammer i Lund, hvor han længe opslog sin Bo, kunde bevæge sig paa Krykker og ved, at han opfandt en god Hvilestilling i Sengen for sine krummede Lemmer. «Og», siger han, «opløftede jeg mine Hænder rigtig, fornam jeg dog, at jeg var i Nærheden af det usynlige Bjerg, hvorfra Hjælpen kommer til os arme dødelige.» Medens hans uadvortes Menneske forringedes, voxede det indvortes. Han kom, som han siger, til at springe over Muren¹⁾, og bag den fandt han en Plet, hvor han frit kunde aande. Han følte sig glad, ja munter; Besværlighederne bleve ham lette. Hans Venner kunde tit ikke forstaa, hvor han kunde være saa spøgefuld og frisk i Sjælen, og det var hans værste Plage, naar de beklagede ham. Han lærte, at mangel en søvnløs Nat kan være mere værd end de glade Dage.

En stor Lykke var det for Ahnfelt, at han usvækket bevarede sin Aandsstyrke. Han fordybede sig rigtig i Læsning i meget forskellige Retninger. Den bekendte Scarron, Forfatteren og Digteren, der ogsaa var trukket i Zigzag af Gigt, beskæftigede han sig længe med, læste hans Liv og Værker. I nitten Aar bevarede Scarron midt under sine Lidelser et fortræffeligt Lune. Hele Paris, det vil sige, det dygtige og frisindede Paris, kom til ham; endog de aandfuldeste Damer fyldte hans Salon. Han blev jo ogsaa gift med en af dem, den berømte Française d'Aubigné, siden hen Ludvig den 14des Gemalinde, da kaldet Madame Maintenon. Skøndt Scarron ikke blev noget Ideal for Ahnfelt, blev han dog et godt Exempel for ham til at bære sine Lidelser. Og noget aandsbeslægtet følte Ahnfelt sig dog vist med Scarron, thi ogsaa han havde et rigt Lune, var fuld af Sarkasmer og gode Indfald, men mere og mere lutrede i den rette

---

¹⁾ Efter Davids Ord, Salme 18,30: «Med min Gud springer jeg over en Mur.»

Ild. Naar man læser Ahnfelts Skrifter, særlig hans «Studentminnen», ser man, hvor levende et Blik han havde for det komiske og for Folks svage Sider, saa at der vistnok var dem, som frygtede at komme altfor meget i hans Nærhed, ligesom man fortæller, at Richelieu frygtede for Scarron. At han heri havde en farlig Frister, kan ikke nægtes, men han kæmpede imod det som en Kristen.

Mange vare imidlertid de, der kom og saa' til den syge Præst, hvis Skæbne vakte almindelig Deltagelse, baade Lundensere og Folk fra Landet. Faderen saa' ogsaa tit til ham; han boede nu i Knästorp lige tæt ved Lund.

Der blev forsøgt paa alle Maader at komme den voldsomme Gigtsygdom til Livs, og i denne Sommer 1841 drog Ahnfelt derfor med sin ældste Datter, der forøvrigt endnu kun var et Barn, til Ronneby og brugte Bade, hvilket han gentog den følgende Sommer, og navnlig den sidste Gang forbedredes han saa meget, at han kunde slippe Krykkerne; men skulde han et længere Stykke, maatte han bruge Rullestolen. I Ronneby og Omegn var der mange «Læsere», og han var glad ved at gøre Bekendtskab med flere ærlige Kristne blandt dem; de vare uden Skævheder, orthodoxe i Læren, lovlydige, og skøndt de holdt Forsamlinger, forsømte de ikke Gudstjenesten. Deres kirkelige Holdning skrev sig for en Del fra, at der var bleven taget med Hensynsfuldhed paa dem af Herredets Provst Wettergrund¹⁾, og der var yngre Præster, der tog sig varmt af dem, især Steenhof, som i mange Aar trods sin fremragende Dygtighed var «ubefordret». Han var en rigtig Folketaler, og de vakte samlede sig i tusindvis om ham; tillige virkede han for Afholdssagen. Der var ogsaa en noget fantastisk Pastor Gustafsson, der var meget ivrig for alt kristeligt Liv og en stor Oppositionsmand mod

---

¹⁾ Han var nylig død af Overanstængelse, da han paa én Søndag sammen med sin Adjunkt havde skriftet og kommunikeret 1900 Altergæster.

det forældede og stivnede. Han viste sig med lange, mørke Lokker og med en sort Skindkappe over Skuldrene, gik umaadelig vidt i sine Ytringer, men mente det godt, og Ahnfelt satte Pris paa ham, da de i mange Henseender vare enige. Den blinde «Læser», som Ahnfelt før havde truffet i Karlshamn, opholdt sig under Badetiden i Ronneby og holdt daglig Andagt for «Brønd-Almuen»¹⁾. I det hele taget hører dette nederste Strøg af Bleking til de mest opvakte Egne i Landet, og det stammer fra Begyndelsen af nærmest fra Præsten Per Murbeck i forrige Aarhundrede. Ogsaa i de fornemmere Kredse var der Vækkelse; saaledes var Enkegrevinde Wachtmeister paa det smukke Johanneshus en Støtte for Læserne.

Ronnebykurene gavnede Ahnfelt ikke lidt, saa at han hjemme i sin Præstegaard i Bosarp kunde bevæge sig omkring i sit Kammer, rigtignok i Rullestol, da Benene ikke kunde bære ham. Han havde et Loftsværelse, da det var det tørreste i Huset, og kun til Middag kom han ned, naturligvis baaren, men om Aftenen spiste Familien oppe hos ham, og han læste højt for dem. Selvfølgelig havde han stadig Medhjælper; særlig glad var han ved den ovenomtalte Steenhof, som var hos ham et Par Aar. De stemte godt sammen i Anskuelser, vare livlige Fremskridtsmennesker begge to, og Steenhof havde ligesom Ahnfelt æsthetiske og literære Interesser. Hver Søndag Eftermiddag var der Forsamling i Præstegaarden, og her kunde Ahnfelt selv tale et Ord med. Der blev saa forklaret et Stykke af Bibelen og læst op af Luther, Arndt, Nohrborg og Schartau. Ofte var der helt fuldt af Mennesker. Og naar Steenhof kom ud i Sognet, flokkedes Folk ogsaa glade om ham.

I det hele taget var der fra Trediverne af og i stigende Grad i den følgende Tid et livlig religiøst, kirkeligt og,

---

¹⁾ Ved Ronneby Anstalt er der flere Klasser, og den nederste er saa billig, at den benyttes af mange af Almuen. Badet er i de senere Aar gerne besøgt af c. 1500 Gæster ialt.

man kan sige, moralsk Røre i mange Egne i Sverige. Der var noget foraarsagtigt over det hele, ligesom der jo ogsaa dengang var det hos os; men der var større Skarer i Bevægelse i Sverige, fordi der var langt mere gammel Kristendom i Folket, hos hvem Rationalismen aldrig slog Rod som i Danmark. Og der var nu yngre, troende og varmhjertede Præster i flere Egne, som virkede til meget Gavn. I Skaane var der foruden Wieselgren, der vel indtog den forreste Plads, og Ahnfelt selv, der jo blev hæmmet saa meget ved sin Sygdom, men alligevel fik stor Betydning, ikke faa dygtige Præster. Blandt dem hørte ogsaa den for Danske velbekendte H. B. Hammar, en rask og modig ung Mand, hvis Valgsprog var: Frihed for Ordet, for Samvittigheden og for Menigheden. Han var ligesom Ahnfelt udgaaet fra Schartaus Skole, men det tørre, dogmatiske var langt fra hans Sag. Skøndt han var lærd og gerne vilde have været ansat ved Universitetet, var han en udmærket folkelig Prædikant. Paa den Tid havde han endnu ikke noget fast Embede, og efter Steenhof havde Ahnfelt ham en Tid som sin meget betroede Hjælper. Andre nidkære Præster paa Egnen vare Cavallin og Sandberg.

I den egentlig theologiske Verden var der særlig stærkt Røre, da D. Strauss' nedbrydende «Jesu Liv» var bleven udbredt i Sverige gennem Oversættelse. Han forstod at vække Tvivl, og mange af Landets Præsteskab bleve anfægtede, nogle vel ligefrem rendte over Ende af dem. Ahnfelt fortæller, at en Biskop udgød sit Hjerte for en kgl. Hofprædikant om disse Tvivl, hvilke den sidste, saa godt han magtede, søgte at gendrive, men det endte med, at Biskoppen udbød: «Ja, Fanden véd, om ikke Strauss alligevel har Ret.»

Blandt Theologerne i Lund satte Ahnfelt særlig Pris paa den unge E. G. Bring (siden Biskop), som var meget paavirket af Dorner og Martensen. Han var en god Taler og prædikede undertiden i Bosarp. En anden bekendt Mand

var Reuterdahl, som var theol. Professor, siden Domprovst og endte som Ærkebiskop i Upsala¹⁾. Han satte engang Ahnfelt stærkt i Bevægelse ved en Afhandling: «Om religiøs Methodisme», hvori han udtalte sig saa rummeligt, som man sjældent ser en Theolog *ex professo* gøre. Han skrev heri: «I vort Fædreland findes, baade blandt dets Almue og dets højere Stænder, 1000 Gange 1000 Familier, som med levende Kærlighed omfatte Gud og den, han har sendt, og i denne Kærlighed slutte sig til de mange Tusinde udenfor Fædrelandet, som brænde af samme Kærlighed og saaledes med os udgøre én stor Familie.» Her har han i al Fald i de første Ord taget Munden alt for fuld. Han gaar videre og protesterer mod, at Salighedens Vej blot skulde være én, da «Vejene til dette Maal dog ere mange, mange Slags og meget ulige». I Afhandlingen kommer han ind paa forskellige Ting; han vil undskylde den Vane at bande, da det kun er Udtryk, som ere blevne næsten ligegyldige; derimod gaar han i Rette med «den Fanatisme, der underminerer den Verden, hvori man lever med Glæde og Kærlighed». Med disse Ord sigter han til «Læserne». Endvidere angriber han «Bibeldyrkelsen» og paastaar, at Bibelens Ord bruges bedst og virke bedst, naar man nøjes med at lægge Vægt paa det rigtige i dem og lader det øvrige staa ved sit Værd. Ogsaa hævdede han, at Muhameds Lære ikke var saa daarlig for Nomader. Vel ligger der adskillige rigtige Tanker bagved nogle af disse Paastande, men man forbavses dog over det svømmende i Professorens Kristendom, og Ahnfelt, skøndt netop paa den Tid meget syg, kunde ikke holde sig tilbage fra at recensere Afhandlingen paa en skarp Maade.

Afholdssagen tog stadig stærkere Fart, og Ahnfelt stod ihærdig ved Wieselgrens Side i den. Baade blandt Bønderne og de finere vandt den mange Sejre, og der

---

¹⁾ Det var ham, som forrettede Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Vielse. Han døde 1870.

kunde jo trænges til -det. Den gamle Forestilling var den, at Brændevinen var en Guds Gave og som saadan værd at annamme med Tak, naar man kunde faa den. Hidtil havde saa godt som alle, om det saa var Præstefruer og Adelsdamer og Frøkener, ja endog Børn ved visse Lejligheder, gladelig taget deres «Sup» ren Brændevin, ofte baade til Frokost, Middag og Aften. Men nu var der rokket ved den gamle Tro, og det begyndte at være ikke pænt; af mangel en fik man nu et «Nej Tak», naar man bød dem. Naturligvis var der stor Modstand mod «Nykterhetssagen», særlig i dens absolute Skikkelse, som Wieselgren og Ahnfelt drev paa, men overfor en saa stor Folkelast, der i Menneskealdre havde hærjet hele Landet, mente disse, at der skulde skarpe Midler. En Provst Broomé udgav et kuriøst Skrift imod Afholdsmændene. Han kaldte den absolute «Nykterhet» for en Krigserklæring imod den sunde Fornuft, en Krokodille i Religionens levende Vande; han kaldte det en djævelsk, mangehovedet Hydra og mente, at der burde fares strængt frem mod saadanne Urostiftere som Provsterne Per (Wieselgren) og Paul (Ahnfelt). Det var dumt at sætte det svenske Folk paa Vand og Brød; lad det selv bestemme sine Nydelser, thi det kender bedst sit eget Behov af stærke Drikke, hvilke næsten ere Almuens eneste Vederkvægelser. Dette Skrift vakte megen Moro ved sine Overdrivelser, men der var ogsaa andre, saasom Reuterdaahl, der traadte op mod Afholdsbevægelsen. Helt grebet ud af Luften var Modstanden da heller ikke, navnlig naar man advarede mod at blande den ind i Kristendommens Sag.

Det var gaaet fremad med Ahnfelts Helbred i den senere Tid. Saa meget haardere kom det, da han pludselig en Morgen, efter at han den foregaaende Dag havde prædikeret, vaagnede som et elendigt Menneske. Det var i November 1842. Denne Gang havde Sygdommen kastet sig paa hans Indre, og den tungeste Melankoli laa som en Mare paa den hidtil saa frejdige Mand. Alt syntes ham koldt og sørgeligt, «Livets Engle vare flygtede»,

ingen kunde opmuntre ham, hverken Hustru, Børn eller den fornøjelige Steenhof; alt var som uddøet for ham. Det var et apathisk Tungsind; han kunde hverken læse eller skrive. Hvor vare Nætterne ikke lange og tunge! Det gik ham, som Ingeborg siger (i Frithiofs Saga):

Och nattens barn, de allvarsamma tankar
med svarta lockar gingo jämt förbi
mitt vakna öga, brinnande och tårlöst.

Det var den haardeste Prøve; det var noget lignende, som Tegnér i mange Aar led af. Gigtsygdommen var det bedre med, men hvor ønskede han ikke den langt hellere. Intet kunde glæde ham, ikke Videnskab og Poesi som før, ja «Livets Ord var ham tomt». Han kunde misunde Steenhof, naar denne fordybede sig i Bibelen, i Pascal, i Shakespeare. Skøndt som sagt udvortes raskere besteg Ahnfelt kun Prædikestolen Nytaarsdag og saa ikke mere. Om Sommeren tog han til Ramlösa, men her fik han i Badet et Slagtilfælde og var nær druknet. I flere Dage var han maalløs, og det varede længe, før han kunde tale flydende igen. Men nu forordnede baade hans egen Læge og Professor Möller fra København, at han, hvis han vilde redde Livet, maatte forlade Bosarp Præstegaard, som ved sin Fugtighed var fordærvelig for ham, og de fandt en Stedforandring i det hele nødvendig. Han fik da ordnet sin Stilling saaledes, at Hammar, som var gift, overtog hele Kaldet og gik ind i alle hans Rettigheder mod at svare ham en aarlig Sum, som Ahnfelt med Familie kunde leve af.

En taaget Oktoberdag ankom Hammar, og da Ahnfelt havde overleveret ham alt, gik han ud og satte sig paa en Sten ligeoverfor Kirken og tænkte paa de mange gode Timer, han havde tilbragt i den. Derefter gik han ind i Skolen og sagde Farvel til Børnene. «Ellers hørte kun Bakke og Dal hans Klage, det visne Græs modtog hans Taarer.» Melankolsk tittede Solen et Øjeblik frem mellem

drivende Skyer. Hvor var det tungt for den kun 40-aarige Mand saaledes at skulle forlade sin Gerning!

Men Gud var ham god, en ny Forandring skete. Melankolien blev tilbage i Præstegaarden, og da han nu bosatte sig i Lund, var det, som om han vaagnede af en fæl Drøm. Livet aabnede igen sine Porte for ham, og han aandede dets Luft ind i fulde Drag. Hans nærmeste vare forbavsede over den pludselige Forandring. Alt vakte igen hans livlige Interesse; han læste, han hørte, han var et andet Menneske. Han fik Mod til at blande sig ind i Dagens Kampe. Hans Hus blev et Samlingssted for mange Mennesker; han siger selv, at der næppe var noget Hus i Lund med saa meget Røre. I hans rummelige Lejlighed samledes især Fremskridtets Mænd, deriblandt Wieselgren. Professorerne stod han ogsaa i livlig Forbindelse med, baade Ahlman, Reuterdahl, Bring, Thomander fremfor alle, samt den unge Bergqvist, som var Docent i det gamle Testamente og som foruden af Schartau ogsaa havde lært en Del af Grundtvig.

En Mand, som sluttede sig meget til Ahnfelt i Lund, var Peter Fjellstedt. Han var jævnaldrende med ham. Af Kærlighed til Hedningemissionen var han først draget til London, siden til Basel som Lærer ved Missions-skolen dér, men var saa havnet i Indien blandt Tamulerne. For sit Helbreds Skyld maatte han efter fire Aars Forløb drage hjem, men blev derefter Missionær i Lilleasien indtil 1840. Herfra var det nu, at han igen var kommen hjem. Her virkede han med Kraft for at vække Sans for Missionen, og det bar betydelige Frugter rundt om i Landet. Næppe var nogen Præst paa den Tid saa yndet af Folket som han, og hans Skrifter bleve læste overalt. I Lund blev der oprettet et Missionsselskab, i hvilket Ahnfelt tog virksom Del tilligemed Wieselgren.

Skøndt Ahnfelt i flere Aar under sit Ophold i Lund var udenfor egentlig præstelig Gerning, udfoldede han dog fra sit Studerekammer en travl offentlig Virksomhed, og det var navnlig som Opluger af gammelt Ukrudt. «Mit

inderste Kammer,» siger han, «blev en Gryde, hvor manges Suppe blev kogt, som skulde brænde Læberne paa vedkommende.» Han skrev stadig Artikler til forskellige Blade, baade til den af Wieselgren udgivne «Nykterhetstidning», videre til «Skånska Correspondenten» og endelig anonymt til «Aftonbladet» i Stockholm. Han tilstaar selv, at det han skrev, var tit spidst nok, men man havde alvorlig Respekt for ham. Selv Politimyndighederne havde længe været lidt bange for den skrappe Provst i Bosarp; han var nemlig vant til at forsvare sine Sognefolks Ret, særlig overfor Herremændene og deres Forvaltere. Disse vare derfor paa Nakken af ham og søgte at chikanere ham paa flere Maader, men det tog han sig ikke nær. Han har mange Historier om de skaanske Magnaters Opblæsthed og giver sin samlede Mening om dem til Kende i en Kraftytring som denne: «Mange af disse Herremænd, der nedstamme fra berømmelige Fædre, véd man ikke andet om, end at de ingenting véd og ingenting due til, uden det skulde være til at samle Penge og koncentrere Mørke.»

Men ogsaa det gammeldags, officielle Kirke- og Præstevæsen med dets Stivhed og Død var Ahnfelt en utrættelig Bekæmper af. Hans Grundsætning var, at kun en troende og levende Kristen kunde og burde have med Præstegeringen at gøre, og naar han ikke var det, duede hverken hans Gerning fra Prædikestol eller ved Døbefont og Nadverbord. I saa Henseende beraabte han sig baade paa Schartau og Grundtvig, men gik videre end ønskeligt.

Da der nu var kristeligt Røre i Skaane og Bleking, somme Steder endog efter stor Maalestok, og alle levende Præster kunde glæde sig ved en talrig Tilslutning, ganske anderledes end deres Brødre paa den anden Side af Sundet, saa blev ogsaa Misfornøjelsen med de daarlige Præster, hvoraf der endnu var mange, meget højroset. Og her blev Ahnfelt en Ordfører for de misfornøjede og drog mange Forhold frem for Offentligheden. Han mente at gøre en god Gerning der-

ved, da Sognefolkenes Klager til den slappe Biskop Faxe næsten aldrig førte til noget. I et Blad læste man en Artikel (som ikke var af Ahnfelt), hvori der stod, at adskillige af Lunds Stifts Præster førte falsk Lære, knappede af paa Sakramenterne, levede i Svir og Drik, i Dobbel og Liderlighed; to af dem vare Digynister (med to Koner), en tredie var Sodomit o. s. v. Denne Artikel blev der intet gjort ved af de overordnede, men dette gav saa igen Anledning til, at Ahnfelt greb til Pennen og fremdrog Exempler paa, at Anklagen mod de daarlige Præster var begrundet. Saa kunde man ikke længere lade som ingenting. Der blev nedsat en Jury, bestaaende af fire Professorer, to Viceherredshøvdinger, en Vicepastor, en Rektor og en Notar. Den førte til, at én Præst blev afsat, en anden fik en svær Irettesættelse, de andre bleve frikendte; et Mindretal havde dog stemt imod en saa mild Fremgangsmaade. Ahnfelts Artikel blev imidlertid belagt med en Bøde paa 99 Rdlr., som Bladets Udgiver, en Bogtrykker, skulde betale, men en af Professorerne, der var harmfuld over den altfor lemfældige Dom, udredede Beløbet. Bogtrykkeren skulde ogsaa gøre offentlig Afbigt, men den maatte man opgive, da Studenterne indtog en truende Holdning. Ogsaa Biskop Faxe havde været under Behandling i Artiklen, men paa en høflig Maade. Den gamle Biskop krympede sig meget ved hele denne Historie; han indrømmede under fire Øjne, at han havde Fejl overfor de daarlige Præster, men forsvarede sig med, at han i sin Sofa havde haft et Par af de Herrer under alvorlig Behandling, og de havde ogsaa lovet ham Bod og Bedring! Faxe gik saa vidt, at han tilbød at betale det halve af Bøden og blev umaadelig forekommende mod Ahnfelt. Han vidste ikke, hvormed han kunde tjene ham. Da nu Ahnfelt havde Otium fra sit Embede og dog var bedre paa Helbredet, foreslog Faxe ham at skrive Lunds Universitets Historie, hvorved han vilde gøre sig meget fortjent, og Biskoppen kunde skaffe ham mange Dokumenter til den. Dette gik Ahnfelt ind paa og begyndte paa

Arbejdet; han fik dog ikke skrevet mere end Begyndelsen indtil 1676, men det var baade grundigt og interessant. Det gælder om dette hans Skrift som om hans fleste andre, at «hans Stil er stridslysten og skarp, men den har Forskningens Alvor og Snillets Farvepragt». Han var en lærd Mand «ej blot i Sammenligning med de mange, men ogsaa i Sammenligning med de faa». ¹⁾

I det hele taget udfoldede Ahnfelt en ihærdig Virksomhed i disse Aar, skrev f. Ex. flere Biografier og prædikede endog af og til i Nærheden af Lund. I Juli 1846 vendte han efter henved tre Aars Fraværelse tilbage til Bosarp betydelig raskere, men for at undgaa den fugtige Bolig købte han et Hus i Sognet og boede dér. Han blev dog stadig ved at holde Hjælper, thi Gigt-sygdommen slap ikke Taget i ham, men vendte med Mellemrum tilbage. Saaledes maatte han i 1847 en Tid bruge Dampbade i Helsingborg. At Humøret kunde være godt midt under Trykket, viser en lille Samtale, som han her en Dag havde med en Betjent der hed Jöns Larsson. «Hvad hed Zebedæi Sønners Fader?» spurgte Ahnfelt ham. — «Det véd jeg ikke, det nævnte. Præsten, som jeg gik og læste for, aldrig.» — «Kan du da sige mig: Hvad hedder Jöns Larssons Faders Søn?» — «Ja, han hedder jo Jöns Larsson.» — «Naa, saa kan du vel ogsaa sige, hvad Zebedæi Sønners Fader hed?» — «Jo, saa hed han vel ogsaa Jöns Larsson!» — «Ja vist, husk vel paa det!»

Til Ahnfelts literære Arbejder paa denne Tid hører ogsaa, at han oversatte Palmers «evangeliske Homiletik». Det var en Bog, som Ahnfelt syntes om, thi Forfatteren var en Frihedsmand, der søgte at vejlede Præsterne til at tage deres Gerning uden Pedanteri, frit, naturligt og folkeligt. Oversættelsen blev indledet med et Forord af den theol. Adjunkt Bring, som dengang stod Ahnfelt nær, men siden efter, da han blev Domprovst (og Biskop), tog en hel

---

¹⁾ Ord af Dr. Skarstedt. Se forøvrigt Fr. Barfods Biografi af Ahnfelt i Illustr. Tidende for Novbr. 1868.

anden, konservativ Retning. Bogen fik ikke liden Betydning i den svenske Kirke og bidrog til at sprede gamle Fordomme, deriblandt den, at det var bedst for Præsterne at læse deres Prædikener op. Palmer viste det gavnlige i, at Ordet blev forkyndt frit, da der først saa kom Farve og Varme i Foredraget, og den ene Præst efter den anden i den yngre Slægt slog ind paa denne Vej. Selv om det endnu den Dag idag er hyppigt, at de svenske Præster have Papiret med paa Prædikestolen, læse de dog sjældnere ligefrem Prædikenen op.

Ædruelighedssagen vandt stedse større Fremgang, og i Bosarp Sogn var det kun rene Undtagelser, som endnu vedbleve med Drikkeriet. Den offentlige Mening blev mere og mere vundet for Afholdsvæsenet, saa at man med Sandhed kan sige, at det svenske Folks store Flertal rejste sig op af den Fornedrelse, hvori det havde været nedsunket. Da Henrik Steffens gennemrejste Sverige 1824, erklærede han, at han næppe havde truffet ét ædru Menneske paa alle de mange Skydsstationer, men ligefra Morgenstunden af mødt Folk i anløben Tilstand. Nu naaedes der endelig et stort Maal, da der 1855 baade lagdes en stor Afgift paa Brændevin, og Udsalget blev vanskeliggjort. Paa faa Aar gik Forbruget ned til en Trediedel af tidligere, og siden er det gaaet endnu mere ned. — Wieselgren, der har saa store Fortjenester af denne Sag, havde i literært Øjemed opholdt sig et Aarstid i Lund, efter at Ahnfelt havde forladt Byen — han var en utrættelig, flittig Forfatter — og havde ogsaa her virket til kristeligt Gavn, saaledes baade blandt Studenter og Svende, som han forstod at faa til at forliges venligt, medens de tidligere idelig laa i Haarene paa hinanden. I 1848 blev Wieselgren Sognepræst i Helsingborg, hvor han fandt en ny Mark for sin uopslidelige Kraft, da det stod daarligt til i denne By, omtrent ligesaa daarligt som i den danske Genbostad.

Disse Aar vare jo Liberalismens gyldne Tid, og ingen af Sveriges Præster levede fuldere med i denne end

Ahnfelt. Af hele sin Sjæl kæmpede han for Frihedens Sag; han var altid en Ideals Mand, og uforfærdet skred han frem paa Banen. Aaret 1848 blev ganske vist langt fra det for Sverige, som det blev for Danmark, hverken i national eller frisindet Retning, men uberørt blev det dog ingenlunde af den stærke Bevægelse, der gik rundt i hele Europa. I alle Rigets større Byer, hist og her ogsaa paa Landet, dannedes der Reformforeninger, som navnlig gik ud paa at faa den gamle Forfatning med dens fire Stænder afløst af en ny paa et bredere og ligere Grundlag. Det var noget for Ahnfelt. I hans Herred dannede der sig en Forening, hvori der var 3 Adelsmænd, 4 Præster, nogle andre Embedsmænd og et Par Hundrede Bønder, der indgav et Andragende til Kongen om en ny Repræsentation. Ahnfelt blev valgt til dens Ordfører, men da han ikke kunde taale at rejse til Stockholm, blev Andragendet sendt til Reformforeningen dér, hvis Ordfører Thomander var. Imidlertid blev det, som bekendt, endnu ikke den Gang til noget. Den snart efter i hele Europa frembrydende Reaktion bidrog meget hertil, og først 1866 bleve de gamle Stænder afløste af den nuværende friere Forfatning.

Skandinavismen fejrede i disse Aar nogle af sine bedste Triumfer. Ahnfelt var af fuldeste Hjerte med i denne Bevægelse; i Lund var der 1845 nordisk Studentermøde ligesom ogsaa i København, og i vor Krig for Sønderjylland deltog jo en Del Svenskere. Særlig for Danmark slog Ahnfelts Hjerte varmt; kun faa i Sverige kunde i saa Henseende stilles lige med ham. Det var ikke som hos mangan anden en hurtig opblussende og snart igen hændende Følelse; han havde i en Række Aar fulgt Udviklingen her med stor Interesse, og den havde hans varmeste Symphathi. Navnlig saa' han i vor kirkelige Udvikling, saaledes som den formede sig i disse Aar, et Exempel til Efterfølgelse.

Allerede tidlig havde Ahnfelt faaet Interessen vakt for Grundtvig, og efterhaanden som den fra ham udgaaende

kirkelige og folkelige Bevægelse i Fyrrerne og Halvtredserne vandt Fremgang, fulgte han den med stigende Tilslutning. Baade den rent kirkelige Side af Grundtvigianismen og Frihedssiden tiltalte ham; han følte sig aandsbeslægtet med den og var det ogsaa i høj Grad. Det var hans Haab, at den skulde vinde Indgang i Sverige, ligesom den gjorde i Norge, et Haab, som dog ikke gik i Opfyldelse; dertil var Udviklingen for forskellig.

I 1849 var Ahnfelt mere syg end sædvanlig. Han begyndte at bruge Vandkur ved den daværende Anstalt i Roskilde, men da der kun var 3 Patienter foruden ham paa den, kunde han ikke holde det ud for Kedsommelighed og drog derfor efter fjorten Dages Ophold tilbage, men foreløbig til Lund for at bruge Kur dér. Han blev her til ind i det næste Aar, og inden han forlod denne sin kære By, holdt han til Afsked en Række Forelæsninger over Universitetets Historie.

Ahnfelt var imidlertid bleven forflyttet til et bedre Kald, nemlig Farhult i det nordlige Skaane. Det ligger en Mils Vej i lige Linie Øst for Höganäs, tæt ved Skelderviken, nær op imod Kullen, paa et smukt Sted. Han maatte prædike paa Prøve dér og havde kun ringe Udsigt til at faa det, da Menigheden ikke med Urette ansaa ham for at være for svag, uagtet han ellers havde et godt Lov blandt Menigmand som en af Provinsens skrappeste Præster. Skøndt han fik et temmelig stort Stemmetal for sig, havde dog en anden Præst næsten dobbelt saa mange. Naar Ahnfelt alligevel fik Kaldet, kunde han nærmest takke Thomander derfor, som i Domkapitlet hævdede, at det vilde være en Skam at lade ham blive i Bosarp, hvor han aabenbart ikke kunde taale at være.

Det var i 1850, han flyttede fra Lund til det nye Sted. Og det passede nu godt for ham, at han kom fra Lund, hvor han havde tilbragt saa mange Aar lige fra Barndommen af. Den friskere Luftning, som en Tid havde suset i den gamle Kirke- og Universitetsstad, var ved at stille af. En ny Aand, der navnlig kom fra Tyskland,

begyndte at trænge ind, og den var ugunstig for kirkelig Frihed. «Hvorfor ikke hellere lære af Danmark eller England?» udraabte Ahnfelt forgæves. Blandt Theologerne var Bring bleven stedse mere højkirkelig, og en ny. Docent A. N. Sundberg (den nuværende Ærkebiskop), der fik meget at betyde baade blandt sine Kollegaer og Studenterne, var det ikke mindre. Det mishagede Ahnfelt, og han var derfor glad ved at kunne trække sig ud paa Landet, dog ikke for at søge ind i et Sneglehus, men for derude at virke for Frihedens Sag.

I Farhult fortsatte Ahnfelt altsaa sin Virksomhed paa lignende Maade som før med en Medhjælper ved sin Side, men selv prædikende saa ofte, han mægtede det, og deltagende med Liv i Forsamlinger, baade religiøse og folkelige. Han mente altid, at de bedste Kræfter slumrede i Folkehjertets Dyb, og at det kun gjaldt om at kalde dem frem. Han var glad ved, at Lægmandssammenkomsterne tog saa stærkt et Opsving i de Aar; i Kristiansstad holdtes der flere Gange om Aaret store kirkelige Møder, hvor Tusinder samlede sig, og Lægfolk ogsaa talte.

Ahnfelt levede sig mere og mere ind i den grundtvigske Tankegang og skrev en temmelig udførlig Biografi af Grundtvig. Han hævdede det levende Ord i Modsætning til Skriftordet, og man maa i det hele tænke sig ham omtrent saaledes, som en livlig, begavet Grundtvigianer var i denne Bevægelses Blomstringstid, inden Skuffelserne begyndte. Det var i flere Henseender en rig Tid, og hvor Haabet er saa levende, som det dengang var i de Kredse, ligger der altid en Glans over det hele. De, som kun kende de nuværende Reflexionstider, ville have ondt ved at fatte Ungdomsfriskheden i Aarhundredets Midte.

At Ahnfelt meget let kunde komme til at støde an, vil man forstaa. Han sværmede jo ikke for den svenske Statskirke, skøndt han dog ikke var blind for, at den havde visse Fortrin; han holdt ikke af

Gudstjenesten, men fandt, at der var for megen Messe i den, at den i det hele var for vidtløftig med sine mange forskellige Bestanddele, med Syndsbekendelse, Naadetsilsigelse, Troesbekendelse og fastslaaede Salmer. Ahnfelt vilde have alt i Kirken saa frit som muligt, og han generede sig ikke ved at lade Lægprædikanter og Afholdstalere træde op i den. Dette førte til Klage over ham, og i Efteraaret 1855 kom den fungerende Provst efter Domkapitlets Ordre til Farhult for at holde Forhør over ham i Kirken, i Menighedens Nærværelse. Ahnfelt selv kunde dog ikke være til Stede i den kolde Kirke, men en Embedsbroder paatog sig at møde for ham og være hans Ridder. Der blev stillet forskellige Spørgsmaal af Provsten, baade rettede til Ahnfelt og til Menigheden, om ham, men i Hovedsagen drejede det sig om, at han havde ladet Lægfolk optræde i Kirken. Udfaldet blev, at han fik en Irettesættelse. Men det er betegnende for Ahnfelt, at han, saa snart Lejligheden bød sig, gav Domkapitlet Svar paa Tiltale, og det paa en særdeles bidende Maade. Da han nemlig det følgende Aar udgav en Oversættelse af K. Schwarz: «Bidrag til den nyeste Theologis Historie», satte han i denne en ironisk Dedikation til det theologiske Fakultets Medlemmer i Lund. Heri siger han, at han altid har næret stor Ærbødighed for Lærdommen. «En Domprovst, en Professor eller Adjunkt ... har altid i mine Øjne haft noget særdeles opløftende.... Jeg var aldeles betaget af Beundring for en Wählin (!), en Hylander.... At de Herrers Venskab for mig herefter (den udgivne Bog var stik imod deres Anskuelser) vil stige, det er min glade Forhaabning. Den Schwarzske Bog er den bedste Belysning af de Herrers theologiske Stræben og kirkelige Tendens: Hvor de Herrer have hjemme med deres Studier, og hvorhen de agte sig, vil her blive klart for enhver svensk Læser, o. s. v.» Man ser heraf, hvor skarp Ahnfelt kunde være og ganske vist tillige ikke saa lidt uretfærdig. Nogle Aar efter udgav han, formodentlig efter Søren Kierkegaards Paavirkning, et

lille Skrift (anonymt), hvori han behandlede det Spørgsmaal: «Kan et Menneske uden aandelig Sans og aandelig Kraft være tjenlig til at forvalte Aandens Embede?» I det hele gør Ahnfelt Indtryk af at have været skarpest til Striden i sine senere Aar.

«I Retning af Frihed gik Ahnfelt meget vidt,» siger hans Svigersøn, Præsten N. A. Laurin, om ham, «videre end de fleste af dem, der ellers sympathiserede med ham.» I politisk Henseende stod han langt til venstre, og L. J. Hierta, den liberale Rigsdagsmand, der ansaas for Sveriges største Politiker, var hans Ven og Fælle.

Det fortjener iøvrigt at erindres med Tak, at de skandinaviske Kirkemøder, som i en Række Aar bleve afholdte og havde ikke liden Betydning for Udviklingen, ere nærmest udgaaede fra Ahnfelt. I Farhult Præstegaard er Tanken om dem udklækket af ham og nogle andre Præster, der stod ham nær. Det var ogsaa i Erindring derom, at der ved Kirkemødet i Lund blev udbragt et Leve for ham. Det første i Rækken blev forøvrigt afholdt i København 1857 og vil endnu være i levende Minde hos mange. Grundtvig og P. Chr. Kierkegaard gav her saa vægtige Indlæg for den kirkelige Anskuelse, at det upaatvivlelig gav den grundtvigske Retning et stærkt Stød fremad. Ahnfelt talte med Varme og gjorde Indtryk paa mange.

Et Par Aar efter (1859) udgav Ahnfelt Begyndelsen af en Prædikensamling, som aldrig blev afsluttet. Ligesom man af den ser hans Kirkestade, saaledes ser man ogsaa, hvorm meget han led ved de bedrøvelige kirkelige Tilstande, som endnu vare paa mange Steder. Og han kunde være skarp ogsaa i Prædikener. «Den svenske Kirkes Elendighed er stor», siger han et Sted. «Men hvoraf kommer et saa mat og indskrumpet Menighedsliv uden fra deres Ufordragelighed, som have Magten. O, denne fornemme, kølige, ukærlige og raa Regeringsmaade, som stedse mere fornedrer og fordærver Kristenheden! Naar skal Mennesket igen komme til sin Ret? Naar

skal dette Dødningehoved med sin Benrad blive ombyttet med en levende Skikkelse, et Legeme med Glorie om sit Hoved, spillende Blod i sine Aarer, med Sandhedens Bekendelse paa sine Læber? Ikke førend Menigheden kommer til at se, hvorfra den er falden, hvorledes den er kommen bort fra sit oprindelige Liv, fra sin Konge og Herre, sin apostoliske Forfatning, fra Broderkærligheden i Kristus og fra Tugten i den Helligaand.» Han taler i en anden Prædiken om dem, der «forvandle Kristendommen til et Fattighus med lave Døre og smaa Vinduer, som de holde vel tildækkede, at Himlens Lys ikke skal strømme ind og friske Vinde blæse den kvalme Luft bort, som de indaande med saadant Velbehag.... Den frie og frimodige Aand finder intet Rum dér, thi man frygter, man mistænker den, alene fordi dens Sprog er lidt usædvanligt.» Han anker bl. a. over, at visse Dele af Troen med Vilje forties, f. Ex. Kristi Nedfart til Dødsriget med hvad deraf følger.

«Har jeg blot Folket og Menigheden med mig, saa maa de højkirkelige gerne rase imod mig!» udbryder Ahnfelt en Gang i Begyndelsen af 1860. «Havde jeg blot min Helsen igen!» Det sidste er et Suk over, at det igen var blevet ringere med hans legemlige Befindende.

Han blev alle sine Dage i den Tilstand, som hans kongelige Landsmand har besunget:

Jeg er en fattig Fange
og mine Grænser trange
som Strandingsmand paa Ø.
Jeg kan ej Frihed finde,
før Tiden vil udrinde,
før Gud en Gang mig lader dø!

Det er tungt at være lænket sine fleste Dage til Sengen eller i al Fald til Stuen, tungt at være krumbøjet af Sygdom, tungt ikke at kunne virke rigtig for det skrøbelige Legems Skyld, naar dog Aanden er frisk og levende og opfyldt af Følelsen af, at der er saa meget, der kunde og burde gøres. Man vil ikke gaa haardt i Rette med en

saadan lidende, om der i Stridens Hede kan komme stærke Ord mod dem, som han mente kunde virke, men ikke vilde virke til Menighedens sande Gavn! Og Melankolien, den gamle Fjende, gæstede ham hyppigt i disse Aar.

Men «Gud mildner Luften for det klippede Lam». Ahnfelt havde alle sine Dage et lykkeligt Hjem, en trofast, elskende Hustru og gode Børn, hvis Lærer han selv havde været og som saa' op til deres Fader med inderlig Kærlighed. Da Hierta 1859 kom hjem fra en Rejse i Udlandet, skrev han, at hvor meget han end havde set paa den, havde dog intet talt saadant til hans Hjerte, som det Ideal af Hygge, han fandt hos Ahnfelt. Selve Præstegaarden med sin borgagtige, men simple Bygningsform og sin smukke, ukunstlede Have satte Sindet i Stemning, og hvad saa ikke det Liv, der rørte sig derinde! — Og det er bevidnet af dem, der stod Ahnfelt nær, at han bar sine Lidelser med det rette Taalmod, ja ofte med Glæde.

Men ogsaa det hyggelige Hjem skulde paa en Maade berøves ham. Den første August 1860 gik Farhult Præstegaard op i Luer, og det var med Besvær, at den syge Mand blev reddet ud af Flammerne. Han lod sig anbringe i en Vogn med Ansigtet bortvendt fra Elendigheden, som han ikke kunde taale at se paa, da han dog intet kunde udrette. Her brændte hele hans store Bogsamling, som han fra ung af havde samlet paa, og for hvis Skyld han i mange Aar havde haft en trykkende Gæld at afbetale. Disse tavse Venner, som han var indlevet med og som betegnede Stadierne paa hans Udviklings Vej, vare ikke mere; ogsaa hans Manuskripter og Optegnelser gik op i Luer.

Han flyttede nu til Helsingborg, hvor han blev Resten af sit Liv. Kaldet kunde han alligevel ikke bestride, især da hans Helbred nu bestandig var meget svagt, men efter svensk Skik kunde han jo lade en Vikar besørge det. Hans Ven Wieselgren var ikke mere i

Helsingborg; han var 1857 bleven Domprovst i Gøteborg, hvor han endnu i tyve Aar kom til at virke til megen Velsignelse. Ahnfelt holdt ikke mere af Lund; i Helsingborg var der smukt, og han var nær ved sin Menighed, der tit kom til Staden og saa' til ham.

Da han i Marts 1861 fyldte sit 58de Aar, havde han en stor Glæde. Hans mange Venner i Danmark, særlig i den grundtvigske Kreds, forærede ham et nyt Bibliothek paa 1500 Bind; den store, kærlige Gave blev overleveret ham af Fr. Barfod og Boghandler Karl Schönberg¹⁾. Hvor det maatte glæde hans Hjerte, kan enhver forstaa. Den mindede ham om, at «Ild fortæres ej af Ild, Kærligheden fortæres ikke».

Efterhaanden kom hans Sjæl til Ro. Men Legemets Kræfter tog paa nogle faa Aar stærkt af og mindede ham om, at han snart skulde bryde op. Længe ventede han forgæves paa Udløsningen; han troede den nær, men den trak ud. Han beredte sig til den og gjorde sit Regnskab op med hele Verden. Dertil hørte ogsaa, at han faa Dage før sin Død dikterede en Tak og Velsignelse til sine «ædle danske Venner og Velgørere». Den 11te Oktober, en Søndag, 1863 sov han hen; om Morgen sagde han: «Dette er vel min Forløsnings Dag.» Han gik altsaa bort en Maanedstid, førend Ulykkerne brød ind over Danmark; det vilde have smertet ham at opleve dem ligesaa fuldt eller maaske endnu mere, end det smertede Wieselgren, der 1864 skrev: «Det er godt at være gammel og skrøbelig og at kunne haabe, at man ej længe skal nødes til at se disse storartede Sørgespil.»

Den 19de Oktober foregik Ahnfelts Jordefærd. Et stort Tog udgik fra hans Bolig til Kirken; der var ogsaa

---

¹⁾ Der var givet Bidrag fra alle Egne af Danmark. Blandt bekendte Givere nævne vi: Enkedronning Karoline Amalie, Grundtvig, H. N. Clausen, Fr. Hammerich, B. S. Ingemann, C. Ploug, P. C. Kierkegaard, samt alle de største Forlagsboghandlere i København.

Danske med i det. Hans Svingersøn Pastor Laurin fra Höganäs talte ved hans Baare. Ahnfeldts Grav er paa Helsingborgs Kirkegaard, der ligger højt med fri Udsigt over Sundet til den danske Kyst. Saaledes ønskede han at hvile.

Med Rette er det vidnet om ham, at han var en Aandens Mand, og der var en brændende Ild i ham, men han var tillige i sit inderste Forhold en ydmyg Mand. Og han havde et stort Hjerte, især for alle de smaa, de fortrykte, ja for hele Folket. Han var sin Ungdoms Idealer tro, og dem kæmpede han for, ofte for skarpt, men altid ærligt.

Han indtager sin særlige Plads i den svenske Kirkes Historie.

7.

- Johan Henrik Thomander.

I Fjelkinge Præstegaard nærved Kristianstad blev Thomander født 1798. Hans Fødsel var ikke en Begivenhed, som voldte Glæde, men tværtimod Sorg, thi han var et uægte Barn af Præstens Datter. Den gamle Præst i Fjelkinge, Provst Thomæus, havde heldigvis for ham selv lukket sine Øjne, inden den Skam kom over hans Hus, men hans Hustru levede, og hun tog Sagen paa en ægte kristelig Maade. Barnets Fader var desværre en præsteviet Mand, som en Tid var Vicepastor paa Stedet, og han hed Albrecht Johan Pisarski. Som Navnet antyder, var han af polsk Udspring; hans Slægt var kommet til Sverige i Kong Stanislaus' Følge, dengang denne som fordreven opholdt sig i Skaane og holdt et lille Hof i Kristianstad. Forøvrigt blev den stakkels Præstedatter, der var kommen saa galt afsted, siden gift med sit Barns Fader, men det blev et ulykkeligt Parti, og han forlod hende snart. Efter alt at dømme har Pisarski hørt til de forkasteligste af de mange daarlige Præster, som dengang fandtes i Lunds Stift, og han blev heller aldrig befordret, men maatte nøjes med alle sine Dage at være Hjælpepræst og var det endnu paa den Tid, da hans Søn sad i Stiftets Domkapitel.

Den lille Johan Henrik, der ikke vilde bære sin Faders Navn Pisarski, men kaldte sig Thomander som en Omdannelse af Morfaderens, kom aldrig til at nyde godt af en Moders Æmhed, thi paa Grund af Forholdene maatte han tages fra hende. Men heldigvis omfattede Mormoderen ham med den største Kærlighed, og hun traadte ham

ganske i Moders Sted. Strax efter hans Fødsel flyttede hun til det ikke langt bortliggende Karlshamn i Bleking, og her voxede Drengen saaledes op og forblev lige til Ynglingeaaarene. Enkeprovstinde Thomæus førte en ganske beskeden Tilværelse i den lille By, thi hun havde det meget smaat, men hvad der fremfor alt kastede Sol over hendes gamle Dage, det var Dattersønnen. Ham havde hun stor Glæde af. Hyor var det en Fryd at se den lille Knægt med det store lokkede Haar og det livlige Ansigt i en ganske tidlig Alder staa ved hendes Bord og lærvillig stove i Bibelen eller en Postille, og hvor forbavsende hastigt kom han ikke til at læse! Hun talte til ham om Vorherre og om at være god, og hendes Ord glemte han aldrig siden; hun var ogsaa stærk i Bønnen; og som en Monika, er det bleven sagt om hende, var hun hans Forbeder, skønt hun havde ikke de Sorger at gennemkæmpe for ham, som Monika havde for sin Søn. Helt let at tumle var han dog ikke, og det kan nok være, at det i mange Aar kunde kendes paa Thomander, at han fra først af var sin Bedstemoders Dreng, thi Bedsteforældre have jo det Ord paa sig, at de gerne ere for bløde overfor deres Børnebørn.

Ret længe kunde Drengen ikke nøjes med den Undervisning, Mormoderen kunde give ham, og derfor fik hun ham, allerede da han var otte Aar, ind i Stadens Latinskole. Hun havde rigtignok overmaade daarligt Raad til det, men det var jo Synd ikke at hjælpe det begavede Barn frem, saa godt hun mægtede, og den fromme Kone stolede paa, at Gud vilde hjælpe. Det gjorde han ogsaa, men hun maatte gaa sig selv saa nær som muligt. En Gang maatte hun holde ham otte Dage fra Skolen, da hun ikke kunde betale Skolepengene, men da der ingen Udvej viste sig, pantsatte hun nogle Sølvskeer. Imidlertid tænkte den forstandige Kone paa, at Drengen vilde være ilde faren, hvis han maatte opgive Studierne paa Halvvejen, hvilket let kunde ske, og forat han da ikke skulde være helt hjælpeløs, satte hun ham i Lære i Fritimerne hos en Hjulmager.

Rigtignok viste han ikke Spor af Anlæg hertil og var i det hele alle sine Dage meget upraktisk med sine Hænder, saa at han f. Ex. aldrig kunde lære den paa hin Tid meget nyttige Idræt at skære en Fjederpen til, men han skal dog have drevet det til at lave et Hjul, hvilket han senere havde ondt ved at faa sine Venner til at tro.

Imidlertid skete der den heldige Forandring for den gamle Kone og Drengen, at en Søn af hende nedsatte sig som Apotheker i Byen. Han tog ham i Lære, men da det snart viste sig, at han heller ikke duede til Apotheker, lod han ham dog blive frit hos sig og læse videre i Latin-skolen. Det vilde ogsaa have været stor Uret ikke at lade ham blive ved Bogen, thi den duede han til bedre end nogen anden i Skolen. Til de andre Drenges Lege passede han ikke, da han var svag, tynd og spinkel og kunde ikke taale voldsomme Bevægelser; men de maa alligevel have haft noget til overs for ham, thi de valgte ham gerne til Anfører eller General, saa at han kunde holde sig stille og nøjes med at føre Tilsyn med dem og dømme. Han var Skolens Lys, og Lærerne baade holdt af ham og beundrede ham. I den Tid satte man megen Pris paa at kunne godt Latin, og det kunde han, ja han skrev særdeles smukke latinske Vers, da han endnu kun var et Barn. Og i Fritimerne ikke blot læste han, men skrev baade Prædikener og Komedier, de første til Fryd for Mormoderen, de sidste til en vis frygtsom Undren hos hende. Da han, kun 14—15 Aar gammel, var færdig i Skolen, fik han af dens Inspektør det Vidnesbyrd, at i de 19 Aar, denne havde forestaaet Karlshamns Skole, var ingen gaaet ud fra den med flere Kundskaber. «Flittig, uden derfor at være en Træl, har han samlet disse Kundskaber, og i en Alder, da mange selv behøve privat Vejledning, har han baade Sæder og Stadighed til at kunne vejlede andre og give dem et godt Exempel, hvis saadanne blive betroede ham.» Dette sidste var jo en Anbefaling i det Øjemed at hjælpe det unge Menneske til Informationer, uden hvilke han ikke kunde komme frem.

Saa drog Thomander til Lund og blev Student; det var i Aaret 1812. Hans Kaar vare umaadelig trange; han havde kun 15 Rdlr. med sig, og for dem skulde han leve i lang Tid. Man maa beundre ham, at han holdt ud i to Terminer, det vil jo sige, Ferien fraregnet, et Aar, men det kneb ogsaa uhyre. Stundom havde han ikke det nødtørftigste, men led ligefrem Sult. Maaske nok en eller anden barmhjertig Sjæl i Lund vilde have taget sig af ham, men han var dengang meget indesluttet og holdt sig for god til alt, hvad der lignede Tiggeri. Da saa Aaret var gaaet, fik han en Huslærerplads i Nærheden af sit Hjem, og fra den flyttede han siden, endnu kun 17 Aar gammel, igen tilbage til Karlshamn, da han blev taget til foreløbig Lærer (Kollega) ved den Skole, han nylig havde forladt som Discipel.

Hidtil havde Thomander ikke været baaret oppe af Lykken og havde kun vakt Opmærksomhed i sin nærmeste Kreds. Men nu skete der en Forandring, som blev afgørende for hele hans Liv. Det dygtige unge Menneske blev Informator hos den mest fremragende Mand i Karlshamn, Grosserer Winberg. Det var en meget rig Mand, tillige en god Mand og endelig, hvad der fik megen Betydning, en ualmindelig dannet og belæst Mand med baade æsthetiske og kunstneriske Interesser. Og hele hans Familie var vakker. Paa Grund af Stillingen var den tonegivende for de bedre Kredse i Karlshamn og Omegn, og der raadede derfor en Aand i disse, som var betydeligt over, hvad man ellers træffer i Provinsbyer. Thomander blev knyttet til det Winbergske Hus i en halv Snes Aar, altsaa gennem hele sin Ungdom, og hans Liv i Familien var i denne lange Tid kun afbrudt ved nogle nødvendige Ophold i Lund. Hans Kaar vare nu saaledes, at han var i Stand til at hjælpe sin gamle Mormoder og sin Moder, hvilket han forøvrigt allerede havde gjort, inden han kom til Winbergs.

Under de gunstige Forhold, Thomander nu var kommet ind i, udvikledes han forbavsende; det var som med en

Plante, der er kommen i Drivhusvarme. Winbergs Hus blev ham ganske som et Hjem, og Grossereren tog sig ligefrem faderligt af ham. Det maa have været en ualmindelig Mand, som forstod at opelske de mange fortræffelige Anlæg, der vare gemte i Thomander, og trods sin daværende Overlegenhed trykkede han ham ikke. Thomander følte altid siden, hvor meget han skyldte ham og deriblandt ogsaa, at

det fria sinne, som är all min ära,
är födt på nytt af dig!

Om Sommeren boede Familien paa Gaarden Stensnäs udenfor Byen. De skønne Naturomgivelser, som Thomander fra Barn af og nu gennem hele Ungdommen kom til at opholde sig i, have haft stor Betydning for hans Udvikling. Bleking er gennemgaaende et meget smukt Land, der forener det sydligt milde Præg med det strængere nordiske. I broget Afvexling finder man her Klipper og Bøgeskove, sjællandsk frodige Marker og dystre Granskove, røde svenske Træhuse og danske Kirker med brede Taarne, nydelige Søer og venlige Aaer, i hvilke Pilen eller Birken spejler sig, smukke Herresæder og udenfor Kysten en yderst tiltalende Skærgaard. Kom til Karlskrona og se ud over den friske Havflade med sine Øer og Skær og det raske Liv, som rører sig dér, hvor Sveriges Marine har sit Hovedsæde; kom til Ronneby med sin blide Ynde, med de svale Skygger under løvrige Træer og sin Aa, som Damperen iler ned ad: du vil ved hvert Skridt sande, at her er smukt. Men allerskønnest er der ved Karlshamn; skönt er det at se ud over Asarumdalen lige ovenfor Byen, et af Sveriges vakreste «Vuer» i den milde Genre, og skönt er der at staa ude paa den lange Havnemole. Udad til breder sig for Øjet en aaben Bugt med bratte Klippebredder til begge Sider, og ligefor, i kun ringe Afstand, ligger en Klippeø med et gammelt malerisk Kastel paa. Vender man Øjet indad ligger den livlige By for én med sine mange røde eller lyse Træhuse, med sin Aa og sine

Fabrikker. I Modsætning til mangan anden svensk By gør den Indtryk af at have bevaret en hel Del af sit ældre Præg, vistnok fordi den ikke har lidt saa meget af Ildebrande.

Da Tegnér paa en Sørejse 1840 kom til Blekings Kyster, var han helt betaget, og han, Grækenlandsvennen, syntes at se de græske Smaaøer for sig:

Näktergals bebodda lunden,
Blekings skärgård, möter här,
dyker grönskande ur sunden:
Norden skådar du och Grekland der.
Ser du, lummiga arkipelagen
springer plötslig fram i dagen ...
se: åt stranden hafvet griper gladt
in med hundra armar uti lunden.
Kan du räkna fjärdarne och sunden?

Og hertil kommer endelig en livlig, opvakt Befolkning, som dengang, da Thomander levede her, endnu færdedes i sin maleriske Nationaldragt, som nu desværre vor Tid, der forstaar at forgrimme saa meget, har faaet udryddet. Bleking er saa ofte kaldet et Arkadien, og for Thomander var det det, for Ahnfelt ligesaa.

Naar Naturen saaledes talte sit Sprog til Thomander, og han forstod dens Tale, hvad Ungdommen i Aarhundredets første Decennier bedre gjorde end siden hen, saa talte ogsaa Bøgerne deres Sprog til ham, dog ikke saa meget de gamle, ormstukne Folianter med tør Lærdom, men mere de, der rummede Poesi, baade den alvorlige og den vittige. Det sidste laa i høj Grad for ham. Da Thomander var en Snes Aar gammel, finde vi ham udvortes som en lang, tynd Skikkelse med busket Haar og et skelende Øje som Særkende (denne Naturfejl blev han aldrig kureret for), indvortes som paafaldende udviklet i Intelligens, en skæmtsom Ironiker og skarp Kritiker. Bedst gøre vi maaske Bekendtskab med ham ved at læse et Brev, skrevet af ham i Sommeren 1818:

„Skulde Brevet her ikke hænge rigtig sammen, saa

kommer det af, at jeg som sædvanlig skriver det iblandt mine Dreng. Af og til har jeg ogsaa mærket Anstrøg af Distraktion. Nu nylig bankede jeg med Haanden i Bordet for at faa dem til at læse sagtere og raabte strax selv: Kom ind! i den Tanke, at det var en, som bankede paa Døren. Siddende ved et grønmalet Bord, som er blesset paa sit ene Træben, med en gal Pen, med et Stykke Smørrebrød i Munden, halvnøgen som en Negerkonge og svedende som en Profos, med det rette Øje paa Papiret og det skæve paa Vagt mod en hel Hær af Stensnäs' Vesper og Gedehamse, som har erklæret mig Krig, maa man undskylde, om jeg ikke altid bevarer min sædvanlige Klarhed. Paa min Hjernes Landevej passerer saa mange rejsende Tanker, at dens Gæstgivergaard ikke altid kan være vadsket og fejlet.... Jeg er et Barn, og det anser jeg for mit eneste Fortrin. Det er morsomt at kunne imellemstunder lege med alting, med Pigens Fingre, med Sommerfuglens Vinger, med Filosofiens Tankesprog og Skæbnens Kautschukpisk. Det er morsomt stundom at føle paa Pulsen, hvor rask den slaar; man drømmer sig da nogle Aar yngre og nogle Gran enfoldigere. Erfaringens blytunge Rustning passer ikke altid for os at bære; vi krybe ud af den ligesom den lille David ud af Sauls store Harnisk eller ligesom jeg af Allongeparykken. Det er sødt at mærke, at man endnu besidder den samme rene Følelse, som i de uskyldigere Dage, atter at føle den samme Himmel, som lyste over vor Barndoms Egn. Lig en Polyfem med sit ene Øje titter jeg stundom ud af min Hule, og ligesom en Rotte i Surgas bliver jeg svimmel af den rene Luft. Naar jeg om igen bliver optaget i denne Barndomshimmel, tror jeg, at jeg hvert Øjeblik skal dø af Glæde, og jeg dør ogsaa, thi jeg faar med hvert Øjeblik nyt Liv. Hvor vækkes denne lyse Fantasi renere end paa Landet? Her bærer alt det rene Stempel, det fik paa sin Skabelsesdag, her aander den evige Ungdom. Enfold og Godhed er Naturens Hverdagskraft. Her vandrer jeg uskyldig som Rousseau, lykkelig som han,

men ogsaa ensom som han. Kun dette er en Mangel ved mit Landskabsmaleri. Der er Kilder og Vestenvinde og Skygge til at hvile under, men der er ingen, som glæder sig med mig over den svale Dæmring og de syngende Skove. Jeg har ingen Ven, og de Menneskehamme, jeg møder, ere enten saa pæne og tomme som farvede Æggeskaller paa Guirlanden om en Majstang eller ogsaa saadanne velplejede Fedtmavekomplexioner, som kan læse Aviser, naar der er Ildløs....»

Samtidig med at Thomander drev sine Informationer og dyrkede Literaturen, øvede han sig ogsaa i at prædike, da han maatte betragte Præstestillingen som sit Fremtidsmaal. Allerede da han var 17 Aar, begyndte han at optræde paa Prædikestolen, men gjorde ingen Lykke; hans Stemme var svag, og Lægen mente, at det var raadeligst for ham at betænke sig vel paa at blive Præst, da hans Lunger næppe kunde taale Anstrængelsen. Her viste han imidlertid, at han havde en kraftig Vilje, thi han lod sig ikke afskrække, men gjorde lignende som Demosthenes, øvede sin Stemme tidlig og silde og naaede virkelig ogsaa derved, at den blev stedse kraftigere, ja i en senere Alder endog særdeles stærk. Heller ikke stak han op for, at Indholdet af hans første Prædikener ikke havde vundet Bifald; ogsaa her forbedrede han sig hurtig, eftersom han selv fik mere og mere Indhold, og det varede ikke længe, før man satte Pris paa at høre ham. Ja, da ogsaa Karlshamn fejrede Reformationsfesten 1817 ved en Højtid paa Stadshuset, traadte den 19aarige Yngling op med en Festtale, oven i Købet i pompøst alexandrinsk Versemaal som en rigtig Efterklang fra den gustavian-ske Tid.

I Efteraaret 1819 vendte Thomander tilbage til Lund for at forberede sig til Pastoralexamen, som han tog i December 1820. Her i Universitetsbyen traadte han frem som en i Almindelighed noget mørk og indesluttet ung Mand, der trods sin Fattigdom havde stor Selvfølelse og ikke var nem at komme i Kast med. Det var langt fra,

at han alene dyrkede Theologi, tværtimod drev han alle Slags Studier, og han imponerede mange ved sin alsidige Viden, som heller ingenlunde var Godtkøbskram. I Theologi var han dygtig, og en Dag, da han traadte ind i Professor Hylanders Auditorium, afbrød den gamle Mand sin Forelæsning med den ligesaa smigrende som naive Bemærkning, at nu havde han en Lærd blandt sine Tilhørere. Det vakte ogsaa paa hin Tid Forundring, at Thomander laante Spinozas Værker paa Bibliotheket. Han blev formelig betragtet som et lærd Vidunder, og alene hans aparte Ydre, som han med Flid synes at have gjort end mere aparte, idet han, det høje, tynde Menneske, stedse viste sig i en graa Frakke, der gik ned til Fødderne, fyldte Kammeraterne med en vis Undren. Man glemte ham ikke igen, naar man havde set ham, og end mindre, naar man havde talt med ham, saa fuld af Vid og sikre Domme som han var.

Lund yndede han, der var vant til Blekings Natur og gode Klima, ikke. „Hu! jeg gyser,“ skrev han i et Brev, „hver Gang jeg tænker paa denne sumpede Kule, som, efter Tegnér's Ord, Bæltet pisker med en farlig Vind. Lund er taaget som Holland, men falder i enhver anden Henseende igennem ved at sammenlignes med dette Idrættens Tempel. Ved Zuydersøens Bredder ser man med sublim Glæde vor Slægts Sejer over Naturens Overgreb; dér arbejder man sig ud af Dyndet, men i Lund hviler man bekvemt i det. Selve Tænkeevnen synes at tynges af Taagerne, der nedtrykke Sjæl og Legeme. Lundelivet er en stadig Beredelse til Døden, men ikke til den Død, som løfter Psyke rensat til en friere Verden, men derimod til den dyriske Død, hvor vort Haab begravnes med os selv. Endog det Vand, som skal spæde vort Blod og forfriske vore Livsaander, er dér Mosten af de dødes Ben¹⁾. Jeg fatter ikke, hvordan man i Lund kan tro paa Sjælens Udødelighed!“ Her har man ham,

¹⁾ Det bedste Drikkevand i Lund var i Domkirkens Krypt.

som han var dengang, bister i sin Misfornøjelse, vittig og overdreven.

Da Thomander havde taget sin Pastoraalexamen, maatte han lade det være nok dermed. Gerne vilde han ogsaa have taget den filosofiske Grad og været Magister, men det maatte han opgive paa Grund af sin Fattigdom, og det er vel ogsaa faldet noget tungt paa hans Sind. Men forknytt var han ikke; det laa slet ikke for ham. Tværtimod var han fuldstændig opsat paa at tage et haardt Tørn med „Skæbnen” og prøve, om han ikke kunde tvinge den i Knæ for sig. Tilbage til sin Plads hos Winberg maatte han nu drage, men i Sommeren 1821 fik han tillige Ansættelse som Kastelspræst i Karlshamn. Det ene kunde saa godt forenes med det andet, thi der var ikke meget at gøre som saadan. Det bestod nærmest i at sejle om Søndagen ud til den maleriske Kastelsø og prædike for Besætningen dér; denne var saa lille, at der yderst sjældent forefaldt nogen Forretning, thi den bestod kun af den gamle Kommandant, hans ti Døtre og nogle Artillerister. Men hele Lønnen derfor var ogsaa kun 37 Rdlr. og saa dette, at hans Tjenestear bleve regnede dobbelt for at komme ham til Gode ved Befordringen. Synderlig gejstlig var han forresten ikke dengang, og Theologien ansaa’ han for et Skelet, en udlevet Kælling. Præstestillingen betragtede han kun som et Middel til at komme frem, thi frem vilde han, skabe sig et Navn, blive til noget, i det skønnes Verden især. Ærgerrig og stolt var han, men de, som kendte ham, bevidne tillige, at det var parret med noget nobelt. Man fik Respekt for ham. Selv siger han, at han dengang var

en sluten, späd och blek och skägglös yngling
med benadt hår och blodigt sargadt bröst.¹⁾

Altsaa har han haft sine indre Lidelser og Kampe, uden hvilke heller ingen modnes til virkelig Mand.

Det, som fængslede Thomanders hele Sjæl nu mere

¹⁾ Benadt = skilt i Midten. — Sargadt = sønderrevet.

end nogensinde før, var det æsthetiske, og det var hans brændende Higen at komme frem ad den Vej. Det var jo en æsthetisk Periode dengang. Ved Aaret 1820 stod Romantikken i fuld Kraft ogsaa i Sverige; dens værste Overdrivelser vare vel trængte tilbage, dens taagede Dunkelhed fik netop paa den Tid saa alvorligt paa Hovedet af Tegnér, at den blev latterliggjort, men andre betænkelige Sider af den stak endnu længe frem. Hvad man kan kalde Hyperromantikken var stærkere i Sverige end hos os. Atterbom og senere Almqvist vare dens Koryfæer. Thomander var greben af denne Bevægelse og følte Digtervinger voxe ud paa sig. Han skrev i denne Periode tit Digte, og mange vare vellykkede, men da han dog snart mærkede, at hans Vinger vare for spæde, opgav han det klogelig, thi han vilde ikke nøjes med at være middelmaadig. Hans poetiske Begavelse gav sig da Udslag paa en anden Maade, nemlig ved at oversætte berømte Digtere, noget, der var stor Trang til i Sverige.

Thomander fordybede sig altsaa i disse Aar i de store Aanders Værker, baade Tænkeres og Digteres og naturligvis særlig i deres, som Romantikken altid med Forkærlighed dvælede ved. Det var saadanne som Rousseau, Tasso, Ossian, Schelling, men ogsaa Voltaire; naturligvis hørte baade Goethe og Schiller, Øhlenschläger og Schack Staffeldt med til hans æsthetiske Verden. Men efterhaanden bleve tre Digtere hans særlige Yndlinge, nemlig Aristofanes, Shakespeare og — Byron!

For nu at forstaa Thomander i hans Ungdom og i hans tidligere Manddomsalder maa man betænke, at hans Udvikling falder i Genidyrkelsens Dage. Denne var begyndt for Tysklands Vedkommende omkring Aaret 1770 og bredte sig siden derfra op til de skandinaviske Lande. I Sverige var den i fuld Flor i Tierne, Tyverne og Trediverne i dette Aarhundrede og fremtraadte mere grelt end hos os. At hin Tid kom ind paa Genidyrkelsen eller dette, at Genier ere en Slags Overmennesker, Heroer, der

ere hævede over de almindelige Love og nærmest ere en Slags Aabenbaringer af en højere Aand, der inspirerer dem, hvorfor almindelige dødelige maa bøje sig for dem, — det var ikke saa underligt. Thi i den Periode var der jo glimrende Genier paa mange Omraader; man behøver blot at tænke paa Goethe, Mozart og Napoleon, men med Lethed kunde man opregne en stor Del Navne paa uomtvistelige Genier. Ingen har dog nok mere slaaende vist, hvad Geni er, end Napoleon, thi det var noget, som alle, Venner og Fjender, ligesom kunde tage og føle paa. Foruden de store anerkendte man ogsaa mindre Genier, men alle havde de Krav paa at gaa deres egne Veje og følge deres Inspiration.¹⁾

Genidyrkelsen gik ofte meget vidt og havde tit et vammelt Præg. Men man kan dog, naar man lever i en hel modsat Tidsalder, let gøre den for megen Uret. Nu til Dags er der eller burde der ikke være nogen videre Fare for at komme ind paa den, da den væsenligste Aarsag, Genierne selv, i en saa paafaldende Grad mangler. Men dengang existerede de baade her og der.

Den farligste Side ved Genidyrkelsen var dens Indflydelse paa selve «Genierne», enten disse nu vare virkelige eller kun «udi egen Indbildning». Thi for dem førte det til en Følelse af Ufejlbarlighed og til at se ned paa andre almindelige dødelige som en lavere Art af Mennesker og ved given Lejlighed behandle dem med Ringeagt. Geniet tilhørte en højere Verden og de andre en lavere. I hvilken Grad mange vare befængte med denne Overlegenhedsfornemmelse, kunde der nemt fremdrages Vidnesbyrd om ogsaa fra vort lille hjemlig-danske Omraade, men det behøves ikke.

---

¹⁾ Fryxell har meget rigtigt paavist, at der var noget ikke kristeligt ved Romantikens stærke Fremhæven af Helten og Geniet, og i Modsætning dertil noget ægte kristeligt ved Rationalismens Arbejde for Fred, Menneskekærlighed, Opofrelse og stille Dyder. Kristi 8 Saligprisninger passede ikke ret for Romantikerne.

Thomander følte sig som noget af et Geni; og han var det ogsaa. Af hans Optræden ved mangen en Lejlighed i den følgende Tid ser man, at han følte Geniets Ret til at trodse de almindelige Love, og han havde ikke liden Selvfølelse og Overlegenhed samt knusende Ringeagt overfor Hverdagsmennesker. «Som en ung Titan følte han sine Kræfter voxe og dermed Lyst til at prøve dem. Med ungdommeligt Overmod saa' han ned paa alt, hvad der ikke stemte med hans Idealbilleder. Det morede ham, dristigt at springe over de Skranker, som andre med Ærefrygt standsede for». ¹⁾ Mange følte sig naturligvis tilbagestødte af ham og havde Grund til det, men var man først bleven taget gyldig af ham som et aandeligt Menneske, da lærte man at sætte Pris paa ham. Der var noget stort, modigt, ogsaa ridderligt ved ham, og i Virkeligheden havde han et blødt Sind og en from, barnlig Tro. Let bevægelig var han, og det er troligt nok, at baade dette og den stærke Frihedstrang, der altid rørte sig i ham, stod i Forbindelse med det polske Blod, der randt i hans Aarer. «Hjertat är skapt i April och förståndet stöpt i December», sagde han om sig selv.

Betegnende er hvad Paul Ahnfelt fortæller om et Besøg, han 1821 aflagde Thomander sammen med en anden. Thomander modtog Ahnfelt meget venligt, da han godt kendte ham, men blev snart tavs og gabede dygtig. Han var kommen til at se den Rejselekture, de førte med, og den nedsatte dem i hans Øjne. Endelig tog han Bladet fra Munden og gjorde Nar deraf, saa at de bleve kede af det og gik deres Vej.

Det var Æsthetikken, som fængslede Thomander fremfor alt andet. Med hvilken Lidenskab han gik op i den, kan man skønne deraf, at han forskrev 60—70 Bind fransk Komædie fra Paris, fordi han vilde studere det franske Skuespil. Men endnu mere gik han op i det engelske;

---

¹⁾ G. Ljunggren: Indträdelses-Tal. — Sv. Akademiens handlingar, 1866.

han kastede sig over Shakespeare og oversatte ganske fortræffeligt tre af hans Lystspil og to af hans Tragedier. Derefter tog han fat paa Aristofanes og oversatte hans «Skyerne», endelig ogsaa Byrons «Manfred». Paa kort Tid gjorde han sig bekendt som Sveriges bedste Oversætter, og der kunde nok trænges til en saadan, thi meget af den ypperste fremmede Literatur var en lukket Bog for de fleste af Mangel paa Oversættelser. Det var kun lette Sager fra Middelmaadighedens store Overdrev, der plejede at blive omsat paa Svensk. «Sveriges Funktion i det literære Universum», ytrer Thomander paa den Tid, «er at være de andre Literaturers Kludesamler, der gaar omkring i Husene til de tyske Hofraader, de franske Quarants, de edinbourghske Rewievers og roder snavsede Klude op til at male Papir af.» Til Theaterbrug oversatte Thomander det spanske Drama «Amanda» og Shakespeares «Macbeth», men disse bleve ikke trykte. Det sidste Arbejde af denne Slags er en Oversættelse af Voltaires «Brutus», der først udkom i en senere Periode, nemlig 1831. Men han tog ogsaa fat paa kirkelige Opgaver og oversatte aandelige Digte af Prudentius og Fortunatus, Klemens Alexandrinus og Synesius, altsaa fra den kristelige Oldtid, samt «Deutsche Theologia» fra Gammeltysk. Som man ser, var det fra fire—fem forskellige Sprog, han oversatte, altid med Dygtighed, og man kan sige: med Geni. Han erhvervede sig saaledes et Navn blandt sine Landsmænd, medens han endnu stadig levede som Huslærer hos Winberg og siden en kortere Tid hos Grev Trolle-Wachtmeister til Johanneshus, et Herresæde, der ligger nogle Mil længere mod Øst henad mod Karlskrona.

Han havde faaet en fortrolig Ven i Pastorsadjunkten Dahlgren, der ogsaa var et lyst, æsthetisk Hoved og Forfatter, men dog ikke kunde maale sig med Thomander. Dahlgren boede i Stockholm, men blev engang inviteret ned til sin Ven ved følgende Linier:

«Kom og gyng med mig i den grønmalede Baad paa den skyggefulde Mörrums Aa (ved Karlshamn), hvor

topunds Lax hoppe i Vandskorpen, og bad dig derhenne i Vigen blandt de tyve Øer, midtfor den hundredaarige Bøgeskov. Se, der henne staar en Fiskerhytte — Oen hedder Maglöhholme — dér tage vi os en Tykmælk og et Glas Vin og betragte Havgudinden, hvor skønt hun slumrer. Hanö og Listers Hoved hæve sig over Vandet som to Herkulesstøtter. Kom! Et Par nye blaa Porcellænsboller vente dig. Vil du have Champagne, Cypervin, Rhinsk-, Mosel-, Madeira-, Portvin eller gammel fransk?» Man var jo flot! Men igennem det skimter man, at han blev baaren oppe af sine Omgivelser. Han spillede en stor Rolle paa Egnen, blev feteret, ikke mindst af Damerne; han var en vordende Berømthed, følte man.

Allerede nu begyndte Thomander at vinde Sejre som Improvisator, og snart skulde det vise sig, at paa dette Omraade laa hans største Genialitet.

I 1825 var han et 5 Dages Ophold i København i Selskab med Winberg og sin theologiske Ven Reuter-dahl. Alt hvad der havde med Kunst at gøre tiltrak ham mest. I Samlingerne bleve de viste om af Thomsen; de vare hos Eckersberg, Lund, Lorenzen og flere Kunstnere, og Thomander var meget tiltalt af den Modtagelse, de alle Vegne fandt. «Man kommer til København som vildfremmed og behøver blot at ytre et halvt Ord om Kunst, saa aabner hver Artist sit Atelier og sit Hjerte.» Den endnu ikke færdige Frue Kirke saa' de, og han fandt den smuk à la hedensk Tempel. «Den høje, elskede Familie» fik han ogsaa at se i Theatret; Frederik den 6te forekom ham at have «et gammelt, velvilligt Tanteansigt», Dronningen fortryllede ham ved sin ædle Anstand, Prinsesserne fandt han grimme. Øhlenschlägers Ydre kritiserede han stærkt og fandt, at han havde et Jødeansigt med tykke Læber. Derimod var han henrykt over «Kong Salomon og Jørgen Hattemager» og erklærede, at noget behageligere Skuespil havde han aldrig set. Men han havde nok heller ikke set stort andet, end hvad der blev opført i private Kredse og af omrejsende Selskaber.

Aaret 1826 rev endelig Thomander ud af den langvarige Blekingske Idyl, der i Længden ikke kunde tilfredsstille den, der vilde frem i Verden. Den theol. Professor Ahlmann i Lund vilde ophjælpe det derværende Pastorseminarium, og da han kendte Thomanders Dygtighed, antog han ham som Medhjælper ved dette. Indtægten var saa ubetydelig, at ingen kunde leve af denne Stilling, men den aabnede Udsigt til at naa et Professorat engang. Da han imidlertid ikke kunde leve af Luften, fik han skaffet sig flere Biindtægter; saaledes prædikede han for Agardh i dennes Præbendekald for en Betaling af 133 Rdlr. aarlig, medens Agardh for intet at bestille hævede 7000 Rdlr. 1827 forsvarede Thomander en theologisk Afhandling og blev derefter Docent.

Thomander havde altid været flittig, men den Virksomhed, han nu udfoldede i Lund, var forbavsende. Han holdt Forelæsninger, han prædikede hver Søndag, han manuducerede Studenter privat, han fortsatte sine Oversættelser, han studerede ivrig Theologi, da det var nødvendigt for at komme frem, og endelig udgav han fra 1828 sammen med Reuterdaahl «Theologisk Kvartalskrift». Som Grundsætning for dette Tidsskrift hævdede han den videnskabelige Frihed og aabnede Bladets Spalter for anderledes tænkende. «Kirken kender Kætterier, Vidskaben ikke», erklærede han. Kvartalskriftet fik stor Betydning og virkede i høj Grad oplivende og vækkende, og det er egentlig fra det, at et Opsving i det theologiske Studium i Sverige skriver sig. Thomanders egne Artikler vare nogle af de bedste, og det viste sig snart, at han som Theolog stod nærmest den konservative Side; Reuterdaahl derimod var mere liberal, som vi tidligere have set Prove paa.

1829 døde Domprovst Wählin, som tillige var theologisk Professor. Den ubehjælpelige, tykke Mand, som horte til en svunden Tid og gav sig selv blot paa mange Maader, især ved sin Examination, var en stadig Skive for Thomanders vittige Pile, og det lader til, at denne

har gjort et helt Studium af ham som en Kuriositet, der søgte sin Lige. Som Exempel paa, hvorledes et Geni som Thomander tillod sig at skrive om en saadan filistrøs Person, anføre vi følgende, som man dog gør rigtigst i at læse med megen Reservation: «Han drikker Flæskefedt til Frokost, æder hele Formiddagen og sover om Eftermiddagen. Om Sommeren drikker han Brønd og er da stræng imod sig selv, thi han spiser ikke andet til Frokost end en Hummer, tre Potter Rejer og et Fad Østers. Efter en saadan Diæt prædiker han altid paa de fire Bededage i Kirken om «Guds underlige Forsyn med at forskaffe Fødemidler til Skabningerne». . . . Ved theol. Examen havde han en Liste over Examinanderne, men blev de ham for mange, brød han af og sagde til Notaren: «Giv dem allesammen under ét *admittitur*.» . . . Hans meste Omgang var med en fed Bogbinder, der var hans uægte Søn.» Hvordan det nu end stod til med Wählin, saa betragtede Thomander ham i ethvert Tilfælde med den største Ringeagt. Men da Manden nu døde, søgte han hans Embede, og skøndt Thomander kun var c. 30 Aar, kunde det ikke nægtes, at han havde gjort sig dygtig til det.

Dette gav Anledning til stor Staahej. Ahlmann, der for Øjeblikket var den eneste theologiske Professor og som saadan repræsenterede hele Fakultetet, var stemt til Gunst for Thomander. Men da der var ældre Ansøgere, som han ikke vilde fornærme, sendte han alle de Afhandlinger, der som Konkurrence vare indgivne af dem, over til det theologiske Fakultet i København til dets Bedømmelse.¹⁾ Denne faldt ud til Gunst for Thomander, hvis Afhandling fik det Vidnesbyrd, at det var den eneste af fuldgyldigt, videnskabeligt Hold, og at den røbede en Forfatter, «som forener Kendskab til Literaturen med en sund og skarpsindig Tænkraft, ejendommelige Anskuelser

---

¹⁾ Det bestod dengang af Proff. Hornemann, P. E. Müller, Jens Møller og H. N. Clausen.

med Klarhed i Fremstillingen, og hvis Duelighed til at udvikle og behandle et videnskabeligt Æmne maa erkendes ogsaa af dem, som ikke føle sig tilfredsstillende af Undersøgelsens egentlige Resultater.» Dette nyttede imidlertid ikke Thomander noget, thi de andre Fakulteter i Lund, der mærkværdigt nok vare stemmeberettigede i Sagen, vilde ikke votere til Gunst for en, der indtog en saa lav Plads som Thomander, og lade ham med ét Sæt springe op paa den højeste. Altsaa fik en anden (Hellstenius) Embedet.

At Sagen fik et saa uheldigt Udfald for Thomander, hang upaatvivlelig sammen med, at han ikke var yndet af de lærde Herrer. Hans Væsen var arrogant, han forholdt sig tilbagetrukken og ironisk overfor dem, og de vidste, at han ikke skaanede deres Svagheder. Han sluttede sig i sin Overlegenhed ikke til noget Parti, saa at hverken Gardister eller Agardhister kunde bruge ham. Hans Væsen var i det hele saadant, at han aabenbart hævede sig over alt det, man kalder konventionelt. Den Mand, der ganske ugenert paa en varm Sommerdag spadserede paa Lunds Hovedgade i Skjorteærmer, han kunde tillade sig, hvad det skulde være, og det vilde man ikke risikere indenfor «Carolinas» hellige Vægge. Ikke engang Studenterne vare særlig stemte for Thomander, skøndt mange gerne hørte ham, thi han var meget stræng som Examinator, hvorfor han ogsaa ved Lejlighed fik sine Ruder slaaet ind, ledsaget af et *Pereat*, hvilket han dog ikke lod til at lade sig anfægte det allermindste af.

Men havde de lærde Herrer sat en anden Mand ind i Domprovst- og Professorembedet end Thomander, saa kom de ikke til at dø i Synden, thi han sørgede for at drage det hele frem for den store Offentlighed, og i to Aar drøftedes Sagen pro et contra. Thomander begyndte derefter i Aaret 1832 at udgive et nyt Tidsskrift, som han kaldte «Gefion», sammen med sin fortroligste Ven Nils Otto Ahnfelt. I dette trak han ubarmhjertig sine Modstandere til Vands og svang Satirens Svøbe over dem,

men altid med godt Humør og Løjer. Han var overordentlig dristig og nærgaaende, og Forbitrelsen mod ham var grænseløs, thi det var jo ingenlunde behageligt at faa alt stillet frem for Offentligheden. Thomander anslog ogsaa tit en Tone, som ikke er heldig for alvorlige Mænd, og fortjente i saa Henseende Dadel.

Hvor skarpt det hele gik til, kan man se deraf, at den akademiske Lærerforening udelukkede ham¹⁾, og Konsistorium fik Trykningen af «Gefion» i Lund forbudt. Men han fik saa en Bogtrykker i Malmø til at udgive Bladet, og det mødte fremdeles hver Uge med et Nummer, som blev læst med spændt Forventning, hemmelig Skadefryd hos nogle og indædt Forbitrelse hos andre. Saasnart der var noget ved Universitetet, der frembød en saarbar Plet, strax mødte Thomander med sine Pile. Flere af Professerne maatte idelig holde for, men ogsaa Biskop Faxe gik ikke Ram forbi. Man kan ikke nægte, at det hele var meget ejendommeligt, men det ejendommeligste var dog, at Thomander gik som Sejerherre ud af Striden, thi 1833 blev han Professor (i Pastoraltheologi). Hermed lod han saa «Gefion» ophøre.

Thomander var aabenbart ikke en Person af den Slags, hvoraf der gaar tolv paa et Dusin. En Præst skrev paa den Tid om ham: «Thomander er en virkelig ualmindelig Mand, djærv og selvstændig, mere passende for de nord-amerikanske Fristater end for vort servile Samfund.» Netop det servile, der var stærkt udpræget blandt Professerne, var ham en Pest.

Som Prædikant (i St. Peters Klosterkirke i Lund) samlede Thomander mange Tilhørere, særlig yngre, og han udmærkede sig ved at tale frit, uden Opskrift, hvilket endnu var et Særsyn. Han udgav allerede 1829 en Samling Prædikener, mod hvilke der dog kan gøres den Ind-

---

¹⁾ Med 63 Stemmer imod og ingen for blev det bestemt, at «Gefion» ikke maatte findes i Foreningens Værelser.

vending, at de tit ere noget dunkle og stille for store Fordringer til Tilhørerne.

Efterat han nu sad fast i Sadlen som Professor, stilnede Bitterheden mod ham efterhaanden af, og hans elskværdige Sider kom mere frem. Hidtil havde Tegnér's Dom over ham ikke været meget uretfærdig, skøndt den er haard; han kalder ham stikken og egenkærlig, siger, at han har et ubehageligt og selvtilfreds Væsen, men indrømmer, at der er meget genialt, dristigt og skarpsindigt ved ham¹⁾. Thomander var heldigvis i stærk Udvikling, og den gik i god Retning; noget maa man ogsaa holde den til Gode, der med Rette føler, at han er et Hoved højere end de andre. Og at der var noget indtagende ved ham i Ordets gode Betydning, fremgaar tydeligt nok af mange Vidnesbyrd, af hvilke vi anføre et af Paul Ahnfelt: «Naar og hvor han end træder frem, kommer han som et Søndagsbarn, der ikke behøver at pynte sig med Helligdagsdragt. Han gaar aldrig i Uniform, men i lette Klæder, Hverdagsklæderne, der høre til hans egen medfødte Habitus; men hvor han viser sig, er han velkommen, og man lytter til hans Ord som til en original og selvstændig Tænkens.» Det indtagende ved Thomander laa netop i det frie, ugenerte, originale, der sammensmeltede med hans Genialitet.

Som Professor blev han mere og mere afholdt af Studenterne, ja blev snart deres erklærede Yndling. Han var jo ung i Sind og Retning som de og slog dristig til gamle Skranker og Fordomme; desuden følte de sig stolte af at have et saadant Geni i deres Midte. Dertil kom, at han havde et varmt Hjerte for de unge, især for dem, der maatte kæmpe haardt for at vinde frem, ligesom han selv havde maattet. Hengivenheden for ham gav sig Udslag i, at den skaanske og blekingske Nation, der udgjorde mere end de to Trediedele af hele Studenterkorpset, valgte ham til deres Inspektor, hvilket er en Hædersplads.

¹⁾ Tegnér's Efterlemnade skr. 2, S. 268.

Og naar han saa kom til dem i deres Kreds, var det altid en Højtid for dem; de flokkedes om ham og lyttede til Skæmtens og Alvorens Ord, der tit lige betagende kom fra hans Læber.

I sin Virksomhed ved Universitetet, der strakte sig gennem en lang Aarrække lige til 1850, har Thomander gjort stor Gavn. En ny Læremaade fik Indgang ved ham. Før havde Professorerne i deres Foredrag bevæget sig mellem de to Yderligheder: dagligdags Konversationssnak og stiv Prædiketone, men han talte baade frit og livligt og tillige holdende sig til sit Æmne, altid behandlende det som en virkelig Videnskabsmand. Og han blev med Aarene en stedse grundigere Theolog, til hvilket hans udmærkede Sprogtalent lettede ham Vejen. Som vi have sagt, maa han regnes til de mere konservative, og Rationalisme var ham imod, men han frygtede ogsaa for at stivne i gamle, forstenede Dogmer. Han hævdede derfor den videnskabelige Undersøgelses Frihed og fulgte livligt med den historiske Kritik. Endnu paa sine ældre Dage ytrede han: «Jeg erkender Videnskabens Ret til at komme og gøre kort Proces med vore Dogmer; i modsat Fald blive de for mugne.» Dog maa man ikke derfor tro, at han kom ind paa mange dristige Meninger; tværtimod følte han sig med Aarene altid mere i Overensstemmelse med den evangelisk-lutherske Kirkelære.

Medens den tidligere æsthetiske Virksomhed nu trængtes tilbage for Thomander, søgte hans livlige Aand nye Felter at kaste sig over, og da han havde plukket sine første Lavrbær som Oversætter, blev det et Arbejde af den Slags, som han i sine første Professoraar især gav sig af med. Han oversatte nemlig det nye Testamente paa en selvstændig, original Maade, saa ordret som muligt; det udkom 1835. Aaret efter nød han den Udmærkelse at blive valgt til Æresdoktor i Theologi ved Københavns Universitet, da dette fejrede den danske Reformations Trehundraarsfest. Der var kun 5 Udlændinge, der fik den Ære, og han var den eneste Svensker. Hermed var

ogsaa den Tilslutning til Danmark indledet, som siden stadig fremtraadte hos ham.

Et mærkeligt Punkt i Thomanders Liv er hans Forbindelse med Almqvist. Den ligesaa berømte som berygtede Digter, 5 Aar ældre end Thomander, var ligesom denne et originalt Geni og havde som han indsuget den romantiske Atmosfære fra ganske ung af. De levede hver i sin Ende af Sverige og havde længe intet personligt Kendskab til hinanden, men følte sig gensidig tiltrukne. Skøndt der er Ligheder mellem dem og det betydelige, saaledes i en vis ubændig Frihedsfølelse, i en aandsaristokratisk Livsbetragtning og Bevidstheden om at høre til Førsterangs-Mennesker, saa var der dog ogsaa Grundforskelligheder. Almqvist savnede indre Holdning; han lignede af berømte Personer nærmest Heinrich Heine, idet han som denne var en sønderreven Sjæl, et Menneske, der under en vis Stræben efter Aandelighed i Grunden higede efter at tilfredsstille Kødets. Han var, hvad han selv kaldte et *animal coeleste*, der selv i de Tider, hvor han levede i det coelestiale, det himmelske, stadig sank ned til det animalske, det dyriske. Heri vidt forskellig fra Thomander, der i sit religiøse Forhold som i det rent menneskelige bestandig besad Sjælens Harmoni, forsaavidt som han i ædel Stræben kun higede efter det sande og ophøjede.

Almqvist øvede, trods sit forrevne Liv, en stærk Indflydelse paa mange, og han var i Trediveerne nærved at være Sveriges mest fejrede Digter. Hans Lyrik var tit betagende og hans Romaner spændende, pikante og med mange Aandrigheder. I denne Periode, i Trediveerne, udkom hans «Tornerosebøger» i 7 forskellige Dele, alt i Romanform, men det dybere i dem er Fremstillingen af den «sande» Religion. Grundretningen i denne er et Liv i mystisk, salig Følelse; al Reflexion eller Theologi skal bort, thi da først kan Andagtens dejlige Rose komme frem. Denne Rose er rød af det Hjerteblod, der udrinder ved Jegets Undergang, idet dette nedsænker sig i det mystiske

Guddomsdyb. Naar det er sket, kan man leve «Torneroselivet», et artistisk Stemningsliv, umiddelbart, poetisk og kærligt. Almqvist vilde gøre sin Religion til den egentlige, oprindelige Kristendom, anførte Skriftsteder som Bevis paa dens Rigtighed og hævdede Kristus som den, der fornemmelig havde ført det ægte Torneroseliv, hvorimod Skævheder allerede vare komne ind i den apostoliske Tid. Heldigvis havde Almqvist igen bragt Kristendommen paa ret Køl. Man maa nu ikke tro, at disse hans Anskuelser kun bleve betragtede som en genial Mands Fantasifostre; mange saa' op til ham som en inspireret Personlighed. Først da han siden hen kom ind paa, at man ved at hæve sig over de almindelige Begreber om Moral og Sædelighed, saasom over Ægteskabet, ret for Alvor blev løftet op i den højere Følelisesverden, begyndte hans Aktier at synke, men paa det Tidspunkt, vi her omhandle, stod de højt.

Almqvist var siden 1829 Rektor for et nyt oprettet Elementarläroverk i Stockholm, men i Sommertiden især flakkede han meget om og foretog sig lange Fodture, gerne efter en eller anden pludselig Indskydelse. Han studerede da Folkeliv, samlede Folkesagn og fik Ideer til sine Romaner. Saaledes spadserede han 1837 en Tur paa 60 svenske Mil ned til Skaane. Et Hovedmaal for ham var at besøge Thomander samt P. Wieselgren og P. Ahnfelt, da ogsaa disse dengang hørte til hans beundrende Venner. Almqvist var *mirabile dictu* nylig bleven ordineret efter at have underkastet sig Pastoralexamen, thi da han begyndte at blive ked af at være Rektor, vilde han holde sig en Dør aaben til et fordelagtigt Præstekald. Folk bleve meget forbavsede ved at se Hr. Pastoren optræde i grøn Frakke, blaa Benklæder, lys Vest, sort Halsbind og en flot graa Hat, et Kostume, man ikke var vant til at se en svensk Præst i. Men det var jo genialt, og man kan være vis paa, at Thomander fandt, at det var en god Idé. Alle Vennerne vare glade over den aandfulde Mands Besøg. Ahnfelt, som nylig var bleven Præst i Bosarp, for-

tæller om hans Besøg hos sig, at han kom kørende ind i Præstegaarden med Wieselgren, hos hvem han havde prædiket; Thomander var derimod kommen i Forvejen. Da Vognen nu holdt for Døren, blev Almqvist roligt siddende, indtil han var budt velkommen. Da han derefter steg ned, greb den høje Thomander ham i sine Arme, bar ham ind i Huset, lige op til Salen, satte ham af midt paa Gulvet og sagde: Det er Love Almqvist! Saa kunde alle se og glæde sig over Kælebarnet. Der var ogsaa stor Fryd over hans Besøg, og Ahnfelt fortæller, at han var dengang den behageligste Personlighed, man kunde tænke sig, rolig, harmonisk, jævn og naturlig. Ganske fordringsløst, under Spøg og Munterhed, bragte han de alvorligste Spørgsmaal paa Bane. «Hvor han slog sig ned, vældede en Kilde af originale Ideer frem. I Dialogen var han den største Mester, jeg nogensinde har hørt.» Man betragtede ham som i sin Art at staa ligesaa højt som Goethe; hans værste religiøse Galskaber vare, vel at mærke, endnu ikke dengang komne frem. Herefter besøgte han Thomander i Lund, og siden fulgte alle Vennerne ham til den maleriske Egn ved Odinsjö og Skärålid. Han gæstede ogsaa København, hvor danske Beundrere tog imod ham.

Det følgende Aar kom Almqvist igen og opholdt sig hele to Maaneder hos Thomander. Det var hans Tanke at se at faa et ledigt Professorat i Lund, men det glippede. Studenterne bragte den berømte Mand deres Hyldest ved Sang og Leveraab, og Thomander talte derefter fra Universitetstrappen for ham og bragte ham en Tak for hans Virksomhed. Senere er der Grund til at tro, at han fortrød den offentlige Ære, han havde vist Almqvist, thi fra den Tid af gik denne mere og mere over Stregen. Da han 1841 udgav sin berygtede Bog «Det går an», fik Thomander Øjnene op for, at han havde været med til at kæle for en Øgle¹⁾, og i al Fald i 1850, da Almqvist udgav

---

¹⁾ I «Det går an» blive to Rejsende, en Sergent og en ung Pige, der træffe hinanden, enige om at leve sammen som Ægtefolk

Slutstenen paa hele Torneroserækken under Navnet «Purpurgreven», tabte han den sidste Rest af sit engang store Publikum. Det religiøse Fremtidsideal, som heri var skildret, bestod i et kommunistisk Jerusalem med «Mad-Hoteller», fulde af Lækkerier, og med idelige Fester, samt endelig stadig skiftende Ægteskaber eller hvad man vilde kalde det. Næste Aar kom den bratte Ende paa det hele, da Almqvist paa Grund af sine fortvivlede Pengeforhold og af Frygt for at mistænkes for attentet Giftmord (hvor han dog nok var uskyldig) flygtede ud af Landet. Han levede derefter 14 Aar i Nordamerika, men sit sidste Aar i Bremen under et paataget Navn, og her døde han 1866. Saa sørgeligt endte den Mand, som Thomander engang bar paa Hænder, og var der Lighed i adskilligt mellem dem, saa var det saa meget mere rystende for denne at se, hvortil den romantiske, selvforgudende Genidyrkelse kunde føre.

Thomander levede nu i en lykkelig Stilling med stedse voxende Harmoni i Sjælen, hvilket gav sig Udslag i en vis skæmtende Glæde, der mere og mere blev karakteristisk for hans Person. De Anfald af Misfornøjelse og Tungsindighed, der i hans yngre Dage ofte kom over ham, bleve bestandig sjældnere. Han vandt baade Beundring og Kærlighed i sine Omgivelser, og dette at føle sig baaren oppe var ham et Solskin, hvori han trivedes og udfoldede sig. 1834 blev han gift med en ung Pige fra hans kære Karlshamn, Brugspatron Meyers Datter Emilie, og han blev alle sine Dage en lykkelig Ægtemand. Hun blev Moder til tre Døtre.

Med Aaret 1840 begynder en ny og betydningsfuld Tid for Thomander. Da blev han nemlig Rigsdagsmand, Medlem af Præstestanden. Dengang gældte jo endnu den gamle Forfatning med de fire Stænder, der

---

uden Vielse, for at de igen kunde gaa fra hinanden, naar de bleve kede af det. Det var det, som Almqvist mente, godt kunde «gaa an».

hver arbejdede særskilt. Det var en meget bevæget Rigsdag; Spændingen mellem Fremskridtsmændene eller de liberale og de konservative var meget stor. De liberale havde en afgørende Overvægt i Borger- og Bondestanden, Præstestanden var næsten lige delt. Thomander var en udpræget Frihedsmand og med sin store Begavelse og imponerende Personlighed blev han hurtig en af Lederne. Paa sin skæmtende Maade udtalte han sig om den Side, han stod paa: «Nogle synes bedst om unge Skønheder, andre om gamle; skal jeg sige min Smag, saa inklinerer den ikke for de sidste.» Men han var alligevel ikke af de fremstormende Aander; han vilde vel det nye, men kun naar han erkendte, at det virkelig var godt. Hovedlederne for Oppositionen vare Mænd som Lars Hjerta, den begejstrede Frihedskæmper, Brugsejer Petré, en myndig Mand, som var en personlig Modstander af Kongen, og Provst Ödmann. De vare glade ved at faa en Støtte i en saa betydelig Mand som Thomander, men hvis de troede at faa ham til deres sikre Haandgangsmand, saa tog de fejl. Thomander lod sig ikke indrangere som Nummer i et Geled; med ingen var det mere umuligt end med ham, thi hans hele Væsen oprørtes ved en saadan Tanke. «Imod begge Partier og imod hvadsomhelst,» sagde han, «optræder jeg uden Betænkning, men som oftest tilhører jeg den skarpeste Opposition.» Han var sig selv og kun sig selv. Dristig og fuldt rustet gik han i Kampen, men Disciplin bøjede han sig ikke for, og de andre Oppositionsmænd fandt ham derfor noget uberegnelig. Det hændtes tit, at han ligefrem kom paa Kant med de liberale, ja stundom med alle Partier, og det kunde regne ned over ham med skarpe Ord, men det anfægtede ham ikke, ja tit var han da allermest i sit Es og kunde med Smil paa Læben og Løjer paa Tungen give dem raat for usødet, saa de ømmede sig, og i den Henseende stak han ikke op selv for dem, der vare højest paa Straa.

Hvor anset Thomander strax blev i Rigsdagen, ser man af, at han blev valgt ind i «Statsutskottet», der jo

var et Udvalg fra alle Stænder, som havde det afgørende Ord at sige, og ved hver Rigsdag, han deltog i, paa én nær, var han Medlem af det. Det gik meget haardt til paa Rigsdagen 1840. Oppositionsbladene havde længe søgt at tage Glansen fra den 76aarige Karl Johan, og Oppositionen paa Rigsdagen fulgte trolig dette Spor. Man søgte at gøre ham ked af det hele for at faa ham til at abdicere til Fordel for Kronprins Oskar. I Bonde- og Borgerstanden fremkom uhyre nærgaaende Ord, saasom at Regeringen havde overtraadt alle Grundlovens Bud, at Regenten og hele hans Dynasti var i Fare, ja Lars Hjerta hentydede til, at det var bedst at afsætte Kongen, ligesom den gale Gustav den 4de var bleven det. Noget, der især blev drøftet, var Omdannelse af Rigsdagen, hvilken Sag stadig var paa Bane gennem en lang Række Aar. Her holdt Thomander en Tale, som blev berømt, og for hvilken man sammenlignede ham med Englands Sheridan. Ja, da Ministeriet indgav sin Afskedsbegæring, fordi Oppositionen havde faaet Overvægten i Utskottet, var der Tale om at faa Thomander ind i et nyt Ministerium. Men han svarede: «Duer ikke! Inden otte Dage giver Kongen mig et Spark — og saa er det jo bedre aldrig at begynde!» Modstanderne sagde om ham, at han (der jo var skeløjet) havde sit ene Øje fæstet paa Bispestolen, det andet paa Galleriet (som Demagog), men det lo han bare ad.

Thomanders Mening om en Rigsdagsreform var ganske selvstændig. Han holdt nu for det første stærkt paa et konstitutionelt Kongedømme og var erklæret Modstander af ethvert ensidigt Vælde, enten det nu var Aristokrati, Demokrati, Plutokrati osv. Dernæst mente han, at i denne som i enhver vigtig Sag skal der tages Hensyn baade til det nationale og det kosmopolitiske, det sidste fordi intet Land skal eller kan unddrage sig Paavirkning af den store Verden udenfor. Naar Sverige skulde have en ny Forfatning, da maatte denne dannes efter det bedste Mønster udenlands, og det mente han var Englands, men tillige passes til for de ejendommelige svenske Forhold. Han

ønskede, at der baade skulde være almindelige Folkevalg og tillige Stændervalg, hvorved Sagkundskaben kunde blive repræsenteret, men med Hensyn til Kamre svingede han fra Etkammer- over til Tokammersystemet.

Overse vi Thomanders Rigsdagsvirksomhed, der omspænder Tiden fra 1840 til 1856, under ét, da kunne vi fremhæve nogle Punkter, der vise hans Retning og hans Omdømme. Han holdt stærkt paa, at Finansvæsenet ikke blev belemret med Gæld¹⁾. «Efter min Formening,» siger han, «er intet mere sandt konservativt end at holde et Lands Finanser i Orden. Man maa sige, hvad man vil, det er ikke bar Bondesnak, at dette Folk er et fattigt Folk, som nok, hvis der holdes godt Hus, fuldkomment kan holde sig oppe og med Læmpe, lidt efter lidt, faa, hvad det behøver, naar bare det ikke mener at behøve for meget, men som, hvis dets Finanser gaa ned, kun meget langsomt kan komme sig. Det gaar ikke an at lege med Sveriges Finanser; Pengene ere her en vigtigere Sag end i de fleste europæiske Lande.»

Som Frihedsmænd var han en Talsmand for Næringsfrihed, for Mænds og Kvinders lige Arveret og for Religionsfrihed, for hvilken sidste han allerede 1840 stillede et Forslag. Afholdssagen havde altid ligget ham paa Hjerte, og han var en af dens dygtigste Forkæmpere; han stod uden at tvivle paa Foreningernes Side. Men han var klog nok til at se, at naar der skulde udrettes noget større, maatte Lovgivningen tage sig af den, og han traadte paa Rigsdagen med stor Kraft op imod «Brændevinismen». Naar der siden blev vedtaget meget gavnlige Bestemmelser imod denne, saa at Sverige paa det Omraade har sejlet Danmark tilagters, da har Thomander sin gode Del i det. Men hvad der ogsaa i vort Naboland har bragt Afholdsvæsenet i en sund Gænge, er den Modstand, der blev rejst imod dets Udskejelser, idet Afholdsfolkene overdrev

---

¹⁾ I Rigsdagen 1840 stemte han i det brændende Spørgsmaal om Kabinetskassen imod Regeringen.

dets Betydning og næsten gjorde det til et Saligheds-middel.

Undervisningsvæsenet har Thomander indlagt sig lysende Fortjenester af. Det er ham fremfor nogen, det skyldes, at Sverige nu staar saa højt, som det gør i saa Henseende. De store Läroverk, der findes i alle Landets betydeligere Byer, og som allerede ved deres fortræffelige Bygninger imponere, kunne betragte ham som deres Fader, andres Fortjenester ufortalt. Han satte de første store Bevillinger igennem, nærmest ved Borgerstandens Liberalitet, men Hovedslaget stod i Bondestanden, der naturligvis ikke var nem at faa med. Da han ved sin Veltalenhed fik 22 Bønder paa sin Side, var Slaget vundet.

Paa det kirkelige Omraade var Thomander Frihedens Hævder, og her var en stor Augiasstald at rense op i, men han var Mand for at tage fat. Der blev i Slutningen af Trediverne nedsat en Kommité for at give Forslag til Forandringer i Kirkevæsenet, og han var Medlem af den. Han lod trykke et Forslag, som blev lagt til Grund for dens Arbejder, men det gik ikke glat med at sætte Reformer igennem, saa at der kun gennem mange Aars Kampe, ogsaa efter Thomanders Død, naaedes betydelige Resultater. Hans Grundsætning var Frihed indenfor Kirken, og i den Henseende er Sognebaandet bleven løst, Konventikler tilladte, Præstevalget foregaar paa en bredere Grundvold, og almindelige Kirke-møder for hele Riget ere forordnede. Dernæst holdt han paa Frihed udenfor Kirken, men paa det Vilkaar, at Kirken selv ikke tog Skade derved; i sidstnævnte Øjemed foreslog han Foranstaltninger til Forhindring af Proselytmageri. Men det gik kun langsomt fremad¹⁾, og endnu

---

¹⁾ 1858 blev det tilladt at holde religiøse Sammenkomster til Andagtsøvelse, men Religionsfrihed udenfor Statskirken var der endnu ikke, hvorom der kort efter gaves et slaaende Vidnesbyrd, idet 6 Kvinder, der vare gaaede over til Katholicismen,

1853 udtalte han: «Sveriges Kirke er et verdsligt Pavedømme, en Statsanstalt. Det evangeliske Præsteskab er Sveriges Riges Huskapellaner.» Han mener dermed, at Kirken stod i et Slags Kontraktforhold til Staten; denne kunde bryde Kontrakten, naar den vilde, og jage hele Kirken paa Porten. Men skøndt han følte Vanskelighederne ved Kirkens Forbindelse med Staten saa fuldt som nogen, saa' han ogsaa, til hvilken uvurderlig Fordel for Kirken denne Forbindelse var.

Under hele sin langvarige Rigsdagsvirksomhed plukkede Thomander mange Lavrbær, og det var almindeligt at anse ham for Landets største politiske Taler. Da Improvisation laa saa glimrende for ham, var han af første Rang i en Debat.

Theatret interesserede Thomander altid; han havde jo i sine yngre Dage givet sig meget af med dramatisk Literatur, og endnu i sit sidste Leveaar syslede han med en Oversættelse af Racines «Athalie». Men han ærgrede sig over, at den svenske Skueplads stod saa langt tilbage for andre Kulturfolks. En Kendsgerning er det jo, at Theatret ikke nær har haft den Betydning for det svenske Folk, som vort har haft for os, og heller ikke har staaet videre højt. Thomander skriver om det: «Den svenske Scene har fremfor alle andre dannede Nationers Theatre et meget stort, om end ikke hædrende Fortrin: det kan fremstille næsten alle Landes dramatiske Mesterstykker som Nyheder paa sit Repertoire. Det lader sig som en naturlig Følge af en ringere Dannelsesgrad forudse, at hvis disse Stykker en Dag blive opførte ogsaa her i Landet, da vil fem Sjettedel af Publikum finde dem kedelige, urimelige, uregelmæssige o. s. v., fordi al Opdragelse, ogsaa til Smag, er ubehagelig for Kød og Blod.»

Nød Thomander stor Anseelse som Taler i Rigsdagen,

---

bleve dømt til Landsforvisning. Dette vakte Opsigt i hele Europa og viste, hvor forældet Lovgivningen var. — De Geer: Minnen 2, 180. — Sognebaandet løstes 1859.

saa var han ligesaa fejret som saadan udenfor denne, og han talte gerne baade ved alvorlige og glade Sammenkomster. Aldrig følte han sig mere paa sin Plads, end naar han førte Ordet, og ingen skulde let blive ked af at høre ham, saaledes sprudlede han af Liv og Originalitet. Snart slog han Alvorens dybeste Streng, saa at Taarerne randt, snart legede han med den letteste Skæmt, saa at der blev Smil og Latter, og ofte sprang det ene umiddelbart ud af det andet. Tit talte han spøgende om de højeste Æmner, saa at Folk tog Forargelse deraf, men det var ikke forargeligt, det var kun den Sammensmeltning af Alvor og Gammen, der saa tit findes netop hos dybere tænkende og følende Mennesker. Ofte forbavsede han ved sin Ubekymrethed for den logiske Sammenhæng i Talen, men det kom af, at han som Improvisator gik efter pludselige Indfald. Ved Friskheden og Humoret tog han Folk med Storm.

Netop Foreningen af Alvor og Gammen hos Thormander gjorde ham saa yndet af Danske. Hvem kender ikke Beretningen om hans Tale ved Studentertoget til Upsala 1843? Det var ved en Afskedsfest paa Tivoli i Djurgården, at han holdt den. Den lød sammentrængt saaledes: «Kristian d. 1ste fo'r med 150 Hestes Hjælp ned til Rom; nu til Dags er det en ringe Sag at fare afsted med 150 Hestes Kraft. I Rom mærkede Paven til sin Forbavselse, at Kongen ikke kunde Latin og undrede sig over, at en saa vældig Herre ikke havde studeret. Nu til Dags have Bøgerne forøget sig endnu stærkere end Hestekræfterne, men uheldigvis er endnu ingen Dampmaskine opfundet til at drive det vældige Værk at studere dem. Hver enkelt maa fordele Arbejdet paa sig, men én Bog er der dog, som vi alle have øvet vore Hestekræfter paa, og det er den latinske Grammatik. Det første, den lærer os, er at deklinere; men det er vist, at man gør ikke store Fremskridt, naar man bliver ved at deklinere (o: gaa ned ad Bakke). Man maa tage fat paa det næste, at konjugere (o: forene), men der er 4

Konjugationer, og Exemplerne for dem ere: *amare*, *docere*, *legere* og *audire* (elske, undervise, læse og høre). Vi kunne nu ikke ønske noget bedre, end at de beslægtede nordiske Folk saaledes maa komme til at elske, undervise, læse og høre hverandre.» — Det kan nok være, at en saadan Tale ikke nu til Dags, da Talefærdigheden er udviklet i en saa forbavsende Grad, vilde gøre noget mærkeligt Indtryk, men for 50 Aar siden var det anderledes. Understøttet af Thomanders mægtige Personlighed og spillende Liv var den, som alle Øjenvidner have bekræftet, baade for Danske og Svenske af en betagende Virkning.

Et Vidnesbyrd blandt mange om, hvorledes Thomander baade som Taler og ved sin hele Personlighed tiltalte højt dannede Mennesker, finde vi i Fru Heibergs Erindringer. Ved «Toget» til Hveen 1846, en Fællestur baade fra København og Sverige, holdt Orla Lehmann en begejstret Tale for Tycho Brahes Minde, en Tale, som dog efter Forfatterindens Mening fattedes sand Følelse, og heri foreslog han at oprejse for ham en høj Obelisk, der kunde ses langt ud over Havet. Efter at der var raabt Bravo for denne Tale, traadte Thomander op. Skødesløs som han var i sin Paaklædning, med en grov, bredskygget Hat paa og bare Hænder, kunde han tages for en velstaaende Bonde. «Men da han løftede denne Hat, og det mægtige Hoved med den yppige Haarvæxt, de brede Tindinger og den fint dannede Munds Bevægelse kom til Syne, overraskede det mig ikke, at én, der stod nær, sagde: Det er Professor Thomander fra Lund.» Saa imødegik han Lehmann med Humor, Ironi og Vittighed, gjorde Løjer med den himmelhøje Obelisk og udtalte Tvivl om, at den vilde blive rejst, men røbede tillige i sin Tale en oprigtig Kærlighed til Danmark og Danskerne. Hans Ord fandt ogsaa ved denne Lejlighed en særdeles gunstig Jordbund. Da Thomander senere kom i Tale med Fru Heiberg, blev hun ganske indtaget i ham. Han kendte hendes Forhold saa godt og talte til hende som en gammel Ven. «Saa aabent, saa djærvt, saa kækt udtalte han mange Meninger og

Anskuelser for mig paa en saa livlig, naturlig Maade, at jeg med Glæde havde sat mig ned i Sandet paa Strandbredden, saa længe det skulde være, og lyttet til denne svenske Bjergrøst, fuld af Forstand, Fantasi og Følelse.» Endnu mange Aar efter gjorde det Fru Heiberg godt at tænke paa hendes Møde med Thomander; han stod for hende som en gammel Ven, som det var saa trygt at tale med.

Hvad der ogsaa kastede saa stærkt et Lysskær over Thomander, var det fornøjede Sind, som jo mere og mere var hans stadige Følgesvend. Han kunde give sin Tilfredshed Luft i et Ord som dette, at «Jorden har noget, som Himlen ikke har, den underlige Blanding af godt og ondt». Eller han skriver 1843 til en Ven: «Det ser af dit Brev ikke ud til, at du er i godt Humør. Ak, hvad lønner det sig at være andet? Enten er Livet en Glæde, og naar man ser paa Hustru og Børn, Sol og Sommerdag, forekommer det ofte saa, og da — er Glæden vist ikke til at græde over. Maa man ikke taknemmelig tage imod enhver Smule, som bydes? Allerede den første Smule og end mere alle de følgende ere jo langt udover, hvad Mennesket, den Hund, har fortjent. Eller Livet er en Sorg, og hvad gør det? Den stoppes snart, og vender jeg Verden engang Ryggen, saa ser jeg ikke, om den rækker Tunge ad mig. Er det en Blanding, saa er det jo godt med Afvexling. Er det ingenting, hvem vilde da bekymre sig derom?»¹⁾

Efter i mange Aar at have været knyttet til Lund, blev Thomander for et Tidsrum af 6 Aar omplantet til Göteborg, hvor han uden Ansøgning blev Domprovst, et meget anseligt og vel lønnet Embede. Her kom han ind i en levende praktisk-gejstlig Virksomhed, som han var Mand for at klare godt, men om den i Længden kunde tilfredsstille ham, der var vant til et studerende Liv, er et Spørgsmaal. 1852 skrev han i et Brev: «11 Forretninger igaar, 2 idag og dertil uendelig Talen med

¹⁾ Det minder om Poul Møllers Betragtninger.

Baptister, med uenige Ægtefolk og al anden Slags Uenighed, optager min Tid. Nu, Kl. 7 om Aftenen, har jeg endnu ikke kunnet tænke paa min Prædiken i Morgen. Paa noget andet tænker jeg heller ikke; den Øvelse forekommer ikke i Göteborg. Rig paa Indtægter, mæt af Livet, gudelig stemt eller ogsaa apathisk, undgaaende Omgang, endnu over al Maade gjort Væsen af, ellers ikke gnaven eller misfornøjet lever din Thomander.»

I Aaret 1855 blev han optaget som Medlem af det svenske Akademi, blev altsaa en af de 18, idet han fik den ved Atterboms Død ledige Plads. I den Minde-tale, han som Afløser maatte holde over den forevige Digter, vakte han almindelig Forbavselse ved at bryde den sædvanlige højstemte Tone og tale meget ugenert og til Dels kritiserende om denne sin Formand.

Allerede det følgende Aar vendte Thomander tilbage til Lund, idet han blev valgt til Biskop over Sveriges store, sydlige Stift. At han, hvad Begavelse, Lærdom og Dygtighed angaar, var fortrinlig skikket til denne høje Stilling, det kunde der ingen Tvivl være om. Men hvorledes stod det indvortes til med ham, i kristelig Henseende? Her kunde der jo nok være Tvivl, om han ogsaa kunde svare til dette store Hyrdeembede efter det Kendskab, vi have til ham fra hans yngre Dage. Da var han en selvfølelse Mand, der fra sit overlegne Stade saaned paa mange, en Mand med et udpræget kritisk Blik, en Mand, der i sin Kamp for at komme frem brugte hvasse Vaaben, og langt fra noget Fredsmenneske.

Men Aarene vare ikke gaaet sporløst hen over ham. Han havde været i stadig Udvikling opad. «O, hvor herlig er Han», udraaber han, «og hvor usselt er alt andet!» Nu bekendte han selv: «Hovmoden er min farligste Dødssynd»; og kort efter at han var bleven Biskop, skrev han de dybt følte Ord: «Herren annammer Syndere og æder med dem! Han vil ikke slippe mig. Om vort Hjerte fordømmer os, da er han større end vort Hjerte. Han vil visselig hjælpe mig og velsigne, naar jeg

velsigner, og ikke forbande, om jeg forbander. Bed til Gud for mig!» Stoltheden var brudt i ham; der var en stærk Følelse af Synd og Skrøbelighed.

Saaledes tiltraadte han Bispeembedet, denne Stilling, der i Sverige er saa uafhængig, at, som han udtalte ved det første nordiske Kirkemøde, det var utænkeligt, at nogen svensk Biskop kunde blive afsat af politiske Grunde (saaledes som Monrad i Danmark); «han ligger ikke gemt bag Laasen i nogen Ministers Portefeuille.» Myndigheden i Stiftet er meget stor, og Thomander forstod at hævde den. Der var nu ogsaa et betydeligt Røre i flere Egne af Stiftet, saasom omkring Kristianstad og i det sydlige Bleking; «Læseriet» med sine gode og daarlige Sider havde bredt sig meget, men netop ved 1856, da Thomander blev Biskop, skete der Splittelser blandt dem, idet en Del blev Baptister, en Del gik over til Ny-Evangelismen. Blandt Præsterne var der nu en langt bedre Aand end tidligere¹⁾; en ikke lille Del var paavirket i Schartausk Retning, og trods en Del Stivhed var den dog i det hele prisværdig.

Thomander holdt lige fra Begyndelsen af mange Visitationer i sit Stift og traadte ogsaa op ved Møder, foruden at han jævnlig prædikede. Hans Prædikener vare gribende, og Hovedindholdet var Forsoningens store Hemmelighed. «Stundom, naar han talte derom, blev han greben af en saadan Henrykkelse, at han syntes at glemme alt om sig; Øjet saa' uden at se, Stemmen dirrede, Taarerne trillede ned ad Kinderne, og der kom en Forklarelse over Ansigtet». Lunds Domkirke var ret en Plads for ham, hvor hans store, men bløde og bøjelige Stemme kom til sin Ret baade ved Prædiken og naar han messede.

¹⁾ Endnu 1827 havde Thomander skrevet om Præsterne: «I Almindelighed er Præstestanden i hele Landet ussel. Lunds Stift er et af de bedre, men, min Gud, hvilken Vankundighed, Kryberi, Egenmytte, Pavenykker! 20 af 150 ere gode, men i det mindste dobbelt saa mange ere uværdige til at beklæde Embedet.» — Tankar och löjen, S. 61.

De frikirkelige Præster i Stiftet, hvoraf der ikke var mange, men til Gengæld nogle ret betydelige, hilste Frihedens gamle Talsmand Thomander med Glæde som deres Tilsynsmand, men i saa Henseende følte de sig skuffede. Snart sagde de om ham, at det gik ham, som han i sin Tid havde skrevet om Synesius: «Da Bispehuen var gaaet foran, kom Overbevisningen bagefter.» Thomander virkede ikke meget i Frihedsretning som Biskop; en Tid lang troede en Mand som Paul Ahnfelt, at det var Ironi hos ham, naar han udtalte sig konservativt, og at han pludselig vilde vise sig i sin gamle Skikkelse. Men det skete ikke. I et Brev til Ahnfelt 1860 skrev Thomander: «Jeg er en gammel, gammel, gammelluthersk Biskop» og spøgede tillige med, at «det Lys, som bedst passer saadanne Læderlapper, der kaldes Prælater», er — Halvmørke. Ahnfelt fandt med et Suk over sin Ungdomsven, at han «var et Geni, men ikke i samme Grad en Karakter», og heri havde han maaske ogsaa Ret. — Dog maa man sige om Thomander, hvad en svensk Forfatter har udtalt, at han gik længere i Frisind end alle de andre svenske Biskopper tilsammen, og $\frac{9}{10}$ af Præsterne. Og det var jo endda noget.

De skandinaviske Kirkemøder, der begyndte kort efter, at Thomander var bleven Biskop, interesserede ham meget. Han deltog livligt i det første, som holdtes i København 1857, og uden at holde noget forud gennemtænkt Foredrag udtalte han sig ugenert om svenske Forhold. Han prædikede og forrettede svensk Messe ved Slutningsgudstjenesten i Frue Kirke og gjorde stærkt Indtryk. Det andet Kirkemøde i Lund tog han ogsaa Del i og viste sig som den elskværdigste Vært overfor de Danske. Thomander var ofte herovre og var da altid meget kærkommen; saaledes talte han ved Afsløringen af Øhlenschlägers Statue paa St. Annaplads. Næppe var nogen Svensker saa forstaaet og afholdt i Danmark som han, og til Gengæld følte han den dybeste Sympathi for os. Dette gav

sig ogsaa et Vidnesbyrd deri, at han holdt Sørgegudstjeneste over Frederik d. 7de i Lunds Domkirke, denne vor fordums Hovedkirke, hvor sligt ikke var sket siden ved Kristian d. 4des Død. Aaret efter holdt Thomander Festprædiken i Anledning af 50-Aarsdagen for Norges Forening med Sverige, men da var han skrøbelig.

I ni Aar førte han Hyrdestaven og førte den med Kraft og Værdighed, og han var almindelig afholdt. Han var en venlig og let tilgængelig Mand, som forstod med sit fornøjede Sind at oplive, hvor han kom frem. Han var ogsaa en god Mand i Ordets dobbelte Betydning, god overfor alle nødlidende, meget godgørende, og han havde et godt og forsonligt Hjerte, som ikke bar paa Bitterhed.

Fra 1864 var han svag. Han indviede en ny Kirke paa Gustav Adolfs Dødsdag den 6te November, men det blev hans sidste Forretning. I tre Fjerdingaar var han derefter syg, og Kræfterne svandt langsomt. Vinteren gik, og Foraaret kom. Han havde altid hilset Foraaret med barnlig Fryd, altid glædet sig ved de grønne Spirer og havde ogsaa haabet nu at skulle gense Helgonabacken i dens lyse Skrud, men det skete ikke. «Hils de grønne Træer», sagde han, «men sig dem, at jeg misunder dem ikke, thi jeg har det meget bedre end de.» Hans Grundstemning var Glæde, og spøge kunde han ogsaa under sin lange Sygdom, men fremfor alt var han haabefuld. «Jeg svæver ikke, sagde han, «mellem Haab og Frygt, men mellem Haab og Haab.»

Den 9de Juli 1865 sov han hen.

— Han var et Snille,
han var derhos en Mand, og det en hel,
som tænkte skarpt og vidste, hvad han vilde,
men ligesfuldt et Barn, et Barn, som har
sin kække Sorgløshed. —

Naar man ser hans Billede, faar man ogsaa Indtrykket af et Snille og en Mand. En mægtig og statelig

Skikkelse, et Hoved som en Løve, stærke, karaktérfulde Ansigtstræk og et livligt Blik fra de blaa Øjne; at han var skeløjet, skal ikke have virket forstyrrende. Man forstaar let, at en af vore Billedhuggere ved Synet af ham fik Lyst til at forme en Statue af saadan en Skikkelse.

8.

Karl Olof Rosenius.

Under Benævnelsen «Norrländ» sammenfatter man i Sverige hele Landets store nordlige Halvdel eller alt, hvad der ligger ovenfor Upland og Dalarne, et udstrakt Land, der rummer store Naturskønheder og noget af Rigets bedste Befolkning, et Land, der, trods sin nordlige Beliggenhed og den lange, strænge Vinter, synes at have en betydelig Fremtid for sig. Ni store Elve, 40—55 Mile lange og med megen Vandrigdom, samt over 90 mindre Elve bane sig Vej gennem de uhyre Skove og store Søer ned til den botniske Bugt, de fleste af dem med et Fald af 1500—3000 Fod. I den herlige, højnordiske Sommer ser man de friske Vande ile glitrende i Solen, hvidtskummende, ofte med store Fosser, afsted mod Havet. Landet selv bølger sig i Bjerg og Dal, og der er Egne af overordentlig Skønhed; Ångermanelven sammenlignes med Rhinen paa dens smukkeste Strækning. Op imod Bunden af den botniske Bugt bliver Landet (Vesterbotten) mindre storartet, men dog altid kønt; bagved den lange, smalle Kystprovins breder sig det store svenske Lapland med sin ejendommelige Befolkning og sine kun halvt civiliserede Tilstande. Nu til Dags kan man, som bekendt, køre paa Jernbane op gennem Norrländ lige til Malmbjerget Gellivare, et Stykke forbi den nordlige Polarkreds.

Der bor et godt, dygtigt og livligt Folk i disse af-sides Egne langs Havet og Elvene. Den Rejsende faar strax Indtryk deraf ved at se de smukke, ofte anselige

Huse, der ligge spredte hist og her, de mange Fabrikker og andre Virksomheder og de livlige, vel byggede Stæder, der ingenlunde staa tilbage for de sydligere i Riget. Hernösand var saaledes den første By i hele Europa, der fik fuldstændig elektrisk Belysning.

Det religiøse Liv har intet Steds i Sverige været mere oppe end i Norrland og er det endnu stedse. Vi have tidligere set, at Læseriet har sin Hjemstav dér, og det bredte sig i Begyndelsen af dette Aarhundrede helt op til de nordligste Egne med svensk Befolkning. Til Dels kom det af de overordentlig lange Afstande, som mange havde til Kirke, hvorfor man for største Delen var henvist til at søge fælles Opbyggelse ved Sammenkomster i Husene. Uheldigvis stod Præsterne som oftest enten ligefrem fjendtligt eller i al Fald uforstaaende overfor Bevægelsen, og man kan da ikke undre sig over, at den tit kom ind paa Afveje. Lægsmænd med ringe Oplysning bleve Ledere. Egnen omkring Piteå var et Brændpunkt, hvorfra Læseriet bredte sig nord paa til Luleå og syd paa til Skellefteå og videre. Læserne kom tidlig ind paa et fjendtligt Forhold til Statskirken, der for dem blev et Babel, et Vrængbillede af den sande Menighed, men i deres Modstand imod den havde de ikke altid Uret. Saaledes naar de ligesom de stærke Jyder hos os satte sig imod de «nye Bøger», Kirkehaandbogen (Ritualet) af 1811, Salmebogen af 1819 og Lindbloms Lærebog¹⁾. De klagede med Rette over, at den absolute Tilsigelse af Syndsforladelse i Skriftemaalet var afskaffet, og over, at der ved Daaben taltes om «hellige Pligter», idet de bemærkede, at det var at døbe til Moses i Stedet for til Kristus. Men Læserne kom paa Afveje ikke blot ved at forkaste Statskirken i Almindelighed, men i det hele ved en stærk Retning imod Antinomisme; al Lov blev dem

---

¹⁾ Som vi tidligere have set, var Salmebogen et stort Fremskridt, og Modstanden imod den derfor uberettiget, men Kirkehaandbog og Katekes (Lærebog) vare rationalistiske.

ukristelig. Hist og her holdt de Nadver paa egen Haand og døbte selv deres Børn. Det gik da ligesom hos os; Styrelsen tog det hele altfor politimæssigt og straffede strængt alle Overtrædelser af de gængse Bestemmelser, hvorved Hadet hos Læserne voxede.

Stor Indflydelse paa den religiøse Udvikling i Norrland fik Præsten Hedberg fra Finland i Midten af Aarhundredet. Han havde i sit Hjemland givet Stødet til en stærk Bevægelse, og denne udbredtes derfra navnlig blandt Helsinglands letbevægelige Befolkning. Al «Saliggørelses Orden» betragtede Hedbergianerne som «Krogveje, Gerningslære og Trappetrinstheologi», hvorimod de prædikede den ubetingede Naade paa det eneste Vilkaar, at man havde Troen. En Yndlingssætning for dem var denne: «Tro, just som du er!» Deres Fremhævelse af Troen var imidlertid i høj Grad ensidig; ingen Anger behøvede at gaa forud, ingen Helliggørelse at følge bag efter. Det betragtedes som en Formørkelse af det rene, skære Evangelium, naar man talte om at vaage og bede, om at kæmpe og forsage, thi Naade og kun Naade skulde prædikes. Ogsaa disse Hedbergianere holdt Daab og Nadver for sig selv ved Lægmand. Belært af Erfaring søgte Kirkestyrelsen at tage paa dem med bløde Hænder, og den besindige og milde Professor Knös blev sendt som Visitator til dem. Han tilbød dem flere Indrømmelser saasom ubetinget Absolution i Skriftemaalet, Konfirmandundervisning efter den gamle (Svebilius') Lærebog og Tilladelse til kun at bruge saadanne Salmer ved Gudstjenersten, som de syntes om, men det frugtede ikke. Det gik her som saa ofte ved slige Bevægelser, at netop det at udsondre sig fra den bestaaende Kirke var dem en Hovedsag, og at have alt paa egen Haand var det eneste, der kunde tilfredsstille dem. Den Hedbergske Bevægelse har til Dels holdt sig til vore Dage.

Imidlertid var der fremtraadt en Mand i Norrland, som skulde faa en stor og betydningsfuld Indflydelse paa det religiøse Liv, ikke blot i Norrland, men i hele Sverige.

Det var Karl Olof Rosenius. Hans Fader (født 1780) var fra Piteå og Præst, men i lang Tid «ubefordret», saa at han af Stiftsstyrelsen, der havde sit Sæde i Hernösand, blev anvendt som præstelig Hjælper snart hist, snart her. Denne Mand, Anders Rosenius, var kristelig vakt og sluttede sig nær til Læserne, noget, som vel var sjældent, men dog ikke ganske uhørt i disse Egne. Hvor han kom til at virke, blev der altid livlig Bevægelse, og Læserne satte megen Pris paa hans varme Opvækkelsesprædikener, men netop af denne Grund afbrød Stiftsstyrelsen ofte hans Gerning og sendte ham et andet Sted hen. Han boede i Nysätra, omtrent midt imellem Skellefteå og Umeå, da hans tredie Barn Karl Olof kom til Verden d. 3die Juli 1816. Hans Hustru, som ikke blot var en from, men ogsaa klarttænkende Kvinde, havde under sit Svangerskab tit haft Drømme om det Barn, hun skulde føde, og ofte havde den Tanke trængt sig ind paa hende: «Hvad vil der vel blive af dette Barn?» Det var, som anede hun, at han vilde blive noget ualmindeligt. Medens Drengen var spæd, kom hun til at gøre en Rejse, paa hvilken hun var nødsaget til at tage ham med, og her havde de begge nær tilsat Livet, men bleve reddede som ved et Under. Dette bestyrkede Moderen i hendes store Forventninger om ham.

Drengen voxede op i et meget tarveligt Hjem, men kristeligt Liv traadte ham i Møde lige fra hans første Skridt af, ikke blot fra begge Forældrenes Side, men ogsaa fra hele deres Omgangskreds, som hørte til Læserne. Man fortæller om ham, at da en ældre Broder engang ikke vilde tro, hvad han sagde, udbrod den ganske lille bitte Fyr: «Hvo, som ikke tror, skal blive fordømt.» Dette Træk, saa ubetydeligt det end er, viser Tonen i Hjemmet, og at noget overspændt laa nær. Alt som han voxede til, traadte det religiøse ham stadig nærmere og fængslede ham i en saa overvældende Grad, at man ikke kan undgaa den Tanke, at det var for ensidigt for et Barn. Ikke alene mange Spørgsmaal, som angik det

kristelige, kom forbavsende tidlig frem i ham, men den lille Dreng blev til sine Tider plaget af saadanne Tvivl, som for de fleste tilhøre en senere Alder. Han spurgte saaledes sig selv: «Mon Gud ogsaa virkelig er til?» og grublede bange over det. Hvorledes skulde han faa et sikkert Svar herpaa? Naar slige Tanker opfyldte Drengen, gik han gerne ene ind i den store Skov for ret at være uforstyrret. Da han nu higede efter Svar paa Spørgsmaalet om Guds Tilværelse, lavede han sig paa Barnemanér en Maade, hvorpaa Svaret efter hans Mening nødvendig maatte komme. Han bandt et Klæde for sine Øjne og vilde som Blindebuk gaa tværs over Gaardspladsen, dreje uden om Hjørnet af Laden og gaa bag om denne. Hvis han kunde det, saa var der en Gud til. Da han imidlertid havde gaaet et Stykke, blev han pludselig bange og turde ikke gaa videre; der var ligesom noget, der holdt ham tilbage. Han rev Tørklædet fra Øjnene og fandt sig til sin Skræk staaende lige ved Kanten af den aabne Brønd; et Skridt endnu, og han var styrtet ned. Han havde lige fra Begyndelsen af sin Vandring gaaet i en fejl Retning. Gud havde reddet ham og paa en tydelig Maade, men ikke efter Barnets Forskrift, givet til Kende, at han er til, og at han er en levende Gud. Dette gjorde et dybt Indtryk paa ham, ligesom ogsaa, da han engang, medens han løb paa Skøjter, pludselig hørte en Røst sige: «Tag dig i Vare!» og han uventet saa' aabent Vand foran sig, som han ellers vilde have faret lige i. Hvor saa Stemmen kom fra, for ham var det Guds Røst, og det havde han da ogsaa Ret i.

Ti Aar gammel kom han med sin ældre Broder i Skole i Piteå 1828. Der var langt dertil, men Drengene maatte gaa den meste Vej, fordi de ikke havde Klæder nok til at beskytte sig mod Kulden, naar de sad paa en Vogn. I den lille By, der ligger saa venligt mellem to skovklædte Fjorde og især i den lyse Sommernat, hvor Solen kun en Times Tid forsvinder bag Horizonten, tager sig romantisk ud, tilbragte han nogle Aar. Han var en

flittig og gudfrygtig Dreng, der samvittighedsfuldt gjorde, hvad der blev paalagt ham; han havde lyst Haar, en høj Pande og store blaa Øjne. Efter sin egen Mening senere hen var han dengang ikke endnu vakt til Troslivet, men det blev han, da han engang to Aar efter opholdt sig i Hjemmet, altsaa da han var 12 Aar. Han fik nemlig en Dag fat paa E. Pontoppidans «Troens Spejl», en Bog, der ligesom flere andre af samme Biskops Skrifter var udbredt i pietistiske Kredse i Sverige. Ved at læse i den blev han grebet af Pontoppidans Fremstilling af den retfærdiggørende Tro. «Denne», siger Forfatteren, «er ikke en Følelsessag, har heller ikke noget at gøre med en selv-gjort Aandelighed, men den er Hjertets Tillid til Kristus og hans Forsoning.» Meget Røre kom der i Rosenius' Sjæl ved hvad han læste i Pontoppidans Bog. Han følte, at han hidtil ikke havde haft den retfærdiggørende Tro, og under Bøn og Taarer bad han daglig Gud om at føre ham til den. Bibelen og flere af Luthers Skrifter, som Drengen nu arbejdede sig ind i, blev ham til Vejledning, og efterhaanden kom han til Forstaaelse af, hvad der menes med den sande Retfærdighed. Han kom til Tro paa Kristus og hans Forsoning, til Tro paa sine Synders Forladelse af uforskyldt Naade og følte sig fra nu af som et genfødt Menneske. Han følte sig som Guds Barn og fornam Lykken og Glæden ved at være det. Og alt dette i en saa tidlig Alder!

Imidlertid bleve Brødrene flyttede fra Piteå til det langt sydligere beliggende Umeå, hvilken By har sin særegne Betydning derved, at fra den er Hovedforbindelsen med Lapmarkerne, og til visse Tider ser man store Karavaner drage mod Nordvest opad mod disse fjerne Egne. Lappefolket øvede Tiltrækning paa Rosenius, dette Folk, blandt hvilket der nylig var begyndt en religiøs Vækelse ved Præsten Læstadius langt nord paa, men endnu større Tiltrækning havde de nærmere Omgivelser ved Umeå for ham, idet der her var mange gudfrygtige Læsere. I Rökä lidet udenfor Byen holdtes der Møder, hvor

man i Fællesskab læste Bibelen og Luthers Skrifter; en bly og beskeden Kvinde, der ansaas for at have megen kristelig Erfaring, var da Forelæser. Rosenius sluttede sig med Iver til disse Folk; han holdt af at tale om Guds Rige og om, hvad der bevægede sig i hans Indre, og vakte derved tit Ærgrelse hos såadanne, der stod Læserne fjernt, men blev derved desto mere yndet af de vakte. Sammen med Broderen, der var enig med ham, tilbragte han mangan en Stund ude hos dem, og i en Alder af 16 Aar var han endog Leder af en lille Kreds, noget, der trods hans oprigtige Varme næppe var videre sundt for ham.

1833 blev Rosenius optaget paa Gymnasiet i Hernösand, hvilket han maatte gennemgaa, hvis han engang vilde opnaa at blive Præst, saaledes som hans Ønske var. Faderen blev det følgende Aar forflyttet til Burträsk, ikke langt fra Skellefteå. Rosenius' Liv kom saaledes i de følgende fem Aar til at bevæge sig mellem Hernösand og det langt derfra beliggende Hjem. Hernösand er Norrlands Stiftsby, og paa den Tid var den berømte Digter F. M. Franzén, en blid og kristeligsindet Mand, Biskop her, men Rosenius kunde ikke tilfredsstilles ved ham. Han levede altfor udelukkende med hele sit Hjerte i de vakte Lægfolks Kreds, og han havde allerede nu personlig et udbredt Kendskab til dem. I Hernösand samlede han paa sit Kammer en lille Flok af vakte, hvilket gjorde Opsigt og paadrog ham mange Ubehageligheder af Lærere og Kammerater, men det anfægtede ham ikke. Han var aldeles overbevist om Nødvendigheden af gudelige Sammenkomster, hvis Troslivet ikke skulde sygne hen. Til to unge Piger, der hørte til Læserne og som vare flyttede til en Egn, hvor de savnede kristelig Omgang, skrev han 1834: „Det gør mig ondt for eder, elskede Søstre, at I ikke have Lejlighed til Omgang med Venner; dog Gud maa paa eder mere end paa andre vise sin Kraft i de svage. Men visselig kræver eders Stilling en særdeles Aarvaagenhed og flittig Benyttelse af den hellige Skrift.

Det er ogsaa uundgaaelig nødvendigt, at I daglig samtale om Sagen, for at I ikke skulle blive søvnige og tilsidst slumre ind. Er Troen i Hjertet, vil den ogsaa altid bryde frem i Ord. Troen og Troens Bekendelse kunne ikke skilles ad, men svækkes og aftager Troen, da tier ogsaa Munden, Bekendelsen standser. Mangle I nu Kraft, Lyst og Iver til et saadant kristeligt Liv, saa ligger Fejlen i Troen.» Han viser dernæst, at den rette Tro er at holde sig til «det glædelige Evangelium», for derved at blive fyldt med Trøst og Frimodighed, og at man da faar Lyst og Kraft til et kristeligt Liv. Men mod sin Lyst at tvinge sig til et saadant Liv, er ikke godt.

Under et Besøg i Hjemmet i Burträsk i Sommeren 1834 gjorde Rosenius Bekendtskab med en i hin Egn meget omtalt Kvinde, Maja Lisa Söderlund, som havde stor Betydning for Forsamlingsfolkene. Hun forelæste Luthers Skrifter, gav derefter forklarende Bemærkninger og holdt Bøn ved Møderne; siden kom hun ind paa at holde, hvad man her til Lands kalder Bibellæsninger, altsaa kristelige Foredrag, ikke alene i sin Hjembygd, Stor Kåge ved Skellefteå, men ogsaa andre Steder. Dette blev hende imidlertid forbudt, og hun blev gentagne Gange dømt til Bøder og endelig tvunget til at holde op med Forsamlingerne. Husandagt i sit eget Hjem kunde Øvrigheden dog ikke forbyde hende, og lige til hendes Død kom der altid mange Mennesker for at overvære den. Hun var en betydelig Kvinde med megen kristelig Erfaring, men ensidig.

Rosenius blev stærkt paavirket af Maja Söderlund, hvis Fortrolighed han hurtig vandt. I lang Tid stod han i stadig Brevvexling med hende, og hun havde næppe nogen mere agtpaagivende Elev end ham. I et Brev fra 1835 skriver han til hende: «... Siden vi sidst skiltes, har Herren bevist mig saa mange Naades-Velgerninger, at jeg blues derved. Min indre Øvelse i Kristendom synes mig baade ensformig, ringe og næsten ikke til at mærke. Galaterbrevet med Luthers Udlægning og Bibelen ere de

eneste Bøger, jeg hidtil har haft Tid til at læse. Søndag-aftenerne læser og taler jeg med nogle Ordets Venner — korte, dyrebare Timer. Iøvrigt holder jeg mig til det faste, urokkelige Ord og Løfte, at mine Synder ere borttagne og Barneret vundet . . . Nogle Gange har jeg visselig været nødt til at raabe: «Staa op og frels mig!» men faaet til Svar: «Lad dig nøjes med min Naade!» og atter: «Sagde jeg dig ikke, at om du kunde tro, skulde du se Guds Herlighed!» . . . Jeg har min Tilflugt, Fristed, Borg og Fæstning i Kristi Forsonings Skød. Ja, næsten hele mit Liv bestaar, kort sagt, i en Fastholden af disse Naadeløfter. Jeg er dog købt, just som jeg er. Stundom er jeg ogsaa i denne Tro ret glad og livlig, saa at jeg synger: «Salig er jeg, Himmel og Jord maa staa eller falde.» Men saa klager Rosenius over sit onde Kød, der hindrer ham i altid at være glad, klager over sin Letsindighed og fortæller, hvorledes han saa tit af Hjertets Dyb udraaber: Jeg elendige Menneske, hvo skal fri mig fra dette Dødsens Legeme. Dog — «inden jeg véd et Ord af det, er jeg trøstet og styrket ved et Naadesblik af Frelseren eller i det mindste ved et Naadesløfte, der sikkert betyder mere end liflige Naadesblikke.»

I sit udvortes Liv som Gymnasiast i Hernösand følte Rosenius sig ikke tilpas; han var gaaet altfor meget op i det rent gudelige Liv til at kunne føle sig tiltalt af Lærere og Meddisciple, der ikke delte hans udprægede kristelige Anskuelser. De forskellige Fag, som ikke angik den direkte Forberedelse til Præstegerningen, kunde ikke fængsle ham. Han var for pietistisk til som et naturligt ungt Menneske at have Øjet opladt for Livets Mangfoldighed.

Da det var meget vanskeligt for Rosenius at slaa sig igennem ved Gymnasiet med den ringe Hjælp, han kunde faa fra Hjemmet eller paa anden Maade, saa' han sig nødsaget til en Tidlang at tage Plads som Informator hos en Familie ikke langt fra Hernösand. Det blev ham imidlertid en Pine at leve daglig sammen med Mennesker, der, om end flinke nok, forekom ham verdslige. Han levede

mest paa sit Kammer i Fritiden, men altid kunde han ikke mure sig inde dér, og f. Ex. ved Maaltiderne maatte han være til Stede. Han gjorde sig da Samvittigheds-skrupler, naar han morede sig over Husfaderens gemytlige Fortællinger og end mere, naar han lod sig rive med af de andre, blev munter, snaksom og teede sig som naturligt er for et ungt Menneske. Det kunde jo dog ikke somme sig for et Guds Barn saaledes at tage Del i Verdens Forfængelighed! Naar han, henreven af Husets Herres Elskværdighed og Godhed, fik Lyst til at være ham til Behag og Glæde, da maatte det nok komme af, at han haltede fra det ene til det andet. «Jeg synes at høre dig sige», skriver han til Maja Söderlund, «men, Karl, hvad betyder Venskab og Fred med Herskabet i Sammenligning med Venskab og Fred med Gud og Samvittigheden. Ja, ja, ja, Maria, det er netop det, der bekymrer mig, at jeg véd dette, men ikke formaar at følge det — i det mindste nu for Tiden». Det stakkels, fromme Menneske var uforvarende kommet ind i Pietismens Spændtrøje.

Det var endnu i Gymnasiasttiden, inden Rosenius var bleven Student, at han fandt sig en Livsledsagerske. Det var en ung Pige, Agathe Lindberg, i Umeå. Hun var kommen i Forbindelse med Læserne og var bleven vakt, medens hendes Omgivelser i Hjemmet vare verdslige, og som vakt maatte hun gaa meget igennem, da hun ikke alene ingen Forstaaelse fandt hos sine nærmeste, men ogsaa mødte stor Uvilje hos dem. Under et Besøg i sit Hjem horte Rosenius megen Tale om denne unge Pige, der stod saa ensomt, og han blev opfordret til at opsoge hende og hjælpe hende aandelig til Rette. Uden at have set hende skrev han til hende og fik Svar; en hel Brevvexling kom i Gang imellem dem, og ved denne gik det op for ham, at Gud havde bestemt hende til at blive hans Hustru. Han havde ligefra Begyndelsen haft en Anelse om, at det skulde blive saa, og da han saa hende for første Gang, tænkte han: «Naa, saadan ser hun ud, som skal være min Hustru!» Kort efter bleve de og-

saa forlovede; hun blev siden hans Hustru, og Rosenius sagde da tit om hende: «Hun har for mig den skønneste Prydelse, nogen Kvinde kan have: hun er givet mig af Gud!» Hun blev ham ogsaa en trofast Hustru, og han fandt neppe Grund til at fortryde, at han havde indladt sig paa dette Forhold uden at tage den rent menneskelige Kærlighed med til det.

I Aaret 1836, da Rosenius var tyve Aar gammel, prædikede han for første Gang i en Landsbykirke under Præstens Forfald efter Biskop Franzéns udtrykkelige Anmodning. Denne havde set, at den unge vordende Theolog var skikket dertil, og Rosenius' Venner tilskyndede ham. Han prædikede baade Langfredag (Skærtorsdag er ikke Helligdag i Sverige) og Paaskedag, og det faldt ham ikke svært, da han var vant til at tale i Forsamlinger. Den sidste Vinter, han var i Hernösand, fik Franzén ham ud paa en lang Prædikerejse, nemlig op i Lapmarkerne. I Januar 1838 drog han i Slæde afsted sammen med en Skare Handelsmænd, der ved deres raa Væsen vare ham til stor Plage. Han kom til Arvidsjaur, en Kirke- og Handelsplads saa langt nord paa, at den ligger paa Linie med Piteå. Paa hele den lange Rejse derop havde Rosenius følt sig meget ensom, og da han nu var kommen til Stedet og vandrede om mellem Hytterne en silde Vinteraften, havde han en stærk Følelse af Forladthed. Paa hele Rejsen havde han ikke truffet ét Menneske, som han kunde tale kristeligt med, og her vilde det vel næppe blive bedre. Han gik i den stjerneklare Aften igennem hele Kirkebyen og kom fra den ud til en Samling af Lappehytter. Pludselig naa'r Lyden af Sang hans Øren, han lytter og gaar derefter. Til sin store Glæde mærker han, at det er Salmesang og netop en Melodi, som var ham kær. Da han naaede hen til den Hytte, hvorfra Sangen kom, hørte den op, men nu kunde hans Øre opfatte, at der var en Kvinde derinde, som talte. «Hende maa jeg have fat paa», tænkte han da, «gennem hende kan jeg lære de andre at kende, thi hun er nok en Leder

for dem.» Strax efter blev Døren aabnet, Forsamlingen forlod Hytten, og han hørte den Kvinde, som var Lederen, sige til en anden Kvinde: «Du er nu paa god Vej, hold bare ud!» Rosenius fulgte efter disse to Kvinder, som hurtig under kristelig Samtale gik ind imod Byen; han indhentede dem og raabte: «Men tro I nu ogsaa, hvad I tale om? Tro I, at I ere Guds Børn?» De standsede forbavsede og vendte sig imod den fremmede. Rosenius tiltalte dem nu venligt og spurgte dem igen, om de vidste, hvad Grund de havde til at bygge deres Salighed paa, og Lappekvinden, der nylig havde ført Ordet, gjorde da klart og smukt Rede for sin Tro, at den hvilede paa den ufor-skyldte Naade i Kristus. De kom ind i en dyb Samtale om Troens Hemmeligheder og forstod hinanden. Rosenius havde saaledes strax fundet Venner og blev af dem igen henvist til andre, som de kom sammen med. Lappekvinden, som hed Cæcilia, og som havde et stort Navn blandt de troende i disse afsides Egne for sin frimodige Bekendelses Skyld, blev meget glad, da hun erfarede, at det var Karl Rosenius, der var kommet op til dem, thi hans Navn var allerede kendt af mange. Da han saaledes var indført blandt de vakte, og han tillige i Præsten og hans Hustru fandt Mennesker, der stod paa det kristelige Livs Side, havde han det meget godt under sit Ophold i Arvidsjaur. Der holdtes stort Marked dér, hvor der saaledes mangfoldige Mennesker fra nær og fjern, og der var saaledes rig Lejlighed til at tale Ordet. Det blev en lykkelig og opmuntrende Rejse for det unge Menneske.

Samme Aar blev Rosenius endelig Student i Upsala. Det gik ikke ham som saa mangen anden ung, der tilbragte nogle af sit Livs lykkeligste Aar ved det gamle Videnskabssæde, hvor mere end én aandelig Stormand, deriblandt Geijer, virkede. Han var saa udelukkende gaaet op i det rent kristelige, at det menneskelige ikke kom til sin Ret hos ham. Upsala blev ham ikke kær; det verdslige Studenterliv var ham en Pine, han længtes efter sine Venner blandt Læserne i Norrland. Med dem stod han i

stadig Brevvexling, deriblandt ogsaa med Maja Söderlund, hvis Raad han vurderede højt. Det gældte nu for ham om at være saa flittig som muligt og, da han var fattig, at faa tilendebragt de nødvendige Studier hurtigt, at han saa kunde komme i præstelig Virksomhed. Men det gik ikke saa let; hans Helbred blev vaklende, tit var han sengeliggende og savnede Kraft til at studere. Det blev en svær Tid; de faa Midler, han havde, gik med, og endelig maatte han bekvemme sig til at søge en Plads som Huslærer. Han gjorde dette med et tungt Hjerte, da hans præstelige Maal derved blev skudt ud i det fjernere.

Det var hos en Grevinde paa Herregaarden Lenna, syd for Stockholm, at Rosenius blev Informator i Maj 1839 efter ikke engang et Aars Ophold i Upsala. Den Tid, han tilbragte her, blev den sværeste i hans Liv, idet han sank ned i Tvivl og Anfægtelser. Stødet dertil fik han, da han saa' den Vej, der skulde føre ham lige til det præstelige Maal, afbrudt. Han var af et heftigt Sind og havde en stærk Egenvilje; han betragtede den Vej, han havde bestemt at gaa, som den ene rigtige, og kunde ikke tro, at det var muligt, Gud vilde lægge Hindringer i Vejen derfor. Dette viser noget, som man tit kan finde hos «vakte» Mennesker, at naar de komme udenfor de religiøse Omraader, som de særlig have kastet sig over, ere de uden Holdepunkt og vildfarende. At bøje sig under Guds Vilje i Hengivelse kendte Rosenius ikke til, og der rejste sig nu de uhyggeligste Tvivl i ham, som let kunde have ladet ham havne i fuldstændig Vantro, thi Springet fra en forceret Gudelighed til ren Vantro har alle Dage vist sig at være temmelig kort. Rosenius kom til at tvivle om Guds Tilværelse og om, at Skriften er Guds Ord; hertil kom stærke Fristelser udad til, saa det unge Menneske var ilde stedt. Hans nuværende Liv stod i en skærende Modsætning til det tidligere, da han havde bevæget sig paa Troens sollyse Højder. Men for den, der har nogen Forstaaelse af Menneskesjælens Dybder, har den Slags Fald ikke noget forbavsende. Det er Slappelsen efter en altfor

stærk Spænding. Længe tumlede Rosenius med sine mørke Tanker og sine Fristelser uden at meddele sig til nogen derom, da han ikke vilde staa til Skamme for sine Venner og vel kunde tænke sig, at de vilde dømme ham haardt. Tilsidst henvendte han sig til en gammel og erfaren Præst, og denne stillede to Skriftord frem for ham til Overvejelse og Efterfølgelse, nemlig Jesu Udsagn: «Dersom nogen vil gøre Guds Vilje, han skal kende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv», og Peters: «Ydmyger eder under Guds vældige Haand, at han i sin Tid maa ophøje eder.» Disse gode og passende Henvisninger klarede vel i Øjeblikket op for Rosenius, men han fulgte dem ikke tilstrækkeligt, saaledes som man kunde have ventet, og som det sandsynligvis vilde have været til hans Gavn. Tvivlen og Anfægtelsen kom igen med forøget Kraft.

I sin sjælelige Nød gjorde nu Rosenius et Skridt, som fik langtrækkende Følger for ham selv og gennem ham igen for mange andre. Der levede i Stockholm en engelsk methodistisk Præst Georg Scott, som var bleven kaldet dertil af en stor Fabrikant Samuel Owen, der var Methodist og ivrig for Udbredelsen af Guds Rige. Scott havde samlet en Kreds om sin Forkyndelse, ikke blot af Englændere, men ogsaa af Svenskere, og Rosenius havde hørt om hans Trosvarme og Nidkærlighed. Til ham henvendte han sig nu i sin anfægtede Tilstand et Fjerdingaar efter, at han var kommen til Lenna. Scott modtog den unge Mand meget venligt og søgte at vise ham til Rette. Han saa strax, at Hovedsagen var at føre ham tilbage til Tro paa Bibelen, thi derved vilde han ogsaa genvinde Troen paa Gud. Han argumenterede saaledes for Rosenius: Enten maa Bibelen være skreven af onde eller af fromme Mennesker; af onde kan den imidlertid ikke være forfattet, thi den dømmer og fordømmer helt igennem alt, hvad der er ondt. Den maa altsaa være skreven af fromme Mennesker, men saa maa dens Indhold være sandt, thi de fromme kunne umuligt væve deres eget Opspind sammen og give

det ud for at være Guds Ord. Desuden bærer Bibelen i sig selv Vidnesbyrd om, at den stammer fra Guds Aand; derfor er det fornuftstridigt og falsk at ville tvivle om, at den jo er Guds Ord. Trods de første Bevisers Svaghed gjorde Scotts Ord og maaske endmere hans trosvarme Personlighed et stort Indtryk paa Rosenius. Der maatte imidlertid gentagne Samtaler og nye Raad til, før det rigtig lyste op for denne. Han maatte samle og opskrive alt, hvad der talte imod Bibelens Sandhed, og alt, hvad der talte for den, og under dette Arbejde fandt han da Lys. »Dette var den Vej», skriver han, »hvorpaa jeg blev overtydet om Ordets Guddommelighed; jeg anser det ikke som en Vej for enhver.» Og da han nu var kommen til den Overbevisning, fandt hans Sjæl snart igen Hvile i Naaden. Men ud af Sjælekampen medbragte han noget, der blev ham til Gavn i Livet, nemlig en dyb Følelse af sin egen Ringhed og Kraftesløshed og en stærkere Tro end nogensinde paa den uforskyldte Naade.

Juleferien tilbragte Rosenius i Stockholm, og Nytaarsdag 1840 traadte han efter Scotts og nogle andres Opfordring frem og holdt Bibellæsning over Esaj. 53 og navnlig over Ordene: »Herren kastede alle vore Synder paa ham.» Det var en varm og fængslende Tale, og da den faldt i god Jord, fortsatte han det saaledes begyndte, idet han hele Vinteren igennem hver Lørdag Aften taledede over Romerbrevet under megen Tilslutning. Nu havde intet været rimeligere, end at Rosenius havde kastet sig over sit theologiske Studium for snarest muligt at faa Præstexamen, og han kunde have tilendebragt det i kort Tid, thi Fordringerne vare jo dengang ikke store. Men han fik Skrupler ved at søge Ansættelse i Statskirken, den han aldrig havde haft noget godt Øje til saa lidt som hans Venner, Forsamlingsfolket. En friere Virksomhed i Lighed med Scotts tiltalte ham derimod ganske anderledes. Scott var kommen til Stockholm for ti Aar siden og havde prædiket i et Havehus i Lilla Trädgårdsgatan, og trods dets Uanselighed samlede der sig stedse flere Tilhørere om ham.

Nu var der saa mange, at en Kirkebygning var bleven nødvendig, og denne var netop bleven rejst. Saaledes at virke som Fripræst tiltalte Rosenius overmaade meget. Og Scott kunde saa udmærket bruge ham som sin Hjælper, da hans Virksomhed udvidedes.

Sine Tanker paa dette Vendepunkt i Livet fremsatte Rosenius for sin gamle Veninde Maja Söderlund paa følgende Maade: «Du kender Stillingen i vor svenske Kirke. Jeg vil ikke tale om Skolen, hvor man lærer mere Hedenskab end Kristendom, hvor Præsterne udvikles saaledes, som de siden vise sig at være, hvor man vanskelig kan dannes til en trofast og duelig Husholder, men hvis man skal blive det, maa man selv arbejde sig op til det gennem Skriften. Vor theologiske Literatur er saaledes, at man ihærdig arbejder paa Vaabnenes Finhed, Renhed, Blankhed og Glans, men aldrig naa'r til at tage fat paa Kampen; det er Fredstid, der skal kun exerceres og pudses Vaaben. Gud véd, jeg siger Sandhed. Hvis nogen prøver paa at drage sit Sværd af Skeden og kæmpe, bliver han antastet af Befalingsmændene. Vor Kirkeforfatning er særdeles bekvem for «de tavse Hunde» (Es. 56), som sove, æde det fede (Ezek. 34) m. m., men hæmmende for den, der vil gøre Fyldest i sit Kald. Vil nogen i Følge sin Præste-Ed «opofre alle Sjæls- og Legemskræfter for Guds Riges Udbredelse», som Ordren lyder, og derfor overensstemmende med Pauli Ord arbejde derpaa i Tide og Utide, lære, formane o. s. v., saa gør han dermed noget, hvorfor han skal angribes; men han har hver syvende Dag en Time, hvori alt skal udrettes: de vildfarende hentes tilbage, de trygge vækkes, de sørgende trøstes, Hjorden fødes, Fjenden slaas ned — unægtelig meget paa én Time! Alt dette har jeg i de senere Aar set paa med Gru og derfor ønsket mig Døden eller en lille Hytte i Skoven, thi du véd, at jeg dels fra Moders Liv og dels fra den nye Higen efter at tjene Gud har haft mit legemlige og sjælelige Liv og Sundhed i at omgaas med og leve i Ordets Udøvelse, og at jeg kun saaledes er vel til Mode, men ellers bliver for-

tørret paa Legem og Sjæl. Dette har ogsaa sat mig ud af Stand til ligesom andre at omfatte den verdslige Visdom med Deltagelse og Fremgang; tværtimod har jeg dels forsmaaet den som en Skade og en Urenhed ved Siden af den himmelske, dels følt mig aldeles ude af Stand til at fatte den. Thi har jeg studeret, da har jeg lært, men at studere — se her er en Kilde til Taarer fremfor nogen anden! O, hvor mangen Dag er jeg ikke sunket ganske magtesløs ned paa min Sofa eller Seng i Suk og Graad over denne Studiernes Stilling, i Bøn til ham, som ellers altid var min Trøst, mit Haab, min Hjælp, men alt forgæves . . .»

«Véd du, at der findes en Skole, hvor Præster uddannes aldeles efter Luthers Methode, hvorom det hedder: «Han gjorde Bibelen til Hovedstudium ved Universitetet», en Skole, hvor Præsterne kun lære det, de behøve til en apostolisk Virksomhed. Der findes et Samfund, hvis Kirkeforfatning byder sine Præster ikke blot at udføre nogle visse kirkelige Forretninger, men at gøre alt, hvad de kunne, til Kristi Riges Udbredelse, og hvor Præsterne udelukkende ofre sig til Ordets Forkyndelse, hver Dag holde Husgudstjeneste o. s. v. Og for denne deres Virksomhed gengældes de ikke med deres foresattes Krænkelser, men med Tak og Løn. Saadan er det methodistiske Samfund og dets theologiske Institut i London. Hvad vil du sige, hvis Guds Finger leder mig ind paa denne Vej? . . . Pastor Scott trænger til Hjælp . . . Nu er det stillet saaledes, at hvis jeg opnaar en Lærerplads i Hovedstaden, flytter jeg til den og begynder at hjælpe Pastor Scott ved nogle Arbejder i Ordet, og imens har jeg Tid til at se mig for og sætte mig ind i Sagen . . .»

Da Rosenius' Forældre og Venner ikke alene ikke havde noget imod hans Fremtidsplaner, men endog højlig bifaldt dem, eftersom de delte hans Betragtning af den bestaaende Kirkes Ukristelighed, skete det, som Rosenius i Brevet havde antydnet. I Efteraaret 1840 blev han Lærer ved en Skole i Stockholm og Scotts Medhjælper. Søndag

efter Jul prædikede han for første Gang i den nye Methodistkirke for en Forsamling paa over tusinde Tilhørere. Han var saaledes bleven Lægpræst uden Ordination.

Det følgende Aar gjorde Scott en Rejse til England og Amerika, og under hans Fraværelse prædikede Rosenius hver Søndag Aften i Kirken for en meget stor og stadig voxende Tilhørerkreds, og hver eneste Aften holdt han Andagt i en Sal. Tillige var han meget ivrig til at besøge de syge og til i det hele at øve Sjælepleje for den enkelte. Da Scott kom hjem, prædikede han afvexlende med Rosenius, og efter Tilhørernes Sigende udfyldte de hinanden godt, idet Scott mest lagde an paa den sædvanlige rystende Vækkelsestale, som Methodisterne kræve, medens Rosenius mere prædikede om Forsoningen og den uforskyldte Naade. Allerede 1842 begyndte de to Venner i Forening at udgive et religiøst Tidsskrift, som de gav det uheldige Navn «Pietisten». Vel forklaredes Navnet i hvert Nummer med de Ord: «Pietas betyder Gudelighed», men derved blev det dog ikke mere tiltalende, eftersom «Pietist» nu engang i den gængse Brug har faaet Betydning af noget skævt. Bladet udgik først i 500 Expl., men det blev hurtig populært, og Afsætningen steg til 5000. Pietistisk kan man ikke kalde det, men ægte kirkeligt var det heller ikke, da Sakramenterne spillede en underordnet Rolle; alt samlede sig om Bibel og Prædiken, og Bibelen forklaredes tit ensidigt.

Det var en opsigtvækkende Forkyndelse, der udgik fra de to forenede Præster, især opsigtvækkende, fordi Tilstrømningen var saa stor paa en Tid, da der ellers ikke var megen religiøs Vind i Sejlene. Den irriterede mange, fordi den paa methodistisk Vis traadte angribende op. Da det desuden stadig blev indskærpet Tilhørerne, at de skulde bekende deres Tro for Verden, at de skulde vidne for Menneskene, at de i det hele skulde være aktive Medarbejdere til Udbredelsen af Guds Rige, hvilket jo alt sammen, set i sin Almindelighed, er sandt nok, men i sin

Udøvelse alligevel kan blive befængt med mange Misligheder, saa er det ikke saa underligt, at ikke blot verdslig-sindede Mennesker, men ogsaa mange alvorlige Kristne fandt Mishag i Retningen. Over Pastor Scott kom det til at gaa ud paa en sørgelig Maade. Der opstod Rygter om, at han paa sin Rejse havde talt meget nedsættende om Sverige og Svenskerne. Pøbelen blev ophidset, og Palmesøndag 1842 trængte en Sværm ind i Kirken under Gudstjenesten, forhaanede Scott og drev ham med Stenkast ned af Prædikestolen. Heldigvis kom han bort igennem en Bagdør, thi ellers var han næppe sluppet med Livet; hvad en ophidset Pøbel kan gøre i Stockholm, har man set ved andre Lejligheder, f. Ex. ved Fersens Mord 1810. Politiet turde overfor den store Ophidselse ikke indestaa Scott for Liv og Sikkerhed, Kirken blev foreløbig lukket, og Scott flygtede saa hurtigt og hemmeligt, at ikke engang hans Venner fik sagt Farvel til ham.

Rosenius var saa indgaaet med Scott, at ogsaa hans Stilling var mislig. I Kirken kunde han foreløbig ikke tale, heller ikke i den Sal, hvor der ellers holdtes Møder, thi Politiet frygtede for nye Opløb. Han maatte indskrænke sig til at holde Bibellæsning hist og her i Hjemmene og uden Regelmæssighed, at det ikke skulde vække Opsigt. Tilhørerne maatte ofte se at komme bort ad en Bagdør, fordi Pøbelen passede paa dem. Denne Modgangstid blev, som det næsten altid gaar, siden anset for den mest velsignede i hele Rosenius' Virksomhed, thi hvor der er noget, der ligner Forfølgelse, blive de indvendige Strenge stærkere spændte. Efterhaanden døde Ophidselsen hen, da Rosenius og hans Kreds aldrig gav Anledning til at tirre Folkefølelsen, og Øvrigheden holdt i Tidens Løb mere og mere sin beskyttende Haand over dem, ikke alene paa Grund af deres ulastelige Forhold, men ogsaa fordi den saa, at de stedse mere blev en Magt i Folket, som man maatte tage Hensyn til. I mere end ti Aar holdt Rosenius sine Møder dels i Privathuse, dels i nogle lejede Lokaler, men 1857 købte hans Venner den forrige engelske

Methodistkirke og gjorde den under Navnet «Bethlehemskirken» til deres ypperste Samlingssted, hvor Rosenius var den egentlige Prædikant, men hvor ogsaa andre, baade Lægmand og Præster, hyppig førte Ordet.

Det blev hurtig en meget stor Virksomhed, som Rosenius kom til at udfolde, ja maaske større end nogen andens i Sveriges Kirke paa den Tid. Han var og blev alle sine Dage, hvad man nu kalder en Indre-Missionær; Lægmand var han jo nemlig, og han virkede udelukkende ved Prædiken, Bibellæsning og skriftlig gennem «Pietisten» og gudelige Skrifter, der i Mængde udgik fra ham. Han holdt sig ingenlunde alene til Stockholm, men rejste meget omkring og talte under stor og stigende Tilstømning, saa at hans Virksomhed efterhaanden strakte sig saa at sige over hele Landet.

Kort efter at Rosenius var kommen vel i Gang med sin Virksomhed, ægtede han sin Forlovede Agathe Lindberg, og de førte et lykkeligt Familieliv i deres beskedne, men hyggelige Hjem, der var et Samlingssted for deres kristelige Venner. En Flok Børn voxede op her og forøgede deres huslige Lykke.

Naar Rosenius vandt saa stor en Indgang hos det svenske Folk, da laa det først og fremmest i hans Personlighed. Der var noget for alvorlige Mennesker i høj Grad indtagende ved ham, en lys og mandig Skikkelse, et aabent, ærligt Ansigt med høj Pande og klare Øjne, en Mand, om hvem man følte, at han stod som for Guds Ansigt og talte, som han troede. Der var altid en dyb Inderlighed over ham, og en gribende Alvor laa i hele hans Væsen, forbunden med sand Ydmyghed. Ethvert kristent Menneske maatte, enten han sluttede sig nærmere til ham eller ikke, faa en Fornemmelse af, at han var noget betydeligt. Men foruden i hans Personlighed laa hans store Indgang i, at der var noget ægte svensk ved ham, saa at han let kunde anslaa beslægtede Strengte hos sine Tilhørere. Han var et Følelsesmenneske og et Fantasi-

menneske, saaledes som det særlig ligger i den svenske Folkenatur.

Hvorledes var nu egentlig Rosenius' Lære og Forkyndelse? Man maa ikke tro, at han paa methodistisk Vis var skræmmende eller truende, heller ikke, at han forkyndte Lovens Strængighed. Dette laa netop fjernt fra ham. Nej, han var en udpræget Evangelist; den røde Traad gennem al hans Tale, al hans Skrift var «det søde Evangelium», den rene, uforskyldte Naade ved Jesus Kristus. Han indbød paa det mest indtrængende alle til at komme hen til de levende Vande og øse af Naadens altid friske Væld, der rinder frit og aabent for enhver, selv den største Synder. Han opmuntrede til at komme, «just som du er», uden Betænkelighed over sine Synder, sin svigtende Tro, thi Naaden er fuld og hel.

Just som jag är — i denna stund,
 så kall och död och ond i grund,
 att finna allt, som fattas mig,
 i saligt öfverflöd hos dig,
 jag kommer, o Guds lam!

Just som jag är, du har mig kär,
 ty du har köpt mig som jag är,
 och väl du kände, hur jag var,
 då min och verdens synd du bar,
 o du Guds dyra lam!

Disse Vers betegne Grundakkorden, der altid klang gennem Rosenius' Forkyndelse.

For at forstaa den stærke Indgang, denne Prædiken vandt, maa man forestille sig, at der i høj Grad var Trang til et ret evangelisk Ord i Sverige. Uden at tale om den døde og ligegyldige Prædiken, som der var saa meget af, var det Ord, som hørtes fra de virkelig kristelige Præster, kun altfor ofte tilsat med en stærk og trykkende Lovmæssighed. Schartauanerne med al deres oprigtige Nidkærhed vare ikke fri for det, og de, der gik i den ældre Pietismes Spor, endnu mindre. Derfor faldt Rosenius'

Tale for mangt et sukkende Hjerte «som Dug paa slagne Enge», ikke mindst for mange yngre, der paa en eller anden Maade, stundom ved Forbindelse med Læserne, vare forberedte. Der blomstrede saaledes et ivrigt, kristeligt Liv frem i Rosenius' Spor med et stærkt evangelisk Præg, med glad Stemning og en løftende Lovsang. Hele Retningen fik efterhaanden sine egne Sange eller Salmer, der især stammede fra den digterisk begavede Oskar Ahnfelt, yngste Broder til Paul Ahnfelt, der var Rosenius' Medarbejder og ligeledes prædikede meget rundt omkring i Landet.

Rosenius maa agtes for en oprigtig from, opofrende Herrens Tjener, og derfor var der Velsignelse over hans Gerning. Men naar han ogsaa fra alvorlige Kristnes Side mødte baade Tilbageholdenhed og ligefrem Modstand, var det alligevel ikke uden Grund. Den berettigede Hovedanke imod ham var, at han satte Læren om den absolute Naade paa Spidsen, saa at det gik til Overdrivelse, hvorved igen andre Sider af Kristenlivet, navnlig Helliggørelsen paa en betænkelig Maade traadte i Baggrunden. Hans egen ædle, rene Personlighed med den fulde Opgaaen i Gud gjorde vel, at en stor Del af det overdrevne i hans Forkyndelse blev afstumpet, men det var der alligevel og bar i sig Spirer til Misligheder. Vi have tidligere nævnt den finske Præst Hedberg, der havde vundet megen Indgang i det nordlige Sverige, og som prædikede en Hyper-evangelisme, der kastede Vrag baade paa Anger og Helliggørelse. Rosenius følte sig stærkt draget til ham og stod i venlig Forbindelse med ham. Vel gik han ikke saa vidt som Hedberg og turde ikke som han nægte, at Loven ogsaa havde sin Plads indenfor Kristendommen; Rosenius kunde nok drage et Skriftord frem som dette: «Al gud-indgivet Skrift er nyttig til Lærdom, til Overbevisning, til Bedring, til Optugtelse i Retfærdighed, at et Guds-Menneske maa vorde fuldbyrdet, dygtigt til gode Gerninger.» Men i Praxis turde han alligevel ikke lægge Vægt paa det gode Liv med de gode Gerninger; han

frygtede for derved at skygge for Naaden. Syndernes Forladelse var og blev for ham Hovedsagen i en altfor udelukkende Grad. Til Hedberg skrev han engang: «Kristi Blod er udgydt til Syndernes Forladelse. O, det staar jo saaledes: *εις ἄφεσιν ἁμαρτίων!* Og det — det gælder ogsaa for min Person. Det er min eneste Trøst i Troen, og det skal være min Religion: *εις ἄφεσιν ἁμαρτίων!*» Det gik Rosenius, som det gaar med saa mange i vore Dage: «Frelsen» er dem alt, den kristelige Livsudvikling, den aandelige Væxt mangle de Sans for. Men i Virkeligheden kan det ene ikke skilles fra det andet og bør ikke skilles, hverken i selve Sagen eller i Forkyndelsen.

Denne bestandige Prædiken om Naaden og kun Naaden, om Frelsen og Glæden over Frelsen kunde ikke andet end føre til noget vist overdrevent, forceret, saa man levede i Stemninger eller ligesom med Magt skruede sig op over den nøgterne Virkelighed. Herved fremkommer der en Dobbeltthed, som kan have meget triste Følger, dels saaledes at man lader det gaa, som det bedst kan, med sit Levned, dels saaledes at man i givet Tilfælde let styrter ned fra Højden, og Faldet kan da blive meget smerteligt. Idet Rosenius altid udmalede den fulde Naade med de stærkeste Farver, kom han igen til at male den mørke Baggrund, Synden, saa sort, at der ogsaa heri kom noget overdrevent, der heller ikke altid virkede godt. Og endelig havde det sin meget svage Side, at han saa udelukkende fandt Livsvældet i den hellige Skrift, hvorimod Sakramenterne, særlig Daaben, traadte i Skygge; med al hans Kærlighed til Luther havde han heri ikke tilegnet sig dennes kirkelige Stade.

I Forholdet til «det menneskelige» kom Svagheden af Rosenius' Standpunkt ligeledes stærkt frem. Det gik ham, som det er gaaet saa uendelig mange kristelige Mennesker, ogsaa af de højest begavede, baade før og siden, at han undervurderede og miskendte Betydningen af det. Derved fremkommer der noget vist rodløst, som gør Livet ensidigt og i mange Henseender fattigt. Der bliver noget vist pile-

grimsagtigt ved fromme Mennesker, der se saaledes paa Tingene, saa at de holde af at beskæftige Tanken med det, de haabe at opnaa engang, i Stedet for at leve fuldt med i det nærværende, saaledes som de burde. Og saaledes gik det ogsaa Rosenius og hans Venner.

Til Statskirken stod den fremragende Ordets Forkynder aldrig i noget venligt Forhold, skøndt han ikke traadte ud af den og fraraadede sine Tilhængere at gøre det. Han havde meget ringe Tanker om, hvad han kaldte «den udvortes Kirke», og ikke mindst om dens Præster. I saa Henseende bar han alle sine Dage Præg af de Lærerkredse, hvorfra han var udgaaet. Han paastod, at blandt alle Stockholms mange Præster var der kun to rette Sjælehyrder, en aldeles urigtig og uforsvarlig Dom. Og han ventede sig intet godt af Præsterne, eftersom de ere «Lejehyrder, der vistnok byde sig til, saa godt de forstaa det, at prædike Ordet efter Kirkens Regel og Forskrift, skøndt det er dødt og heller ikke altid bliver saa ret og rigtigt, som de ville.» Han havde for sit eget Vedkommende ikke anden Forbindelse med den bestaaende Kirke, end at han modtog Nadveren og lod sine Børn døbe i den, og han ønskede heller ikke, at hans Tilhængere skulde gøre mere af den. Man skulde søge Opbyggelse i «de trofastes lille Flok». Forsamlingsvæsenet var det eneste, der havde hans Kærlighed. Og da han saa' den store Fremgang, hans Virksomhed havde, bestyrkedes han altid mere i, at Kristenlivet maa vende sig fra Kirken og kun kan bestaa i de gudelige Forsamlinger.

En engelsk Dame, Frk. Mary Howitt, der opholdt sig i Stockholm 1863 og 64, har givet følgende, rigtignok meget nøgterne Skildring af det ydre Indtryk, som Rosenius' Gudstjeneste gjorde paa hende, men som dog kan fortjene at faa en lille Plads her:

«Paa Hjørnet skraas overfor, hvor jeg bor, og lige overfor Seminariet (for Kvinder) staar en tarvelig Bygning, kaldet «Bethlehem», fra hvis Vinduer det ofte lyser mangan Arbejdsdag, naar Aftenen kommer, og hvorhen

man om Søndagen baade For- og Eftermiddag ser jævnt klædte Personer styre deres Fjed.»

«Gudstjenesten dér begynder med, at en ung alvorlig Mand stiger op paa Pulpituret og sætter sorte Tal af Pap paa en Glastavle. Disse betegne Nummeret paa den Salme i den gamle Salmebog, der skal synges, — den nye bruges aldrig. Hele Forsamlingen, der for største Delen bestaar af Kvinder med mørke Tørklæder om Hovedet, dybt trukne ned over Panden, indtager nu sine Pladser, og Sangen begynder under Anførsel af den unge Mand paa Galleriet. Henimod dens Slutning stiger en ældre, fyldig Herre (Rosenius) op paa Prædikestolen, som har sin Plads dér, hvor Alteret plejer at være, og naar Sangen er forbi, prædiker han *ex tempore*, henimod en Time. Tilhørerne lytte med stor Opmærksomhed til ham, og mange fælde Taarer. Derpaa følger en Bøn, under hvilken der f. Ex. anraabes om Hjælp for «den syge Dreng, som vi alle kende og elske»; atter synges et Vers, og Forsamlingen gaar ud paa Gaden under venlig Hilsen paa hverandre og under Tiltalen «Du», som om de alle vare Søsken¹⁾de»¹⁾.

Der er noget usigelig fattigt, trods al Inderlighed, i saadan en Gudstjeneste uden Sakramenter.

Diakonissesagen, der nu fremkom i Sverige, og den «evangeliske Fosterlandsstiftelse» (indre og ydre Missionsforening) sluttede Rosenius sig ivrig til; han tog derimod Afstand fra Baptister og andre Sekter. Hans Missionsrejser gik ikke alene baade til det nordligste og det sydligste Sverige, men ogsaa til Finland. Tillige virkede han meget, ligesom i sin Tid Schartau, ved en udstrakt Brevvexling med baade gamle og unge. Trods alt dette fik han ogsaa Tid til at skrive en Fortolkning af Romerbrevet, som tog ham syv Aars Arbejde, men som ogsaa fandt en vid Udbredelse. Den kom først i «Pietisten» og blev siden trykt særskilt i 10,000 Expl., der dog snart

---

¹⁾ Mary Howitt: Ett år hos Fr. Bremer. 1, 156.

bleve udsolgte, et Vidnesbyrd om, hvilken Tilslutning han havde fundet.

Imidlertid blev Rosenius ingen gammel Mand. Fra 1865 af, da han var 49 Aar, var hans Helbred i Grunden nedbrudt ved Overanstængelse. Han havde budt sig selv for meget, og Fortolkningen til Romerbrevet, der havde slugt den meste Tid, der skulde være anvendt til Rekreation, havde især været for meget. I 1865 fik han første Gang et Slagtilfælde, som i de næste Aar fulgtes af flere. Alligevel vedblev han ogsaa med sine Rejser. I 1867 var han saaledes i Sydsverige og prædikede i Jönköping, Karlshamn, Kristianstad, Vinslöf (i Skaane) samt i København og Helsingør. Paa Rejsen var han oftere saa syg og mat, at han kun med yderste Møje kunde tale. Som et betegnende Træk af ham kan følgende anføres. Efterat han havde prædiket i Vinslöf Kirke, kom en Gaardmand hen imod ham og blev af Dr. Bergmann forestillet med de Ord: «Det er den Mand, som har forvandlet sit Brænderi til et Børnehjem, og i hvis Sal du har talt for 10 Aar siden; nu har han forvandlet hele sit Hus til en Forberedelsesskole for saadanne, som tænke paa at gaa til Missionsskolen paa Johannelund»¹⁾. — «Ja saa,» svarede Rosenius, «bed da om Naade og Tilgivelse for den gode Gerning,» vendte sig hurtig og gik ind.

Da Rosenius paa denne Rejse skulde prædike i Göteborg, blev han paa Prædikestolen ramt af et nyt Slagtilfælde, der lammede hans venstre Side, men ikke førte til Døden, saaledes som han selv havde ventet. Da han blev noget bedre, dikterede han sin Datter nogle Ord, der vare bestemte til at meddeles alle hans Venner, hvis han snart gik bort. Heri siger han:

«... Da jeg stod paa Prædikestolen, følte jeg kun ondt i Hovedet. Først da jeg blev ført hjem, kom i Seng og nu mærkede, at min Arm var lammet, trængte den

---

¹⁾ Denne tilhørte den evang. Fosterlandsstiftelse og laa ved Stockholm.

Tanke sig ind paa mig, at det kunde være nær forestaaende at vandre al Kødets Gang. Det var mig i Førstningen sært og underligt, dog følte jeg tillige Glæde paa Grund af gammelt, fortroligt Kendskab til Herren . . . Snart fremtraadte dog en hel Hær af Anklagere; mine mange Synder og Skrøbeligheder, Aarsagen til den Sørgetone, der gaar igennem alle mine Skrifter, stode truende for mig. Jeg fik dog atter Trøst. Hele den store Række af blodige Ofre, den røde Traad, som snor sig gennem den gamle Pagt, og som tyder paa en Forsoning ved Ofre, Forbilleder for det store i Tiden fuldbyrdede, frembaarne Offer, Jesus Kristus, traadte frem for mig. Han var jo kommen til Verden for at frelse Syndere. Skulde Gud nu forkaste mig for mine Synders Skyld, da maatte han først forkaste den store Løsepenge, — og det kunde han ikke.»

«Men nu kom et nyt Spørgsmaal op: Er din Tro paa denne Løsepenge af den rette Slags? Maaske du har daaret dig med en falsk Tro. Dette Spørgsmaal syntes for en Stund at berøve mig al Trøst. Men da fremtraadte for mit Øje hele mit Liv, og jeg saa', at jeg med al min Synd og Usselhed dog ved den Tro, Gud virkede i mig, har gaaet en hel ny Vej gennem Livet og virkelig af Hjertet har holdt Guds Ord, saa hvad jeg forbrød derimod har været til Sorg for mig selv . . . Gud har i mig virket denne Kærlighed til Sjælene og deres Vel, der har drevet mig til at gøre og lide meget, som det aldrig laa i min Natur at paatage mig. Jeg saa' nu, hvor nyttig og vigtig Johannes' Lære er, naar han idelig paaminder: «Deraf vide vi, at vi ere af Sandheden og ere lærte af Gud,» saa det er sikkert en Misforstaaelse, naar nogle mene, vi have ikke nødig at prædike om Kendetegnene paa den sande Tro.»

«Spørger jeg min egen Følelse, da vilde jeg helst, at Herren lader mig hvile og komme bort fra al Møje og Strid og blive fuldkommen. Men naar jeg tænker paa, at jeg mulig kunde gøre nogen Nytte, hvis jeg atter fik mit Helbred og min Arbejdskraft, vil jeg intet ønske . . .»

Rosenius kom sig saa meget, at han kunde føres hjem til Stockholm, og i Sommerens Løb blev han en Del bedre, saa at han dog kunde virke lidt. Han talte nogle Gange for en lille Kreds, men ganske kort. Skøndt han var temmelig pirrelig og utaalmodig, hvilket fulgte med Sygdommen, kunde han ved venlig Tiltale hurtig blive rolig og glad. Da Vinteren kom, bedredes hans Tilstand, og han kunde selv paa de koldeste Dage være et Par Timer ude. Han kunde ogsaa skrive paa en Prædiken-samling, som han vilde udgive. Dog led han af og til af stærk Hovedpine og var stundom uden Samling. Tirsdag d. 18de Februar var han til Middag hos en god Ven og talte lidt om Eftermiddagen over Esaj. 53. Over denne Text havde han holdt sin første Tale i Stockholm 1840, og over den samme holdt han nu sin sidste Tale i Livet. Næste Dag vare nogle Venner samlede hos ham; han tog livlig Del i Samtalen, men da hans gamle Moder udtrykte sin Glæde over at se ham saa rask og fortalte, at hun daglig bad om, at han maatte leve, sagde han meget alvorligt: «Og jeg beder om, at jeg maa dø.» Da Moderen gjorde Indvendinger, sagde han igen: «Ja, men jeg vil dø.» Den næste Dag var han en Udflugt til Haga, et Lystslot med en smuk Park tæt ved Stockholm, og spadserede en halv Time i den, men den følgende Dags Aften maatte han gaa i Seng med stærke Hovedsmerter. Tilstanden forværredes snart, Tungen blev lammet, Blodet trængte med Magt op i Hovedet. Efter en ualmindelig voldsom Dødskamp, der varede længe, ja mange Timer, men næppe med nogen Bevidsthed, sov han hen d. 24de Februar 1868, omgivet af mange Venner, der i dyb Smerte bad for ham.

Fire Dage efter fandt Jordefærden Sted fra St. Johannes Kirke. En stor Menneskemængde, der ikke nær kunde rummes i denne, fulgte hans Støv. Biskop Beckmann talte hjertelige Ord over den bortgangne, idet han gik ud fra Skriftordet: «Salige ere de døde, som dø i Herren; Aanden siger, at de skulle hvile efter Arbejdet,

men deres Gerninger skulle følge dem.» Rosenius' Støv hviler paa Stockholms Kirkegaard.

Medens Rosenius havde mange Fjender i Livet, der skaanselløst brød Staven over hans Gerning, lyder den almindelige Dom over ham nu langt mildere. Det erkendes, at «han var en retskaffen og velmenende Mand, som trolig arbejdede i Herrens Vingaard og med megen Velsignelse,» samt at han vistnok øvede større Indflydelse paa sin Samtid end nogen anden (i religiøs Henseende).

9.

Fra den sidste Menneskealder. Slutning.

I de sidste 30—40 Aar have Bølgerne gaaet højt i den svenske Kirke. Der er en stor Modsætning til Tiden i Slutningen af forrige Aarhundrede, med hvilken vore Skildringer begyndte. Dengang var religiøs Ligegyldighed, død Kirkelighed og ligefrem Vantro almindelig, forbunden med Slaphed, ofte Tøjlesløshed i Sæderne; det nedværdigende Drikkeri havde en uhyre Udbredelse. I vore Dage er der trindt om i Folket megen religiøs Bevægelse; der findes mange levende Kristne med stor Virkelyst, og i sædelig Henseende indtager det svenske Folk en ret hæderlig Plads. Drikkeriet har i mere end et halvt Aarhundrede været i Tilbagegang¹⁾. Vel har den realistiske Literaturbevægelse efter 1870 fremmet Fritænkeri og gjort Propaganda for Kødets Evangelium ligesom hos os, men Bevægelsen har dog næppe udbredt sig i meget store Kredse²⁾. I det hele taget er der store Modsætninger fremme, vistnok større end hos os, begrundet paa Svenskernes Tilbøjelighed til at gaa til Yderlighed. Men set i sin Almindelighed maa det siges, at der i kristelig Henseende er betydelig Fremgang, ligesom der i det hele er en større Alvor over Livet.

¹⁾ Der findes nu c. 250,000 Afholdsfolk. De stærke Baand paa Udskænkning af spirituøse Drikke have virket gavnligt; al Spiritus er meget højt beskattet, Landkommunerne kunne forbyde Udskænkning, og i Købstæderne er denne ogsaa indskrænket.

²⁾ Mest fremragende blandt de realistiske Forfattere ere August Strindberg og Charlotta Leffler († 1892).

I kirkelig Henseende betegnes den sidste Menneskealder især ved den bestandig voxende Lægmandsbevægelse. Dette er jo forøvrigt ikke noget særligt for Sverige, men tværtimod gennemgaaende i største Delen af den protestantiske Kirke; i faa Lande har den dog taget saadan Fart som i Sverige. Rosenius har vel i sin Tid fremmet den mere end nogen anden, og den evangeliske Fosterlandsstiftelse blev en stor Organisation af den. Denne oprettedes 1856, navnlig af Præsten Lundborg, der under et Ophold i Skotland var bleven paavirket af den derværende frikirkelige Bevægelse. Fosterlandsstiftelsen har arbejdet paa lignende Maade, som den «Indre Mission» i Danmark ved Udsendelse af Kolportører, der dels udbredte gudelige Skrifter, dels holdt Prædikemøder, dernæst ogsaa ved Udgivelsen af et eget Blad («Budbæreren»)¹⁾. Dens Virksomhed har i flere Henseender været god, og dens Sendebud have vakt Liv paa Steder, hvor der før herskede Død. Hvilke Mangler end saadanne Lægprædikanter kunne have paa Grund af mangelfuld kristelig og menneskelig Dannelse, bør man dog aldrig glemme, at «en levende Hund er bedre end en død Løve», hvilket her saa betyder en aandelig død Præst. Overfor en stiv og verdsligsindet Gejstlighed havde de Livets Ret. Men naar man anerkender dette, bør man heller ikke lukke Øjnene i for, at Lægprædikanternes Optræden tit kunde give grundet Anledning til Besværing. Ofte traadte de kirkefjendtligt op, ofte ærgrede de ved Dømmesyge og Selvfølelse. Mere end nødvendigt var Præsternes Dødhed, den bestaaende Kirkes Daarlighed og deres egen «Hellighed» et kært Thema i Stedet for, hvad der virkelig kunde vække, opbygge og nære. I et Skrift fra 1870 klager en Præst over deres Fordringsfuldhed; de vilde have, siger han, at enhver skulde modtage Fosterlandsstiftelsens Sendebud med Fryd, kappes om at faa dem til Huse og sætte

---

¹⁾ Fra 1861 optog den ogsaa Hedningemission i sit Program, først blandt Gallafolket i Syd-Afrika, siden ogsaa i Indien.

den bedste Mad for dem, «thi hvad andet er det end et Bethania-Maaltid»? Den samme Præst fremhæver det stereotype i deres Tiltale til Folk, idet de samme Spørgsmaal stadig kom igen, saasom: «Er du et Guds Barn?» — «Vil du ikke frelses?» — «Vil du ikke være et Guds Barn?» — «Er du aldeles sikker paa at blive salig, hvis du dør i dette Øjeblik?» — «Ser du ikke, at du styrter lige i Helvede?» — «Kom med os! Vi ere Guds Børn»¹⁾. Ikke blot uaandelige Præster satte sig imod Lægmissionen, ogsaa mange andre, hvem de stødte tilbage ved deres Væsen, og Schartauanerne vare, som vi før have set, dens principielle Modstandere, naar de gjorde Indgreb i Præstembedet. Desværre uddybedes ved Stivhed og Uforstand paa begge Sider efterhaanden en betænkelig Kløft mellem den bestaaende Kirke og «Læserne», som Missionsfolkene gerne kaldtes, og det bidrog sit til, at mange af disse kom paa Afveje.

Efter Rosenius' Bortgang dukkede en ny Skikkelse frem, der paa sin Vis fortsatte hans Gerning og endnu ikke er forsvunden bag Horizonten. Det er Paul Peter Waldenström. Han er ligesom Rosenius fra det høje Norrland, født i Luleå 1838 og altsaa endnu i en kraftig Alder. Da han lever og staar midt i en stærk Bevægelse, er han saaledes endnu ikke faldet ind under Historiens Dom. Han er Student fra Upsala, blev efter fuldendte Studier først ansat ved det højere Läroverk i Vexiö, men allerede 1864 Lektor ved den lignende Anstalt i Umeå. Som dygtig Theolog sysselsatte han sig under en ham tilstaaet Tjenestefrihed 1873—74 med Studiet af den lutherske Kirkes symbolske Bøger og skrev, en latinsk Afhandling om «Retfærdiggørelsen», et Spørgsmaal, der var bleven brændende for ham. Herefter blev han theologisk Lektor og Præst i Gefle, en Stilling hvori han har virket i mange Aar. Gefle er ikke en Stiftsby, men den er uden Sammenligning den betydeligste By i Norrland. I det

---

¹⁾ P. Petterson: Läseriet. 1870.

smukke Bethlehemskaapel her prædikede Waldenström under stærk Tilslutning i en lang Aarrække. 1889 modtog han den theol. Doktorgrad fra et Universitet i Nordamerika.

Denne begavede Mand blev i sit 19de Aar, strax da han blev Student, alvorligt greben af Guds Aand og fordybede sig derfor i Granskning af den hellige Skrift. Forøvrigt var han paavirket af Filosofen Boström. Som levende Kristen sluttede han sig nær til Rosenius, efter hvis Død han overtog Udgivelsen af «Pietisten». Rosenius' Tilhængere hilste med Glæde den dygtige unge Mand som Fortsætter af deres Mesters Gerning. Imidlertid drev mange af dem den ensidige Hævden af Naade og «kun Naade» stadig videre. Det blev deres Betragtning, at Kristus ved sin Offerdød har skaffet Forsoning og Syndsforladelse for alle Mennesker uden Undtagelse. Vel behøves der Tro for at faa Del deri, men den skal kun være en Overbevisning om, at det forholder sig saa. I Begyndelsen gik Waldenström med til dette, men snart brød han ud og gik sin egen Vej.

Det var 1872, at han i en Prædiken, som han bagæfter indrykkede i «Pietisten», offentliggjorde sit nye Standpunkt, hvilket han senere nærmere begrundede i et særligt Skrift. Det drejer sig om det saa ofte omstridte Punkt i Kristendommen: Forsoningen. Denne betragtede Waldenström nu paa følgende Maade: Gud blev ikke paa Grund af Menneskenes Syndefald en anden overfor dem, end han før havde været. Han er altid den samme, og hans Grundvæsen imod os var, er og bliver Kærlighed og kun Kærlighed. Derfor maa man aldrig tale om virkelig Vrede hos Gud, thi den findes ikke. Hvad Syndefaldet bevirkede, var ingen Forandring hos Gud, men derimod en stor Forandring hos Menneskene, der bleve syndefulde og faldt fra det rette Liv, Livet i Gud. En Forsoning for at gøre Gud mild, for at afvende hans Vrede, behøves aldeles ikke, thi i den Henseende er alt saaledes, som vi maa ønske det. Nej, der behøves kun en Handling, som

borttager Menneskets Synd og gør ham igen retfærdig. Denne Handling er sket af Kristus; han var Guds Stedfortræder her paa Jorden for at tage Synden fra os. — Ved denne Betragtningssmaade skilte Waldenström sig 'fra Rosenius, for hvem Forsoningen i almindelig Betydning netop var Hovedsagen. Der opstod nu en langvarig Strid om denne nye Anskuelse; mange, ogsaa af Rosenius' Tilhængere, sluttede sig til den, og Waldenström blev fra nu af en fremtrædende Fører.

Imidlertid var der blandt vakte Lægfolk opstaaet en ny Fremtoning, som gjorde Opsigt; det var de saakaldte Nadverforeninger. Paa en Maade var det en Slags Frimenigheder af en egen Beskaffenhed, idet de ikke traadte ud af Statskirken. Da man ikke kunde finde sig i at gaa til Herrens Bord i Kirkerne, hvor man kom til at knæle Side om Side med verdslige eller vantro Mennesker, holdt man nu Nadver i sine egne Forsamlinger for lukkede Døre. For at faa Adgang maatte man gerne have Billet, lydende paa Navn. Den sædvanlige Maade at holde Nadveren paa var forandret. Indvielsen kunde ske ved en Præst, hvis en saadan hørte til Vennekredsen, men ellers ligesaa godt ved en Lægmand; paa nogle Steder udelod man den helt. En forudgaaende Absolution brugtes ikke. Nadvergæsterne brød selv Brødet og spiste, tog Bægeret og drak, idet de ofte med det samme udtalte et lille Ord for sig selv, saasom «Jesus elsker,» «Jesus lever.» Paa nogle Steder indrettede man det saaledes, at en Kurv med smaa Tvebakker og en Kande med Vin eller (for Afholdenhedens Skyld) Saft og Vand blev stillet frem paa et lille Bord, og enhver gik saa selv hen og tog af det. Denne Lighed med det almindelige «staaende Bord» i Sverige er ikke rigtig hyggelig.

I Begyndelsen holdt Waldenström sig noget tilbage fra Nadverforeningerne. Men da han engang efter Anmodning af troende Venner kom til Upsala for i Kirken at holde Nadvertjeneste for dem alene, blev det nægtet

ham af Kirkens Præster. Dette førte til, at han uddelte Nadveren i et privat Hus, hvorfor han bagefter fik en Advarsel af Domkapitlet. Fra nu af billigede han Nadverforeninger eller, som de egentlig kaldtes: «Foreninger til Brødets Brydelse», og han virkede for at ansætte Personer, der passende kunde forrette Handlingen. Med 22,000 Underskrifter indgik han derefter med en Ansøgning til Kongen om, at Nadverens Brug maatte blive ligesaa fri, som Ordets Brug nu var det i Sverige, men uden Held. Da Waldenström tog sig selv flere Friheder, fik han nye Irettesættelser af Domkapitlet, der nu ogsaa gav sig til at undersøge hans Forsoningslære. Da han imidlertid paa nogle Steder i sine Skrifter havde fremsat Ytringer, der væsenlig formildede denne, fandt det ham dog ikke skyldig i nogen gennemført Forkastelse af Kirkens Lære. Domkapitlet nøjedes derfor med at give ham en Advarsel for Fremtiden. Medens en af Waldenströms Meningsfæller, Pastor Eckmann, fandt sig foranlediget til at nedlægge sit Embede i Statskirken, hengik der flere Aar, inden han fulgte dennes Exempel. 1882 gik han af som Præst, men vedblev at være theol. Lektor.

Nadverforeningerne vandt snart en betydelig Udbredelse. Allerede 1878 var der i Vesterås Stift saadanne i 23 Sogne; 1882 var der i Linköpings Stift i 25 Sogne, i Vexjö Stift i 15. I ingen Egne af Sverige har der dog været saadan Trivsel af alt sligt som i det smukke Vermland og Dalsland, altsaa i Karlstad Stift. Et Brændpunkt for hele det frie Røre blev Kristinehamn, en mindre By ved Venerns nordostlige Hjørne. Allerede tidlig var her et Bedehus, 1870 blev her oprettet en Kolportørskole; hertil kom saa ogsaa Nadverforening og endelig efter 1878 en Missionsskole til Uddannelse af Prædikanter eller Missionærer. Pastor Eckmann blev Forstander for den. Intet Steds gik det livligere til end i Kristinehamn. Kom Folk gaaende paa Gaden, blev de tilraabte med Spørgsmaal som: «Er du et Guds Barn?» Det ene Møde afløste det

andet, og man saa' Børn paa 14 Aar træde op paa Talerstolen ¹⁾).

Waldenström tog bestandig ivrig Del i Bevægelsen, og hans Forsoningslære (som jo netop ikke er en Lære om Forsoning) vandt større og større Tilslutning. Efter et stort Møde i 1875 hævdede han i skarp Modsætning til Rosenius' Lære, at «Forsoning» vindes kun ved «Forbedring og Tro». Det blev nu almindeligt, at Waldenström og hans Tilhængere fortrinsvis prædikede om Faderen og hans Barmhjertighed, idet Sønnen nærmest maatte betragtes som den Haand, Faderen i sin Kærlighed rækker ud imod Menneskene. Denne Reaktion imod den ensidige Jesusprædiken af Rosenius var ikke andet, end hvad man kunde vente. Men mærkeligt var det at se mange af Rosenius' inderligste Tilhængere nu ligesaa ivrige paa den Waldenströmske Side.

I Aaret 1878 viste det sig klart, hvilken aandelig Magt Waldenström nu besad over Tusinder i Sverige. Da fik han oprettet en ny, storartet Forening «det svenske Missionsforbund», som uden at agte paa mindre Forskelligheder i Læren skulde samle alle tidligere Foreninger til én stor Organisation. Dette lykkedes, og Missionsforbundet vandt paa nogle Aar saa stor en Tilslutning, at 120 mindre Foreninger rundt om i hele Landet gik op i det. Hovedsædet for det var i Kristinehamn. Der udgik Missionærer til alle Egne af Sverige, ogsaa udenfor Landet.

Man skulde synes, at den Waldenströmske Retning efter hele sit Anlæg stod fjernt fra Methodismen, der lægger saa stærkt an paa Opvækkelse, men Tidstrømningen gjorde her sin Magt gældende. Alt dette med Bønner under Møderne, saa af den ene, saa af den anden, ofte af

---

¹⁾ Da jeg for nogle Aar siden kom til Kristinehamn, stødte jeg strax ved min første Vandring i Byen paa en gudelig Forsamling. Et ungt Menneske talte for en stor Kreds, men jeg kunde ikke faa Adgang.

Børn, Haandsoprækning, Samtaler efter Møderne, Spørgsmaal, udslyngede mod hvemsomhelst, og meget mere var Dønninger af den store methodistiske Bevægelse i Amerika og England, der fulgte med Moody og Sankey. Vi leve jo ogsaa her i Danmark for Tiden under Virkning af Methodismen, der i flere Henseender staar i stærk Modsætning til det lutherske.

Hele den store svenske Lægmandsbevægelse stod vedvarende i et alt andet end venligt Forhold til den bestaaende Kirke. Man hørte Udtalelser som f. Ex., at ingen burde gaa hen og høre paa nogen, der prædiker efter Verdens Kaldelse, altsaa Præster, eller at enhver, som gaar til Nadverbordet i Statskirken, gør sig til ét Legeme med Jesu Kristi Fjender. Da man bestandig gik videre, fandt Waldenström sig foranlediget til at udtale advarende Ord. Han er med Aarene bleven forsigtigere og roligere, men har derved tabt en Del af sin *prestige*, som gik over paa den mere yderlige Pastor Eckmann.

Waldenström har været en overordentlig virksom Mand. Han har prædikeret meget i Forsamlingshusene rundt omkring, han har været theol. Lektor, han er Forfatter til mange større og mindre Skrifter. Paa Indbydelse fra Nordamerika gjorde han 1889 en Rundrejse i de forenede Stater, som han senere har beskrevet, og han holdt en Mængde Taler derovre. Siden 1885 har han været et virksomt Medlem af Rigsdagen og har her kæmpet for adskillige Formaal, saasom Afholdssagen, Afskaffelse af Prostitutionen, Indførelse af frivilligt borgerligt Ægteskab samt naturligvis i det hele for alt, hvad der kan løse de statskirkelige Baand. Han er imod Beskyttelsestold, men i Skolespørgsmaal er han konservativ. En betydelig og mærkelig Mand er Waldenström, og han har øvet stor Indflydelse paa mange i sit Folk. Naar han i de modernere Aar stærkt har fremdraget den ethiske Side af Kristendommen i Modsætning til Rosenius, kan man heri ikke andet end sympathisere med ham.

Den frie Lægmandsvirksomhed. saa god og glædelig

den kan være indenfor visse Grænser, er altsaa i Sverige i de sidste Aartier i mange Tilfælde kommet ind paa Afveje. Store Kræfter ere unægtelig satte i Bevægelse, og der er ofret meget paa den. Trindt om i Landet har der rejst sig saakaldte Bønnehuse. Det allerførste var i Umeå, det andet i Gefle, og siden ere de myldrede frem. Mange Steder har man bygget dem ved Siden af Kirken. Dette kunde jo være godt nok, naar der begge Steder arbejdedes Haand i Haand, men, som vi have set, er kun altfor ofte det modsatte Tilfældet. Den Missionær, der formaner sine Tilhørere til at søge Kirken, turde være en temmelig sjælden Fugl. Tværtimod forkyndes det stundom i Bønnehuset, at «Præsten fører snarere Sjæle til end fra Helvede», eller at «ingen Præst i Statskirken kan uddele Sandheden eller selv have Livet i Gud,» men derimod, at «kun gennem Bønnehusene gaar Vejen til Salighed». Vermland, Vesterås og Vexiö Stifter ere især blevne over-svømmede af alle Slags Lægprædikanter; mange rejse paa egen Haand uden at staa i Forbindelse med nogen For-ening.

Hvor megen Skyld Præsterne end i sin Tid have haft i denne Tilstand ved deres Stivhed og afvisende Holdning, saa kan man nu ikke andet end beklage, at der ikke i Tide er bleven lagt en fast og ordnende Haand paa Lægmandsbevægelsen. Hvor stærkt ogsaa mange af de troende Gejstlige ere blevne stødt tilbage, ser man af forskellige Udtalelser. Dr. Peter Fjellstedt, der først virkede som Hedningemissionær og senere i Hjemmet gjorde sig fortjent ved sit nidkære Arbejde for Missionen (han døde 1881), skrev kort før sin Død: «For Fremtiden taler jeg aldrig i noget Missionshus. En Menighedslærer bør ikke optræde i Missionshuse, da de næsten alle tilhøre Partier under forskellige Navne og ere i Opposition mod Kirken. . . . Partisindet udslukker Kærligheden, sønderriver Aandens Baand og fordunkler Indsigten i Guds Ord.» Den ifjor (1894) afdøde Biskop Andersson i Vexiö udtalte: «Jeg for min Del kan umulig forstaa, hvorledes en Præst, som har

nogen Troskab mod vor Kirkes herlige Bekendelse og nogen Kærlighed til dens gode Ordning, kan under saadanne Forhold, uden at krænke sin Samvittighed, optræde som Prædikant i Missionshuse.» Og Biskop Cornelius, af hvis Skildring vi have laant en Del af denne Fremstilling, skriver: «Den frie Lægmandsvirksomhed i vor Kirke har allerede baaret meget bitre Frugter. Og man maa ikke undres over det. Flere af vor Kirkes mest klarsynede Mænd have tidlig nok forudsagt, hvad der vilde ske. Selv fra Nordamerika skriver Norelius, at de vel derovre have været nødt til at bruge theologiske Studenter og Skolelærere, naar de fandtes sikre i Læren og fromme i Levned, men Augustana-Synoden kan ikke godkende en fri Virksomhed ved Siden af Kirken.»

Ny-Rationalismen har vundet mere Indgang i Sverige end i de andre nordiske Lande, baaren frem af saa betydelige Mænd som Filosofen Boström¹⁾ og Digteren Rydberg. Da denne sidste gennem sin æsthetiske Forfattervirksomhed er vel kendt her i Danmark, skulle vi dvæle et Øjeblik ved ham.

Viktor Rydberg er fra Jönköping, den By, som Henrik Steffens sammenlignede med Venedig, og som i ethvert Tilfælde er en af de smukkeste beliggende Byer i hele Norden. Mellem høje Bakker og blanke Søer ligger den saa poetisk ved den store, mærkelige Vettern, at det intet Under er, at en Romantiker som Rydberg er udgaaet herfra²⁾. Han nedstammer fra en «Karolin» og er født 1829. Som Dreng var han opfyldt af gamle Sagn og Sagaer og skrev i sine Skoleaar Skuespil, som Disciplene opførte, samt forfattede en Avis, der cirkulerede mellem Kammerater og Venner. 16 Aar gammel kom han paa Gymnasiet i Vexiö, og i Tegnér's sidste Leveaar kom han

---

¹⁾ K. J. Boström var Lærer for Prinserne 1833—37, siden Professor i Upsala i Ethik og Politik 1840—63 og døde 1866.

²⁾ I sin Fortælling «Vaabensmeden» har han givet en stemningsfuld Skildring fra Jönköping og Småland i det hele.

ofte i dennes Hus, hvor navnlig Bispinden tog sig venligt af den begavede Yngling. I det bevægede Aar 1848 forlod han imidlertid Vexiö, inden han endnu var bleven Student, og uformuende som han var, blev han Huslærer paa Ta-bergs Brug nær ved Jönköping. Her skrev han Noveller til sin Fødebys Avis og tjente derved saa meget, at han snart igen kunde tage fat paa Studeringerne. 1851 drog han som Student til Lund, hvor han gjorde sig bemærket ved sit gode Hoved og sine Digtergaver; han var bl. a. en af Hovedmændene i en Forening, der kaldte sig «Syvstjernen». Imidlertid vaklede han med Hensyn til sin Fremtid, men havde nærmest Tanke om at blive Civilingeniør. Der var endelig en Mand, som kastede det afgørende Lod i Vægtskaalen for ham, og det var Redaktør Hedlund i Göteborg. Rydberg havde tilsendt ham en anonym Fortælling, som handlede om Livet i Spanien, og da Hedlund havde læst den, udbrød han: «Er dette svensk Original, da er Manden en udmærket Forfatter.» Fra nu af kom Rydberg til at forestaa Feuilleton-Afdelingen i «Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» og havde dermed fundet sin Livsstilling. Nu udfoldede han en rig Forfattervirksomhed; den ene Roman efter den anden fremkom og fandt et stort og taknemmeligt Publikum. Vi skulle her kun nævne «Den sista Athenaren» fra 1859, der ogsaa er bleven meget læst hos os, og som vidner om hans Kærlighed til den antike Verden, en Kærlighed, som han stedse siden har bevaret, og som senere er fremtraadt i romerske Skildringer, efter at han havde været i Italien.

Men i «Den sista Athenaren» træder noget andet tilige frem. Han skildrer her en ædel Hedning og forskellige Kristne, men saaledes, at Hedningen langt rager op over disse ved Aand og Hjerte. Man ser strax heraf, at Rydberg indtog et kritisk Standpunkt overfor den kirkelige Kristendom. Hvorledes hans Tanker herom egentlig vare, fremstillede han i et udførligt Værk, «Bibelens Lære om Kristus» fra 1862. Det vakte en betydelig Opsigt og fandt

baade Modstand og Tilslutning, men herved traadte han frem som Talsmand for Ny-Rationalismen. Da det har faaet Betydning i Sverige, skulle vi her i Korthed gengive nogle af Rydbergs mest fremtrædende Paastande, hvilke dog just ikke ere meget originale.

Læren om Treenigheden finder han, som man vel kunde formode, ubibelsk. Forestillingen om Messias har efter hans Betragtning gennemgaaet forskellige Udviklings-trin. Hos de ældre Profeter mener han, at den var rent politisk. Efterat den persiske Religion med sin Lære om to Væsener, et godt og et ondt, var trængt ind i Jødernes Forestillinger, og den forrige Monotheisme derved var bleven rokket, søgte man alligevel at hævde denne, og man lærte da, at engang skulde Modsætningerne ophøre og det onde besejres ved en Messias, som ikke var et blot Menneske, men mere, saasom en Slags Overengel. Dette kunde imidlertid kun daarligt forenes med de ældre Profeters Lære, at Messias skulde nedstamme fra David. Man tog derfor siden sin Tilflugt til Platos Lære om Sjælenes Forudtilværelse og Evighed og lod ham have været til i Himlen, før han kom her til Jorden, og lod ham derefter atter vende tilbage til den.

Kirkens Lære om Jesus Kristus som Gud og Menneske strider efter Rydberg imod Jesu egne Udsagn, thi selv betegner han sig aldrig som mere end et Menneske, men vel som et fuldkomment. Han har benægtet, at han er den absolut gode («Ingen er god uden én: Gud»), at han har absolut Viden («Ingen, ikke engang Sønnen, véd Dag eller Time», nemlig for den yderste Dag), og at han er almægtig («Jeg gør intet af mig selv»). Ja, Jesus forklarer endog, at hans Undere udgaa fra en Kraft, som enhver kan faa ved Troen («Den, der tror paa mig, de Gerninger, jeg gør, skal han ogsaa gøre, og han skal gøre større end disse»), og at det, at han kalder sig «Guds Søn», ikke betyder, at han er Gud eller hævet over Menneskeheden («Er der ikke skrevet i eders Lov: Jeg har sagt, I ere Guder»). Jesu Mening er, at han er Guds Søn

paa lignende Maade, som han siger om de fredstiftende, at de skulle kaldes Guds Sønner. Rydberg gør sin bedste Flid med at bortforklare de Steder, hvor baade Jesus selv og Apostlene tillægge Frelseren Guddommelighed. Han udtaler det Haab, at Læren om Kristus vil blive reformeret og atter fremstillet i sin «oprindelige», nytestamentlige Skikkelse, og han hilser med Glæde den forberedende Virksomhed, som i den Henseende er foregaaet rundt omkring i den kristelige Verden, i Sverige saaledes ved Boström og Ignell¹⁾.

Sjælens Forudtilværelse mener Rydberg at have hørt til Jødernes Tro paa Kristi Tid. Dette træder saaledes frem i Spørgsmaalet om den blindfødte: «Rabbi, hvem har syndet, denne eller hans Forældre, at han skulde fødes blind?» Jesus nægter i sit Svar ikke, at han jo selv kunde have foranlediget sin blindfødte Tilstand ved at have syndet; altsaa maa det være sket i en tidligere Tilværelse.

Helvedsstraffene ere efter Rydberg ikke evige, men «æoniske», det vil sige: for et Tidsrum. Han tror paa Genoprejsning af alt og alle, Apokatastasis.²⁾

Er der end ikke meget originalt i Rydbergs Betragtninger, have de dog Betydning, forsaavidt som de have vundet Indgang i større Kredse i Sverige. Hans egen noble og religiøse Personlighed har bidraget sit dertil.

Man vil let forstaa, at det vakte en Del Bestyrtelse i den orthodoxe Lejr, da Rydberg 1868 blev indvalgt til Medlem af Rigets «almindelige Kirkemøde». Han optraadte imidlertid meget moderat og stillede kun Forslag om at afskaffe Præsternes Ed paa de symbolske Bøger.

Viktor Rydberg har efterhaanden erhvervet sig et højt

---

¹⁾ Nils Ignell, Komminister i Stockholm, † 1864, forkastede de fleste af de kirkelige Hoveddogmer.

²⁾ Rydberg lærer to Opstandelser efter det nye Test. «Den første sprænger Døren til Dødsrigets Pallads, den anden til Dødsrigets Fængsel.»

anset Navn i den svenske Literatur, baade ved sine større Romaner og Fortællinger og sine mindre Digte. Der gaar en dyb, ægte romantisk Strømning igennem det hele, en Længsel mod det fjerne, det vidunderlige, mod hint Barndommens og Mythernes drømmerige Guldland. Skøndt han paa det religiøse Omraade er Rationalist og dybt inde paa den moderne bibelske Kritik, er han dog en Bekæmper af Realismen. Ny-Rationalismen er forskellig fra Gammel-Rationalismen og kan forbinde sig med Romantik.

Rydberg blev 1876 Docent i Filosofi og Kunsthistorie i Göteborg og 1884 Professor i Kulturhistorie ved den videnskabelige Højskole i Stockholm. I en Række Aar har han særlig studeret den germanske Mythologi og har skrevet et større Værk derom. Baade Upsalas og Lunds Universiteter have valgt ham til Æresdoktor, og han er et af det svenske Akademis mest ansete Medlemmer.

Naar man fra kirkelig Side har bebrejdet Rydberg, at han har udsaaet Tvivl i manges Hjerter, har han svaret, at den nuværende kirkelige Kristendom bringer Kulde til Hjerterne, især til de unges, hvorimod hans Fremstilling af Jesus som Idealmennesket ganske anderledes kan opelske det gode og opløde Hjerterne.¹⁾

I Modsætning til Rydberg og Waldenström, der hver paa sin Maade vise ind paa nye religiøse Veje, er der en tredie Mand, som har virket meget indgaaende i det svenske Folk for den overleverede lutherske Kristendom. Det er Valdemar Rudin. Han stammer fra Østergötland og er født 1833. Han blev Student i Upsala 1851, tog 6 Aar efter den filos. Doktorgrad og opholdt sig derefter længere Tid i England og Skotland, hvor han drev theologiske Studier. Allerede tidlig deltog han i det gudelige Forsamlingsliv, og 1859 traadte han ind i Bestyrelsen af den evangeliske Fosterlandsstiftelse, for hvis Hedninge-

---

¹⁾ Viktor Rydberg er nu død i September 1895. I sine senere Aar skal han have nærmet sig noget til den kirkelige Kristendom.

missionsskole han i 7 Aar var Forstander. I denne Stilling gjorde han Rejser til Tyskland, Schweiz, Frankrig og atter til England. 1869 blev han Komminister ved Klara Menighed i Stockholm og samlede ved sin ligesaa trosvarme som klare Forkyndelse en betydelig Kreds om sig. Allerede efter tre Aars Forløb kom han imidlertid til Upsala som Docent i Exegese. Med Undtagelse af et nyt Ophold i Udlandet 1873—74 har han siden stadig været knyttet til denne Universitetsby, først som Adjunkt, siden som Professor i Theologi, med hvilken Stilling et Præbendekald i Nærheden er forbundet. Ved Universitetets Jubelfest blev han Doktor theol.; endvidere har han været Medlem af Bibelkomitéen 1884 og de almindelige Kirke-møder fra 1883 af.

Rudin har været en frugtbar Forfatter baade i theologisk og i opbyggelig Retning. Han har saaledes udgivet exegetiske Skrifter over Dele af det gamle og nye Testamente samt Prædikener over Kirkeaarets Texter under Navnet «Evighedsvink». Efter at Dr. Georg Brandes 1877 havde holdt en Række Foredrag i Upsala over Søren Kierkegaard, følte Rudin sig drevet til at imødegaa hans Fremstilling, som han fandt misvisende og uden sand Forstaaelse af Grunddraget i denne dybe Aand. Rudin løste sin Opgave ved at give en Oversigt over Kierkegaards Livsførelse og Forfatterskab i et Skrift, der udkom 1880. Dette Skrift er gennemtrængt af Sympathi, ja Ærefrygt for den danske Tænker, i hvem han ser et stort Guds Redskab, et ægte Sandhedsvidne, og han finder i hans literære Virksomhed en dybt anlagt Plan, der gaar ud paa en stigende Udvikling for Samtiden og har sit Højdepunkt og Afslutning i «Øjeblikkene».

Var Rudin i ikke ringe Grad paavirket af Søren Kierkegaard, og har han ved ham lært at tale til den enkelte og betone Livet i Inderlighed, saa gaar han igen forbi ham ved sit Blik for det organiske i Guds Rige. Han

har Øjet opladt for, at ligesom Udviklingens, Væxtens Lov raader i Naturens Rige, saaledes gælder den ogsaa i Guds Rige. Ligesom Frelseren selv i sit Jordeliv efterhaanden voxede op i Visdom, Alder og Naade, og ligesom han lærte Lydighed, ogsaa af sine Lidelser, og ligesom alt, hvad han udførte, først skulde og kunde ske til sin bestemte Tid, saaledes maa det altid i stort som i smaat gaa med Guds Rige. Efter Syndefaldet maatte Aartusinder hengaa, før end Tiden var moden til, at Frelseren kunde komme ned paa Jorden, og efter at dette er sket, maa der igen gaa Aartusinders Udvikling, inden Frelsen kan komme hen til alle Folk; endnu staa jo to Trediedelev udenfor den. Tænke vi særlig paa Hedningemissionen (som Rudin har beskæftiget sig saa meget med), da gaar den jo ud paa at berede Plads for Kristus i disse Menneskers Hjerter, men for at det kan ske, maa der forud beredes Plads for Prædiken om ham, og atter før det kan ske, maa de rette menneskelige Redskaber fødes og voxe op paa den rette Mark. Der er Forudsætninger, som først maa være til Stede, før Guds Rige kan faa Indgang hos Folkeslagene, og derfor er der forskellige Missionstider for de forskellige Folk. Denne organiske Udviklingslov for Guds Rige gør man vel i at lægge Mærke til og ikke tro, at det gode Værk kan ske i pludselige Spring. Som det gaar i det store, gaar det med det enkelte Menneske. Det er naturligvis godt, at et Menneske saa tidlig som muligt bliver virkelig delagtig i Naaden, og enhver maa dømme sig selv, om han har Skyld i, at det varede længe, før det skete. Men Tid skal der til Udviklingen og en forskellig for de forskellige Mennesker. «Der behøvedes aarlange, bitre Erfaringer af Verdens Bedragelighed, for at Troen paa den kunde blive saa vaklende, at Troen paa en usynlig Verden kunde faa noget Fæste i Sjælen.» Der er forberedende Tider for det enkelte Menneske. «Og disse Forberedelser bestaa ikke blot i, at man i længere eller kortere Tid har været Genstand for et bestemt og bevidst Arbejde af Guds Aand, men langt, langt tilbage i Livet kan man spore en god

Haand, som har fulgt én, en Faderrøst, som har talt til én og givet betydningsfulde Indsatser i éns Udvikling.» Naadens Omraade er større end Benaadelsens. De hastede Omvendelser, som mange i Nutiden have saa meget at tale om, stiller Rudin sig tilbageholdent overfor og fastholder, at de ofte rumme en Illusion paa det ene eller andet Punkt. Mangen saadan er slet ingen virkelig Omvendelse, og hvor det er det, har det, naar man nøjere kan undersøge det, taget lang Tid, stor Forberedelse. Før Høsttidens Modenhed er til Stede, sker det ikke i Virkeligheden.

Rudin er saaledes ingen Ynder af den methodistiske Kristendom med dens raske Paapegen af «Resultater», og hvor meget han end har lært af Søren Kierkegaard, staar han ikke paa det absolute «Enten—Eller»-Stade overfor sine Medmennesker. Han véd, at foran Guds Tempel er der Forgaarde, og at ingen kommer ind i selve Helligdommen uden først at have været i dem. Han tør heller ikke udtale, at det korte Jordeliv for alle Mennesker afgør en evig Himmel- eller Helvedtilværelse, men han øjner — under den enkeltes Ansvar — en videre Udvikling med videre Muligheder ud over Døden, ogsaa for dem, der her ikke have sat Blomst eller bare Frugt.

Rudin har Øjet opladt for «Sandhedsglimtene», hvor de end findes i Menneskene, og drager dem frem i sand Forstaaelse. Han er saa langt fra et snæversindet Parti-standpunkt som nogen.

Hvad Bibelen angaar, hævder han den gennem baade det gamle og nye Testamente gaaende Enhed, Enhed i Begrebet om Gud, om Guds Rige og om Troen. Gud er den hellige Kærlighed, ophøjet over Verden og dog levende i Verden. Derimod fastholder han ikke den gamle theologiske Lære om Bibelens ordrette Inspiration.

Som Prædikant er Rudin ligesaa fremragende, som han er i Egenskab af Professor. Store Skarer, baade af unge og gamle, samles om hans Forkyndelse, og da han ofte prædiker ved Møder, er han kendt og skattet rundt

om i Landet, ogsaa udenfor dets Grænser som f. Ex. hos os. Han har langsomt, men sikkert vundet større og større Betydning for de vordende Præster, uden at stifte nogen Skole. —

Under de vanskelige Forhold, som den svenske Præstestand er stedt i, er det glædeligt at se, hvorledes den er gaaet frem i Nidkærhed og Duelighed. Men den skylder i saa Henseende Lægmandsbevægelsen meget, thi ved den have mange Præster faaet et godt Stød fremad og ere blevne mere levende, agtpaagivende og folkelige (i god Betydning). Mange af Landets Præster føle, at skulle de hævde deres Stilling, er det nødvendigt at vinde Folkets Tillid og ikke holde sig for gode til særlig at tage sig af de smaa og uheldigst stillede i Samfundet. I en tidligere Tid havde den svenske Præstestand Ord for at være folkelig. Biskop Cornelius har engang udtalt: «Der var en Tid, da Sveriges Præster kaldtes *tribuni plebis*, da de stod som Folkets Værn imod Adelsvælden. Men nu er det Plutokratiet, de skulle værne imod.» Biskop Charleville i Linköping har med Kraft hævdet, at Præsterne maa gaa ned til de fattige Klasser, og blandt dem selv er Øjet opladt for, at de bør stille sig ved Arbejdernes Side, «for at man, i Stedet for at stile mod en ulykkelig Revolution, kan hjælpe til en lykkelig Evolution». Det sociale Spørgsmaal brænder ikke mindre i Sverige end andet Steds. —

Sveriges Kirkevæsen har i det hele taget ikke været Genstand for megen Sympathi hos os Danske. Man har Indtryk af noget stivt, formelt, gammeldags, der virker frastødende, og ganske ubegrundet er det heller ikke. Ved nærmere Kendskab vil man imidlertid finde, at der er adskillige gode Sider ved det, som for en Del kunne veje op mod de uheldige.

Gudstjenesten skiller sig temmelig meget fra vor og har mere Liturgi, men Salmesangen spiller en mindre Rolle, og det er hyppigt, at man kun afsynger et enkelt Vers af en Salme. Der gives en Slags Morgengudstjeneste under det gamle Navn: *Ottesang*, bestaaende af Salme,

Bøn og en kort Prædiken. Julottan have vi tidligere haft Lejlighed til at omtale; den staar endnu stedse i en egen Glans for Folket. I Byerne er det hyppig Skik at tænde Lysene paa Juletræerne og rulle Gardinerne op, saa det skinner festligt ud paa Gaden, medens Folk gaa til Kirke. Paa Landet er der ogsaa Lys, selv i den fattigste Hytte, og i festlig Stemning drager man ad de lange, som oftest snedækkede Veje til den oplyste Kirke.

Ved den almindelige Højmesse tjenes messes der efter Indgangssalmen først det saakaldte «Trishagion», det tredobbelte «Hellig» for Fader, Søn og Helligaand, derefter en Syndsbekendelse og Bøn om Naade, ledsaget af Menighedens «Kyrie eleison» (Herre, forbarm dig) og endende med Englesangen «Ære være Gud i det høje, Fred paa Jorden, Velbehag iblandt Mennesker». Efter en Salme følger derefter Præstens: «Herren være med eder!» og Menighedens: «Med dig være og Herren», derpaa Epistelen, en Salme, Evangeliet, Trosbekendelsen (enten fremsagt af Præsten eller sunget af Menigheden), atter et Salmevers og endelig Prædiken over Evangeliet efter en af de tre forordnede Textrækker.

Nadveren indledes med en faststaaende, temmelig lang Formaning fra Alteret. Efter Præstens: «Herren være med eder!» og Menighedens Svar derpaa, messer Præsten: «Opløfter eders Hjerter!» og Menigheden svarer: «Gud opløfte vore Hjerter!» Efter Indstiftelsesordene syn- ges Trishagion og Fadervor. Derefter træde Nadvergæsterne frem under Menighedens Sang: «O du Guds Lam, som borttager Verdens Synder; frels os, milde Herre Gud!» Ved Uddelingen af Brødet siger Præsten til hver enkelt: «Jesus Kristus, hvis Legeme du annammer, bevare dig til evigt Liv», og lignende ved Kalken. Handlingen afsluttes med en passende Bøn om at faa Del i den store Nadver i Himlen og et tredobbelt Halleluja. — Hele den egentlige Gudstjeneste endes med Arons Velsignelse og en Salme.

Der er fire Bededage aarlig, henlagte til Søndage.

Barnedaab indledes med en kort og klar Tiltale,

hvorefter følger en Bøn for Barnet, Evangeliet om smaa Børns Velsignelse af Herren og Fadervor. Derefter fremsiges de tre Trosartikler, og Fadderne tilspørges, om Barnet skal døbes til denne Tro. Herefter følger Kærlighedsbuddet og endelig selve Daaben med Bøn, Velsignelse og Tiltale til Fadderne.

Ved Konfirmationen overhøres først «Nadverbørnene» i Kristendom, og siden tilspørges de foran Alteret under ét om Troen. Forsagelsen er desværre udeladt ligesom ogsaa ved Daaben. Ved Skriftemaal er der først «Kommunionsoverhøring», derefter en Skrifte-tale og endelig Absolution til alle under ét.

Brudevielse foregaar meget hyppigt i Hjemmet. Efter en Tiltale siger Præsten: «For Gud den alvidende og i denne Forsamlings Nærværelse spørger jeg dig (Brudgommens Navn), om du vil have denne (Brudens Navn) til din Ægtehustru og elske hende i Nød og Lyst?» Samme Spørgsmaal rettes til Bruden, og flere Spørgsmaal, som ogsaa ere overflødige, gøres ikke. Herefter modtager Præsten en Ring af Brudgommen, beder en kort Bøn og giver den tilbage, hvorefter Brudgommen sætter den paa Brudens Finger med de Ord: «Jeg (Navnet) tager dig (Navnet) til min Ægtehustru og vil elske Dig i Nød og Lyst»; idet hun modtager den, siger hun de samme Ord. At Brudeparret saaledes afgiver en Erklæring for Alteret i tydeligere Ord end det korte Ja, er ikke mere end billigt.

Begravelser foregaa med Jordspaakastelse og lignende Formular som hos os. Ved Indsættelse af en ny Præst i en Menighed bruges et eget Ritual med Spørgsmaal, Svar og Bekendelse af Troen, hvilket vi mangle.

I Trosbekendelsens Ordlyd ere flere Led gengivne mindre rigtigt end hos os. Der staar «avlet af den hellige Aand» og «de dødes Opstandelse». —

Med Hensyn til Kirkeforholdenes Ordning er Sverige nu i flere Henseender kommet forud for os. Indtil hen imod 1860 var det hele meget forældet, men fra den Tid af kom den ene Forbedring efter den anden. Religions-

frihed blev indført, og enhver, der har fyldt 18 Aar, har Ret til at træde ud af Statskirken, gaa ind i et andet religiøst Samfund og indlade sig i borgerligt Ægteskab. Ved den nye Kommunalforfatning af 1862, der ogsaa greb ind i det kirkelige, blev den gamle saakaldte «Sognestemme» delt i to, af hvilke den ene var kommunal, den anden fik under Navnet «Kirke stemme» visse af Sognets kirkelige Anliggender at sørge for. Paa samme Tid blev det allerede længe bestaaende Kirkeraad, der skulde staa Præsten bi med Opsigt over Sædelighed m. m., ligeledes sondret i to Afdelinger, af hvilke Skoleraadet blev den ene, Kirkeraadet den anden, og dette fik nu udelukkende med Kirketugten at gøre. Denne sidste er naturligvis ogsaa omordnet nu, men det var dog først 1841, at de sidste Rester af Stokkepryglestreffen officielt forsvandt; det aabenbare Skrifte i hele Menighedens Paahør blev ophævet 1855. For Fremtiden maatte en grov Synder gennem et mere privat Skriftemaal selv forsone sig med Kirken, før han kunde stedes til Herrens Bord; det sker for Præsten og et Par Medlemmer af Kirkeraadet.

1863 udgik den vigtige Forordning om Oprettelsen af det saakaldte almindelige Kirkemøde. Det er en Synode, som bestaar af alle Rigets tolv Biskopper, Pastor primarius i Stockholm, to theologiske Professorer fra hvert Universitet, én Præst fra hvert Stift og én fra Hovedstaden samt endelig 30 Lægmænd, alt under Ærkebiskoppens Forsæde. Møderne holdes kun hvert femte Aar. De have bidraget til at give mere Fart i Udviklingen, og forskellige Forhold ere blevne omordnede. Dog har Kirkemødet ikke den egentlig afgørende Myndighed, men kan kun fremsætte sine Ønsker for Kongen; paa sit Omraade har det derimod et Veto at sætte imod Rigsdagen. Som Frugter af Kirkemøderne kunne vi nævne en ny Lærebog af 1878, der har afløst den Lindblomske og er bleven modtaget med Tilfredshed, en ny Oversættelse af det nye Testamente 1884, dette Arbejde, som der saa længe var arbejdet forgæves

paa; endvidere har Kirkehaandbogen undergaaet gentagne Forandringer, ikke just altid til det bedre.¹⁾

Skolevæsen og Folkedannelse har gjort overordentlige Fremskridt, men vi skulle her kun flygtig berøre det. Ikke at tale om fortræffelige højere og lavere «Läroverk» i Byerne og fortrinlige Seminarier, er der nu Almueskoler, Pogeskoler og mange Børnehjem trindt omkring. Ogsaa Folkehøjskoler er der ikke faa af, og de ere i en lovende Udvikling med Tilslutning til deres ældre Brødre i Danmark. En udvidet Universitetsundervisning er i de sidste Aar med Held forsøgt baade i Upsala og Lund, og mange, især af Lærerstanden, have flokket sig om den. Ved den vil en større Aandsoplysning i forskellige Retninger kunne bane sig Vej ud i Folket. Siden 1860 er der ansat Skoleinspektører, som have Tilsyn med Almueundervisningen.

Ogsaa Præsternes Stilling har undergaaet mange Forandringer i de senere Aar. Hvad deres Uddannelse angaar, have vi tidligere omtalt, at der forhen ikke var nogen egentlig Embedsexamen saaledes som hos os. Først 1831 blev det opstillet som en uvægerlig Fordring, at ingen maatte indstille sig til Prøvelse af et Domkapitel uden at fremvise Vidnesbyrd om at have underkastet sig Examen for et theologisk Fakultet i Dogmatik, Moral, Bibelforklaring, Kirkehistorie o. s. v., men det var meget smaa Fordringer, der stilledes, og der forlangtes ikke noget Grundlag i Bibelens oprindelige Sprog. 1865 oprettedes der endelig en saakaldt theologisk-filosofisk Examen med en større humanistisk Dannelse. I Begyndelsen stod det frit, om Præsteaspiranterne vilde tage den, men siden 1879 er det en bestemt Fordring til enhver, der ønsker at præstevies, at han enten skal have taget denne eller den saakaldte filos. Kandidatexamen. En yderligere Prøvelse for Domkapitlerne forlanges nu ikke.²⁾

¹⁾ Kirkemøder ere holdte 1868, 73 o. s. v.

²⁾ Statsmanden Louis de Geer udtaler sig i sine «Minnen» imod at skærpe Examiner og fremhæver, at «de bedste Æmner»

Præsternes økonomiske Stilling er bleven bedre ordnet, end den før var, idet navnlig de lavere Præster (Komministre o. l.) have faaet deres Kaar forbedrede. Lige til 1862 bestod disses væsenligste Løn i det saakaldte «Matskott», en Afgift i Fødevarer, som de selv personlig maatte hente ved at drage fra By til By, fra Sted til Sted som en Slags Tiggergang, der var nedværdigende for deres Stand. Det var ikke engang ordentlig bestemt, hvor meget ethvert Sted skulde yde, saa at det var afhængigt af vedkommendes gode eller onde Vilje. Dette førte til, at disse sølle Præstemænd maatte lægge an paa at staa sig godt med Folk, for at de skulde betænke dem «hederligt». Tillige var deres Løn i det hele utilstrækkelig. Dette maa man have for Øje, naar man læser om Unoder hos den Slags Gejstlige i tidligere Tid. Nu er alt dette ophørt, og de lønnes anstændigt. Alle Præsters Indtægter ere ordnede paa en ret passende Maade og i al Fald langt bedre end hos os. Tienden betales overalt i Penge efter 10 Aars Middelpris; andre fordums Naturalydelser ere ogsaa omsatte i Penge, særskilt Betaling for visse præstelige Forretninger er ophørt. Lønnen inddrives af en Oppebørselsmand i Sognet. Forskellen mellem meget store og meget smaa Embeder er en Del udjævnet, og meget smaa Kald faa ogsaa Tilskud af Staten.

Med Hensyn til Ansættelse af Præster, da er der, som tidligere berørt, forskellige Kaldelsesmaader. Der er de Menigheder, der rent ud selv vælge deres Præster, dog med højere Stadfæstelse, f. Ex. i Göteborg og Karlskrona. Forøvrigt er der regale (kongelige), konsistorielle (indstillede af Konsistorium o: Domkapitel) og patronelle Kald (ved Menighedens Patron). Gennem «Kirkestemmen» tage

---

findes ikke blandt dem, der have de højeste Lærdomsbeviser. «Den højeste Duelighed beror mere paa Forstanden end paa Hukommelsen, og Forstanden sløves snarere end skærpes ved at holdes altfor længe ved en udelukkende receptiv Sysselsættelse med Bøger uden selvstændig Virksomhed.» 2. S. 280.

Menighederne Del i Præstevalget. Domkapitlerne have Tilsyn med, at ingen befordres til Præstekald, uden naar han har de Evner, der behøves, for at Tjenesten kan blive udført godt og rigtigt. Mellem flere Ansøgere skulle de i deres anbefalinger tage Hensyn baade til Dygtighed, Tjenestealder, Examiner, udgivne Skrifter eller anden fortjenstfuld offentlig Virksomhed.

Om den svenske Folkekirke som saadan har en længere eller, som nogle mene, kun en stakket Fremtid for sig, er det for tidligt at dømme om. Kløften mellem den bestaaende Kirke og de frie Foreninger er vel stor og betænkelig, men et Omslag er ikke umuligt. Med et rummeligt og vel indrettet Kirkevæsen er Folket i sin Helhed uden Tvivl bedre tjent end med at styrtes ud i amerikanske Tilstande.

Vor Vandring gennem de sidste hundrede Aar er til Ende. Hvad her er fremstillet, er kun lutter Brudstykker, men dog saadanne, der betegne Udviklingens Gang. De, som ønske en samlet Udsigt over det hele, maa søge den i svenske Kirkehistorier. Men da vi nu staa ved Enden, kaste vi et sidste Blik tilbage.

Det er nu hundrede Aar, siden Sverige begyndte at række Haanden ud mod Danmark, ikke til Strid som for-dum, men til god Forstaaelse. Det var gennem Digteren Franzén, der 1794 sang:

Komm, min syster, komm och räck mig handen,
låt oss följas åt på Pindens (o: Pindus) topp
och de skönsta blommor längs med stranden
af dess silfverkälla plocka opp!

Og Haanden blev modtaget. Fra dansk Side svarede Frankenau og Malte Brun. Det var en spæd Begyndelse uden synderlig Dybde, men nu hundrede Aar efter maa vi dog sige, at af den spæde Spire har der udviklet sig

en god og kraftig Plante, som vel end ikke har naaet sin fulde Væxt, men lover godt for Fremtiden. Svea og Dana have fundet hinanden, først gennem Digterne, baade Hovedskjaldene og de mindre, siden gennem den akademiske Ungdom, der forlængst blev til modne eller gamle Mænd. Men uden Storme er Udviklingen ikke sket, og staar 1848—50 i lys Erindring, saa staar 1864, da vi bleve ladte ene, i en mørk og tung. Da blev Planten ligesom forsæt i Væksten; siden er den atter kommen nogenlunde i Grøde.

Hovedsagen er en aandelig Forening, og i en saadan spiller det kristelige en fremragende Rolle, om end ingenlunde den eneste. I Grundtrækkene er Udviklingen i de forløbne hundrede Aar foregaaet ensartet hos begge Folk. Det begynder med Rationalisme, med et ret livligt Røre, men uden Dybde og egentlig Frejdighed. Dette sidste, uden hvilket der ingen rigtige Fremtidsudsigter er, træder frem i begge Lande. Franzén synger mistrøstigt det nye Aarhundrede i Møde:

Ännu ett sekel föds och löften ger, som ljuga.
Jag tror ej drömmen mer om verdens lugn och ljus,
att bättre sina offer suga
vampyren söfver dem med sina vingars sus.

Men nu, da vi staa ved Aarhundredets Slutning, maa vi sige, at om Begyndelsen tegnede mørkt nok, har det holdt mere, end det lovede. Den første Halvdel kalder man jo Romantikkens Tidsalder, men det er det samme som Poesiens, thi al ægte Digtning er i Grunden romantisk. Vi Danske se med berettiget Stolthed tilbage paa vor Guldalders Digterkreds, disse Skikkelser, der netop paa Nutidens graa Baggrund tage sig dobbelt store ud. Men det samme gøre Svenskerne. Franzén, Wallin, Tegnér, Geijer, Atterbom og tilsidst Runeberg samt en stor Skare mindre berømte have sunget lifligt. Og som hin Tids Digtning hos os i mange Maader stod i Slægtforbindelse med Kristendommen og navnlig dennes løftende Side, saa-

ledes ogsaa i Sverige, om end den her oftere end hos os forvildede sig paa Afveje. Der gik en stor Bølge i begge Landene, der drog Folkene opad paa Aands- og Troslivets Højder.

Efter Midten af Aarhundredet skete der imidlertid en Forandring. Digtertiden var forbi, Strømningen blev mere og mere realistisk. Man kan ikke undre sig derved, thi Udviklingen foregaar altid efter Bølgelinier; man kan i og for sig ikke engang beklage det. Der var de Ting, som den romantiske Tid (taget i videste Betydning) manglede Blik for. Den var stor i Retning af at kunne løfte, og det er og bliver en Hovedsag for os, men den var svag i Retning af at tage fat paa de praktiske Opgaver. Mere og mere ere disse blevne Tidens Løsen, og Nutidens Ære er dens Arbejdsomhed og dens Iver for at hjælpe og jævne. Kristenlivet er i sin jordiske Tilstand ogsaa underkastet Bølgebevægelsen, og medens dens løftende Side før havde Overtaget, er det nu den søgende, opofrende, hjælpende Side, der mere og mere træder frem. Derfor gaar det nu i fremtrædende Grad ud paa at finde de smaa, de fortrykte, de aandeligt og legemligt forkomne; man søger at sætte sig ned paa de uudvikledes Standpunkt for at faa dem med, og i saa Henseende er den store Lægmandsbevægelse i Samklang dermed.

Naar vi sagde, at Udviklingen i Sverige er gaaet jævnsides med den i Danmark, maa vi dog ikke glemme Forskellen. Denne kommer især af, at vi udvortes have ført en langt mere bevæget Tilværelse i dette Aarhundrede end Svenskerne. Vi have siden 1814 haft to store Krige, i hvilke vor Tilværelse har staaet paa Spil; vi have sejret og lidt Nederlag og bløde endnu af det sidste Saar. Vi have i det hele maattet kæmpe i ualmindelig Grad for Existensen. Dette har i høj Grad bidraget til at vække Folket og bevare det vaagent; det har fremmet ikke blot den kristelige, men ogsaa den folkelige og rent menneskelige Udvikling. Det er vist ikke nogen selvbehagelig Overdrivelse, naar vi mene, at det danske Folk for Tiden

indtager en høj Plads blandt Nationerne med Hensyn til Dannelse. Og denne Aandskultur har hidtil bidraget til, at Skævheder og Urimeligheder paa det religiøse Omraade ikke have vundet synderlig megen Indgang, uagtet de, saa at sige, ligge i Luften.

Det svenske Folk har siden 1814 udad til ført en meget uanfægtet Tilværelse. I flere Menneskealdere har ingen Krig begejstret Folket, intet Tab voldt Sorg. Dette er baade godt og ondt. Materialisme tager da let Overhaand, og den nationale Følelse slappes. Netop i en Tid, hvor «Fredsagen» vinder saa stor Tilslutning og Tiltro, kan der være Grund til at minde om, at Krig behøver ikke udelukkende at være et Onde¹⁾. Men har Sverige saaledes manglet den mægtige Vækker og Drivkraft, som en national Krig kan være, er det saa meget hæderligere, at det paa det aandelige og rent kristelige Omraade er kommet saa godt med, som det er. Ganske vist er Geijers Klage over Dorskheden, der saa let undfanges under Nordens haarde Himmel, og som døver de højere Evner, ikke endnu saa ganske utidsvarende, men den gælder dog nu i langt mindre Grad end dengang. Og klæber der tit Skævheder og Underligheder ved det religiøse Liv i højere Maal end hos os, da ligger det vel for en Del i en mindre Oplysning hos Almuen, men for en Del kommer det af et af Naturen større Hang til Yderlighed og Fantasteri. Man har vel fra svensk Side villet benægte dette sidste, men det kan man dog ikke med Rette.

---

¹⁾ «Ved Betragtningen af Menneskeslægts Skæbner,» siger E. Malmström, «føler man sig fristet til at gøre det Spørgsmaal, som jeg maa lade ubesvaret, hvorvidt Menneskenes sande Lykke ligger i den uafbrudte Fred med dens Nydelser og de Laster, som deraf med en Slags Nødvendighed fødes, eller i Krigen med dens Ødelæggelser og Opofrelser og de Dyder, der opvoxe af Valpladsens blodbestænkede Muld, samt hvorvidt det ikke er Menneskehedens Bestemmelse, at den for at bevare sit aandelige Liv skal se Krigen følge efter Freden i uophørlig Afvexling.»

Et er der, som maa falde enhver paa Sinde, der gennem Historien eller virkeligt Samliv har vundet Kendskab til det svenske Folk, og det er den gennemgaaende Alvor, der ligger paa Bunden af det. Vel sandt, at en stor Letsindighed er hyppig at finde, en Lyst til at slaa Gækken løs, men den slaar let over i sin Modsætning ligesom den Bellmanske Lystighed¹⁾. Alvoren er saa at sige Grundfarven, og den hænger sammen med Landets Natur. Men som denne har et forskelligt Præg i den sydligste Del og den langt større nordlige, saaledes er der ogsaa en tilsvarende Forskel i Folkesindet, og Skaane danner baade i den ene og anden Henseende en Overgang til Danmark. Hvor derimod den egentlige svensk-nordiske Natur findes, fra Smålands stenede Skove til Norrlands Elve og Ødemarker, fra Bohuslens Skærgaard til Østersøens Kyster, dér har den store, ofte saa ensomme Natur paatrykt Folket et Alvorsstempel. «Naturens själ är människans i stort» (Atterbom). Men Historien vidner ogsaa om denne Alvor. Sveriges Historie er i store Tidsrum glimrende, men altid langt fra det lyse og smilende, snarere med et mørkt og tungt Anstrøg.

Alvor med Tilsætning af noget tungt findes gennemgaaende hos det svenske Folk, naar man kommer under Overfladen. En af dets Digtere (Börjesson) har engang sukket:

O, här är så stormigt, är så kallt,
här förfrysar, här förtvinar allt,
alltid kyla, alltid storm och snö,
och min blomma håller på att dö,

og det Suk, enten man nu vil tage det over den strænge Natur eller over Menneskelivet, finder Genklang i svenske Hjerter. Det gaar ogsaa som en vemodigt tonende Streng

---

¹⁾ Ja, nog är det ljufligt att tömma sitt glas,
men dagen derpå är vattenkalas.

«Dagen derpå» er ikke uden Grund bleven et Mundheld i Sverige.

gennem mangfoldige Kristne i Sverige og gør, at deres Livssyn bliver mørkt og tungt.

Men *per aspera ad astra* (gennem Trængsler til Stjernerne). Den samme Digter, der har givet det tunge Suk over Jordelivet Udtryk, synger ogsaa:

Kunne icke hjertan brista,
 skulle de af fröjd ej slå.
 Kunne kärleken ej mista,
 skulle hon ej återfå.
 Hade sorgen inga tårer,
 hade jorden ingen höst (o: Løvfald):
 såg du ock ej hennes vårar,
 fans ock ingen himlens tröst.

Blikket op mod det høje fra Forgængelighedens og Taarernes Land, Længselen efter den evige Vaar, Troen paa Himlens Kærlighed og Trøst, det altsaa, der alene bærer op, det findes dog levende i den svenske Menighed, om end oftere med mindre Frejdighed end hos os. Hvad Geijer har sunget om sit Haab, det er værd at tilegne sig:

Odlaren sår i mörka mullen
 fröets såd för kommande skörd (o: Afgrøde);
 deröfver vandra höstens skurar (o: Efteraarets Slud),
 deröfver bäddas vinterns snö.
 Han gör som jag — begrafver sitt hopp,
 han tror som jag på sol och vår.

At det Livssyn, som denne Sveriges store og ædle Søn saaledes har udsunget, at det lyse, haabefulde Blik, den glade Tro, den opladte Sans for det gode og sande her nede maa vinde mere og mere Indgang, og at Sveriges Kirke maa gaa en rig Fremtid i Møde i det næste Aarhundrede i broderlig Forening med Danmarks, med Troskab imod den gode Bekendelse og Kraft til Striden, det skal være det Ønske, hvormed vi slutte denne Bog.

Kilder.

A. Fryxell: Berättelser ur Svenska historien, forts. af O. Sjögren, især 47. Del.

— Bidrag till Sverges literaturhistoria 1860 og f.

Schinkel-Bergman: Minnen ur Sveriges nyare historia.

Starbäck: Berättelser ur Svenska historien, 21.—22. Del.

B. v. Beskow: Om Gustaf 3 såsom konung och menniska. 1867.

G. J. Ehrensvärd: Dagboksanteckningar, ved E. V. Montan. 1877.

Nordia, Tidsskrift ved P. H. Haste. 1795 f.

Svenskt biografiskt lexikon.

Lindner: Nordisk familjebok.

Böttiger: Minne af Samuel Ödmann.

S. Ödmann: Hågkomster från hembygden och skolan.

A. Lindeblad: H. Schartaus lefnad och lära. 1837.

H. Schartau: Bref i andeliga ämnen. 1868.

— Predikningar, skriftermål o. s. v. 1868.

Ach. Kahl: Tegnér och hans samtida i Lund. 1868.

E. Tegnér: Efterlemnade skrifter. 1873.

G. Brandes: E. Tegnér. 1878.

G. Ljunggren: Svenska vitterhetens häfder.

Atterbom: Svenska siare och skalder.

E. Tegnér: Samlade skrifter.

L. Dietrichson: Indledning til Sveriges Literaturhistorie. 1862.

Minne af Johan Olof Wallin. 1865, i hvilket ere Skildringer af ham ved: 1. Josef Wallin. 2. Efter Sveriges Statstidning 3. Juli 1839. 3. Dagligt Allehanda 12. Juli 1839. 4. J. E. Rydqvist. 5. E. G. Geijer. 6. O. F. Wahlin. 7. B. v. Beskow. 8. A. Fryxell: Åminnelsestal i S. akad. 9. J. H. Schröder. 10. L. A. Eckmark.

J. O. Wallin: Vitterhetsarbeten.

— Predikningar.

Hollander: Minne af E. G. Geijer 1869, i hvilket ere Skildringer af: 1. Knut Geijer. 2. Efter Figaro. 3. Efter Post- och Inrikestidningar 5 Maj 1847. 4. V. Tham. 5. B. E. Mahmström. 6. A. Cronholm. 7. Elias Fries: Åminnelsestal i Sv. akad. 8. C. A. Adlersparre. 9. O. P. Sturzenbecker.

J. Hellstenius: Lefnadsteckning öfver E. G. Geijer.

E. G. Geijer: Samlade skrifter.

P. G. Ahnfelt: Studentminnen, 1. og 2. Del, samt Tillæg hertil.

G. Ljunggren: J. H. Thomanders Minne, Tale i Sv. akad.

J. H. Thomander: Predikningar.

Arvid Ahnfelt: Tankar och löjen af J. H. Thomander. 1876.

A. Th. Lysander: C. J. L. Almqvist. 1878.

E. M. Rappe: C. O. Rosenius. 1883.

Forhandlinger paa 1. og 4. nord. Kirkemøde.

Cornelius: Handbok i Svenska kyrkans historia. 1.—2. Del. 1887.

P. Petterson: Läseriet. 1870.

Sv. kyrkohandbok.

V. Rydberg: Bibelens lära om Kristus och läran om yttersta domen. 1880.

V. Rudin: Om det organiskas lag i Guds rike. 1881.

— S. Kierkegaards person och författerskap. 1880.

L. de Geer: Minnen. 1—2. 1892.

m. m.
